

Ivan Malý  
Juraj Nemec  
Veronika Krůtilová  
Pavol Čižmárik  
Ladislav Pompura

**MOŽNOSTI ZVYŠOVÁNÍ  
EFEKTIVNOSTI  
VEŘEJNÉHO SEKTORU  
V PODMÍNKÁCH KRIZE  
VEŘEJNÝCH FINANČÍ II**

MASARYKOVA UNIVERZITA



Ivan Malý  
Juraj Nemec  
Veronika Krůtilová  
Pavol Čižmárik  
Ladislav Poupura

**Možnosti zvyšování  
efektivnosti  
veřejného sektoru  
v podmínkách krize  
veřejných financí II**



**muni  
PRESS**

Knihu recenzovali:

doc. Ing. Leoš Vítek, Ph.D.

prof. PhDr. František Ochrana, DrSc.

Ivan Malý  
Juraj Nemec  
Veronika Krůtilová  
Pavol Čižmárik  
Ladislav Pompura

**MOŽNOSTI ZVYŠOVÁNÍ  
EFEKTIVNOSTI  
VEŘEJNÉHO SEKTORU  
V PODMÍNKÁCH KRIZE  
VEŘEJNÝCH FINANCÍ II**

MASARYKOVA UNIVERZITA  
EKONOMICKO-SPRÁVNÍ FAKULTA

BRNO 2013

Autoři kapitol:

Úvod, závěr a editace kapitol: Ivan Malý a Juraj Nemeč

1. kapitola: Veronika Krůtilová

2. kapitola: Pavol Čižmárik a Ladislav Pompura

Vydání knihy bylo podpořeno grantovou agenturou GAČR, projekt P403/12/0366.



Knihy je šířena pod licencí

**CC BY 4.0** Creative Commons Attribution 4.0

Copyright © 2013 Ivan Malý, Juraj Nemeč, Veronika Krůtilová,  
Pavol Čižmárik a Ladislav Pompura

Layout © 2013 Eva Lufferová

ISBN 978-80-210-9594-6

ISBN 978-80-210-6503-1 (brož. vaz.)

DOI: 10.5817/CZ.MUNI.M210-6503-2013

## Obsah

ÚVOD .....	7
<b>1. SPOLUÚČAST PACIENTŮ A JEJÍ DOPADY NA ZATÍŽENÍ ROZPOČTŮ ČESKÝCH DOMÁCNOSTÍ A PŘÍSTUP KE ZDRAVOTNÍ PÉČI.....</b>	<b>11</b>
1. 1 IMPLEMENTACE SPOLUÚČASTI PACIENTŮ .....	14
1. 2 DOPADY SPOLUÚČASTI .....	15
1. 2. 1 Dopad na rozpočty domácností a přístup ke zdravotní péči .....	15
1. 3 ZVÝŠENÍ SPOLUÚČASTI V ČESKÉ REPUBLICE – IMPLEMENTACE NOVÝCH PRVKŮ .....	17
1. 3. 1 Použitá data a metodika .....	18
1. 4 DOPADY PLATEB PACIENTŮ ZA ZDRAVÍ V ČESKÉ REPUBLICE.....	21
1. 4. 1 Distribuce plateb za zdraví .....	21
1. 4. 2 Struktura výdajů na zdraví.....	29
1. 4. 3 Domácnosti s katastrofickými výdaji na zdraví.....	33
1. 4. 4 Determinanty variace ve výdajích domácností za zdraví .....	35
1. 4. 5 Omezení přístupu ke zdravotní péči.....	37
1. 5 DOPORUČENÍ PRO ČESKOU REPUBLIKU .....	40
1. 6 ZÁVĚR .....	43
<b>2. EFEKTIVNOST ZDANENIA – ADMINISTRATÍVNE A VYVOLANÉ NÁKLADY ZDANENIA.....</b>	<b>47</b>
2. 1 ADMINISTRATÍVNE A VYVOLANÉ NÁKLADY ZDANENIA .....	47
2. 1. 1 Pojem náklady zdanenia .....	47
2. 2 ADMINISTRATÍVNE NÁKLADY ZDANENIA A ICH VÝŠKA V SR .....	55
2. 2. 1 Daňová správa v Slovenskej republike do 31. 12. 2011 .....	55
2. 2. 2 Metodika merania administratívnych nákladov zdanenia .....	57
2. 2. 3 Výška administratívnych nákladov zdanenia v SR .....	63
2. 2. 3 Diskusia, porovnanie výsledkov s výsledkami iných výskumov .....	86
2. 2. 4 Vybrané možnosti zvyšovania výkonnosti daňovej správy v SR.....	92
2. 3 VYVOLANÉ NÁKLADY ZDANENIA A ICH VÝŠKA V SR .....	103
2. 3. 1 Koncepcia výskumu .....	103
2. 3. 2 Zámer a postup pilotného predvýskumu a metodika hlavného výskumu ..	104
2. 3. 3 Výsledky merania vyvolaných nákladov zdanenia v SR .....	114
2. 3. 4 Kritická analýza a zhodnotenie výsledkov hlavného výskumu a odporúčania .....	125
<b>ZÁVĚR .....</b>	<b>133</b>
<b>SUMMARY .....</b>	<b>136</b>
<b>SEZNAM GRAFŮ, SCHÉMAT A TABULEK.....</b>	<b>137</b>
<b>POUŽITÁ LITERATURA .....</b>	<b>141</b>
<b>REJSTŘÍK.....</b>	<b>158</b>





## Úvod

Předkládaná monografie je důsledkem rozhodnutí Katedry veřejné ekonomie pokračovat v prezentaci vybraných kvalitních výstupů výzkumu studentů doktorandského studia na ESF MU v oboru veřejná ekonomie. První studie, která vyšla v roce 2011, přibližovala poznatky v oblastech finanční rovnováhy systému zdravotnictví, aktivní politiky zaměstnanosti a nástrojů růstu kvality a efektivnosti na úrovni místních samospráv. Setkala se s příznivým ohlasem a potvrdila správnost našeho dlouhodobého cíle – systematicky zprostředkovat odborníkům, ale i veřejnosti studie, které ukazují možnosti a limity v oblasti růstu efektivnosti veřejného sektoru.

Potřeba zvýšit efektivnost veřejného sektoru začala nabývat důležitosti již v osmdesátých letech dvacátého století, když vrcholil trend růstu veřejných výdajů a vlády poprvé skutečně vážně narazily na neochotu daňových poplatníků zvyšovat své daňové břemeno. Není náhodou, že právě v této době se začínají silně prosazovat snahy reformovat způsob vládnutí a využívat přitom jako inspiraci a vzor prvky klasického manažerského přístupu, do té doby obvyklého zpravidla jen v korporátní sféře. Bylo nutné přesvědčit poplatníky, že za své daně dostávají odpovídající protihodnotu (*value for money*), že vlády dokážou redukovat byrokratickou rigiditu a plýtvání. Dařilo a daří se jim to se střídavými úspěchy.

V dobách ekonomického růstu se mohly dílčí neúspěchy při uplatňování této strategie (v podmínkách ČR bychom mohli uvést např. neschopnost implementovat účinnou legislativu omezující korupci a klientelismus v souvislosti s veřejnými zakázkami, negativní dopady neuvážených pokusů „ekonomizovat“ fungování některých tradičních odvětví se silným podílem veřejného sektoru – školství, zdravotnictví – apod.) jevit jako nepříjemná komplikace, nikoliv však jako katastrofa. Koneckonců, rozsah veřejných služeb se dařilo v zásadě zachovávat, stagnace, resp. pokles kvality byly sice patrné, nicméně nezdálo se, že by veřejnost nějak nadměrně znepokojovaly.

Situace se však výrazně změnila v podmínkách aktuální krize veřejných financí. Masivní zadlužování velkého počtu zemí vytváří nadměrný tlak na finanční trhy a jejich schopnost financovat deficity (Dvořák, 2010). Negativní dopady růstu úrokové míry na vládní cenné papíry, způsobené jak převisem poptávky, tak i spekulativními reakcemi na trzích, v podmínkách stále skoro nulové inflace, vytvářejí více než reálné riziko „dluhové pastí“.

Udržitelnost veřejných financí, ale i ekonomik jako celku, je (navzdory náznakům zlepšování ekonomické situace zejména v Evropě) více než sporná.

Prakticky ve všech zemích vlády na problémy fiskální rovnováhy reagovaly zvýšením daní, a to navzdory obrovským rizikům s tím spojeným (většina ekonomických směrů považuje zvyšování daní v době konce recese a začátku ožívání ekonomiky za nevhodný nástroj). Druhým klíčovým nástrojem se staly tzv. rozpočtové škrty, úspory na straně veřejných výdajů.

Na první pohled by se možná mohlo zdát, že snižování veřejných výdajů a s ním spojené zvýšení hospodárnosti fungování veřejného sektoru je jednoznačně pozitivní jev. Koneckonců hospodárnost je spolu s účelností jednou z klíčových komponent efektivity. Stav je ale komplikovanější, rozpočtové škrty, které jsou realizovány zejména na „plošném“ principu a nejsou spojeny s odstartováním dlouhodobých systémových opatření zaměřených na další rozměry efektivity (produktivnost, užítky...) mohou přinést více škody než užítku.

Stav, kdy se vlády soustřeďují na škrty a v nedostatečné míře připravují a realizují systémové reformy ve veřejném sektoru, je symptomatický a je výsledkem postupů veřejné volby. Reformovat tak, aby se za méně peněz dosáhlo stejně, anebo ještě lépe více užítku, je náročné, často nákladné a trvá to dlouho. Aktuální situace tomu nenahrává, zdroje nejsou právě teď, není čas čekat na efekty. Nemluvě o tom, že tyto efekty se zpravidla obtížně měří. Hospodárnost je pro vlády košilí, účelnost kabátem. Zvýšení hospodárnosti znamená zvýšení efektivity v případě, že se redukuje plýtvání, resp. relativně nejméně přínosné výdaje. To si z definice vyžaduje selektivní přístup ze strany vlády, ale ten je často nemožné prosadit z důvodu politické povahy procesů, potřeby „rozložit břemeno“, zachovat míru solidarity a vyváženě vycházet se zájmovými skupinami. Pokud vlády šetří plošnými škrty, efektivnost roste pouze v ekonomice, která před úsporami „vyhazovala peníze oknem“ a plýtvala zcela všude. Nemysleme si, že by to byl náš případ, jakkoliv lze jistě prezentovat řadu příkladů plýtvání a absurdit.

Selektivní přístup navíc naráží na systémovou neschopnost (a někdy neochotu) vyjadřovat a měřit užítky. To lze jistě částečně překonat fungujícím procesem generujícím veřejnou politiku jako jednotu adekvátních cílů a legitimních účinných nástrojů. Je však otázkou, nakolik je reálné se domnívat, že něco takového u nás existuje, či že se něco takového podaří vytvořit v situaci, kdy se „voda valí do lodí“, když se to doposud nepovedlo v podmínkách relativní prosperity.

Zdá se tedy nepochybně, že vlády v dnešní situaci budou i nadále upřednostňovat okamžitý a měřitelný, avšak pravděpodobně jen krátkodobý efekt (redukcí fiskální nerovnováhy). Budou dosahovat „úspory za každou cenu“. Paradoxně tak může docházet ke snížení efektivity, neboť část kapacit začne pracovat v režimu „vy předstíráte, že nám platíte, my předstíráme, že pracujeme“. Budeme vydávat méně peněz, ale budeme získávat mnohem méně výstupu. Tento problém se umocňuje v zemích, kde vlády z nejrůznějších důvodů nereagují na vlastní neschopnost alokovat na zajišťování veřejných služeb dostatečné prostředky liberalizací.

To vše pak může vést k důsledkům, které neumíme ani předvídat. Dosavadní reakce veřejnosti ve vyspělých státech ukazují na významný nárůst nedůvěry v politicko-mocenský systém. Zásadní redukce dostupnosti

veřejných služeb může vést až k masové podpoře populistických či autoritářských politických sil. V tomto kontextu je téměř nepodstatné připomínat, že dosahování úspor za každou cenu může přinášet další finančně technické problémy, zejména tzv. „udržitelnost úspor“ v delším časovém horizontu, případně nedocení vnitřních vazeb mezi vládními aktivitami, kdy úspory jednoho rezortu vyvolávají nárůst nákladů rezortům ostatním.

Cílem druhého dílu naší monografie, kombinující výsledky výzkumu doktorandů, je přinést nové poznatky o tom, kde hledat významné rezervy ve fungování veřejného sektoru, a ukázat (mimo jiné), že má smysl pozitivně pracovat na zvyšování jeho efektivity a že to zpravidla vyžaduje hluboké znalosti a pečlivou analýzu dopadů konkrétních nástrojů. Z metodologického pohledu jsou prezentované poznatky založeny na výsledcích vlastního originálního výzkumu doktorandů, koordinovaného jejich školiteli, redaktory monografie. Každá kapitola využívá vlastní standardní metody vědeckého zkoumání adekvátní stanovenému cíli – jak kvantitativní, tak i kvalitativní metody výzkumu. Tyto metody jsou podrobně popsány v textu kapitol. Cílem první kapitoly je determinovat a zhodnotit dopad spoluúčasti pacientů a jejího zvýšení na zatížení rozpočtů českých domácností (na finanční přístup ke zdravotní péči) a navrhnout soubor doporučení pro rozhodování o implementaci ochranných prvků do systému spoluúčasti, které minimalizují negativní dopad na finanční přístup ke zdravotní péči. Cílem druhé kapitoly je, na základě poznání základních charakteristik zdanění a slovenského daňového systému, kvantifikovat výši administrativních a vyvolaných nákladů zdanění a naznačit možnosti jejich snižování.

Z pohledu obsahu, první studie dokumentuje velmi názorným způsobem platnost rčení, že „ďábel se skrývá v detailech“. Analyzuje a hodnotí dopady zavedení nové formy spoluúčasti ve formě regulačních poplatků do českého zdravotnictví v roce 2008. Zátěž českých domácností platbami za zdraví je sledována před a po zavedení regulačních poplatků. Základní otázkou je, zda má současné nastavení systému spoluúčasti negativní dopad na domácnosti, resp. zda zátěž rozpočtů domácností dosahuje takového rozsahu, že by mohla ovlivnit přístup ke zdravotní péči a žádoucí spotřebu péče. Studie využívá především Statistiku rodinných účtů (SRÚ) a odpovídá zejména na to, jak jsou platby domácností za zdraví distribuovány, které platby za zdravotnické statky zatěžují rozpočty domácností nejvíce, co víme o domácnostech, které čelí nejvyšším (katastrofickým) platbám za zdraví, a kolik domácností nemá přístup ke zdravotní péči z finančních důvodů. Ve svém závěru studie diskutuje přiměřenost současného ochranného systému před vysokou spoluúčastí. Doporučuje některé změny vedoucí ke zlepšení systému. Jak vyplývá z publikované studie, monitorování dopadů spoluúčasti by mělo být jednou z priorit tvůrců zdravotní politiky. Přístup ke zdravotní péči musí být pravidelně vyhodnocován, jestliže nechceme zabránit přístupu ke zdravotní péči některým skupinám populace. Implementované ochranné prvky musí být evaluovány a dle zjištění modifikovány.

Druhá kapitola monografie obsahuje krátký teoretický úvod a následně dvě případové studie v oblasti zdanění (studie pracují s údaji ze Slovenské republiky, které se ale od českých reálií nijak významně neodlišují, a proto jsou pro ČR plně aktuální). Připomíná, že daně nejsou jenom příjmem

jednotlivých úrovní veřejných rozpočtů, ale také fakt, že výběr daní je významným nákladem.

Společenská akceptace zdanění jako nevyhnutného zla zejména ve smyslu nedobrovolného odevzdání části disponibilních zdrojů nemůže znamenat vzdát se ambice vymezit daně „zlo“ do adekvátních mezí. Dveře do dané problematiky otevřel již zakladatel moderní ekonomie Adam Smith publikováním daňových kánonů, které jsou v plné míře platné i v současnosti. Jejich součástí je princip efektivnosti zdanění, který v naší publikaci analyzujeme z pohledu nákladů zdanění – jak nákladů veřejného sektoru (administrativní náklady zdanění), tak i nákladů sektoru soukromého (vyvolané náklady zdanění).

První studie v této části se věnuje problematice přímých nákladů zdaňování. Prostřednictvím metodiky realizované v České republice se snažíme odhadnout výšku nákladů slovenské daňové správy na výběr daní a následně porovnat výsledky s existujícími mezinárodními studiemi. Nejedná se o lehký úkol, protože chybí údajová základna, z které by bylo možné požadované údaje bez další rozsáhlé práce získat. Kritická zjištění jsou impulzem pro návrh vybraných potenciálních opatření na zlepšení situace na Slovensku (podobná opatření jsou ale aktuální i v českých podmínkách).

Druhá studie v této části analyzuje nepřímé – vyvolané náklady zdaňování („compliance costs“), které jsou podstatnou součástí nákladů zdanění. Vyvolané náklady jsou nejméně zkoumanou součástí problematiky zdanění a zásadně je podceňuje také praxe politického rozhodování. Výsledky za Slovenskou republiku jsou alarmující (i při uvažované míře nepřesnosti výpočtu) a volají po zásadních změnách praxe.

Předkládaná monografie takto analyzuje další vybrané oblasti fungování veřejného sektoru. Její autoři se domnívají, že i touto formou může významně přispět k diskuzi o způsobech a cestách zvyšování alokační a technické efektivnosti veřejných výdajových programů.

## 1. Spoluúčast pacientů a její dopady na zatížení rozpočtů českých domácností a přístup ke zdravotní péči

Udržitelnost financování zdravotní péče je neustále aktuálním tématem. Kvůli změnám ve společnosti, jako je zejména stárnutí populace, zvyšující se nároky a očekávání pacientů či pokrok v medicínském výzkumu a používaných technologiích, se musí zdravotnické systémy vypořádat s tlakem na omezené zdroje ve zdravotnictví. Tvůrci zdravotní politiky proto implementují různé nástroje k efektivnějšímu využívání stávajících zdrojů, ať už na straně nabídky zdravotní péče, či na straně poptávky po zdravotní péči. Jedním z obvyklých nástrojů používaných na straně poptávky po zdravotní péči, jehož účelem je efektivnější spotřeba zdravotnických statků, je posilování role soukromých zdrojů a zavádění různých forem přímých plateb pacientů.

Platby pacientů za zdraví (platby za zdraví z vlastní kapsy – z angl. out-of-pocket payments) tvoří nedílnou součást soukromých výdajů na zdraví. Encyklopedie veřejného zdraví (2008) definuje platby pacientů za zdraví jako zdravotnické náklady, které jsou hrazeny přímo jednotlivými pacienty, jelikož nejsou kryty pojištěním ani jinou formou předplacení (Kirch, 2008).

Světová zdravotnická organizace (WHO) rozlišuje tři základní formy plateb pacientů za zdraví (WHO, 2004):

- přímé platby,
- neformální platby,
- spoluúčast.

Přímými platbami jsou hrazeny zboží a služby, které nejsou kryty žádnou formou předplacení ani pojištěním. Příkladem pro Českou republiku mohou být např. volně prodejná léčiva, zákroky estetické chirurgie na žádost pacienta, kontaktní čočky, operace očním laserem, potraty apod.

Neformální platby se týkají neoficiálních plateb, které nevstupují do systému přímo ve formě formálních transakcí. Jsou placeny za zboží a služby, které jsou běžně pacientu hrazeny třetí stranou (pojištění, daně). Neformální platby jsou někdy také označovány jako úplatky, obálkové platby nebo platby „pod rukou“ (nezákonné platby) (Gaal et al., 2006; Lewis, 2000). Na druhou stranu neformální platba může mít také podobu děkovného, výrazu vděčnosti, placeného ex post za účelem vyjádření pacientovy spokojenosti (Malý, 2001). Rozsah neformálních plateb ve zdravotnickém systému se dá

jen stěží přesněji odhadnout, či dokonce změřit. Tyto platby jsou obvykle součástí oficiálních plateb za zdraví a je velmi obtížné až nemožné je odlišit od ostatních plateb pacientů (z vlastní kapsy) za své zdraví.

Spoluúčast (cost sharing) představuje příspěvky pacientů za zboží a služby, které jsou (částečně) předplaceny nebo pojištěny. Finanční spoluúčast pacienta je běžně aplikována na léčiva, stomatologickou péči a některé služby v ambulantním i ústavním sektoru. Ve zdravotnických systémech lze najít tři typy spoluúčasti:

- spoluplatby (copayment) – paušální částka placená pacientem za zboží nebo službu, součástí jsou i tzv. regulační poplatky (user fees – user charges), které jsou definovány jako platby za zdraví v okamžiku spotřeby péče (Arhin-Tenkorang, 2001); obvykle se týkají služeb lékařů, spotřeby léčiv, pobytu v lůžkovém zařízení,
- spolupojištění (coinsurance) – procentní podíl na nákladech (ceně) zboží nebo služby,
- deductible – představuje stanovenou výši spoluúčasti, která je plně hrazena pacientem, avšak jakmile je tato výše dosažena, zbývající náklady jsou již kryty z pojištění.

V některých textech nejsou detailně rozlišovány všechny typy plateb za zdraví, navíc ne všechny typy spoluúčasti lze nalézt v každém zdravotnickém systému. Proto pro účely tohoto textu budeme rozumět platbami za zdraví všechny platby pacientů, které hradí přímo z vlastní kapsy (vlastního rozpočtu). Spoluúčastí pacientů pak rozumíme užší skupinu plateb za zdraví, jako jsou doplatky na zboží či služby hrazené ze zdravotního pojištění a regulační poplatky. Zbývající část plateb za zdraví tvoří přímé platby (nehrazené ze zdravotního pojištění) a neformální platby.

Při zavádění jakýchkoliv prvků spoluúčasti je třeba vzít v úvahu tři důležité aspekty – typ spoluúčasti, její rozsah (výše) a možné dopady. Lze identifikovat různé formy spoluúčasti ve zdravotnických systémech, stejně tak se liší rozsah a výše spoluúčasti v závislosti na distribučních zvyklostech a sdílených hodnotách ve společnosti. Spoluúčast pacientů má dopady do různých oblastí zdravotnického systému. Z makro pohledu se očekává zvýšení efektivnosti zdravotnického systému ve spotřebě zdravotní péče a zároveň zvýšení příjmů do systému. Na mikro úrovni je třeba rozlišit dopad na poskytovatele zdravotní péče (strana nabídky) a spotřebitele zdravotní péče (strana poptávky). Předpokládá se, že poskytovatelé péče budou profitovat z nového zdroje příjmů, díky kterému budou schopni poskytovat služby ve vyšší kvalitě (úspora času a zdrojů). Na straně spotřebitele zdravotní péče se očekává možnost získání kvalitnějších služeb, zároveň však dojde k poklesu poptávky (spotřeby) po některých typech služeb. Spotřebitelé budou muset zaplatit za zdravotní péči více, než byli zvyklí, a to ovlivní výši jejich rozpočtu. Zde vyvstává otázka – došlo k poklesu poptávky po zdravotní péči v důsledku nezodpovědné nadspotřeby z důvodu nulové, resp. velmi nízké ceny (morální hazard), nebo si spotřebitelé nemohli dovolit zaplatit za zdravotní péči? V prvním případě lze hovořit o pozitivním efektu spoluúčasti, v případě druhém se jedná o dopad negativní, který by měl být minimalizován.

Různé formy plateb spotřebitelů zdravotní péče mají již dlouhou tradici ve Spojených státech amerických, kde soukromé platby tvoří výrazný podíl na zdrojích financování. V posledních desetiletích (v osmdesátých a devade-

sátých letech) byly různé formy spoluúčasti běžně zaváděny i do zdravotnických systémů v zemích OECD (De Graeve et al., 2006), zavádění spoluúčasti se rovněž nevyhnuly ani postkomunistické zdravotnické systémy. Nový prvek spoluúčasti ve formě regulačních poplatků byl zaveden také do českého zdravotnictví a došlo tak ke zvýšení celkových plateb pacientů za zdraví. Vzhledem k neustálému potýkání se s nedostatkem zdrojů ve zdravotnictví se dá očekávat, že v budoucnu se zvyšování spoluúčasti nevyhneme. Při dalším zvyšování spoluúčasti však budou muset tvůrci zdravotní politiky rozhodnout nejen o vhodné formě a výši spoluúčasti, ale také o opatřeních, která budou eliminovat negativní dopady. Nutným předpokladem je, že lidé se nemohou stát chudými v důsledku spotřeby zdravotní péče, ani by neměli být nuceni vybírat si mezi fyzickým (a mentálním) zdravím a ekonomickým blahobytem (Kutzin, 2008). Jinými slovy, nemocní lidé musí být chráněni před vysokými výdaji za zdraví a rizikem stát se chudými v důsledku spotřeby zdravotní péče.

Tento text se proto zaměřuje výlučně na dopady plateb za zdraví na finanční zátěž spotřebitelů zdravotní péče a z toho plynoucí omezení přístupu ke zdravotní péči kvůli neschopnosti za ni zaplatit.

Vzhledem k definovanému výzkumnému problému v následujícím textu zkoumáme dva stanovené cíle:

*Prvním cílem je determinovat a zhodnotit dopad spoluúčasti pacientů a jejího zvýšení na zatížení rozpočtů českých domácností (na finanční přístup ke zdravotní péči).*

Definovaný cíl reaguje na zavedení nové formy spoluúčasti ve formě regulačních poplatků do českého zdravotnictví v roce 2008. Sledována je zátěž českých domácností platbami za zdraví před a po zavedení regulačních poplatků. Je ukázáno, zda současný systém spoluúčasti je nastaven takovým způsobem, který nemá negativní dopad na domácnosti, resp. zátěž rozpočtů domácností nedosahuje takového rozsahu, že by mohla ovlivnit přístup ke zdravotní péči a žádoucí spotřebu péče.

Následující výzkumné otázky byly definovány k naplnění prvního cíle:

- Jak jsou platby domácností za zdraví distribuovány?
- Které platby za zdravotnické statky zatěžují rozpočty domácností nejvíce?
- Co víme o domácnostech, které čelí nejvyšším (katastrofickým) platbám za zdraví?
- Které determinanty domácností mají vliv na rozdíly v zátěži rozpočtů platbami za zdraví?
- Kolik domácností nemá přístup ke zdravotní péči z finančních důvodů a jaké jsou jejich charakteristiky?

*Druhým cílem je navrhnout soubor doporučení pro rozhodování o implementaci ochranných prvků do systému spoluúčasti, které minimalizují negativní dopad na finanční přístup ke zdravotní péči.*

Využity jsou zde jak znalosti systémů spoluúčasti v různých zemích a jejich zkušenosti s dopady spoluúčasti, tak zejména výsledky vlastního výzkumu týkající se dopadů spoluúčasti v České republice. Formulovaná doporučení mohou být nápomocná při rozhodování o zvyšování spoluúčasti nebo zavádění nových forem spoluúčasti. Definování potenciálně ohrožených

skupin, které byly zatíženy spoluúčastí nejvíce, přispěje k úpravám v systému spoluúčasti, především v počtu a typu výjimek a ochranných prvků.

## 1. 1 Implementace spoluúčasti pacientů

Implementací prvků spoluúčasti pacientů mohou být sledovány různé cíle, avšak obvykle jsou zdůrazňovány dva hlavní: implementace spoluúčasti jako nástroje pro kontrolu spotřeby zdravotní péče (snížení nadbytečné spotřeby) a získání dodatečného příjmu do systému (přesměrování části zdravotnických výdajů z veřejných do soukromých zdrojů) za účelem zajištění udržitelnosti financování zdravotní péče (Malý, 2001; Robinson, 2002; Ros et al., 2000; Saltman and Figueras, 1997; Szabó, 2008; WHO, 2004; atd.).

Jedním z hlavních argumentů ospravedlňujících implementaci různých forem spoluúčasti je existence morálního hazardu (Osterkamp, 2003). V systémech, kde většina zdravotní péče je poskytována bezplatně a kde navíc převažuje financování z veřejných zdrojů, je pravděpodobné, že existuje nadbytečná spotřeba zdravotní péče pramenící z existence morálního hazardu (Arhin-Tenkorang, 2001). Morální hazard vede ke zvýšení poptávky po zdravotní péči, neboť cena zdravotní péče je vnímána jako nulová (v případě plné úhrady). Na druhou stranu je zmiňován fakt, že i když spoluúčast pacientů sníží morální hazard, bude mít negativní efekt zejména na osoby s velmi nízkým příjmem a osoby nemocné, což v konečném důsledku může vést ke snížení společenského blahobytu (Osterkamp, 2003). Spoluúčast tedy může mít negativní dopad na rovnost při úhradě péče a přístupu ke zdravotní péči.

Wagstaff a van Doorslaer diskutují dva základní koncepty spravedlnosti (rovnosti) ve zdravotnických systémech – egalitářský a liberální přístup (Wagstaff and Doorslaer, 1998). Egalitářský koncept předpokládá, že distribuční nerovnosti, které vyplývají z vlastní volby společnosti, mohou být respektovány, avšak nerovnosti jako následek faktorů, které není jednotlivcům schopeno ovlivnit, jsou nespravedlivé. Faktory jako sociální status, bohatství nebo inteligence a schopnosti nemohou vytvářet bázi pro nerovnost (Scheffler, 2003). Podle teorie egalitarismu by měli mít všichni jednotlivci přístup ke zdravotní péči. Zdravotnické služby by měly být distribuovány podle potřeby a financovány podle schopnosti za ni platit (Wagstaff and Doorslaer, 1998). Naopak liberální přístup deklaruje zajištění alespoň minimálního standardu pro chudé jednotlivce, přičemž financování by mělo být založeno spíše na ochotě platit než schopnosti platit za péči. Je vnímám spíše jako zásluhový systém s možností získání lepších služeb za vlastní příjem.

Ať už převáží kterýkoliv z těchto přístupů, ve zdravotní politice je upřednostňován vertikální koncept rovnosti. Ten vyžaduje odlišný přístup k různým jednotlivcům. Za předpokladu, že dominantním prvkem rovnosti je potřeba, vertikální rovnost je definována jako situace, kdy větší potřeba vyžaduje větší pozornost a zdroje. Jestliže nejdůležitějším prvkem jsou zásluhy, pak ti s většími zásluhami by zasluhovali větší péči (Culyer, 2001). Naopak podíváme-li se na vertikální rovnost z pohledu financování zdravotní péče, rovnost pramení z principu schopnosti platit za péči. Měřitko schopnosti platit za péči je obvykle vztaženo ke spotřebě domácnosti (výdajům) nebo příjmu domácnosti.



Princip schopnosti zaplatit za péči velmi úzce souvisí s hodnocením progresivity/regresivity systému (resp. vertikální spravedlnosti). Pro měření progresivity plateb za zdraví se používá tzv. Kakwaniho index (O'Donnell et al., 2008), který měří rozsah, v jakém se platby za zdraví odchyľují od proporcionality. Kakwaniho index je kalkulován jako rozdíl mezi křivkou koncentrace plateb za zdraví a Giniho koeficientem (Kakwani, 1976; Wagstaff and Doorslaer, 1998). Jestliže mají platby progresivní dopad (vysokopříjmové skupiny zaplatí relativně více než nízkopříjmové skupiny), Kakwaniho index nabývá pozitivních hodnot, pro regresivní systém pak hodnot negativních (pro bližší informace a možných metodách výpočtu viz O'Donnell et al., 2008).

Horizontální rovnost naopak vyžaduje stejný přístup ke stejným jednotlivcům (Culyer, 2001). Jednotlivci s identickým zdravotním stavem by měli dostat stejnou zdravotní péči bez jakýchkoliv dalších ohledů (příjem, rasa, pohlaví apod.). Stejná potřeba musí získat stejnou pozornost a zdroje. V případě zásluhového systému je horizontální rovnost definována jako stejná péče pro všechny se stejnými zásluhami. Co se týká úhrady péče, jednotlivci se stejnou schopností platit za péči (stejnou úrovní příjmu) by měli do systému přispívat stejnou částkou bez ohledu na své pohlaví, ekonomický status, místo bydliště apod.

## 1. 2 Dopady spoluúčasti

Vyhodnocení dopadů spoluúčasti se odvíjí od cíle, který byl její implementací sledován. Jestliže byla cílem regulace poptávky po zdravotní péči, je třeba vyhodnotit změny ve spotřebě zdravotní péče, související změny ve výdajích na zdravotní péči a vliv na zdravotní stav (Saltman and Figueras, 1997). Jestliže bylo cílem zvýšení příjmu do zdravotnického systému, potom by měl být dodatečně získaný příjem poměřen s administrativními náklady na zavedení a výběr spoluúčasti. Nicméně, bez ohledu na to, který z cílů byl sledován, spoluúčast má dopady na samotné spotřebitele zdravotní péče a jejich rozpočty. Z tohoto důvodu je žádoucí sledovat dopad spoluúčasti napříč demografickými skupinami, plátcí, příjmovými skupinami, konkrétními zdravotnickými službami a typem spoluúčasti (Saltman and Figueras, 1997).

### 1. 2. 1 Dopad na rozpočty domácností a přístup ke zdravotní péči

Přímé platby pacientů jsou nejvíce regresivním<sup>1</sup> způsobem úhrady zdravotní péče (Saltman and Figueras, 1997; Vörk et al., 2010; Hopkins and Cumming, 2001; Arhin-Tenkorang, 2001; Yardima et al., 2010; Xu et al., 2009), jinými slovy, nejvíce ohroženými skupinami jsou nízkopříjmové skupiny domácností (Robinson, 2002). Jelikož lidé s nízkými příjmy jsou nejvíce citliví na cenu zdravotní péče (WHO, 2004), může dojít k omezení přístupu ke zdravotní péči. Zejména v kombinaci s dalšími faktory, jako je věk a přítomnost nemoci, může sdílení nákladů vytvořit finanční bariéru ke spotřebě zdravotní péče. Jestliže je spoluúčast pacientů příliš vysoká nebo ohrožené skupiny nejsou dostatečně chráněny před vysokou spoluúčastí, pak se z efektivního nástroje zdravotní politiky regulujícího poptávku po zdravotní

<sup>1</sup> Platby jsou distribuovány v neprospěch nízkopříjmových skupin. Domácnosti s vyššími příjmy vydají menší část svého příjmu za zdraví než domácnosti s nízkými příjmy.

pěči může stát nástroj neefektivní či nežádoucí, neboť kromě snížení nežádoucí nadspotřeby dojde k omezení spotřeby žádoucí péče. V tomto případě pak místo kontroly nákladů mohou vzniknout vyšší dodatečné náklady spojené se zhoršeným zdravotním stavem právě z důvodu odkládání péče.

Platbami pacientů za zdraví rozumíme osobní výdaje domácností za zdravotní služby a medicínské statky hrazené v okamžiku poskytnutí (spotřeby) služby. Proto zvyšující se důraz na tyto platby bude mít za následek zatížení rozpočtů domácností, zejména těch, které spotřebovávají péči nejvíce, neboť každý spotřebitel si vybírá jako funkci svého příjmu, kolik péče si bude ochoten a schopen koupit (Murray et al., 2000:4). Je-li příjem pozitivně korelován se zdravotním stavem, pak spotřebitelé s nízkými příjmy jsou ovlivněni nejvíce (Hopkins and Cumming, 2001). Platby za zdraví navíc mohou způsobit nejenom omezení spotřeby zdravotnických státek, ale také státek ostatních (Arhin-Tenkorang, 2001). Je třeba vzít v úvahu, že platby za zdraví jsou mezi jednotlivci velmi roztržštěny bez možnosti sdílení rizika. Tento způsob úhrady péče je proto velmi často označován za nespravedlivý způsob distribuce úhrady péče, který generuje vážné finanční ztráty a riziko chudoby pro některé domácnosti (Murray et al., 2000). Vysoké platby za zdraví vystavují pacienty tzv. katastrofickému finančnímu riziku (Arhin-Tenkorang, 2001; Kakwani, 1976; Wagstaff and van Doorslaer, 1998).

Regresivní distribuce výdajů za zdraví se stává předmětem zájmu zejména tehdy, jestliže domácnosti nemohou uniknout (nemohou se vyhnout) spotřebě zdravotní péče. Výdaje na zdraví jsou regresivní v případě výdajů domácností s nízkými příjmy. Domácnosti s nízkým příjmem obvykle platí dvakrát větší podíl svého příjmu za zdraví než domácnosti s vysokými příjmy (Rasell et al., 1994). Dalšími ohroženými skupinami jsou domácnosti starších osob (osoby starší 65 let). Domácnosti se staršími členy a navíc nízkým příjmem utratí přirozeně podstatně větší část svého disponibilního příjmu za zdraví (Berki, 1985; Rasell et al., 1994; Wyszewianski, 1986). I když na druhou stranu se poukazuje na to, že tzv. katastrofické platby za zdraví ovlivňují pouze malou část populace, a význam tohoto problému celkově závisí na definici katastrofické úrovně výdajů za zdraví a na tom, kdo těmto výdajům čelí (Berki, 1986). Katastrofické výdaje za zdraví nemusí vždy nutně znamenat vysoké náklady na zdravotní péči (Xu et al., 2003). Výdaj za zdravotní péči se stává katastrofickým tehdy, jestliže ohrozí schopnost domácnosti si udržet svůj obvyklý životní standard (Berki, 1986).

Definování hranice katastrofického výdaje za zdraví velmi úzce souvisí s vnímáním spravedlnosti ve společnosti, které se může výrazně odlišovat. Skutečnost, že všechny domácnosti bez ohledu na výši příjmu by měly přispívat k úhradě zdravotní péče rovným dílem, by mohla být někde považována za spravedlivou, avšak v jiné společnosti může převažovat přesvědčení, že je spravedlivější, aby stejně přispívaly domácnosti se stejným příjmem. Objevuje se také názor, že bohaté domácnosti by měly platit více než domácnosti chudé, nebo dokonce že ten, kdo spotřebovává více zdravotní péče, by měl přispívat více (podle objemu obdržené péče). Nicméně, bez ohledu na pojetí spravedlnosti, ochrana osob před katastrofickými platbami je obecně akceptována jako žádoucí cíl zdravotní politiky.

Platby za zdraví, které obvykle tvoří výraznou část soukromých výdajů na zdraví, představují zátěž pro rozpočty domácností, a dokonce mohou být

příčinou jejich uvržení do chudoby. Je proto žádoucí, aby vláda monitorovala dopad takových plateb na domácnosti. Mocným nástrojem je sledování vlivu plateb za zdraví na stav populace žijící v chudobě, resp. měření podílu populace, která se dostala pod hranici chudoby právě z důvodu plateb za zdraví (Habicht et al., 2006). Samozřejmě platí, že čím blíže je daná domácnost ke hranici chudoby, tím je větší pravděpodobnost, že spadne pod hranici chudoby právě po započtení jejich výdajů za zdraví.

Jestliže je tedy akceptována implementace různých forem spoluúčasti, pak vyvstává otázka, jak nastavit systém sociální ochrany pro osoby s velkými platbami za zdravotní péči. Tento systém by se měl zaměřovat na ochranu nejslabších skupin populace jak z hlediska jejich příjmu, tak z hlediska výše výdajů za zdraví. Na druhou stranu by tento systém neměl být příliš selektivní, neboť by mohlo dojít ke ztrátě podpory vyšších příjmových skupin, jejichž příspěvky jsou důležité, jestliže chceme zachovat systém povinného zdravotního pojištění s širokým rozsahem bezplatných služeb (Schokkaert et al., 2008).

### 1. 3 Zvýšení spoluúčasti v České republice – implementace nových prvků

Spoluúčast pacientů v České republice (potažmo celkové platby za zdraví) byla zvýšena zavedením nového prvku – regulačních poplatků. Co se týče plateb za služby hrazené ze zdravotního pojištění, do konce roku 2007 byli pacienti zvyklí na doplatky za předepsaná léčiva, některé zdravotnické a terapeutické pomůcky, stomatologickou péči.

**Tabulka 1 Regulační poplatky v České republice od 1. 1. 2008**

Služba	Kč
Poplatek za návštěvu lékaře (praktický lékař, specialista, zubař, návštěvní služba praktického lékaře)	30
Poplatek za pohotovostní službu <sup>2</sup>	90
Poplatek za recept (za položku na receptu) <sup>3</sup>	30
Poplatek za den lůžkové péče	60 (100) <sup>4</sup>

*Zdroj: zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění, § 16a*

Do roku 2008 neexistovaly žádné výjimky z placení spoluúčasti ani ochranné prvky. Ty byly zavedeny až spolu s regulačními poplatky. Zdravotnické služby vyjmuté z placení regulačních poplatků a okruhy osvobozených skupin osob jsou uvedeny v zákoně o veřejném zdravotním pojištění č. 48/1997 Sb., § 16a. Dle tohoto paragrafu jsou mimo jiné vyjmuty z úhrady regulačních poplatků nejchudší skupiny obyvatelstva – osoby v hmotné nouzi<sup>5</sup>.

<sup>2</sup> Lékařská pohotovostní služba nebo pohotovostní služba v oboru zubní lékařství v pracovní dny v době od 17 do 7 hodin a v sobotu, neděli a ve svátek.

<sup>3</sup> Od 1. 12. 2011 se platí 30 Kč pouze za recept, nikoliv za položku na receptu.

<sup>4</sup> Poplatek za den lůžkové péče byl zvýšen na 100 Kč od 1. 12. 2011.

<sup>5</sup> Je definována jako stav, kdy osoba či rodina nemá dostatečné příjmy a její celkové sociální a majetkové poměry neumožňují uspokojení základních životních potřeb na úrovni ještě

Jako ochrana před kumulací úhrad regulačních poplatků byl zaveden ochranný roční limit ve výši 5000 Kč. Do tohoto limitu nebyly započteny všechny poplatky, pouze poplatek za recept a návštěvu lékaře, navíc však byly nově započteny některé doplňky na léky.

V srpnu 2008 došlo k prvním modifikacím v úhradě poplatků. Novorozenci byli vyjmuti z úhrady poplatku za den lůžkové péče. Další změny následovaly v dubnu 2009. Významné bylo vyjmutí dětí do 18 let z úhrady poplatku u lékaře a snížení ochranného ročního limitu na 2500 Kč pro děti do 18 let a osoby starší 65 let.

Na zátěž domácností měly také vliv změny v regionální politice v roce 2009. Většina krajů proplácela svým pacientům regulační poplatky, což mělo stejný účinek jako vyjmutí těchto pacientů z placení. Systém zpětné úhrady se však výrazně lišil kraj od kraje, navíc byly poplatky vráceny pouze v zařízeních zřizovaných kraji. Tento stav přetrval až do července 2010.

### **1. 3. 1 Použitá data a metodika**

Pro analýzu dopadů spoluúčasti jsou kombinovány tři datové zdroje - Statistika rodinných účtů (SRÚ), Životní podmínky (SILC) a Evropské výběrové šetření o zdraví v České republice (EHIS). Základní databázi představují data ze SRÚ. Data ze SILC a EHIS byla zvolena jako doplňující a rozšiřující pohled k výsledkům ze SRÚ. Ze SILC a SRÚ jsou pozorována tři po sobě jdoucí léta, přičemž rok 2007 je brán jako rok výchozí, resp. rok, kdy byla stálá míra spoluúčasti před zavedením nových prvků spoluúčasti. V letech 2008 a 2009 jsou analyzovány změny v platbách za zdraví (změny v zátěži rozpočtů domácností) a změny v neuspokojené potřebě zdravotní péče a tyto změny jsou dále porovnány s výchozím rokem. Data z EHIS jsou dostupná pouze pro rok 2008.

Ze všeho nejdříve je věnována pozornost distribuci (rozložení) plateb domácností za zdraví, poté distribuci mezi jednotlivými domácnostmi na základě zvolených charakteristik. Použita je jak absolutní (v Kč), tak také relativní (vztaženo k čistému příjmu) definice zátěže domácností. Distribuce plateb je rovněž sledována pro definované sociální skupiny, dle přítomnosti dětí ve společné domácnosti, pro příjmové decily a některé zdravotní proměnné. Sociální skupiny jsou konstruovány prostřednictvím základních informací o jejich vzdělání a ekonomické situaci. Zaměřujeme se zejména na ohrožené skupiny populace, jako jsou důchodci a nezaměstnaní. Speciálně je věnována pozornost domácnostem s dětmi a bez dětí, neboť ochrana před vysokými platbami za zdraví je směřována právě na domácnosti s dětmi.

Pro prozkoumání distribuce plateb je přesunuta pozornost na strukturu plateb a identifikaci těch zdravotnických služeb, které představují největší zátěž pro rozpočet domácnosti.

V populaci se vyskytují domácnosti, které čelí ve srovnání s jinými domácnostmi velmi vysokým platbám za zdraví – tzv. katastrofickým platbám. Proto je velmi důležité prozkoumat i rozložení a složení plateb za zdraví mezi těmito typy domácností. Definice katastrofických plateb není univerzální,

---

přijatelné pro společnost. Současně si tyto příjmy nemůže z objektivních důvodů zvýšit (uplatněním nároků a pohledávek, prodejem nebo využitím majetku) a vyřešit tak svoji nelehkou situaci vlastním přičiněním (MPSV, c2013).

avšak musí vycházet ze specifík daného zdravotnického systému, finančního mixu (celková úroveň soukromých zdrojů) a zvolené příjmové (výdajové) základny. V publikovaných studiích se tato hranice obvykle pohybovala mezi 5–20 % efektivního příjmu. Pro účely této analýzy jsou katastrofické platby definovány jako platby domácností za zdraví, které tvoří 5 % a více jejich čistého příjmu. Jak bude ukázáno dále, 5% hranice představuje dvojnásobek průměrných výdajů na zdraví, proto může být považována za dostatečně vysokou, aby mohla výrazně zatížit rozpočty českých domácností.

Za účelem determinace a zhodnocení rozdílů zátěže mezi jednotlivými domácnostmi byla provedena regresní analýza na datech ze SRÚ. Zvolena byla lineární regrese s použitím metody nejmenších čtverců robustní vůči heteroskedasticitě (varianta HC1), což zajistí spolehlivý odhad parametrů nezkreslených heteroskedasticitou. Byl konstruován následující model:

$$\begin{aligned} \text{OOP\_zatez} = & \alpha + \beta_1\text{EA} + \beta_2\text{vek\_30} + \beta_3\text{vek\_45} + \beta_4\text{vek\_55} + \beta_5\text{vek\_65} + \\ & \beta_6\text{vek\_66} + \beta_7\text{zena} + \beta_8\text{muz} + \beta_9\text{nizsi\_vzdelani} + \beta_{10}\text{stredni\_vzdelani} + \\ & \beta_{11}\text{vyssi\_vzdelani} + \beta_{12}\text{krajske\_mesto} + \beta_{13}\text{mestska\_obec} + \\ & \beta_{14}\text{venkovska\_obec} + \beta_{15}\text{rok\_2007} + \beta_{16}\text{rok\_2008} + \beta_{17}\text{rok\_2009}, \end{aligned} \quad (1)$$

kde OOP\_zatez je podíl čistého příjmu domácnosti vydaný na zdraví. Vysvětlující proměnné na pravé straně rovnice (1) jsou popsány v tabulce 2.

Další modely byly konstruovány pro výstupní (závislou) proměnnou doplatky\_lekky\_zatez, která sleduje zátěž domácností způsobenou doplatky za předepsaná léčiva (doplatky jako podíl na čistém příjmu domácností). Jako poslední byl konstruován model pro proměnnou zátěž rozpočtů domácností způsobenou regulačními poplatky (regulacni\_poplatky\_zatez).

Omezení přístupu ke zdravotní péči vyplývající ze subjektivního vnímání jednotlivců a jeho závažnost je zkoumána prostřednictvím dat ze SILC. Nejprve jsou prezentovány všechny důvody pro odkládání péče, dále je již zaměřena pozornost pouze na tu část vzorku respondentů, u které došlo k neuspokojení potřeby zdravotní péče z důvodu, že pro ně byla péče „příliš drahá“. Tato část respondentů je analyzována separátně pro omezení přístupu k vyšetření lékařem a vyšetření zubařem.

Na závěr je diskutována přiměřenost současného ochranného systému před vysokou spoluúčastí. Doporučeny jsou některé změny týkající se ochrany českých pacientů před vysokými platbami za zdraví. Účelem této diskuze není modelovat nový systém spoluúčasti a jeho ochranných prvků, nýbrž poukázat na slabé stránky současného systému v ochraně pacientů a doporučit změny, které povedou ke zlepšení systému.

**Tabulka 2 Přehled vysvětlujících proměnných použitých v regresním modelu**

Označení proměnné	Popis
EA	Počet ekonomicky aktivních členů v domácnosti.
age_30	Umělá proměnná pro věk; jestliže se jedná o domácnost, kde v čele stojí osoba mladší 30ti let, pak proměnná nabývá hodnoty 1, v opačném případě 0.
age_45	Umělá proměnná pro věk; jestliže se jedná o domácnost, kde v čele stojí osoba ve věku 31–45, pak proměnná nabývá hodnoty 1, v opačném případě 0.
age_55	Umělá proměnná pro věk; jestliže se jedná o domácnost, kde v čele stojí osoba ve věku 46–55, pak proměnná nabývá hodnoty 1, v opačném případě 0.
age_65	Umělá proměnná pro věk; jestliže se jedná o domácnost, kde v čele stojí osoba ve věku 56–65, pak proměnná nabývá hodnoty 1, v opačném případě 0.
age_66	Umělá proměnná pro věk; jestliže se jedná o domácnost, kde v čele stojí osoba starší 66ti let, pak proměnná nabývá hodnoty 1, v opačném případě 0.
zena	Umělá proměnná pro typ domácnosti; jestliže v čele domácnosti stojí žena, pak proměnná nabývá hodnoty 1, v opačném případě 0.
muž	Umělá proměnná pro typ domácnosti; jestliže v čele domácnosti stojí muž, pak proměnná nabývá hodnoty 1, v opačném případě 0.
nižší vzdělání	Umělá proměnná pro dosaženou úroveň vzdělání; jestliže v čele domácnosti stojí osoba, jejíž nejvyšší dosažené vzdělání je základní nebo středoškolské s výučním listem, potom proměnná nabývá hodnoty 1, jinak 0.
střední vzdělání	Umělá proměnná pro dosaženou úroveň vzdělání; jestliže v čele domácnosti stojí osoba, jejíž nejvyšší dosažené vzdělání je středoškolské s maturitou, potom proměnná nabývá hodnoty 1, jinak 0.
vyšší vzdělání	Umělá proměnná pro dosaženou úroveň vzdělání; jestliže v čele domácnosti stojí osoba, jejíž nejvyšší dosažené vzdělání je vyšší nebo univerzitní vzdělání, potom proměnná nabývá hodnoty 1, jinak 0.
regionální město	Umělá proměnná pro místo bydliště; jestliže domácnost žije v regionálním městě, pak proměnná nabývá hodnoty 1, jinak 0.
městská obec	Umělá proměnná pro místo bydliště; jestliže domácnost žije v městské obci, pak proměnná nabývá hodnoty 1, jinak 0.
venkovská obec	Umělá proměnná pro místo bydliště; jestliže domácnost žije ve venkovské obci, pak proměnná nabývá hodnoty 1, jinak 0.
rok_2007	Umělá proměnná pro rok pozorování; jestliže data pochází z roku 2007, pak proměnná nabývá hodnoty 1, jinak 0.
rok_2008	Umělá proměnná pro rok pozorování; jestliže data pochází z roku 2008, pak proměnná nabývá hodnoty 1, jinak 0.
rok_2009	Umělá proměnná pro rok pozorování; jestliže data pochází z roku 2009, pak proměnná nabývá hodnoty 1, jinak 0.

Zdroj: autor

## 1. 4 Dopady plateb pacientů za zdraví v České republice

### 1. 4. 1 Distribuce plateb za zdraví

Jaký byl dopad zvýšení spoluúčasti na rovnost v České republice? Jestliže se přikloníme k principu ekvity, který říká, že lidé by měli přispívat k úhradě zdravotní péče dle své schopnosti platit za péči, ideálně stejný podíl své platební kapacity, museli bychom tvrdit, že platby za zdraví jsou v České republice mezi pacienty distribuovány nerovnoměrně. Ukázalo se, že platby za zdraví jsou mírně regresivní, navíc, po zavedení regulačních poplatků se staly ještě více regresivními.

Jednou z výzkumných otázek byla distribuce plateb mezi českými domácnostmi. Bylo zjištěno, že většina domácností čelí velmi nízkým nebo nulovým platbám za zdraví. Průměrná domácnost utratila v roce 2007 2,15 % svého čistého příjmu za zdravotnické služby a statky. Výdaje vzrostly po zavedení regulačních poplatků na 2,63 % v roce 2008 a mírně se snížily v roce 2009 na 2,55 %. I když jsou rozdíly relativně nízké, některé domácnosti čelily velmi vysokým platbám za zdraví. Podíl domácností, které čelily katastrofickým platbám za zdraví (vydají více jak 5 % čistého příjmu), se zvýšil z 8,13 % v roce 2007 na 13 % v roce 2008 a 11,89 % v roce 2009.

**Tabulka 3 Rozsah plateb za zdraví v letech 2007, 2008 a 2009 (měsíční průměr v Kč a jako podíl čistého příjmu)**

Platby za zdraví	průměr			medián			směrodatná odchylka			max		
	2007	2008	2009	2007	2008	2009	2007	2008	2009	2007	2008	2009
za domácnost	454,08	588,18	596,09	328,67	444,25	433,11	492,55	615,04	609,06	10034,67	12625,50	7794,25
na osobu	231,42	301,97	306,78	155,21	212,50	209,17	269,65	401,32	346,30	5017,33	12625,50	4712,25
% příjmu	2,15	2,63	2,55	1,50	1,89	1,76	2,15	2,90	2,71	27,33	62,69	35,30

Zdroj: autor, data ze SRÚ

Distribuci zátěže platbami za zdraví a rozdíly v ní mezi jednotlivými sociálními skupinami zobrazují následující krabicové grafy<sup>6</sup>.

Mezi jednotlivými skupinami existují výrazné rozdíly v zátěži platbami za zdraví ve všech sledovaných letech. Na první pohled je zřejmé, že boxy zobrazující rozdíly ve výdajích domácností důchodců jsou nejdelší ve srovnání s ostatními skupinami, což indikuje, že zátěž se velmi liší uvnitř skupiny samotné. Dokonce již před implementací regulačních poplatků existovaly velké rozdíly mezi jednotlivými sociálními skupinami. To, co utratily domác-

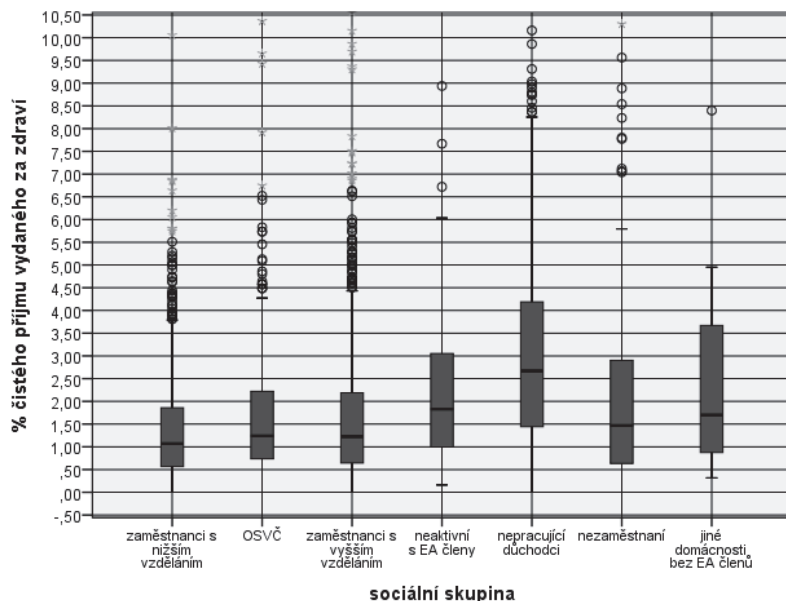
<sup>6</sup> Horní hrana obdélníku (boxu) představuje podíl příjmu vydaného za zdraví pro 75. percentil domácností (25 % domácností má výdaje vyšší), naopak dolní hrana odděluje nejnižší výdaje za zdraví u 25 % domácností. Tlustá čára uprostřed boxu pak prezentuje střední hodnotu – medián. Kolečka nad každým boxem představují odchýlené případy (domácnosti), jejichž výdaje přesahují 1,5 hodnoty délky boxu, hvězdičky symbolizují extrémní odchýlení (hodnoty více jak 3krát hodnota boxu). Aby byl graf lépe čitelný, jsou vynechány některé extrémní hodnoty.

nosti důchodců ve 25. percentilu, bylo pod úrovní střední mediánové hodnoty u domácností pracujících (zaměstnanci, OSVČ). Jinými slovy, 75 % domácností důchodců vydalo za zdraví více, než menší polovina domácností ekonomicky aktivních a polovina domácností nezaměstnaných.

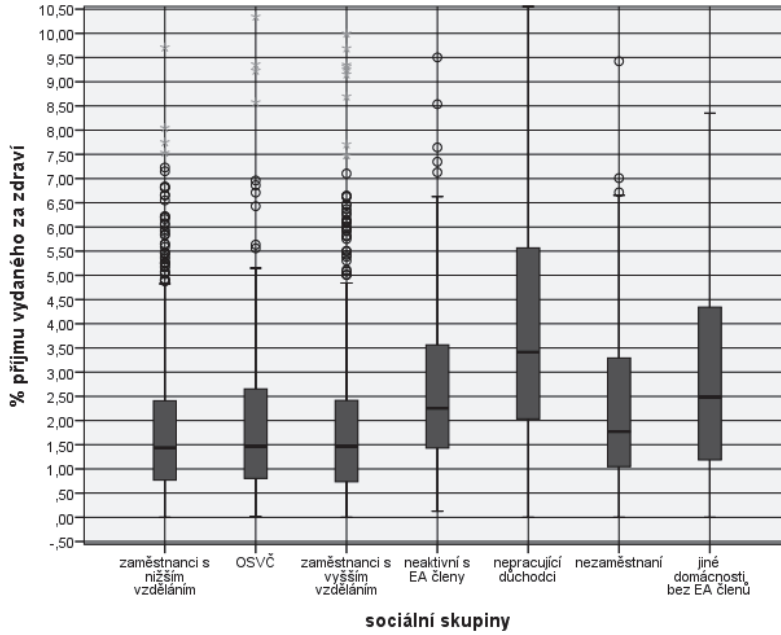
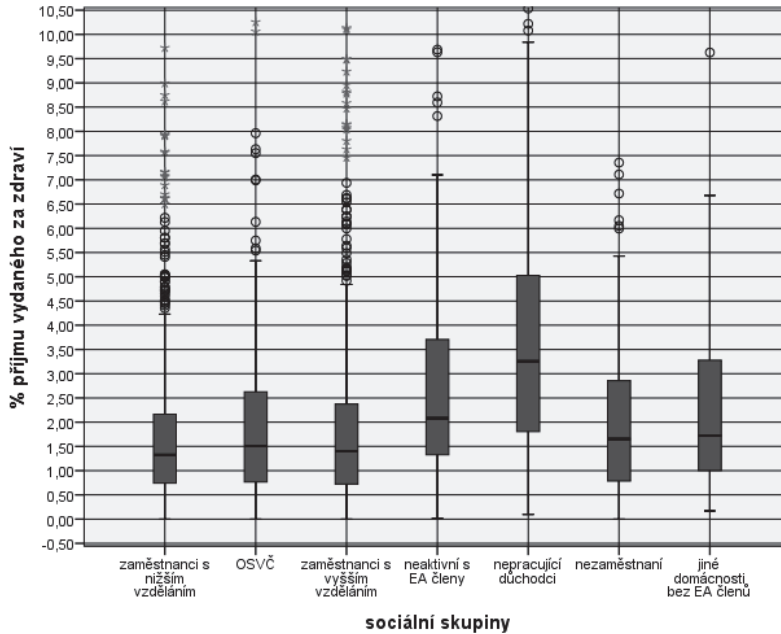
Po zavedení regulačních poplatků se rozdíly dále prohloubily nejen mezi skupinami domácností, ale také uvnitř skupin, a to zejména skupin ekonomicky neaktivních jako důchodci a ostatní domácnosti bez EA členů. Domácnosti důchodců vydaly největší část svého příjmu na zdraví a taktéž čelily největšímu zvýšení zátěže. Druhá největší zátěž byla zjištěna u domácností neaktivních s dalšími EA členy v domácnosti, kde ve většině případů je v čele domácnosti důchodce. I přestože v domácnosti žily další EA osoby, výsledky naznačují, že zátěž je způsobena právě přítomností osoby důchodce. Domácnosti nezaměstnaných a jiných neaktivních bez ostatních EA členů ve společné domácnosti rovněž vydaly velkou část svého příjmu na zdraví, což nás vede k závěru, že zaměstnání je faktorem, který chrání domácnosti s platbami za zdraví před extrémní finanční zátěží.

Na závěr je diskutována přiměřenost současného ochranného systému před vysokou spoluúčastí. Doporučeny jsou některé změny týkající se ochrany českých pacientů před vysokými platbami za zdraví. Účelem této diskuze není modelovat nový systém spoluúčasti a jeho ochranných prvků, nýbrž poukázat na slabé stránky současného systému v ochraně pacientů a doporučit změny, které povedou ke zlepšení systému.

**Graf 1 Podíl čistého příjmu vydaného za zdraví v roce 2007**





**Graf 2 Podíl čistého příjmu vydaného za zdraví v roce 2008****Graf 3 Podíl čistého příjmu vydaného za zdraví v roce 2009**

Zdroj: autor, data ze SRÚ

**Tabulka 4 Platby za zdraví domácností s dětmi a bez dětí v Kč a jako podíl čistého příjmu (v %)**

Přítomnost dětí v domácnosti	platby za zdraví za domácnost			platby za zdraví na osobu*			platby za zdraví k čistému příjmu*		
	2007	2008	2009	2007	2008	2009	2007	2008	2009
bez dětí	445,56	572,08	583,25	290,24	378,26	383,25	2,53	3,11	3,01
s dětmi	467,37	613,24	616,39	139,65	183,22	185,86	1,55	1,87	1,83
domácnosti celkem	454,08	588,18	596,09	231,42	301,97	306,78	2,15	2,63	2,55

Zdroj: autor, data ze SRÚ

Poznámka: \* průměrný rozdíl ve výdajích domácností s dětmi a bez dětí je statisticky významný na úrovni  $p < 0.05$ ; statistické testy jsou dostupné na vyžádání.

Jelikož roli v zátěži sehrává i věk členů domácnosti, další tabulka udává výsledky pro domácnosti, kde osoba v čele domácnosti spadá do kategorie 25–50 let. I při očištění o věk domácnosti bez dětí utratily za své zdraví více při přepočtu výdajů na osobu (o 100 Kč). Průměrný podíl příjmu vydaný na zdraví se však statisticky nelišil mezi oběma typy domácností.

**Tabulka 5 Platby za zdraví domácností s dětmi a bez dětí (ve věkové kategorii 25–50) v Kč a jako podíl čistého příjmu (v %)**

Přítomnost dětí v domácnosti	platby za zdraví za domácnost*			platby za zdraví na osobu *			platby za zdraví k čistému příjmu		
	2007	2008	2009	2007	2008	2009	2007	2008	2009
bez dětí	312,75	368,60	384,84	238,64	273,47	286,72	1,55	1,75	1,84
s dětmi	440,56	593,57	588,40	128,23	172,11	172,54	1,47	1,82	1,75
domácnosti celkem	454,08	588,18	596,09	231,42	301,97	306,78	2,15	2,63	2,55

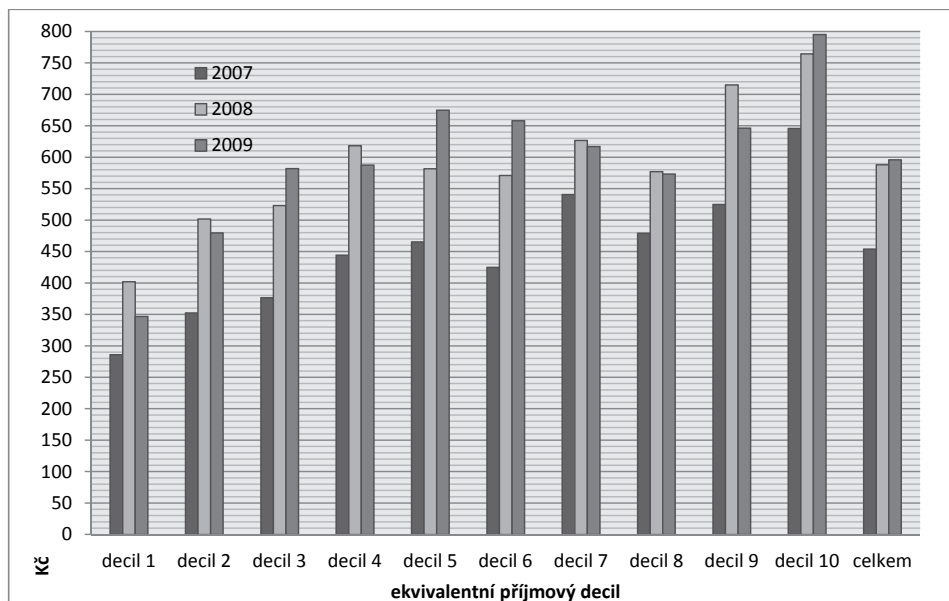
Zdroj: autor, data ze SRÚ

Poznámka: \* rozdíly v průměru mezi domácnostmi s dětmi a bez dětí jsou statisticky významné na úrovni  $p < 0.05$ ; statistické testy jsou dostupné na vyžádání

Od dubna 2009 byly navíc děti vyjmuty z placení regulačního poplatku za návštěvu lékaře. Výsledky však ukazují, že výdaje za zdraví na osobu u domácností s dětmi se nezměnily, avšak výdaje u domácností bez dětí v tomto období naopak vzrostly.

Tyto výsledky nejsou plně ve shodě s tím, co bylo řečeno výše, a sice že jednou z charakteristik domácností s omezeným přístupem ke zdravotní péči byl status rodiče. Přítomnost dětí v domácnosti sama o sobě nemusí nutně být rizikovým faktorem pro vysokou zátěž rozpočtu domácnosti v důsledku plateb za zdraví. Avšak při kumulaci dalších faktorů, jako je ekonomická neaktivita a nízký příjem, se může stát rozhodujícím faktorem.

Naopak nízký příjem je zásadním rizikovým faktorem. Domácnosti s nízkými příjmy utratily nejvyšší podíl svého příjmu za zdraví dokonce i před zvýšením spoluúčasti a následně jejich zátěž dále vzrostla. Situaci příjmových skupin dle ekvivalentních příjmových decilů zobrazují následující grafy. V absolutním vyjádření výdajů (v Kč) největší částku utratily domácnosti v posledním příjmovém decilu, naopak nejmenší částka byla vydána domácnostmi nejchudšími.

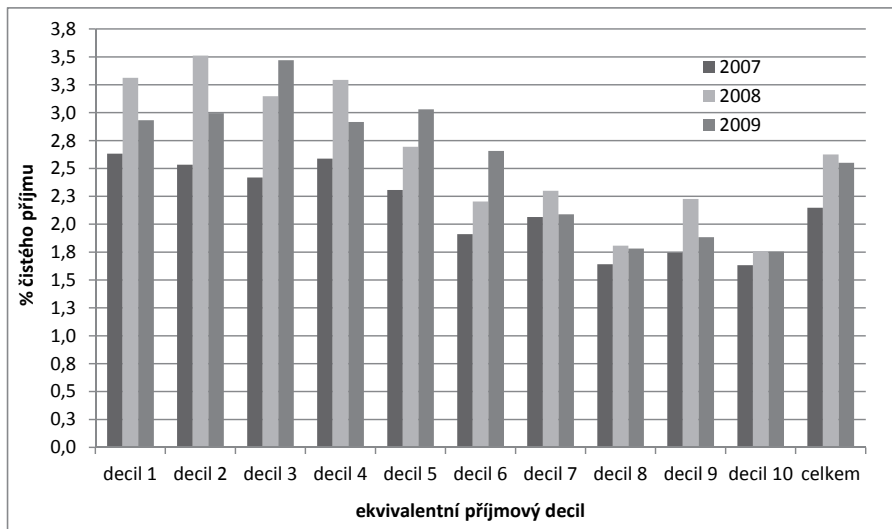
**Graf 4 Platby za zdraví za domácnost a měsíc v letech 2007, 2008 a 2009 (v Kč)**

Zdroj: autor, data ze SRÚ

Poznámky: Průměrný rozdíl ve výdajích domácností s dětmi a bez dětí je statisticky významný na úrovni  $p < 0.05$ ; statistické testy jsou dostupné na vyžádání. Konstruovány byly ekvivalentní příjmové decily (čistý příjem je očištěn o velikost domácnosti použitím ekvivalenční stupnice OECD).

Po zavedení regulačních poplatků čelily největšímu absolutnímu nárůstu domácnosti v devátém, ale také čtvrtém příjmovém decilu. Nejchudší domácnosti čelily v průměru mírně vyššímu nárůstu než domácnosti patřící k posledním pěti nejbohatším decilům.

V relativním vyjádření zátěže dle příjmových decilů je situace opačná. V roce 2007 největší podíl svého příjmu utratily domácnosti v prvním příjmovém decilu (v průměru 2,63 %), dále ve čtvrtém decilu (2,59 %), následované druhým decilem (2,53 %). Naopak nejbohatší domácnosti vydaly nejmenší podíl svého příjmu (1,63 %). Jinými slovy, nejbohatší domácnosti vydaly o 1 procentní bod méně než domácnosti z nejchudšího prvního decilu. Na první pohled je z grafu 5 zřejmé, že distribuce plateb za zdraví jako podílu příjmu domácnosti měla regresivní charakter již v roce 2007. Hodnota Kakwaniho indexu toto tvrzení dokládá (-0.0839 v roce 2007).

**Graf 5 Podíl ekvivalentního příjmu vydaného na zdraví v letech 2007, 2008 a 2009**

Zdroj: autor, data ze SRÚ

Poznámka: Průměrný rozdíl ve výdajích domácností s dětmi a bez dětí je statisticky významný na úrovni  $p < 0,05$ ; statistické testy jsou dostupné na vyžádání

Zaměříme-li se pouze na rok 2008, pak je vidět, že distribuce zátěže se změnila. Platby za zdraví se staly více regresivními oproti roku 2007 (Kakwaniho index -0,1245). Po zavedení regulačních poplatků nejvíce ze svého příjmu vydaly domácnosti ze druhého příjmového decilu (3,5 %), následované prvním a čtvrtým příjmovým decilem (3,3 %). Zátěž se přesunula směrem k chudším domácnostem ve srovnání s rokem 2007 a regresivní distribuce je viditelnější i z grafu.

V roce 2009 se největší zátěž přesunula na domácnosti ve třetím příjmovém decilu (3,47 %), ostatní chudé domácnosti utratily kolem 3 % svého příjmu za zdraví. Nárůst v zátěži byl dále sledován u domácností v pátém a šestém příjmovém decilu, naopak u všech zbývajících decilů došlo k poklesu jejich zátěže ve srovnání s rokem 2008. Největší pokles nastal u druhého decilu (0,52 procentního bodu). Dopad plateb za zdraví měl o něco méně regresivní charakter než v roce 2008 (Kakwaniho index -0,1139).

Shrneme-li zjištění, první čtyři příjmové decily utratily největší část svého příjmu za zdraví v roce 2007 a 2008. Výjimkou byl pátý příjmový decil v roce 2009, jehož domácnosti vydaly mnohem více než v předchozích letech a podíl čistého příjmu byl obdobný tak jako u ostatních domácností s nízkým příjmem. Nicméně při bližší analýze dat bylo zjištěno, že vychýlení v roce 2009 způsobily 3 případy v datech s odchýlenými hodnotami. V dalším kroku se proto zaměříme pouze na charakteristiky domácností s nejvyšší zátěží a jejich odlišnost od průměrné domácnosti ve vzorku. U domácností s velkou zátěží převládaly tyto charakteristiky:

- Domácnosti v čele se starší osobou (průměrný věk mezi 56–61 lety se snižující se tendencí, čím byla domácnost bohatší; pro porovnání průměrný věk průměrné domácnosti byl 53 let).
- Čím vyšší podíl žen v čele domácnosti, tím nižší příjmový decil.
- Domácnosti s nižším vzděláním (čím nižší příjmový decil, tím nižší vzdělání a ubývající podíl domácností s vysokoškolským vzděláním).
- V čele domácnosti většinou důchodce (klesající trend čím bohatší domácnost).
- Domácnosti s nižším počtem ekonomicky aktivních členů a vyšším počtem důchodců ve společné domácnosti.
- Spíše domácnosti, které žijí na venkově.
- Velký podíl domácností jednotlivců v nižších příjmových decilech.

Je nutné zmínit, že domácnosti v prvním příjmovém decilu se lišily v některých charakteristikách od ostatních nízkopříjmových domácností. Jednalo se o domácnosti mladší, ve kterých žilo více dětí než v průměrné domácnosti a výrazně převažoval podíl nezaměstnaných v čele domácnosti. Tyto domácnosti čelily největší zátěži v roce 2007 ve srovnání s ostatními decily, ale v následujících sledovaných letech se zátěž přesunula do druhého a třetího příjmového decilu. Snížení zátěže v prvním příjmovém decilu lze přičíst faktu, že po zavedení regulačních poplatků byly domácnosti v hmotné nouzi vyjmuty z povinnosti platit poplatky (lze očekávat, že většina těchto domácností na hmotnou nouzi dosáhla) a navíc v roce 2009 byly z placení poplatku za návštěvu lékaře osvobozeny děti, což znamenalo další úlevu.

Nejvýznamnějším faktorem, který má vliv na platby za zdraví, je bez diskuze přítomnost nemoci. Platby za zdraví ve vztahu k některým zdravotním proměnným mohly být však sledovány pouze pro rok 2008 na základě dat z EHIS. Z dat vyplynulo, že průměrné výdaje na zdraví činily 463,53 Kč na osobu, což je hodnota o něco vyšší než v případě výsledků ze SRÚ, která činila 301,97 Kč. Důvodů k odchylce může být celá řada – v průzkumu EHIS nejsou výdaje zaznamenávány pravidelně tak jako u SRÚ, ale v momentě dotazování mohlo být zastoupeno více respondentů s vysokými (extrémními) výdaji na zdraví v daný moment, struktura respondentů apod. Nicméně i přes rozdílné absolutní částky lze očekávat, že výsledky v rozdílech zátěže podle zdravotních proměnných odráží reálné vztahy.

Z výsledků bylo zjištěno, že úroveň zdravotního stavu byla signifikantně korelována s výdaji na zdraví. Velmi dobrý a dobrý zdravotní stav je negativně korelován s částkou vydanou na zdraví. Platí, že čím lepší zdravotní stav, tím nižší výdaje na zdraví a naopak. Mezi výdaji osob s velmi dobrým a dobrým zdravotním stavem byl pozorován malý rozdíl ve výdajích, avšak při srovnání s osobami s uspokojivým zdravotním stavem byl rozdíl podstatně výraznější (dvakrát větší). Markantní rozdíl byl také mezi výdaji osob s uspokojivým, resp. špatným zdravotním stavem a velmi špatným zdravotním stavem.

Hodnota mediánu činila 150 Kč, což znamená, že mezi respondenty byla řada odchylek – outlierů (viz hodnota směrodatné odchylky a maximální hodnoty). V případě mediánu byl obrovský rozdíl mezi výdaji osob s velmi dobrým zdravím a velmi špatným zdravím.

**Tabulka 6 Platby za zdraví na osobu a měsíc podle vlastního hodnocení zdravotního stavu v roce 2008 (v Kč)**

Zdravotní stav	průměr*	medián	směr. odchylka	max	min
velmi dobrý	314,25	30,00	766,13	8200,00	0,00
dobrý	369,12	100,00	860,91	12030,00	0,00
uspokojivý	656,53	300,00	1753,93	28900,00	0,00
špatný	749,72	514,44	835,64	5660,00	0,00
velmi špatný	1468,40	668,69	2881,47	15793,00	0,00
neví	60,00	60,00	0,00	60,00	60,00
celkem	463,53	150,00	1174,04	28900,00	0,00

Zdroj: autor, data z EHIS

Poznámka: \* průměrný rozdíl ve výdajích na zdraví mezi jednotlivými skupinami je statisticky významný na hladině  $p < 0.05$ ; statistické testy jsou dostupné na vyžádání

**Tabulka 7 Rozdíly v platbách za zdraví v roce 2008 (na měsíc v Kč)**

OOP (per month in CZK)		průměr	medián	směr. odchylka	max
onemocnění*	ne	309,99	50,00	761,10	12030,00
	ano	659,51	329,83	1526,97	28900,00
hospitalizace*	ne	396,26	134,30	847,20	16240,00
	ano	1013,95	490,00	2543,82	28900,00
léčiva na předpis*	ne	210,44	30,00	553,80	8000,00
	ano	700,64	390,00	1505,77	28900,00
volně prodejná léčiva*	ne	322,99	30,00	873,09	15793,00
	ano	628,85	300,00	1433,22	28900,00

Zdroj: autor, data z EHIS

Poznámka: \* průměrný rozdíl ve výdajích na zdraví mezi jednotlivými skupinami je statisticky významný na hladině  $p < 0.05$ ; statistické testy jsou dostupné na vyžádání

Přirozeně výdaje na zdraví se také velmi výrazně lišily podle toho, zda daná osoba trpěla dlouhodobou nemocí či byla hospitalizována. U hospitalizovaných osob byly průměrné výdaje na zdraví dvaapůlkrát vyšší než u těch, kteří hospitalizováni nebyli. Jak naznačuje hodnota směrodatné odchylky, rozdíly mezi jednotlivci byly velké. Není překvapením, že i relativně zdraví jednotlivci měli nějaký výdaj na zdraví (i když hodnota mediánu je velmi nízká). Některé zdravotnické služby jsou spotřebovávány, i když jsme zdraví a netrpíme žádnou nemocí. Typickým příkladem jsou stomatologické služby, gynekologická péče (včetně spotřeby antikoncepce), nehrazené očkování a jiné služby dle požadavků pacienta, které přímo nesouvisí se zhoršeným zdravotním stavem či nemocí.

Spíše pro zajímavost uvádíme následující tabulku 8, která prezentuje platby na zdraví dle jednotlivých diagnóz.

Rozdíly mezi jednotlivými onemocněními a deklarovanými výdaji jsou zřejmé, přesto by bylo více než žádoucí tyto výsledky porovnat s údaji zdravotních pojišťoven o jimi sledované spoluúčasti pacientů (regulační poplatky, doplatky na léky) pro osoby s danou diagnózou.

**Tabulka 8 Platby za zdraví dle diagnóz**

Diagnóza	průměr	medián	směr. odchylka	N	max	min
diabetes	575,92	460,00	534,27	106	3450,00	,00
závažné bolesti hlavy, jako migréna	641,32	466,66	674,92	104	4860,00	,00
vysoký krevní tlak	651,78	360,00	1791,90	397	28900,00	,00
potíže se štítnou žlázou	683,12	437,46	914,73	87	5100,00	,00
mozková mrtvice, moz- kové krvácení	689,83	620,00	779,61	41	5100,00	,00
ledvinové kameny	692,86	634,42	651,62	31	3992,00	,00
žaludeční nebo dvanáctníkový vřed	734,84	550,00	776,74	46	3992,00	,00
deprese	739,15	480,00	817,75	49	4860,00	,00
revmatoidní artritida	764,89	530,00	1138,85	118	12030,00	,00
problém s udržením moči	797,26	610,00	758,36	43	4860,00	,00
alergie	798,95	301,19	2245,06	220	28900,00	,00
astma	802,77	520,00	981,37	62	5100,00	,00
nemoci jater	851,89	592,06	1059,07	15	5100,00	,00
srdeční záchvat	872,58	483,34	1334,04	51	5600,00	,00
chronická bronchitida	878,88	629,20	904,01	44	3992,00	,00
gynekologické potíže	888,96	660,00	774,76	46	3200,00	,00
chronická úzkost	964,97	790,00	1060,09	27	4860,00	,00
novotvary	910,33	780,00	768,80	25	2600,00	,00
problémy s bederní páteří	913,30	480,00	2080,25	276	28900,00	,00
trvalý úraz nebo jeho následky	914,73	350,00	2239,60	56	16240,00	,00
problémy s krční páteří	960,94	484,27	2336,66	209	28900,00	,00
žlučové kameny	1180,41	497,50	1993,19	28	12030,00	,00
osteoartritida	1181,42	570,00	2820,74	169	28900,00	,00
osteoporóza	1354,97	576,97	2695,58	51	16240,00	,00
jiná ischemická choroba srdeční	1414,59	656,73	3727,37	66	28900,00	,00

Zdroj: autor, data z EHIS

Na druhou stranu záznamy zdravotních pojišťoven nepodchytí veškeré výdaje pacientů, protože řada výdajů v nich není zachycena (nehrazené léky, zdravotnické pomůcky apod.). Tuto informaci mohou doplnit pouze obdobné průzkumy jako EHIS, i když reportované údaje mohou být zkresleny.

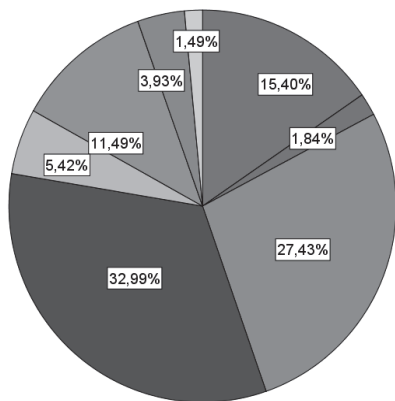
#### **1. 4. 2 Struktura výdajů na zdraví**

Výdaje na léčiva představují více než polovinu celkových výdajů domácností na zdraví. Zatímco v roce 2007 činila volně prodejná léčiva 32,99 % celkových výdajů, v roce 2008 to bylo pouze 24,10 % a v roce 2009 27,54 %.

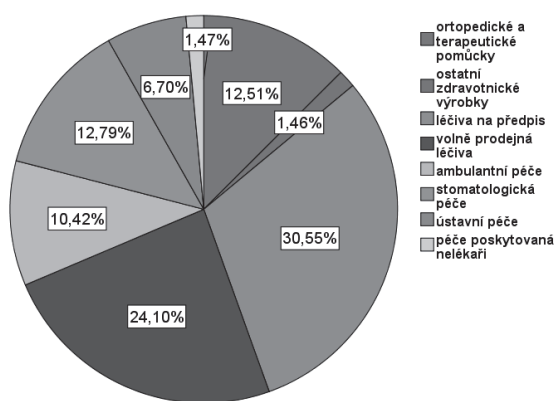
Naopak podíl výdajů na léčiva na předpis se zvýšil z 27,43 % v roce 2007 na 30,55 % v roce 2008 (v roce 2009 se poměr vrátil na úroveň roku 2007).

**Grafická struktura plateb za zdraví (podíl jednotlivých kategorií v celkových platbách za zdraví) v letech 2007, 2008 a 2009**

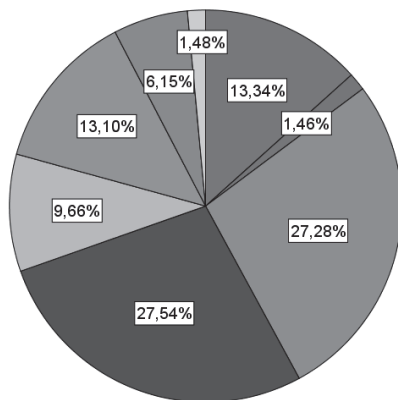
**Graf 6 Platby za zdraví v roce 2007**



**Graf 7 Platby za zdraví v roce 2008**



**Graf 8 Platby za zdraví v roce 2009**



Zdroj: autor, data ze SRÚ

Druhým nejvýznamnějším výdajem z hlediska zátěže rozpočtů domácností jsou výdaje na zdravotnické pomůcky a stomatologickou péči. Díky zavedení regulačních poplatků se od roku 2008 zvýšil jak podíl stomatologické péče na celkových výdajích, tak výrazně i podíl ambulantní a ústavní péče, která byla do roku 2008 v podstatě bezplatná. Zejména mezi roky 2007 a 2008 je vidět pokles významu výdajů na zdravotnické pomůcky, které



vzhledem k celkovým výdajům mohly být sníženy v důsledku nových kategorií výdajů.

Tabulka 9 nabízí odlišný pohled na kategorie plateb za zdraví, tentokrát v absolutním vyjádření v Kč.

**Tabulka 9 Kategorie plateb za zdraví v letech 2007, 2008 a 2009  
(na osobu a měsíc v Kč)**

Kategorie platby	průměr			medián			směrodatná odchylka			max		
	2007	2008	2009	2007	2008	2009	2007	2008	2009	2007	2008	2009
ortopedické a terapeutické pomůcky	33,89	36,01	40,27	0,00	0,00	0,00	89,63	94,18	119,48	1559,42	1559,42	1559,42
ostatní zdravotnické výrobky	3,76	3,69	4,11	0,71	0,00	0,56	24,17	14,55	18,67	1227,63	1227,63	1227,63
léky na předpis		55,66	55,17		21,68	19,88	104,58	93,00	95,96		2415,75	2415,75
léky na předpis – placené plně	67,59	16,55	12,77	32,49	0,00	0,00		62,48	35,96	2415,75	2647,67	518,75
volně prodejná léčiva	75,24	70,73	82,05	46,42	43,40	50,79	94,44	91,89	100,34	1265,00	1669,42	1020,33
ambulantní péče	10,92	11,21	12,24	0,00	0,00	0,00	95,25	92,31	74,93	3400,50	3505,50	2041,67
stomatologická péče	26,88	36,88	36,50	0,00	0,00	0,00	93,02	252,04	144,74	2189,08	11910,83	2957,67
péče poskytovaná nelékaři	3,45	4,01	4,17	0,00	0,00	0,00	21,90	22,11	26,24	600,42	516,79	958,33
ústavní zdravotní péče	9,69	8,75	8,25	0,00	0,00	0,00	73,34	102,42	73,64	1890,50	3371,67	1382,09
poplatek u stomatologa	x	4,02	4,85	x	2,00	1,25	x	11,50	57,34	x	324,58	3101,08
poplatek za hospitalizaci	x	13,13	11,93	x	0,00	0,00	x	63,81	56,49	x	1771,00	1238,69
poplatek u lékaře	x	17,76	15,39	x	13,13	10,00	x	16,17	16,47	x	149,75	249,50
poplatek za předpis	x	23,57	19,50	x	12,50	9,17	x	29,81	26,65	x	256,92	239,75
platby na osobu	231,42	301,97	306,78	155,21	212,50	209,17	269,65	401,32	346,30	5017,33	12625,50	4712,25

Zdroj: autor, data ze SRÚ

Poznámka: x – regulační poplatky v roce 2007 neexistovaly

Po zavedení regulačních poplatků domácnosti zaplatily méně za volně prodejná léčiva (70,73 Kč místo 75,24 Kč), nárůst však nastal v roce 2009 (82,05 Kč). Na druhou stranu v případě léčiv na předpis došlo k nárůstu výdajů o 4,62 Kč v roce 2008, v roce 2009 byla zaplacená částka na úrovni roku 2007. Co se týče doplateků za léky, ty lze rozlišit pouze pro rok 2008 a 2009, ve kterém tato částka byla stejná. Nicméně, v obou letech je třeba zahrnout poplatek za předpis, který patřil mezi nejvýznamnější regulační poplatky z hlediska finanční zátěže.

Za ním následoval poplatek za návštěvu u lékaře. Z hlediska zátěže se jeví jako méně významný poplatek u zubaře. Zajímavý výsledek představuje hodnota mediánu, která říká, že většina domácností (alespoň 50 %) nečelila poplatku za hospitalizaci stejně tak jako většině kategorií plateb s výjimkou právě výdajů na léčiva, poplatku za předpis a poplatku u lékaře. Zejména tedy tyto kategorie zdravotnických výdajů by měly být brány v úvahu při potenciálním zatížení rozpočtů domácností.

Jednotlivé kategorie výdajů byly různě významné pro jednotlivé sociální skupiny.

Ve všech sledovaných letech utratili nejvíce za předepsaná léčiva důchodci. Ostatní nepracující skupiny vydaly taktéž velkou část svého příjmu. Ve srovnání s pracujícími skupinami utratili důchodci třikrát více, ostatní neaktivní bez dalších ekonomicky aktivních členů a nezaměstnaní vydali jednou tolik.

Co se týče volně prodejných léčiv, pak nejvíce utratili důchodci a ostatní neaktivní bez dalších ekonomicky aktivních členů ve společné domácnosti. Dalo by se očekávat, že pracující skupiny vydají větší část svého příjmu na volně prodejná léčiva než na léčiva na předpis, jelikož v důsledku vyššího příjmu si mohou dovolit utratit více a pro svou ekonomickou aktivitu by měly mít méně času na návštěvu lékaře kvůli předpisu. Toto platilo v roce 2007 a mezi oběma kategoriemi byly větší rozdíly. V roce 2008 však pracující vydali stejně na obě kategorie a v roce 2009 opět utratili více za volně prodejná léčiva. Z toho tedy vyplývá, že bezprostředně po zavedení poplatku za předpis reagovali na tento výdaj snížením výdajů na volně prodejná léčiva.

**Tabulka 10 Vybrané kategorie plateb za zdraví dle sociálních skupin (jako podíl čistého příjmu)**

Sociální skupina	ortopedické a terapeutické pomůcky			léky na předpis*			volně prodejná léčiva*			stomatologická péče			platby za zdraví celkem*		
	2007*	2008*	2009	2007	2008	2009	2007	2008	2009	2007	2008	2009	2007	2008	2009
zaměstnanci s nižším vzděláním	0,23	0,26	0,26	0,37	0,51	0,47	0,54	0,46	0,53	0,20	0,25	0,25	1,50	1,82	1,83
OSVČ	0,22	0,25	0,33	0,37	0,50	0,44	0,64	0,53	0,57	0,21	0,44	0,43	1,72	2,18	2,14
zaměstnanci s vyšším vzděláním	0,33	0,27	0,28	0,38	0,50	0,41	0,57	0,49	0,55	0,25	0,28	0,29	1,75	1,90	1,89
neaktivní s EA členy	0,37	0,21	0,42	0,70	0,89	0,90	0,71	0,73	0,70	0,28	0,39	0,30	2,29	2,71	2,91
důchodci bez EA členů	0,35	0,36	0,36	1,37	1,78	1,47	1,01	0,85	0,99	0,22	0,34	0,37	3,25	4,17	3,87
nezaměstnaní	0,29	0,13	0,35	0,68	1,01	1,00	0,71	0,74	0,75	0,32	0,26	0,21	2,24	2,65	2,75
jiní neaktivní bez EA členů	0,41	0,34	0,30	0,99	1,14	1,05	0,91	0,92	0,85	0,10	0,53	0,17	2,57	3,34	2,85
celkem domácnosti	0,30	0,28	0,31	0,68	0,90	0,78	0,71	0,61	0,69	0,23	0,32	0,32	2,15	2,63	2,55

Zdroj: autor, data ze SRÚ

Poznámka: \* průměrný rozdíl ve výdajích na zdraví mezi sociálními skupinami je statisticky významný na hladině významnosti  $p < 0.05$ ; statistické testy na vyžádání  
OSVČ – osoby samostatně výdělečně činné; EA – ekonomicky aktivní

Co se týče stomatologické péče, pak podíl příjmu utracený za tuto kategorii měl rostoucí tendenci pro všechny sociální skupiny s výjimkou nezaměstnaných. Ti byli jedinou skupinou, ve které měly výdaje klesající trend.<sup>7</sup>

Výdaje na ambulantní a ústavní péči byly méně důležité pro rozpočty domácností v roce 2007. Po zavedení regulačních poplatků čelili největšímu

<sup>7</sup> Nicméně rozdíl v příjmu vydaném na stomatologickou péči byl ukázán jako statisticky nevýznamný.

nárůstu důchodci a domácnosti ekonomicky neaktivních. Výdaje na ústavní péči představovaly největší finanční zátěž zejména pro důchodce. Největší roli sehrály tedy regulační poplatky, které, jak je v tabulce 11 ukázáno, byly různě významné pro různé skupiny.

Domácnosti důchodců měly signifikantně nejvyšší výdaje na regulační poplatky, zejména na poplatky za předpis a návštěvu lékaře. Poplatky za hospitalizaci byly pouze o něco málo nižší. Důchodci čelili více než dvakrát vyšší finanční zátěži než ostatní sociální skupiny. Celková zátěž pak poklesla v roce 2009 díky parametrickým změnám v systému. I přestože domácnosti nezaměstnaných vydaly za zdraví nejméně, z hlediska výše poplatků byly na třetím místě. Nelze konstatovat, že regulační poplatky jednoznačně zapříčinily zvýšení celkových výdajů na zdraví v roce 2008, přesto byly důvodem rozhodujícím. V roce 2009 lze pozorovat i vyšší nárůst výdajů na další kategorie služeb.

**Tabulka 11 Regulační poplatky dle sociálních skupin (měsíční průměr v Kč)**

Sociální skupina	poplatek u zubaře		poplatek za hospitalizaci*		poplatek u lékaře*		poplatek za předpis*		poplatky celkem*		nárůst v platbách za zdraví	
	2008	2009	2008	2009	2008	2009	2008	2009	2008	2009	2008/2007	2009/2007
zaměstnanci s nižším vzděláním	4,57	3,21	7,55	9,85	13,94	11,31	13,43	10,93	39,50	35,30	54,78	63,60
OSVČ	3,53	12,73	10,13	9,59	12,32	9,63	11,00	8,73	36,99	40,69	90,07	79,43
zaměstnanci s vyšším vzděláním	3,67	3,56	8,37	5,89	13,70	11,51	12,68	10,96	38,41	31,91	37,13	52,52
neaktivní s EA členy	6,56	3,92	15,65	29,08	20,72	18,65	27,95	24,88	70,88	76,54	63,92	115,69
důchodci bez EA členů	3,84	4,36	24,23	18,64	27,30	25,09	48,97	40,06	104,33	88,16	108,32	100,94
nezaměstnaní	2,47	3,23	9,43	7,01	16,04	13,16	16,11	11,50	44,05	34,90	52,95	54,91
jiní neaktivní bez EA členů	6,03	2,12	1,80	4,16	12,92	7,02	10,68	7,43	31,42	20,74	68,91	16,34
celkem domácnosti	4,02	4,85	13,13	11,93	17,76	15,39	23,57	19,50	58,49	51,67	70,55	75,37

Zdroj: autor, data ze SRÚ

Poznámka: \* průměrný rozdíl ve výdajích na zdraví mezi sociálními skupinami je statisticky významný na hladině významnosti  $p < 0.05$ ; statistické testy na vyžádání  
OSVČ – osoby samostatně výdělečně činné; EA – ekonomicky aktivní

#### 1. 4. 3 Domácnosti s katastrofickými výdaji na zdraví

Před zavedením regulačních poplatků utratilo minimálně 5 % svého čistého příjmu za zdraví 8,13 % domácností, v roce 2008 tento podíl vzrostl na 13 % a v roce 2009 mírně poklesl na 11,89 %. Domácnosti s katastrofickými platbami se odlišovaly od průměrné domácnosti zejména v těchto aspektech:

- Starší domácnosti: průměrný věk osoby v čele domácnosti byl o 12 let vyšší.
- Větší počet ekonomicky neaktivních osob (více osob důchodců žijících ve společné domácnosti).

- Menší domácnosti (významný podíl domácností jednotlivců).
- 1/3 nižší počet dětí žijících ve společné domácnosti.
- Status ekonomické aktivity – většinou důchodci (65 % versus 35 % v průměrné domácnosti).
- Domácnosti v čele se ženou.

Tyto domácnosti náležely do chudších příjmových decilů. V roce 2007 68 % domácností spadalo do prvních pěti nejchudších decilů, v roce 2008 počet stoupl na 72 % všech domácností, v roce 2009 to bylo kolem 70 %.

**Tabulka 12 Kategorie plateb za zdraví u domácností s katastrofickými platbami v letech 2007, 2008 a 2009 (za osobu a měsíc v Kč)**

Kategorie platby	průměr			medián			směr. odchylka			max		
	2007	2008	2009	2007	2008	2009	2007	2008	2009	2007	2008	2009
ortopedické a terapeutické pomůcky	118,18	100,45	126,24	31,53	22,94	23,54	215,02	175,5	255,48	1559,42	1283,33	1948,54
ostatní zdravotnické výrobky	11,58	7,16	11,41	1,67	0	1,62	78,2	28,73	44,25	1227,63	313,25	452,75
léciva na předpis	235,41	208,9	197,72	188,52	162,42	143,37	229,81	228,59	198,91	2415,75	2664	2065,33
volně prodejná léčiva	187,94	142,82	186,91	128,34	91,98	133,96	190,55	158,79	178,86	1265	1669,42	1020,33
ambulantní péče	48,02	39,71	51,7	0	0	0	241,27	230,94	203,67	2658,13	3505,5	2041,67
stomatologická péče	107,28	145,34	151,58	0	0	6,81	251,12	671,91	372,81	2189,08	11910,83	2957,67
péče poskytované nelékaři	12,43	7,39	11,73	0	0	0	59,55	36,49	61,79	600,42	516,79	958,33
ústavní zdravotní péče	81,15	54,43	50,67	0	0	0	231,16	273,63	189,16	1890,5	3371,67	1382,09
poplatek u stomatologa	x	5,91	16,81	x	2,5	2,5	x	14,36	164,07	x	151,88	3101,08
poplatek za hospitalizaci	x	52,82	54,24	x	0	0	x	154,82	141,99	x	1771	1238,69
poplatek u lékaře	x	35	32,3	x	32,5	28,12	x	23,32	26,19	x	149,75	249,5
poplatek za předpis	x	62,83	51,9	x	52,5	42,92	x	47,71	44,51	x	256,92	239,75
platby na osobu	802	862,75	940,38	695	681,92	758,44	503,9	819,5	570,88	5017,33	12625,5	4712,25

Zdroj: autor, data ze SRÚ

Na rozdíl od ostatních domácností domácnosti s katastrofickými platbami vydaly nejvíce za léčiva na předpis. Nicméně tato částka poklesla po zavedení regulačních poplatků a dále klesala i v roce 2009. V roce 2008 domácnosti také snížily své výdaje na volně prodejná léčiva. V roce 2009 pak dosahovaly úrovně roku 2007. Také platby za stomatologickou péči měly rostoucí trend v letech 2007–2009. Obrovská částka byla vydána za zdravotnické pomůcky a velká částka za ústavní péči. Nárůst ve výdajích na zdraví byl způsoben čistě regulačními poplatky. Zatímco celkové výdaje na zdraví se zvýšily o 61 Kč v roce 2008, celková výše regulačních poplatků činila 157 Kč, což znamená, že oproti předchozímu období domácnosti šetřily na jiných kategoriích výdajů. V roce 2009 regulační poplatky stále tvořily většínu výdajů na zdraví.

Mezi nejčastěji placený regulační poplatek náležel poplatek za předpis a hospitalizaci. Poplatek za hospitalizaci mírně rostl i v roce 2009, přesto mediánová hodnota je nulová, což signalizuje, že tomuto typu výdaje čelí pouze menší část domácností. Poplatek u stomatologa má menší význam, a přestože se průměrná vydaná částka výrazně zvýšila v roce 2009, medián se nezměnil.

#### 1. 4. 4 Determinanty variace ve výdajích domácností za zdraví

Pomocí regresní analýzy byl zkoumán vliv jednotlivých determinant na rozdíly v zátěži způsobené výdaji domácností za zdraví. Pozornost byla zaměřena na zátěž domácností zapříčiněnou celkovými platbami za zdraví, doplatky za léky a regulačními poplatky (vztaženo k čistému příjmu domácnosti). Výsledky regresní analýzy pro tři výše definované výstupní proměnné zobrazuje následující tabulka.

**Tabulka 13 Regresní model – metoda nejmenších čtverců s použitím robustní směrodatné chyby**

Závisle proměnná	OOP_zatez	doplatky_leky_zatez	regulační_poplatky_zatez
Adjusted R square	0,116	0,167	0,143
constant	2,04*** (0,10)	0,74*** (0,04)	0,58*** (0,03)
EA	-0,54*** (0,05)	-0,23*** (0,02)	-0,16*** (0,01)
vek_30	-0,45*** (0,08)	-0,11*** (0,03)	-0,10*** (0,02)
vek_55	0,37*** (0,07)	0,09*** (0,02)	0,08*** (0,02)
věk_64	0,59*** (0,08)	0,19*** (0,02)	0,14*** (0,02)
věk_65	1,32*** (0,11)	0,57*** (0,04)	0,53*** (0,06)
žena	0,17* (0,08)	x	x
regionální město	0,18*** (0,07)	-0,05* (0,02)	x
venkovská obec	0,04 (0,05)	0,03 (0,02)	x
rok_2008	0,37*** (0,06)	-0,16*** (0,02)	referenční kategorie
rok_2009	0,31*** (0,06)	-0,19*** (0,02)	-0,08*** (0,02)
střední vzdělání	0,16** (0,06)	-0,03 (0,02)	-0,07*** (0,02)
vyšší vzdělání	0,33*** (0,08)	-0,06* (0,03)	-0,04 (0,05)

Zdroj: autor, data ze SRÚ

Poznámky: hladina významnosti \* 5 % \*\* 1% \*\*\* 0,1 %

Referenční kategorie: věk 31–45, muž, městská obec, rok 2007, nižší vzdělání.

V závorkách uvedena hodnota standardní chyby

x – proměnná je statisticky nevýznamná, byla vypuštěna z modelu

Statistiky a testy modelů jsou dostupné na vyzádání

Ekonomická aktivita významně snižuje zátěž rozpočtů domácností platbami za zdraví o 0,54 procentního bodu. Na druhou stranu, čím vyšší věk, tím vyšší zátěž platbami za zdraví. Největší zátěži čelily domácnosti v kategorii od 65 let, které utratily o 1,32 p. b. (procentního bodu) svého čistého příjmu více než referenční kategorie (věková skupina 31–45 let). Pohlaví bylo rovněž významným faktorem v zátěži rozpočtu domácností, ale pouze v případě celkových plateb za zdraví. Toto zjištění není překvapivé, neboť ženy mají vyšší výdaje v souvislosti s kontrolou početí, těhotenstvím, porodem. Statisticky významný rozdíl byl rovněž nalezen u větší zátěže domácností, které žijí ve velkých regionálních městech ve srovnání s ostatními městskými obcemi.

Úroveň vzdělání rovněž hrála důležitou roli. Podíl čistého příjmu utracený za zdraví rostl se zvyšující se úrovní vzdělání. Proměnné rok\_2008 a rok\_2009 demonstrují rozdíly v zátěži v jednotlivých letech. Výsledky regresní analýzy potvrzují zjištění deskriptivní analýzy, a sice že zátěž se zvýšila v roce 2008 (o 0,37 p. b. čistého příjmu oproti roku 2007) a poté mírně poklesla v roce 2009, přesto byla stále o 0,31 p. b. vyšší než v roce 2007.

Druhý model se zaměřoval pouze na doplatky za léky. Výsledky jsou obdobné jako pro zátěž celkovými platbami za zdraví. Zajímavým zjištěním je, že celková zátěž doplatky na léky se snížila jak v roce 2008, tak v roce 2009, což může odrážet rozumnější spotřebu léčiv na předpis po zavedení poplatku za předpis.

Třetí model zkoumal pouze zátěž domácností způsobenou regulačními poplatky. Výsledky opět potvrdily snížení zátěže v roce 2009, které lze přičíst parametrickým změnám v systému spoluúčasti a odlehčení od placení některých typů poplatků. Na rozdíl od předchozích modelů bylo statisticky významným zjištěním, že v případě regulačních poplatků domácnosti s nižším vzděláním čelily větší zátěži než domácnosti se středoškolským vzděláním.

Sumarizujeme-li zjištěné, domácnosti s těmito charakteristikami čelily ve sledovaných letech většímu zatížení kvůli platbám za zdraví:

- domácnosti se staršími členy (zejména starší 65 let),
- domácnosti s ekonomicky neaktivními členy v domácnosti,
- ženy (v případě celkových výdajů na zdraví),
- domácnosti s vyšším vzděláním (v případě celkových výdajů na zdraví),
- domácnosti s nižším vzděláním (v případě doplatků a poplatků).

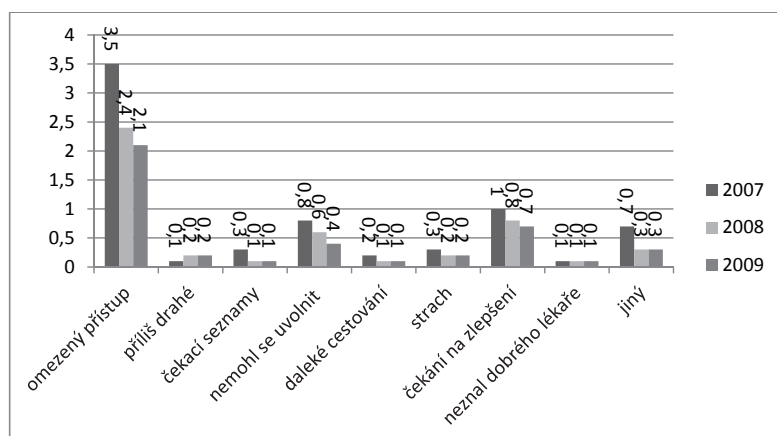
Výše zmíněné charakteristiky mají vliv na zatížení rozpočtů domácností, avšak není možné tvrdit, že všechny jsou rizikovým faktorem. Například, čím vyšší vzdělání, tím měly domácnosti tendence vydat více za zdraví. Toto lze spíše považovat za povědomí o hodnotě vlastního zdraví (investice do zdraví). Na druhou stranu, domácnosti s nižším vzděláním čelily vyšší zátěži v důsledku doplatků a regulačních poplatků. Nabízí se vysvětlení, že domácnosti s nižším vzděláním nepovažují investice do svého zdraví za tolik důležité a spotřebovávají pouze péči, která je kryta ze zdravotního pojištění. Navíc tyto domácnosti zpravidla mají nižší příjem (a potenciálně mohou čelit vyššímu riziku nezaměstnanosti) a nemohou si dovolit vydat na zdraví tolik, co domácnosti s vyšším vzděláním. Nicméně zejména kombinace charakteristik jako ekonomická neaktivita (s tím spojená úroveň příjmu) a věk vytváří profil potenciálně nejohroženějších domácností.

### 1. 4. 5 Omezení přístupu ke zdravotní péči

Data ze SILC umožňují prozkoumat přístup domácností ke zdravotní péči, jelikož respondenti jsou dotazováni na důvod neuspokojené potřeby zdravotní péče. Jedním z důvodů, proč nenavštívili lékaře, když jej potřebovali, je cena péče. Grafy 9 a 10 uvádí přehled všech důvodů pro neuspokojenou potřebu zdravotní péče v České republice.

Z výsledků je zřejmé, že cena péče není převažujícím důvodem pro nečerpání péče, přesto došlo po zavedení regulačních poplatků ke zvýšení počtu respondentů, kteří zvolili tuto variantu. Cena péče hrála významnější roli v případě návštěvy stomatology.

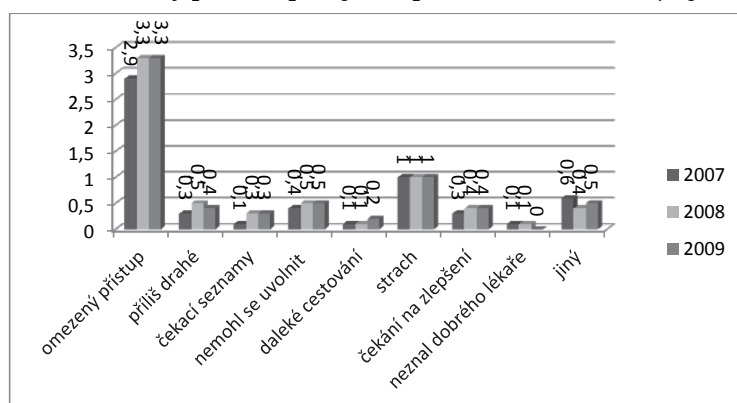
**Graf 9 Důvody pro neuspokojenou potřebu – lékař specialista (% jednotlivců)**



Zdroj: autor, data ze SILC

Celková neuspokojená potřeba péče byla relativně nízká s klesající tendencí mezi lety 2007 až 2009 pro služby lékařů specialistů a naopak s rostoucí tendencí pro služby stomatology.

**Graf 10 Důvody pro neuspokojenou potřebu – lékař zubař (% jednotlivců)**



Zdroj: autor, data ze SILC

V dalším textu je pozornost zaměřena pouze na ty respondenty, kteří nečerпали péči z toho důvodu, že pro ně byla příliš drahá. Jelikož počet respondentů, kteří uvedli omezený přístup ke zdravotní péči z finančních důvodů, byl nízký (0,2–0,5 % respondentů), nebylo možné provést podrobnější statistickou analýzu, která by poskytla statisticky významné výsledky. Nicméně, při vědomí tohoto faktu je možné zmínit alespoň některé charakteristiky, které vyplynuly z jednoduché analýzy společných vlastností těchto respondentů. Bylo zjištěno, že se jednalo o jednotlivce ve vyšším věku, který se navíc dále zvyšoval v letech 2008 a 2009 (jednotlivci o 10 let starší než byl průměrný věk). Co se týče statusu ekonomické aktivity, po zvýšení spoluúčasti došlo k prudkému nárůstu počtu seniorů, kteří uvedli neuspokojenou potřebu zdravotní péče jak pro vyšetření lékařem, tak pro vyšetření zubařem. Nezaměstnaní jednotlivci rovněž uváděli neuspokojenou potřebu častěji než jiné skupiny. Většinou ženy častěji odložily návštěvu lékaře. Odložená péče se spíše dotýkala osob s nižším vzděláním, často osob, které měly děti.

SILC umožňuje zahrnout taktéž zdravotní proměnné – zdravotní stav a existence zdravotního problému. Výsledky udává tabulka 14. Většinou se jednalo o osoby s horším zdravotním stavem, přičemž po zavedení regulačních poplatků lze pozorovat nárůst zejména u osob s uspokojivým a špatným zdravotním stavem.

**Tabulka 14 Zdravotní stav jednotlivců s omezeným přístupem ke zdravotní péči lékařů specialistů**

Zdravotní stav	2007		2008		2009	
	vybraní	všichni	vybraní	všichni	vybraní	všichni
bez odpovědi	0	23,4	0	26	0	29,6
velmi dobrý	3,9	13,7	0	13,2	5,2	13,3
dobrý	44,9	30,3	20,9	29,1	34,3	29,8
uspokojivý	22,8	21,9	42,5	20,9	25,9	18,3
špatný	18,7	8,9	26,2	8,8	31,1	7,3
velmi špatný	9,6	1,8	10,3	2,1	3,6	1,6

*Zdroj: autor, data ze SILC*

**Tabulka 15 Zdravotní stav jednotlivců s omezeným přístupem ke zdravotní péči lékařů zubařů**

Zdravotní stav	2007		2008		2009	
	vybraní	všichni	vybraní	všichni	vybraní	všichni
bez odpovědi	0	23,4	0	26	0	29,6
velmi dobrý	7	13,7	4,5	13,2	5,9	13,3
dobrý	26,3	30,3	35,9	29,1	23,1	29,8
uspokojivý	32,6	21,9	27,2	20,9	32,3	18,3
špatný	29,7	8,9	26,3	8,8	30,9	7,3
velmi špatný	4,4	1,8	6,1	2,1	7,8	1,6

*Zdroj: autor, data ze SILC*



V případě služeb lékaře zubaře větší podíl osob s lepším zdravotním stavem deklarovalo nenavštívení lékaře z důvodu ceny.

Mimo zdravotní stav byli respondenti dotazováni, zda trpěli nějakým zdravotním problémem a do jaké míry tento problém ovlivňoval jejich aktivitu. Většina jednotlivců s nějakým zdravotním problémem odložila péči kvůli ceně. V roce 2008 došlo k nárůstu osob se zdravotními problémy, které je omezují, nebo dokonce vážně omezují v jejich aktivitách.

**Tabulka 16 Existence zdravotního problému u osob s omezeným přístupem k vyšetření lékařem specialistou**

Zdravotní problém	2007		2008		2009	
	vybraní	všichni	vybraní	všichni	vybraní	všichni
bez odpovědi	0	23,4	0	26	0	29,6
nemá	49,6	53,6	37	51,3	59,2	49,5
má, ale neomezuje	16,6	7,1	8,9	5,6	5,8	5,5
má, do jisté míry omezuje	24,1	11,6	39,8	12,6	28,2	11,2
má, velmi omezuje	9,6	4,4	14,3	4,5	6,8	4,2

Zdroj: autor, data ze SILC

**Tabulka 17 Existence zdravotního problému u osob s omezeným přístupem k vyšetření lékařem zubařem**

Zdravotní problém	2007		2008		2009	
	vybraní	všichni	vybraní	všichni	vybraní	všichni
bez odpovědi	0	23,4	0	26	0	29,6
nemá	51,4	53,6	42,1	51,3	40,5	49,5
má, ale neomezuje	13,1	7,1	14,4	5,6	7,9	5,5
má, do jisté míry omezuje	26	11,6	35	12,6	38,5	11,2
má, velmi omezuje	9,5	4,4	8,4	4,5	13,1	4,2

Zdroj: autor, data ze SILC

Z pohledu ekonomické situace domácností se jednalo o domácnosti s nízkým příjmem. Při srovnání s průměrným příjmem ve vzorku měly dotčené domácnosti o 4000–5000 Kč nižší čistý příjem v roce 2007. I přestože došlo ke zvýšení průměrného příjmu v roce 2008, příjem u pozorovaných domácností dále klesal. V roce 2009 byla tato propast ještě větší (rozdíl 13 000–14 000 Kč).

**Tabulka 18 Čistý peněžní příjem domácnosti (měsíční průměr)**

rok	všechny domácnosti	domácnosti s neuspokojenou potřebou	
		návštěva lékaře	návštěva zubaře
2007	24799,9	20760,1	19613,5
2008	26720,2	18650,8	16621,1
2009	29250,6	16021,3	15067,0

Zdroj: autor, data ze SILC

Většina domácností s neuspokojenou potřebou zdravotní péče spadá do nejhudších příjmových decilů a většina z nich deklarovala, že vycházela velmi obtížně se svými příjmy. Situace byla vážnější v případě služeb stomatologů (v roce 2009 všechny domácnosti s neuspokojenou potřebou uvedly problém vyjít se svým příjmem).

Závěrem je, že omezení přístupu ke zdravotní péči kvůli finanční bariéře je v České republice nízké. I přestože se podíl jednotlivců, kteří deklarovali, že došlo k omezení přístupu ke zdravotní péči po zvýšení spoluúčasti, zvýšil, ve srovnání s dalšími evropskými zeměmi současná úroveň spoluúčasti nepředstavuje vážné bariéry pro přístup ke zdravotní péči (Česká republika s průměrem 0,3 %<sup>8</sup> patřila v rámci evropských zemí mezi země s nejnižší neuspokojenou potřebou zdravotní péče kvůli finanční zátěži, např. podobnou neuspokojenou potřebu vykazalo Finsko, Nizozemí nebo Lucembursko; průměr EU byl mnohem vyšší, 2,7 %; nejvyšší neuspokojená potřeba byla udávána v Litvě s 9,2 %; viz tabulka 19).

Zajímavé jsou rozdíly mezi neuspokojenou potřebou péče po vyšetření lékařem specialistou a stomatologem (např. v Portugalsku 2,8 % versus 9,9 %). Takto výrazné rozdíly jsou dány nastavením systému úhrad a spoluúčasti. Stomatologická péče je v řadě zemí vyloučena z hrazených služeb, nebo je hrazena pouze částečně, proto se stává potenciálně rizikovou kategorií v případě zátěže rozpočtů domácností a finančnímu přístupu k péči. Tato zjištění opět akcentují fakt, že jakékoliv změny v systému spoluúčasti a dopady sdílení nákladů pacienti je třeba monitorovat. Jestliže chceme zachovat systém co nejvíce spravedlivý při existující spoluúčasti, musíme tomu přispůsobovat i implementované ochranné prvky.

## 1. 5 Doporučení pro Českou republiku

I přestože je úroveň plateb pacientů za zdraví v České republice relativně nízká, implementace regulačních poplatků způsobila zvýšení zátěže rozpočtů některých domácností. K určitým úlevám v systému spoluúčasti došlo už v roce 2009, přesto z hlediska ochrany spotřebitelů zdravotní péče je největší mezera spatřována v případně poplatku za pobyt v lůžkovém zařízení. V podstatě lze říci, že v současné době ochrana před tímto typem poplatku chybí. Navíc je třeba vzít v úvahu, že poplatek za pobyt v lůžkovém zařízení byl ke konci roku 2011 zvýšen. Výsledky sice ukázaly, že poplatek za pobyt je velmi nerovnoměrně distribuován napříč domácnostmi, resp. tento typ výdaje je pro většinu domácností nulový. Hospitalizace se týká jen mála předpověditelných životních situací (těhotenství, porod), některých nemocí (pravděpodobnost hospitalizace se zvyšuje s rostoucím věkem) a situací, které nelze předvídat (úrazy). Tedy pouze někteří pacienti čelí tomuto typu výdaje. Celkové platby za ústavní péči měly sice dopad pouze na malou část populace, ale většinou se jednalo o osoby pobírající důchod a starší osoby. Tyto skupiny osob také čelily nejvyšší vydané částce za poplatek za hospitalizaci (vydaly třikrát více než ostatní typy domácností). Výsledky také ukázaly, že poplatek za pobyt v lůžkovém zařízení byl jednou z příčin katastrofických výdajů za zdraví (tyto domácnosti vydaly za poplatek za pobyt v lůžkovém

<sup>8</sup> Průměrná neuspokojená potřeba u vyšetření lékařem specialistou i zubařem, data z roku 2009.

zařízení čtyřikrát více než průměrná domácnost). Poplatky za pobyt v lůžkovém zařízení mohou způsobit vážné problémy zejména těm domácnostem, ve kterých musí být pacient na delší dobu a opakovaně hospitalizován (následkem vážného onemocnění). V případě dlouhodobé hospitalizace je navíc hospitalizovaná osoba ekonomicky neaktivní a přichází o svůj standardní výdělek.

**Tabulka 19 Neuspokojená potřeba vyšetření u lékaře a zubaře – důvod „příliš drahé“ v roce 2009 (v %)**

Země	vyšetření	
	lékařem	zubařem
Evropská unie	1,9	3,4
Dánsko	0,1	1,8
Nizozemsko	0,1	0,6
Slovinsko	0,1	0,2
Velká Británie	0,1	0,5
Norsko	0,2	4,6
Finsko	0,2	0,3
Španělsko	0,2	3,7
Česká republika	0,2	0,4
Rakousko	0,3	0,7
Švédsko	0,4	4,7
Lucembursko	0,4	0,4
Slovensko	0,6	0,9
Belgie	0,6	0,9
Litva	0,7	2,5
Estonsko	0,8	3,2
Švýcarsko	0,9	4,9
Irsko	1,1	2,1
Malta	1,1	1
Německo	1,3	2,1
Maďarsko	1,4	3
Francie	1,6	4
Island	1,7	6,6
Polsko	2,7	3,3
Portugalsko	2,8	9,9
Kypr	3,0	5,8
Itálie	3,9	5,7
Řecko	4,0	5
Bulharsko	7,4	9,8
Rumunsko	7,8	9,3
Lotyšsko	7,8	10,6

Zdroj: EUROSTAT, 2012b

Přičteme-li k této ztrátě vysoký (nelimitovaný) kumulovaný poplatek za pobyt v lůžkovém zařízení, může dojít k vážným finančním problémům. Je proto více než žádoucí, aby do systému spoluúčasti byly implementovány nové ochranné prvky.

Rada zemí aplikuje tzv. maximální počet dnů hospitalizace, které jsou pacientem hrazeny, po uplynutí této doby pacient již neplatí žádný další poplatek. Jestliže ale chceme respektovat princip regulačního poplatku za pobyt v lůžkovém zařízení, který má primárně přispět k nákladům „na ubytování“, není vhodné úplné vyjmutí z placení. Doporučujeme proto, aby i nadále úhrada probíhala za každý den pobytu, avšak s tím, že výše poplatku se bude lišit dle délky pobytu – krátkodobý pobyt a dlouhodobý pobyt<sup>9</sup>. Během krátkodobého pobytu by byla placena plná částka poplatku, zatímco dlouhodobý pobyt by byl zpoplatněn nižší sazbou. Nižší sazba by byla rovněž aplikována na pobyt v souvislosti s porodem. Diferencované sazby je navíc vhodné doplnit ochranným limitem v případě kumulace více hospitalizací během daného roku.

Z hlediska intenzity zátěže rozpočtů domácností bylo zjištěno, že největší vliv mají doplatky a poplatky za léčiva na předpis. Jestliže by tedy mělo docházet k dalšímu zvyšování v této kategorii výdajů, je nutné lépe zacílit ochranu. Zde doporučujeme zavedení dvojích sazeb dle specifických diagnóz (zákon o veřejném zdravotním pojištění umožňuje tzv. druhou zvýšenou úhradu)<sup>10</sup>. Pro zvýšení celkové ochrany je vhodné zavést nižší ochranný limit nejen pro starší osoby, jako je dnes, ale také pro pacienty dle definovaných diagnóz. Pro zvýšení ochrany domácností s nízkými příjmy (v přeneseném slova smyslu nezaměstnané a jiné ekonomicky neaktivní osoby) by bylo aplikováno nižší maximum vztažené k definované hranici příjmu (nabízí se řada definic hranice příjmu – jednou z variant je např. hranice rizika chudoby definovaná Eurostatem)<sup>11</sup>.

Některé domácnosti, zejména domácnosti důchodců, vydají vysoké částky na ambulanci péči. Proto doporučujeme rozšíření ochrany také na důchodce. Úplné vyjmutí není vhodné, ale zavedení nižší sazby poplatku za návštěvu lékaře sníží zátěž této skupiny, a přesto bude zachován regulační efekt. Z důvodu zachování alespoň částečného regulačního efektu nedoporučujeme úplné vyjmutí dětí, jako je ve stávající právní úpravě, ale doporučujeme zpoplatnění nižší sazbou. Nižší sazba je rovněž doporučena pro osoby trpící definovanými diagnózami, pro jejich konkrétní stanovení je ale nutná analýza plateb dle diagnóz na základě dat zdravotních pojištěn. Při kumulaci epizod je navrhováno zavedení odděleného ochranného maxima na

<sup>9</sup> Krátkodobý pobyt 1–14 dnů se stávající úhradou 100 Kč (dle UZIS je průměrná doba hospitalizace 7 dní a celkem 91,2 % hospitalizací spadá do této periody, UZIS ČR, 2011c). Dlouhodobý pobyt – 15 dnů a více se sníženou úhradou 60 Kč pro ojedinělé dlouhodobé hospitalizace.

<sup>10</sup> Zákon o veřejném zdravotním pojištění č. 48/1997 Sb., § 39b, odst. 11 – Ústav stanoví léčivému přípravku nebo potravíně pro zvláštní lékařské účely vedle výše a podmínek úhrady odpovídající základní úhradě referenční skupiny i jednu další úhradu zvýšenou tam, kde je tato zvýšená úhrada vhodná na základě hodnocení léčivé látky, léčivého přípravku nebo potraviny pro zvláštní lékařské účely nebo lékové formy pro vybranou indikaci **nebo pro určitou skupinu pacientů**.

<sup>11</sup> Hranice rizika chudoby je definována jako 60 % hodnoty mediánu národního ekvivalizovaného disponibilního příjmu po odečtení sociálních transferů (EUROSTAT, 2012a).

celkové placené poplatky za návštěvu u lékaře, a to pro osoby se sníženou sazbou a pro domácnosti s příjmy, které nedosahují definované hranice (viz výše).

Bylo prokázáno, že náklady na stomatologickou péči způsobily vysoké náklady pro některé domácnosti, neboť v současné době je většina služeb hrazena přímými platbami a velmi omezené množství služeb je bezplatné či s nízkou spoluúčastí. Vzhledem k tomuto faktu navrhuje zrušení regulačního poplatku za návštěvu zubaře, který dle našeho názoru postrádá smysl a naopak zvyšuje náklady za zdraví pro některé domácnosti a přispívá k omezení přístupu ke stomatologické péči. Tento požadavek by měl být akcentován zejména tehdy, jestliže by mělo dojít k dalšímu zvyšování zátěže rozpočtu pacientů platbami za stomatologickou péči (např. diskutované zpoplatnění amalgamových výplní).

## 1. 6 Závěr

Zdá se, že platby za zdraví nejsou plně v souladu s principem ekvity v egalitářském pojetí, a naopak některé liberální prvky (liberální přístup) jsou zastoupeny. Koneckonců jedním z cílů implementace regulačních poplatků bylo přispět k efektivní spotřebě zdravotní péče, uvědomit si její hodnotu a omezenost zdrojů ve zdravotnictví. Do budoucna lze očekávat, že univerzální a rovný přístup ke zdravotní péči bude deklarován pouze pro určitý balík zdravotnických služeb.

Aby byl zabezpečen co nejspravedlivější přístup ke zdravotní péči, tvůrci zdravotní politiky by se měli zaměřit zejména na tyto aspekty: determinace zdravotnických služeb, ke kterým je žádoucí zachovat přístup, a proto by neměly být zatíženy spoluúčastí (nebo v menší míře); determinace nejvíce ohrožených skupin; definice souboru výjimek a implementace ochranných prvků. Nejohroženější skupiny, tedy skupiny s vysokou finanční zátěží, skupiny, jejichž přístup může být potenciálně omezen nebo znemožněn kvůli implementaci spoluúčasti, musí být ochráněny před vysokými platbami.

Které typy zdravotních služeb mají největší význam při zatížení rozpočtů domácností? Výsledky ukázaly, že největší část plateb za zdraví je věnována na léky, zdravotnické a terapeutické pomůcky a stomatologickou péči. Platby za ústavní a ostatní ambulantní péči hrály velmi malou roli do roku 2007. Jejich význam se zvýšil po zavedení regulačních poplatků. Z hlediska výdajů domácností jsou nejdůležitější regulační poplatky za léky a návštěvu lékaře. Jejich zavedení znamenalo vyšší zátěž zejména pro důchodce, kteří mimo tyto poplatky utratí nejvíce ze všech skupin i za poplatek za pobyt v lůžkovém zařízení.

Z hlediska distribuce plateb za zdraví jsou doplatky za léky, poplatek za léky a návštěvu lékaře rovnoměrně distribuovány mezi domácnostmi (ve smyslu, že většina domácností čelí tomuto typu výdaje). Důchodci a domácnosti s katastrofickými platbami (které tvořily taktéž převážně důchodci a starší lidé) čelili vysokým platbám za pobyt v lůžkovém zařízení. Zejména tedy tyto kategorie výdajů by měly vzaty v úvahu v případě dalšího zvyšování spoluúčasti.

Z výsledků výzkumu vyplynulo, že mezi nejohroženější skupiny z hlediska výše plateb za zdraví patří následující:

- důchodci (starobní důchodci, invalidní důchodci),

- starší lidé (65 let a více),
- ekonomicky neaktivní (nezaměstnaní, ženy na mateřské či rodičovské dovolené),
- rodič samoživitel,
- pacienti trpící dlouhodobou chorobou či se zdravotními problémy omezujícími jejich (ekonomickou) aktivitu,
- domácnosti s nízkým příjmem,
- domácnosti s dětmi v kombinaci s dalšími rizikovými faktory.

Intenzita dopadu na spotřebitele zdravotní péče závisí na kombinaci rizikových faktorů, přičemž některé faktory jsou vzájemně korelované. Dá se očekávat, že se zvyšujícím se věkem poroste i nemocnost a platby za zdraví jsou mnohem rychleji kumulovány, stejně tak v případě, jestliže jsou daní jednotlivci postiženi či chronicky nemocní. Nízký příjem domácnosti může být zapříčiněn ekonomickou neaktivitou, ale také např. nízkým vzděláním. Ekonomická neaktivita může být důsledkem přítomnosti nemoci apod.

Výsledky rovněž poukázaly na fakt, že horší zdravotní stav a přítomnost nemoci byly přímo úměrné k vydané sumě plateb za zdraví. Ochrana by tedy měla zohlednit i faktor morbidity.

I přes zavedení nového prvku spoluúčasti – regulačních poplatků – je úroveň soukromých plateb pacientů za zdraví v České republice stále relativně nízká ve srovnání s jinými evropskými zeměmi. V současné době doznal systém spoluúčasti několika parametrických změn, významnou změnou bylo zejména navýšení poplatku za pobyt v lůžkovém zařízení. Další vývoj změn v systému spoluúčasti lze jen těžko odhadovat, budou velmi úzce souviset s vývojem na politické scéně, avšak obecně se dá předpokládat, že do budoucna se nevyhneme zvyšování významu soukromých zdrojů z důvodů, jako jsou udržitelnost financování systému zdravotní péče, ovlivňovaná změnami v demografické struktuře obyvatelstva (stárnutí populace), zvyšujícími se nároky na léčbu a možnostmi léčby. Jestliže tedy bude v budoucnu docházet ke zvyšování plateb pacientů za zdraví, je třeba přijmout taková opatření, která zabezpečí přístup ke zdravotní péči pro celou populaci a ochrání nejohroženější skupiny populace před vyloučením ze spotřeby.

Přestože výzkum přinesl některá zajímavá zjištění, je zřejmé, že nebylo možné postihnout všechny aspekty implementace spoluúčasti a jejich dopadů. Výzkum velmi těsně závisí na dostupných statistických datech a jejich struktuře. V tomto případě byl upřednostněn kvantitativní výzkum založený na národních statistikách, které umožňují zahrnout velký vzorek respondentů a výsledky (alespoň částečně) zobecnit na celou populaci. Na druhou stranu využití takového vzorku v sobě nese jiná možná zkreslení, např. ne všechny domácnosti participovaly po celou dobu v průzkumu, zaznamenávaly poctivě všechny výdaje apod. Prvním problémem je zkreslení (chyba) v datech samotných. Dalším omezením jsou proměnné a jejich struktura, které jsou v datovém souboru sledovány. Některé proměnné nemohly být pozorovány (vztah zdravotního stavu a detailních výdajů na zdraví, daná kategorie výdajů a její struktura).

Další omezení jsou způsobena externími faktory, jako jsou změny ve zdravotní politice. Z výsledků je zřejmé, že zátěž domácností poklesla v roce 2009 v důsledku několika změn v systému spoluúčasti a vyjmutí některých skupin populace z úhrady regulačních poplatků. Navíc kraje (mimo Prahu)

rozhodly o zpětném proplácení regulačních poplatků svým pacientům (postupně od 1. 1. 2009). Tento efekt však není možné oddělit od ostatních efektů, neboť systém zpětného proplácení poplatků byl velmi nerovný a lišil se kraj od kraje. Tato výhoda se navíc netýkala všech pacientů, ale pouze těch, kteří péči spotřebovávali ve zdravotnických zařízeních zřizovaných krajem.

Z použitých souborů dat také není možné definovat konkrétní diagnózy, které by měly být zohledněny v případě zacílení ochrany dle onemocnění (nástin mohl být podán pouze na základě dat z EHIS). Toto je možné pouze na základě přesných dat ze zdravotních registrů a údajů zdravotních pojišťoven. Žádoucí je zapojení celé řady expertů (poskytovatelé zdravotní péče, zdravotní pojišťovny, ekonomové, psychologové, epidemiologové apod.). V případě dostupnosti dat ze zdravotních pojišťoven je vysoce žádoucí zaměřit se na ty pacienty, kteří dosáhli ročního ochranného limitu.

Nad rámec tohoto textu je také zhodnocení dopadů navrhovaných změn v systému spoluúčasti, neboť se dá předpokládat, že každá změna v systému (další výjimky) ovlivní ostatní části zdravotnického systému (dodatečné náklady, změny v příjmu, další zdroje ke kompenzaci výjimek, osvobození apod.). Tento text stejně tak neřeší, zda by měla být ochrana ohrožených skupin předmětem sociálního, či zdravotnického systému.

I přes možná zkreslení a neúplnost prezentovaných výsledků by mělo být monitorování dopadů spoluúčasti jednou z priorit tvůrců zdravotní politiky. Přístup ke zdravotní péči musí být pravidelně vyhodnocován, jestliže nechceme zabránit přístupu ke zdravotní péči některým skupinám populace. Implementované ochranné prvky musí být evaluovány a dle zjištění modifikovány.





## 2. Efektivnost zdanenia – administratívne a vyvolané náklady zdanenia

### 2. 1 Administratívne a vyvolané náklady zdanenia

Prvotným zmyslom existencie daňového systému je presun časti majetkových hodnôt súkromného sektora do sektora verejného, s cieľom financovať jeho potreby. Realizáciou zdanenia tak vznikajú náklady, a to ako verejnému, tak i súkromnému sektoru.

#### 2. 1. 1 Pojem náklady zdanenia

Prvý ucelený koncept, ktorý rieši otázku zdaňovania vrátane nákladov zdanenia, predstavujú tzv. Smithove daňové kánony publikované v 5. knihe jeho diela *Pojednanie o pôvode a podstate bohatstva národov* (Smith, 1776, str. 676–677). Dnes sú tieto princípy dobrého daňového systému interpretované najčastejšie ako „Equity“ (spravodlivosť), „Certainty“ (určitosť), „Convenience“ (pohodlnosť) a „Economy“ (hospodárnosť). Pomerne dlhé obdobie sa predmetom diskusie stal najmä prvý z daňových kánonov, obsahovo korešpondujúci so súčasným princípom daňovej spravodlivosti. Sú to však práve zvyšné tri daňové kánony, ktoré súvisia s témou nákladov zdanenia.

Druhý daňový kánon, ktorý je možné obsahovo zhrnúť do pojmu určitosť, doslova uvádza, že uvalená daň má byť určitá a nie náhodná (resp. ľubovoľná). Zároveň má byť jasný termín a spôsob platby dane a výška dane, a to ako daňovníkovi, tak aj hocikomu inému. Inak, ako uvádza Smith (1776, str. 676), bude daňovník vystavený svojvôli vyberača dane. Neurčitosť dane, ako ďalej uvádza, je živnou pôdou pre korupciu. Dokonca považuje hoci malú neurčitosť dane za väčšie zlo, ako značnú mieru daňovej nespravodlivosti.

Tretí daňový kánon požaduje, aby bola každá daň uvalená v takom čase a takým spôsobom, o akom sa dá predpokladať, že daňovníkovi najviac vyhovuje. Ďalej uvádza príklady, ktoré však treba vnímať v kontexte doby. Hovorí napríklad, že daň z prenájmu pôdy, resp. domu, by sa mala platiť v takom čase, v akom sa zvyčajne platí nájomné, čo zároveň zabezpečí, že daňovník bude mať prostriedky na jej úhradu. Alebo v inom príklade píše o nepriamych daniach, ktoré platí daňovník v cene (luxusných) tovarov, ktoré kupuje.

Štvrtý daňový kánon nazvaný hospodárnosť doslova hovorí, že daň by mala byť koncipovaná tak, aby vybrala z vrecka ľudí čo najmenej nad to, čo prináša do štátnej pokladnice. Inými slovami, aby boli minimalizované náklady zdanenia (iné ako daň samotná). Ako príklady, kedy toto pravidlo nie je dodržané, uvádza Smith (1776, str. 677) nasledovné. (1) Uvalenie dane si vyžaduje veľký počet úradníkov, ktorých platy spotrebujú značnú časť daňového výnosu. To môže spolu s inými príplatkami pre úradníkov viesť k dodatočnému zvýšeniu daní (príplatkami zrejme Smith myslí aj sprejitné (!), prípadne priamo úplatky (!!)), ktoré daňovníci nechávajú úradníkom a ktoré zvyšuje ich daňové zaťaženie. (2) Uvalenie dane môže hatiť ekonomickú aktivitu, zvlášť v niektorých odvetviach, čo môže viesť k značnému výpadku daňových príjmov a následne aj k deštrukcii daňovej bázy. (3) Konfiškácia majetku či iné formy pokút pre tých, ktorí páchajú daňové úniky, ich môže zruinovať, a tým viesť k strate úžitku, ktorý by spoločnosť mala z ich ďalšej existencie. Nerozvážne uvalenie dane (najmä spotrebnej) môže viesť k zvýšeniu pokušenia podvádzať (napr. pašovať tovar). Na rozdiel od iných zákonov, daňové zákony vytvárajú najprv pokušenie pre ich porušovanie a až následne takéto konanie trestajú. (4) Vystavenie daňovníkov častým a neprijemným návštevám a prehliadkam vyberačov daní sa môže prejavíť vo forme psychických nákladov, ktoré sa síce priamo nikomu neplatia, ich hodnota však spočíva v potenciálnej ochote daňovníka zaplatiť za to, aby si tieto neprijemnosti ušetril.

Ako vyplýva z uvedeného, v Smithovom diele sa priamym a zásadným spôsobom poukázalo na skutočnosť, že zdaňovanie vyvoláva dodatočné náklady verejnému i súkromnému sektoru.

K vymedzeniu nákladov zdanenia možno pristúpiť z viacerých hľadísk. Jedným z nich je, ak by sme ich definovali ako náklady, ktoré by nevznikli, ak by neexistovali dane. Prípadne ako náklady, ktoré by sme ušetrili, ak by sme úplne zrušili daňový systém. Oba prístupy sú v dlhom období konzistentné. V krátkom období môžu vykazovať systematický rozdiel spôsobený existenciou jednorazových nákladov na zavedenie dane a ich rozložením na dlhšie časové obdobie postupnou amortizáciou.

Pre hlbšie vymedzenie je potrebné vrátiť sa k rozdeleniu nákladov zdanenia podľa miesta vzniku, a to na náklady verejného, resp. súkromného sektora. Aplikovaním vyššie uvedeného prístupu k definovaniu nákladov zdanenia možno analogicky zdefinovať *náklady zdanenia verejného sektora*. Sú to tie náklady, ktoré by sme vo verejnom sektore ušetrili, ak by sme dane, resp. konkrétnu daň zrušili.

Zároveň pojem *náklady zdanenia súkromného sektora* môžeme vnímať ako náklady, ktoré by súkromný sektor ušetril, ak by neexistovali dane. Pod tento pojem môžeme zahrnúť všetky náklady, ktoré súkromný sektor znáša, a ktoré vznikli z dôvodu zdanenia. Inými slovami, ide o sumu nákladov, ktorú by súkromný sektor v porovnaní so súčasným stavom ušetril, ak by dane nevznikli alebo zanikli. S pojmom náklady zdanenia súkromného sektora pracujeme ako s pojmom rodovým.

Do takto koncipovaného rodového pojmu nákladov súkromného sektora tak môžeme zaradiť tri základné druhy:

- daň,
- vyvolané náklady zdanenia a
- nadmerné daňové bremeno.

Daňou rozumieme povinnú, nenávratnú, zákonom určenú, neúčelovú a neekvivalentnú platbu (Kubátová, 2003), ktorou sa realizuje transfer časti majetkových hodnôt súkromného sektora do sektora verejného, a to bez ohľadu na druh dane, mechanizmus jej výberu či formu platby. Ide teda o hodnotu peňažnej transakcie, ktorá je výsledkom (a prakticky i cieľom a zmyslom) zdanenia.

Nadmerné daňové bremeno (náklady mŕtvej váhy) predstavuje náklady vo forme straty úžitku, ktorá vzniká zmenou správania sa účastníkov trhových transakcií vplyvom zdanenia, a to vo forme rozdielu súčtu úžitku účastníkov transakcie pred zdanením a po zdanení (Medveď, Nemeč, 2004). Ide o kľúčový koncept neoklasickej ekonomickej teórie pre oblasť efektivity zdanenia.

V súčasnej svetovej i domácej literatúre z oblasti verejných financií spravidla nájdeme zmienku o nákladoch zdanenia. Stretávame sa však s istou pojmovou nekonzistenciou, ktorá vychádza z rozdielneho vnímania pojmu administratívne náklady zdanenia.

Prvá skupina autorov vzťahuje pojem „administratívne“ náklady zdanenia iba k nákladom verejného sektora. V rámci tejto skupiny sú autori, ktorí považujú administratívne náklady za podmnožinu nákladov verejného sektora (Sandford et al., 1989, str. 6), pričom popri administratívnych nákladoch radia k nákladom verejného sektora aj tzv. ostatné náklady. Jemne odlišný, v kľúčovom bode však zhodný prístup reprezentuje Vítek (2008, str. 141), ktorý vníma kategóriu celkových nákladov zdanenia verejného sektora ako súčet administratívnych a ostatných nákladov znížený o úžitky verejného sektora súvisiace so zdanením. Súčasne do tejto prvej skupiny zaraďujeme aj autorov, ktorí stotožňujú pojmy náklady verejného sektora a administratívne náklady, napr. Black et al. (2006, str. 145), Rosen (1992, str. 352), James a Nobes (2002, str. 21), Jílková a Pavel (2006, str. 77).

Argument pre stotožnenie pojmov náklady verejného sektora a administratívne náklady uvádza napr. Vítková (2002, str. 7): „...v této práci nerozdělují náklady veřejného sektoru související s výběrem daní na administrativní náklady zdanění a na ostatní náklady související s výběrem daní. Domnívám se totiž, že vymezení ostatních nákladů souvisejících s výběrem daní jako jiné a rovnocenné skupiny nákladů k administrativním nákladům je redundantní. Pokud totiž tito autoři (Sandford, pozn. aut.) do ostatních nákladů na výběr daní zahrnují zejména cash-flow costs veřejného sektoru související s výběrem daní, jde zřejmě o členění zbytečně komplikované, které definici nákladů veřejného sektoru spíše zatemňuje. Proto používám spíše pojem administrativní náklady zdanění, který v sobě zahrnuje i tyto cash-flow costs vládního sektoru. Náklady veřejného sektoru na výběr daní, které u výše jmenovaných autorů zahrnují administrativní náklady a ostatní náklady související s výběrem daní, jsou v mém pojetí rovny ‘pouhým’ nákladům administrativním.“

Druhá skupina autorov, ako napríklad Stiglitz (1997, str. 464), vychádzajúc z definovania požiadaviek na daňový systém, definuje administratívne náklady ako pojem obsahovo pozostávajúci z dvoch podmnožín, a to priamych nákladov (zodpovedajú nákladom verejného sektora) a nepriamych nákladov (zodpovedajú (nie nevyhnutne úplným) nákladom súkromného sektora). Tým pádom prvou skupinou autorov definovaný obsah pojmu

„administratívne náklady“ označujú pojmom „priame administratívne náklady“ a obsah pojmu „vyvolané náklady“ označujú pojmom „nepriame administratívne náklady“. Takto definovaných pojmov sa pridŕžajú i Medveď et al. (2004, str. 154), Hamerníková a Kubátová (2000, str. 227), Peková (2008, str. 374), Kubátová a Vítek (1997, str. 36) a i.

Ak teda prvá skupina autorov prehlási administratívne náklady zdanenia za podmnožinu nákladov verejného sektora, resp. ich synonymum, tak pri definovaní vyvolaných nákladov zdanenia logicky nemôže použiť pojem „administratívny“. A opačne, ak druhá skupina autorov vníma pod administratívnymi nákladmi dve skupiny, a to priame (= náklady verejného sektora) a nepriame (= náklady súkromného sektora), potom nemôže s pojmom administratívne náklady pracovať iba v súvislosti s verejným sektorom. Táto pojmová nekonzistencia spôsobuje potenciálne riziko omylu.

Otázka je aj to, prečo autori z druhej skupiny prehlasujú vyvolané náklady za administratívne, keďže do nich zaraďujú aj alternatívne náklady, ušlý úrok či psychické náklady, čo zjavne s pojmom administratívy priamy súvis nemá. V tejto publikácii sa prikláňame k vyššie prezentovanej argumentácii Vítkovej (2002) a obsahovo stotožňujeme pojmy náklady zdaňovania verejného sektora a administratívne náklady zdanenia.

Existuje ešte jedno potenciálne riziko dezinterpretácie výsledkov, ktoré spočíva v stotožnení nákladov súkromného sektora a vyvolaných nákladov zdanenia. Napr. Vítek (2008, str. 159) uvádza: „Vyvolané náklady zdanění jsou náklady, které vznikají daňovým poplatníkům (ať již fyzickým, nebo právnických osobám) proto, že existuje daňový systém. Jinak řečeno, vyvolané náklady zdanění se rovnají takové výši nákladů, která by daňovým poplatníkům nevznikla, pokud by daňový systém neexistoval.“ Tým z nášho pohľadu vlastne stotožňuje náklady súkromného sektora a vyvolané náklady, čo dokumentuje aj koncepcia spoločenských nákladov zdanenia, ktorú cituje na str. 160 s odkazom na Vítek a Vítková (2002). Z kontextu ich prác je však zrejmé, že do vyvolaných nákladov zdanenia nezapočítavajú ani daň samotnú, ani nadmerné daňové bremeno.

### **Administratívne náklady zdanenia**

Administratívne náklady zdanenia (náklady verejného sektora) môžeme deliť podľa rôznych hľadísk ako to ukazuje nasledujúca tabuľka 20:

**Tabuľka 20 Administratívne náklady zdanenia**

<b>Hľadiská skúmania administratívnych nákladov zdanenia</b>	
<b>A</b>	<b>Časové hľadisko</b>
	<ul style="list-style-type: none"> <li>• bežné opakované administratívne náklady súvisiace s výberom daní</li> <li>• mimoriadne administratívne náklady súvisiace so zavedením novej dane alebo</li> <li>• so zásadnou zmenou dane/zdanenia</li> <li>• kolísanie nákladov z hľadiska správy jedného poplatníka (registrácia, zahájenie resp. ukončenie zdaňovanej aktivity a pod.)</li> </ul>
<b>B</b>	<b>Hľadisko dopadu na príslušný ekonomický sektor</b>
	<ul style="list-style-type: none"> <li>* administratívne náklady, ktoré nesie/ znáša len verejný sektor</li> <li>* administratívne náklady, ktoré ovplyvňujú súkromný sektor</li> </ul>

<b>C Hľadisko dopadu na príslušnú vládnu úroveň</b>
<ul style="list-style-type: none"> <li>* administratívne náklady nesené/znášané centrálnou vládou</li> <li>* administratívne náklady nesené/znášané subcentrálnymi vládami</li> </ul>
<b>D Hľadisko druhu úradu verejnej správy, v ktorom náklady vznikajú, daňové úrady rôznych stupňov</b>
<ul style="list-style-type: none"> <li>• príprava legislatívy na exekutívnej úrovni (ministerstvá)</li> <li>• príprava a schvaľovanie legislatívy na parlamentnej úrovni</li> <li>• vynucovanie dodržiavania daňového práva – hlavne súdy, polícia, štátny zástupcovia, vyšetrovatelia, väznice, advokáti ex offa a pod.</li> </ul>
<b>E Chronológia vzniku daňových nákladov (analógia s náväznosťou jednotlivých článkov rozpočtového procesu)</b>
<ul style="list-style-type: none"> <li>• návrhy zákonov</li> <li>• implementácia daňovej legislatívy</li> <li>• schvaľovanie</li> <li>• kontrola a vynútenie práva</li> </ul>
<b>F Hľadisko štruktúry administratívnych nákladov</b>
<ul style="list-style-type: none"> <li>• mzdy včítanie poistného</li> <li>• náklady na odbornú úroveň zamestnancov (investície do ľudského kapitálu)</li> <li>• zaistenie priestorov a ich vybavenia</li> <li>• investície do hmotného majetku</li> <li>• ostatné</li> <li>• čas</li> </ul>

Zdroj: Pudil et al., 2004

### **Vyvolané náklady zdanenia**

Vychádzajúc z vyššie uvedeného členenia nákladov zdanenia súkromného sektora, pod pojmom *vyvolané náklady zdanenia* pre účely skúmania predmetu tejto štúdie rozumieme náklady zdanenia súkromného sektora, ktoré nie sú daňou ani nadmerným daňovým bremenom. Sú to tie náklady zdanenia súkromného sektora, ktoré vznikajú daňovníkom v súvislosti s plnením si svojich daňových povinností a samotným platením dane. Teda tie náklady, ktoré sú zavedením zdanenia vyvolané (preto používame pojem „vyvolané náklady zdanenia“, skrátene „vyvolané náklady“ – angl. ekvivalent „Compliance Costs of Taxation“, resp. skrátene „Compliance Costs“).

Hranica medzi vyvolanými nákladmi zdanenia a nadmerným daňovým bremenom nemusí byť vždy úplne zreteľná. Ako uvádzajú Sandford et al. (1989, str. 9), nadmerné daňové bremeno nesúvisí len s existenciou dane samotnej, ale aj so zdaňovacou technikou. Ide najmä o ten prípad, kedy je reálne bremeno vyvolaných nákladov zdanenia presunuté na inú osobu.

Pojem vyvolané náklady zdanenia vymedzujeme aj členením na dve súčasti, a to:

- klasické vyvolané náklady zdanenia a
- alternatívne vyvolané náklady zdanenia.

Pod pojmom *klasických vyvolaných nákladov zdanenia* rozumieme v najhrubšom zmysle slova spotrebu finančných zdrojov daňovníka. Do tejto podkategórie zaraďujeme:

- externé náklady a
- interné náklady.

Externými nákladmi v rámci klasických vyvolaných nákladov zdanenia rozumieme najmä platby daňovníka za tovar a služby, ktorých spotreba predstavuje náklady vyvolané zdanením. Napríklad platby za služby externých daňových poradcov, právnikov, platby za služby externých účtovníkov, platby za daňové školenia daňovníka, resp. personálu, platby za materiál (tlačivá, odborné daňové publikácie, brožúry, zákony, papier, toner) a ostatné platby (poštovné, cestovné, PHM, poplatky, telekomunikačné služby, energie, pokuty a i.).

Internými nákladmi v rámci klasických vyvolaných nákladov zdanenia rozumieme spotrebu finančných zdrojov daňovníka za interné výkony, čím rozumieme najmä mzdové a odvodové náklady na zamestnancov spracúvajúcich daňovú agendu, náklady súvisiace s vedením daňovej agendy, evidenciou a archiváciou daňových dokladov a súvisiacej dokumentácie a odpisy<sup>12</sup>.

Pod pojmom *alternatívnych vyvolaných nákladov zdanenia* rozumieme náklady, ktoré neznamenajú priamu spotrebu finančných zdrojov daňovníka, predstavujú však náklad obetovanej príležitosti. Ide o pomerne heterogénnu kategóriu, do ktorej môžeme zaradiť tieto podskupiny:

- obetovaný čas,
- psychické náklady a
- ušlý úrok.

Čas (a priestor), ktorý daňovník venuje plneniu si svojich daňových povinností, je alternatívnym nákladom. Ak by daň neexistovala, čas by daňovník mohol využiť na druhú najlepšiu alternatívu. V tomto momente je jedno, či by ušetrený čas strávil oddychom alebo spracovaním dodatočnej zákazky. Ak máme na mysli obetovaný čas (a priestor), ide najmä o čas venovaný naštudovaniu daňovej legislatívy, čas strávený komunikáciou so správcom dane, čas venovaný vyplneniu daňového priznania, čas strávený čakaním u správcu dane či čas (a i priestor) venovaný spolupráci so správcom dane pri daňovej kontrole. Kľúčovým problémom pri určení výšky nákladov na túto položku nie je ani tak odmeranie dĺžky času, ale jeho ocenenie.

Psychické náklady<sup>13</sup> sú osobitnou kategóriou, ktorá súvisí s duševným rozpoložením subjektu, ktorý musí platiť daň. Uvalenie dane môže daňovníkovi spôsobiť značný psychický diskomfort, najmä vplyvom pocitu stresu, strachu, krivdy, diskriminácie, hnevu, neistoty, frustrácie alebo zlosti. Týka sa to najmä daňovníkov, ktorí platia daň za mimoriadnych, resp. neštandardných okolností, napríklad z jednorazových príjmov. Tieto náklady sú skryté v potenciálnej ochote daňovníka platiť za zbavenie sa popísaných pocitov. Je zrejmé, že pokus o ich vyčíslenie môže byť iba viac či menej lepším odhadom, čo však neznamená, že ich môžeme ignorovať.

Ušlý úrok predstavuje v súlade s koncepciou „Cash-Flow Costs“ (Vítek, 2008, str. 161) stratu spôsobenú skorším odvedením dane jej správcovi, ako nastane skutočnosť, ktorá je predmetom zdanenia. Ide najmä o prípady platenia preddavkov na daň. Treba však jasne povedať, že do tejto kategórie

<sup>12</sup> Odpisy samozrejme neznamenajú spotrebu finančných zdrojov daňovníka, vychádzame však z toho, že majetok, ktorý sa odpisuje, bol výdavkom v čase jeho nákupu.

<sup>13</sup> „Psychic costs“ uvádzajú napr. Sandford et al. (1989, str. 18)

nespadá ušlý úrok, ktorý by daňovník získal, ak by daň vôbec neplatil. Existujú zdaňovacie techniky, ktoré zamedzujú vzniku tohto druhu nákladu, no sú i také, pri ktorých ušlý úrok predstavuje nezanedbateľnú čiastku.

Vo vyššie uvedenom texte sme definovali jednotlivé zložky vyvolaných nákladov zdanenia. Oprávnené vzniká otázka, či môže zdanenie priniesť daňovníkovi v nejakej forme aj úžitok. Odpoveď je kladná. Nemyslí sa tým však úžitok zo služieb verejného sektora, ktoré sú financované z daní, ale úžitok, ktorý pramení výlučne z existencie daní a povinnosti daňovníka ich platiť. Napríklad povinnosť viesť účtovno-daňovú evidenciu môže poskytovať daňovníkovi cenné informácie pre jeho rozhodovanie, najmä ak ide o subjekt, ktorý by za neexistencie zdanenia nevedel žiadnu, alebo len minimálnu účtovnú evidenciu. Konzultácie s externými subjektmi – daňovými poradcami, právnikmi, účtovníkmi, môžu mať vedľajší pozitívny efekt vo forme skvalitnenia riadiacich a iných procesov u daňovníka. No najmä, ak definujeme ušlý úrok ako alternatívny vyvolaný náklad zdanenia, rovnako možno uvažovať aj o úžitku vo forme úroku, ktorý daňovník získa tým, že daň vzhľadom na uplatnenú zdaňovaciu techniku odvádza neskôr, ako nastala skutočnosť podliehajúca zdaneniu. Príkladom môžu byť spotrebné dane, ktoré najskôr subjekt inkasuje v cene svojich produktov od zákazníkov a až následne s istým časovým odstupom odvádza správcovi dane v pravidelných intervaloch.

Preto definujeme pojem *čisté vyvolané náklady zdanenia* ako rozdiel vyvolaných nákladov zdanenia a úžitkov, ktoré zo zdanenia vyplývajú. Uplatňujeme tak iný prístup k uchopeniu úžitkov vyplývajúcich zo zdanenia a ich umiestnenia v pojmovej štruktúre, ako napr. Vítek (2008, str. 160) vo svojej koncepcii spoločenských nákladov zdanenia.

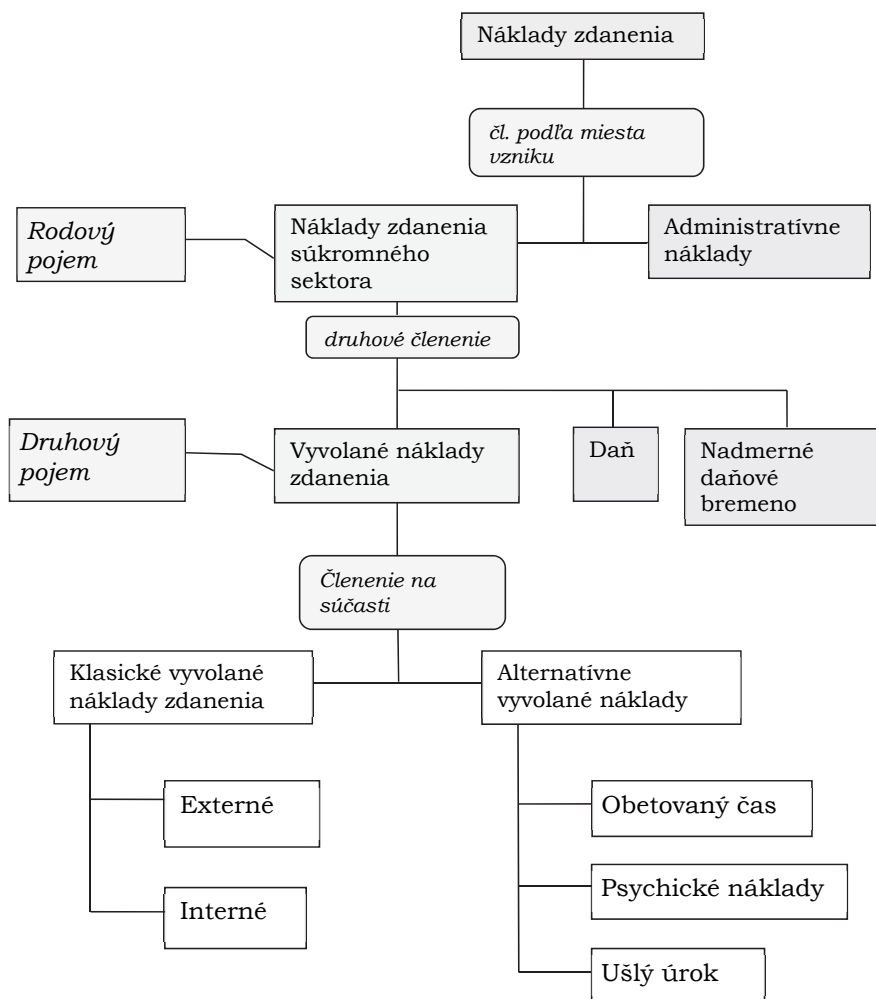
V súvislosti s vyššie uvedenou definíciou vyvolaných nákladov zdanenia by niekto mohol namietat, že niektoré náklady, ktoré daňovník znáša, nie sú vynútené, resp. nevyhnutné. Ide najmä o náklady súvisiace s daňovou optimalizáciou. V skutočnosti je to tak. Môžeme podobne ako Sandford et al. (1989, str. 12) uvažovať o *nevyhnutných* (mandatórných) a *dobrovoľných* (fakultatívnych) vyvolaných nákladoch zdanenia. Pritom nevyhnutnými rozumieme tie, ktorým sa daňovník nemôže vyhnúť, aby si svoje povinnosti splnil, a dobrovoľnými tie, ktoré daňovník vynakladá nad rámec nevyhnutných s cieľom napríklad optimalizovať výšku zaplatenej dane. Základný argument proti takejto námietke o dobrovoľnosti niektorých nákladov tkvie v samom prístupe k definovaniu nákladov zdanenia. Uviedli sme, že náklady zdanenia sú tie náklady, ktoré by nevznikli, ak by neexistovala daň. Z tohto uhla pohľadu je zrejme, že aj dobrovoľné vyvolané náklady by nevznikli, ak by neexistovala daň. Prikláňame sa k tomuto argumentu, a hoci akceptujeme dobrovoľnosť niektorých vyvolaných nákladov, stále ich zaraďujeme do tejto kategórie.

Vyvolané náklady zdanenia budeme vnímať a členiť aj vo svetle ďalšieho kritéria. Predpokladajme, že existuje určitá úroveň vyvolaných nákladov, ktorú vykazuje daňovník v dlhodobom daňovo-právne stabilnom prostredí. Vyvolané náklady, ktoré spadajú do tejto úrovne, označíme pojmom *bežné*. Daňovo-právne stabilné prostredie je takmer oxymoron, pretože k zmenám v oblasti daní dochádza často a nepravidelne, veľakrát neplánovane. Zavedenie novej dane alebo podstatná zmena v nastavení daní existujúcich

vyvoláva daňovníkovi rôzne náklady. Napríklad náklady na zavedenie (nového typu) registračných pokladníc, na tvorbu/aktualizáciu software, na zaškolenie personálu, na výmenu daňových formulárov, čas venovaný oboznámeniu sa so zmenami a pod. Tieto náklady označujeme pojmom *prechodné vyvolané náklady zdanenia*. V praxi je náročné odlišiť, ktoré náklady súvisia s prispôbením sa zmenenému prostrediu a ktoré predstavujú bežnú úroveň.

Ako zhrnutie tejto časti schéma č. 1 znázorňuje a rekapituluje štruktúru používaných pojmov tak, ako sme ich definovali vyššie.

**Schéma 1 Štruktúra definovaných pojmov**



Zdroj: vlastné spracovanie



## 2. 2 Administratívne náklady zdanenia a ich výška v SR

V tejto časti uvádzame údaje o metodike výpočtu a zistenej výške administratívnych nákladov zdanenia v SR podľa základných druhov daní.

### 2. 2. 1 Daňová správa v Slovenskej republike do 31. 12. 2011

Podľa ustanovenia § 1a, písmeno b) z. č. 511/1992 Zb. o správe daní do 31. 12. 2011 (čo je obdobie, do ktorého náš výskum spadá) spravovali dane v SR traja správcovia, z toho dvaja štátne dane a jeden miestne dane (tabuľka 21). V rámci reformy UNITAS došlo k spojeniu daňovej a colnej správy do jedného systému finančnej správy. Osobitné postavenie majú subjekty sociálneho poistenia (Sociálna poisťovňa a dôchodkové správcovské spoločnosti) a zdravotné poisťovne.

**Tabuľka 21 Systém daňovej správy v SR do 31. 12. 2011**

DRUH DANE	INŠTITÚCIA
Daň z príjmov fyzických osôb včítane zrážkovej dane	Daňový úrad
Daň z príjmov právnických osôb včítane zrážkovej dane	Daňový úrad
Poistné na zdravotné poistenie	Zdravotné poisťovne
Poistné na sociálne zabezpečenie	Sociálna poisťovňa
Daň z nehnuteľností	Obce
Daň dedičská, daň darovacia a daň z prevodu a prechodu nehnuteľností	Daňový úrad
Ostatné priame dane tzv. miestne dane a miestne poplatky	Obce
Daň z motorových vozidiel	Daňový úrad
Univerzálna daň zo spotreby – DPH – bez DPH pri dovoze	Daňový úrad
DPH pri dovoze	Colná správa
Selektívne dane zo spotreby (z vína, piva, liehu, tabakových výrobkov, minerálnych olejov)	Colný úrad
Clá	Colná správa

*Zdroj: vlastné spracovanie na základe legislatívy SR*

Daňová (dnes Finančná) správa SR eviduje register daňových subjektov podľa druhov odvádzanej dane. Ich prehľad je znázornený v tabuľke 22.

**Tabuľka 22 Počet daňových subjektov v SR v rokoch 2004–2010**

Druh dane	Počet daňových subjektov						
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Daň z pridanej hodnoty	130 232	147 490	159 411	171 458	182 246	194 142	200 437
Daň z príjmov FO	1 847 641	2 003 967	2 157 211	2 292 434	2 436 153	2 559 000	2 676 557
Daň z príjmov PO	128 497	142 169	155 969	171 601	189 958	204 115	220 748
Platitelia dane zo závislej činnosti	272 555	274 718	279 694	279 661	283 497	283 796	286 061
Platitelia dane vyberanej zrážkou	41 138	40 293	40 093	39 610	39 097	38 399	37 943
Daň z motorových vozidiel	335 012	172 735	206 535	236 091	261 506	296 828	322 295

Zdroj: Výročné správy DR SR 2004–2010, [www.drsr.sk](http://www.drsr.sk), vlastné spracovanie

Sociálna poisťovňa ([www.socpoist.sk](http://www.socpoist.sk)) vznikla 1. novembra 1994 zákonom č. 274/1994 Z. z. o Sociálnej poisťovni ako verejnoprávna inštitúcia poverená výkonom nemocenského poistenia a dôchodkového zabezpečenia, ktoré prevzala od Národnej poisťovne. Od Slovenskej poisťovne prevzala 1. apríla 2002 aj poistenie zodpovednosti zamestnávateľa za škodu pri pracovnom úraze a pri chorobe z povolania. Štruktúru výdavkov sociálnej poisťovne charakterizuje tabuľka 23.

**Tabuľka 23 Výdavky Sociálnej poisťovne od roku 2004–2010**

Výdavky	v mld. Sk					v mil. €	
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Výdavky	111,89	120,96	132,19	145,59	152,79	5 758,23	5 947,18
ZF nemocenského poistenia	4,76	4,74	5,32	6,03	7,42	316,67	338,46
ZF starobného poistenia	71,87	89,13	98,16	107,49	115,68	4 265,78	4 436,64
ZF invalidného poistenia	27,95	20,16	21,80	24,65	20,86	769,39	808,30
dôchodkové poistenie spolu	99,82	109,28	119,96	132,14	136,54	5 035,17	5 244,94
ZF úrazového poistenia	0,49	0,71	0,93	1,07	1,09	40,13	41,12
ZF garančného poistenia	0,09	0,70	0,73	0,93	1,01	46,95	44,06
ZF poistenia v nezamestnanosti	3,99	2,47	1,93	1,08	1,99	172,43	150,34
správny fond	2,74	3,05	3,32	3,62	4,74	146,88	128,26
Bilančný rozdiel po vykrytí deficitu	19,53	11,83	14,65	16,72	23,39	419,85	435,67
ZF nemocenského poistenia	5,57	1,79	2,20	1,23	2,57	32,26	74,36
ZF starobného poistenia	1,96	2,80	5,92	9,79	9,25	152,35	129,96
ZF invalidného poistenia	1,49	1,60	1,40	1,23	3,28	99,55	24,87
dôchodkové poistenie spolu	3,45	4,40	7,32	11,02	12,53	251,90	154,83
ZF úrazového poistenia	3,56	1,26	1,21	0,83	3,47	40,47	70,60
ZF garančného poistenia	2,98	1,17	0,69	0,62	1,16	18,43	26,18
ZF poistenia v nezamestnanosti	1,93	1,37	1,72	1,14	2,24	32,56	59,35
rezervný fond	1,52	1,54	1,27	1,37	0,81	8,78	9,88
správny fond	0,52	0,32	0,24	0,27	0,61	35,44	40,47

Zdroj: [www.socpoist.sk](http://www.socpoist.sk)

Reforma dôchodkového systému v Slovenskej republike priniesla zásadnú zmenu, a to v možnosti sporiť si na dôchodok na svojom osobnom dôchodkovom účte v dôchodkovej správcovskej spoločnosti (DSS) v tzv. druhom pilieri. Na Slovensku v súčasnosti ponúka svoje služby šesť dôchodkových správcovských spoločností – AEGON, Allianz – Slovenská dôchodková správcovská spoločnosť, AXA (do marca 2007 Winterthur), ČSOB, ING a VÚB Generali. V treťom pilieri dôchodkového poistenia ide o dobrovoľné sporenie v doplnkovej dôchodkovej poisťovni (sporiteľni).

Výber zdravotného poistenia je na Slovensku decentralizovaný. V súčasnosti existujú v Slovenskej republike tri zdravotné poisťovne v súlade so zákonom č. 581/2004 Z. z. o zdravotných poisťovniach, dohľade nad zdravotnou starostlivosťou o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov. Jedná sa o nasledovné poisťovne – Všeobecná zdravotná poisťovňa, Dôvera a Union. Dominantný podiel na slovenskom trhu má Všeobecná zdravotná poisťovňa, a. s., ktorá je poisťovňou s najdlhšou tradíciou.

## **2. 2. 2 Metodika merania administratívnych nákladov zdanenia**

Ako sme už naznačili, administratívne náklady zdanenia sú spojené s princípom efektivity daňovej sústavy. Ich skúmanie v podmienkach SR je jadrom nášho výskumu, pričom vychádzame zo zjednodušeného predpokladu, že jedným cieľom daňovej správy je minimalizácia nákladov spojených s vyrubovaním, inkasom a správou daní na strane štátu. Pri meraní administratívnych nákladov zdaňovania by sa mali brať do úvahy nielen priame výdaje z verejných rozpočtov, ale aj náklady spojené so získaním prostriedkov, ktoré sú následne využívané ako verejné výdaje. Tieto náklady môžeme zjednodušene charakterizovať ako náklady daňového systému.

Administratívne náklady sú pomerne dobre merateľné za predpokladu dostupnosti relevantných údajov. Komplikovanejšie sa javí priradenie administratívnych nákladov k jednotlivým daniam. Náklady spojené s existenciou daní je možné rozdeliť na tie, ktoré sú rovnaké pre všetky dane a špecifické pre jednotlivé dane, resp. skupinu daní. Medzi všeobecné patrí najmä zavedenie dane, ktoré si vyžaduje zložitý legislatívny proces, ktorý vyvoláva administratívne náklady. Uvedenie zákona do praxe ukončením legislatívneho procesu nekončí. Pre správne uvedenie zákona je potrebné vytvoriť metodické, technické a personálne podmienky, s ktorými súvisia ďalšie náklady. Metodické pokyny sú spravidla vydávané tak pre sústavu finančných orgánov ako aj pre všetkých užívateľov, alebo len pre finančné orgány. Legislatívne zmeny si vyžadujú vo väčšine prípadov zásah do software používaného finančnými orgánmi, samozrejme sa odrazia aj vo zvýšení nákladov na vzdelávanie pracovníkov štátnej daňovej správy, na nové tlačivá, týkajúce sa zmien v daniach, náklady na realizáciu právnej úpravy nižšej hierarchickej hodnoty – vyhlášky ministerstiev (najčastejšie Ministerstva financií SR), resp. iných ústredných orgánov. Právnou úpravou daní sa však zaoberajú aj iné právne predpisy ako sú zákony a vyhlášky, najmä nariadenia vlády Slovenskej republiky a opatrenia a výnosy Ministerstva financií Slovenskej republiky, Daňového riaditeľstva SR a iných orgánov. Právnej úpravy daní sa týkajú aj všeobecne záväzné nariadenia vyšších územných celkov a obcí.

Práve vďaka nižším, tzv. podzákonným právnym normám možno predchádzať pričastým a nadbytočným zmenám zákonov, čo je legislatívne náročné a zdĺhavé, pričom nie je zanedbateľná ani tá skutočnosť, že tento proces vyvoláva zvýšenie administratívnych nákladov. Je potrebné upozorniť, že tzv. podzákonné právne normy možno vydávať len na základe zákonov a nemôžu byť v rozpore s nimi.

Ďalšie náklady štátnej administratívy sú spojené s vyhľadávaním daňových subjektov, ktoré by mohli podliehať dani, s vymieraním dane a s vymáhaním už vymieraných daní, so získavaním informácií o poplatníkoch a kontrolou informácií poskytnutých poplatníkom, a to buď v rámci miestneho šetrenia, alebo v priebehu daňových kontrol. Pomerne presne je možné vyčíslit náklady spojené s jednotlivými krokmi daňového konania, ako je doručovanie písomností účastníkom daňového konania, sledovanie priemernej doby spracovania daňového priznania alebo sledovanie exekučných nákladov (v konečnom dôsledku ale nesie exekučné náklady exekvovaná osoba).

### **Metodika merania administratívnych nákladov výberu „centrálnych“ daní**

Snahy o meranie nákladov zdanenia a špecificky administratívnych nákladov zdanenia sú v našich podmienkach dominantne spojené s prácami Vítka a jeho kolegov (Vítek, Pavel, Pubal 2002). Vzhľadom k tomu, že ich metodiku použijeme, nebudeme postupy a prínos tejto skupiny odborníkov podrobnejšie rozoberať.

V našom výskume sme si z jednotlivých rozmerov a možností hodnotenia zvolili (vzhľadom k potrebe porovnateľnosti s inými štúdiami, ale aj dostupnosti údajov) kvantifikáciu pomeru výnosov daňového systému s nákladmi, ktoré sú nevyhnutne potrebné na jeho fungovanie.

V daňovej správe SR, podobne ako aj v daňovej správe Českej republiky (ČR), neexistuje projektové financovanie a rozpočtovanie („full cost accounting“), a z tohto dôvodu nie je možné jednoducho zistiť náklady spojené s výberom jednotlivých daní. Naša metodológia merania administratívnych nákladov (AC) daňovej správy vychádza z postupov použitých v ČR (s cieľom dosiahnutia porovnateľnosti výsledkov) podľa Pudila (Pudil et al., 2004) a Vítka (Vítek et al., 2002, 2004). Prínosom teda nebude vyvinutie novej metodiky, ale spracovanie slovenských údajov existujúcou metodikou, s cieľom dosiahnutia porovnateľnosti výsledkov.

Popis použitej metodiky uvedieme v nasledujúcom texte, tak, aby čitateľ nemusel hľadať pôvodný zdroj. Základom je metóda tzv. prepočítaného pracovníka, ktorá je založená na rozdelení pracovníkov podľa náplne ich činnosti a konštrukcie prepočítového koeficientu pre rozdelenie celkových nákladov organizácie na súvisiace s výberom daní a ostatné. (Pudil et al., 2004). V ČR využívajú finančné úrady a finančné riaditeľstvá tzv. Číselník činností (agend), ktorý zaraďuje zamestnancov územných finančných orgánov (ÚFO) do viac než 100 skupín a umožňuje klasifikáciu činností, ktoré sú vykonávané v rámci ÚFO. Ústredné finančné orgány ČR využívajú aj program personálneho manažmentu VEMA, v ktorom sú odhadnuté podiely objemu prác agend jednotlivých pracovníkov. Tento postup aplikujeme aj na SR, napriek metodickým problémom spojeným s klasifikáciou zamestnancov.

Všeobecne navrhovaný postup môžeme popísať nasledovne:

1. Rozdelenie zamestnancov podľa činností.

V daňovej správe ČR sú v metodike rozdelení zamestnanci podľa činností:

- nedaňové,
  - jednotlivé dane,
  - režijné celkové,
  - režijné daňové,
  - užšie režijné daňové, ktoré sa týkajú dane z príjmu fyzických osôb DPFO, dane z príjmu právnických osôb DPPO, dane z nehnuteľnosti DN, dane z dedičstva DDE, dane z prevodu nehnuteľností DPN.
2. Zníženie režijných nákladov o výšku pripadajúcu na nedaňové činnosti.
  3. Rozdelenie očistených celkových a daňových režijných nákladov medzi jednotlivé dane.
  4. Rozdelenie užších daňových režijných nákladov medzi DPFO, DPPO, DN, DDE, DPN.
  5. Výpočet počtu zamestnancov pripadajúcich na jednotlivé dane.
  6. Výpočet percentuálneho podielu nákladov jednotlivých daní a nedaňové činnosti z celkových nákladov ÚFO.
  7. Výpočet absolútnej výšky nákladov pripadajúcich na jednotlivé dane s ich výnosmi.
  8. Porovnanie absolútnej výšky nákladov pripadajúcich na jednotlivé dane s ich výnosmi.

Podľa českých autorov tohto postupu bolo možné vyššie uvedený postup previesť do rovníc a uskutočniť výpočty. Ďalej uvedieme rovnice pre výpočet administratívnych nákladov dane z príjmov právnických osôb.

Prvým krokom je formulácia rovnice celkových nákladov daňovej správy:

$$\mathbf{TC_{to}} = \mathbf{DC_{pit}} + \mathbf{DC_{cit}} + \mathbf{DC_{vat}} + \mathbf{DC_{ex}} + \mathbf{DC_{rt}} + \mathbf{DC_{rst}} + \mathbf{DC_{it}} + \mathbf{DC_{gt}} + \mathbf{DC_{rett}} + \mathbf{DC_{nta}} + \mathbf{TIC_{ta}} + \mathbf{TIC_{to}} + \mathbf{TNC_{to}} \quad (2.1)$$

kde:

**TC<sub>to</sub>** sú celkové náklady daňovej správy,

**DC<sub>pit</sub>** sú priame náklady na výber dane z príjmov fyzických osôb (PIT),

**DC<sub>cit</sub>** sú priame náklady na výber dane z príjmov právnických osôb (CIT),

**DC<sub>vat</sub>** sú priame náklady na výber dane z pridanej hodnoty (VAT),

**DC<sub>ex</sub>** sú priame náklady na výber spotrebných daní (EX),

**DC<sub>rt</sub>** sú priame náklady na výber cestnej dane (RT),

**DC<sub>rst</sub>** sú priame náklady na výber dane z nehnuteľnosti (RST),

**DC<sub>it</sub>** sú priame náklady na výber dane z dedičstva (IT),

**DC<sub>gt</sub>** sú priame náklady na výber dane z darovania (GT),

**DC<sub>rett</sub>** sú priame náklady na výber dane z prevodu nehnuteľnosti (GT),

**DC<sub>nta</sub>** sú priame náklady na nedaňové činnosti,

**TIC<sub>ta</sub>** sú režijné náklady na výber daní (užšie režijné náklady),

**TIC<sub>to</sub>** sú režijné náklady ÚFO,

**TNC<sub>to</sub>** sú investičné náklady ÚFO.

Podobne ako náklady je možné rozdeliť tiež zamestnancov ÚFO. Rovnica celkového počtu zamestnancov ÚFO potom bude:

$$\mathbf{TE_{to}} = \mathbf{DE_{pit}} + \mathbf{DE_{cit}} + \mathbf{DE_{vat}} + \mathbf{DE_{ex}} + \mathbf{DE_{rt}} + \mathbf{DE_{rst}} + \mathbf{DE_{it}} + \mathbf{DE_{gt}} + \mathbf{DE_{rett}} + \mathbf{DE_{nta}} + \mathbf{IE_{ta}} + \mathbf{IE_{to}} \quad (2.2)$$

kde:

**TE<sub>to</sub>** je celkový počet zamestnancov ÚFO,

**DE<sub>pit</sub>** až **DE<sub>rett</sub>** je počet zamestnancov priamo sa podieľajúcich na výbere príslušnej dane,

**DE<sub>nta</sub>** je počet zamestnancov priamo sa podieľajúcich na nedaňových činnostiach,

**IE<sub>ta</sub>** je počet režijných zamestnancov daňových činností a

**IE<sub>to</sub>** je počet režijných zamestnancov nerozlišených (zvyšných).

Z tejto rovnice odhadneme počty zamestnancov podieľajúcich sa na správe daní (ako sme naznačili, jedná sa o metodický problém). Následne prikočíme k rozkľúčovaniu režijných zamestnancov na jednotlivé druhy daní. Príklad pre daň z príjmu právnických osôb:

Najprv je to koeficient pre prepočet užších režijných zamestnancov:

$$C1_{cit} = \frac{DE_{cit}}{DE_{pit} + DE_{cit} + DE_{vat} + DE_{ex} + DE_{rt} + DE_{rst} + DE_{it} + DE_{gt} + DE_{rett}} \quad (2.3)$$

Pokiaľ vieme jeho hodnotu, môžeme vyjadriť počet priamych a užších režijných zamestnancov pripadajúcich na daň z príjmu právnických osôb – CIT

$$\mathbf{PE_{cit}} = \mathbf{DE_{cit}} + \mathbf{C1_{cit}} \times \mathbf{IE_{ta}} \quad (2.4)$$

kde:

**PE<sub>cit</sub>** je čiastkový počet zamestnancov podieľajúcich sa na výbere dane z príjmu právnických osôb – CIT. (Pre ostatné dane by sa postupovalo rovnako a výsledkom by boli PE<sub>pit</sub> až PE<sub>rett</sub>.)

V nasledujúcom kroku bol vykonaný výpočet koeficientu pre prepočet režijných zamestnancov:

$$C2_{cit} = \frac{PE_{cit}}{PE_{pit} + PE_{cit} + PE_{vat} + PE_{ex} + PE_{rt} + PE_{rst} + PE_{it} + PE_{gt} + PE_{rett} + DE_{nta}} \quad (2.5)$$

Potom bol nasledujúcim vzorcom vyjadrený celkový počet zamestnancov pripadajúcich na výber dane z príjmu právnických osôb – CIT:

$$\mathbf{TE_{cit}} = \mathbf{PE_{cit}} + \mathbf{C2_{cit}} \times \mathbf{IE_{to}} \quad (2.6)$$

A následne vzorec pre výpočet koeficientu pre prepočet nákladov:

$$C3_{cit} = \frac{TE_{cit}}{TE_{to}} \quad (2.7)$$

kde:

**TE<sub>cit</sub>** je celkový počet zamestnancov podieľajúcich sa na výbere CIT.

Pre kvantifikáciu absolútnej hodnoty administratívnych nákladov CIT bol uvedený vzorec koeficientu:

$$\mathbf{TC_{cit} = C3_{cit} \times CC_{to} + C3_{cit} \times TNC_{to}} \quad (2.8)$$

kde:

**CC<sub>to</sub>** sú bežné náklady ÚFO (= TC<sub>to</sub> – TNC<sub>to</sub>).

Pomerom celkového počtu zamestnancov podieľajúcich sa na výbere CIT a inkasom dane sa získali AC<sub>cit</sub> administratívne náklady výberu DPPO ako percento inkasa dane. TR<sub>to</sub> sú výnosy CIT.

$$AC_{cit} = \frac{TC_{cit}}{TR_{to}} \times 100 \quad (2.9)$$

Autori uvádzajú, že tento postup je analogický pre výpočet všetkých daní spravovaných ÚFO, jeho výsledkom je percentuálne vyjadrenie hodnoty administratívnych nákladov spojených s výberom daní spravovaných ÚFO a na jeho základe je možné uskutočňovať porovnávanie administratívnej náročnosti systému v jednotlivých rokoch a medzi jednotlivými druhmi daní.

V metodike neboli zohľadňované a analyzované správne výdaje na úrovni Ústredného finančného a daňového riaditeľstva ani Ministerstva financií ČR, náklady na software daňovej správy a jeho upgrade, ktoré nie sú v Českej republike zahrnuté do rozpočtu ÚFO.

### **Metodika merania administratívnych nákladov Sociálnej poisťovne**

Sociálna poisťovňa administruje výber nemocenského poistenia, dôchodkového poistenia – starobné a invalidné, úrazového poistenia, garančného poistenia a poistenia v nezamestnanosti. Pri meraní a výpočtoch administratívnych nákladov spojených s výberom poistného na sociálne zabezpečenie sme vychádzali z metodiky Pudila (Pudil et al., 2004). Metodika vychádza podobne ako v prípade merania a výpočtu administratívnych nákladov daňovej správy z metódy tzv. prepočítaného zamestnanca. Táto metóda je založená na rozdelení zamestnancov Sociálnej poisťovne podľa náplne ich činnosti a konštrukcie prepočtového koeficienta pre rozdelenie celkových nákladov Sociálnej poisťovne, ktoré súvisia s výberom poistného a ostatných zamestnancov. Vzhľadom na následné porovnávanie s údajmi z Českej republiky sme zvolili v rámci analýzy veľkosti administratívnych nákladov výberu poistného na sociálnom zabezpečení alternatívu, že budeme pracovať so súhrnnou kategóriou poistného na sociálne zabezpečenie a nebudeme tieto hodnoty členiť na jednotlivé druhy poistného.

Postup výpočtu administratívnych nákladov výberu poistného na sociálne zabezpečenie je podľa Pudil, 2004 nasledovný:

Rozdelenie nákladov Českej správy sociálneho zabezpečenia na štyri základné skupiny:

$$\mathbf{TC_{cssa} = DC_{ssc} + DC_{nssc} + TIC_{cssa} + TNC_{cssa}} \quad (2.10)$$

kde:

**TC<sub>cssa</sub>** sú celkové náklady Českej správy sociálneho zabezpečenia, **DC<sub>ssc</sub>** predstavujú priame náklady na výber poistného, **DC<sub>nssc</sub>** sú náklady

preukázateľne súvisiace s činnosťami bez vzťahu k výberu poistného,  $\mathbf{TE}_{\text{cssa}}$  sú náklady na obslužné činnosti a  $\mathbf{TNC}_{\text{cssa}}$  sú celkové investičné náklady.

Podobným spôsobom bolo možné rozlíšiť aj zamestnancov:

$$\mathbf{TE}_{\text{cssa}} = \mathbf{DE}_{\text{ssc}} + \mathbf{DE}_{\text{nssc}} + \mathbf{IE}_{\text{cssa}} \quad (2.11)$$

kde:

$\mathbf{TE}_{\text{cssa}}$  je celkový počet zamestnancov Českej správy sociálneho zabezpečenia,  $\mathbf{DE}_{\text{ssc}}$  predstavuje počet zamestnancov, ktorých činnosť priamo súvisí s výberom poistného,  $\mathbf{DE}_{\text{nssc}}$  je počet zamestnancov vykonávajúcich agendy nesúvisiace s výberom poistného,  $\mathbf{IE}_{\text{cssa}}$  počet režijných zamestnancov, ktorých nebolo možné priradiť ani k jednej z uvedených skupín.

Pre rozdelenie zamestnancov bolo nutné vypočítať koeficient:

$$C1_{\text{ssc}} = \frac{DE_{\text{ssc}}}{DE_{\text{ssc}} + DE_{\text{nssc}}} \quad (2.12)$$

Celkový počet zamestnancov pripadajúcich na výber poistného bolo možné vypočítať s použitím vypočítaného koeficienta  $C1_{\text{ssc}}$

$$\mathbf{TE}_{\text{ssc}} = \mathbf{DE}_{\text{ssc}} + \mathbf{C1}_{\text{ssc}} + \mathbf{IE}_{\text{cssa}} \quad (2.13)$$

Keď celkový počet zamestnancov Českej správy sociálneho zabezpečenia pripadajúcich na výber poistného  $\mathbf{TE}_{\text{ssc}}$  bol vydelený celkovým počtom zamestnancov Českej správy sociálneho zabezpečenia  $\mathbf{TE}_{\text{cssa}}$ , bol získaný koeficient pre prepočet nákladov  $C2$ :

$$C2_{\text{ssc}} = \frac{TE_{\text{ssc}}}{TE_{\text{cssa}}} \quad (2.14)$$

Použitím koeficienta  $\mathbf{C2}_{\text{ssc}}$  bolo možné vypočítať absolútnu hodnotu administratívnych nákladov spojených s výberom poistného:

$$\mathbf{TC}_{\text{ssc}} = \mathbf{C2}_{\text{ssc}} \times \mathbf{TC}_{\text{cssa}} \quad (2.15)$$

(Vítek, 2008)

Pre výpočet percentuálneho vyjadrenia administratívnych nákladov bolo nutné ich absolútnu hodnotu vydeliť inkasom poistného:

$$AC_{\text{ssc}} = \frac{TC_{\text{ssc}}}{TR_{\text{ssc}}} \times 100 \quad (2.16)$$

kde:

$\mathbf{AC}_{\text{ssc}}$  sú administratívne náklady výberu poistného vyjadrené v %,  $\mathbf{TC}_{\text{ssc}}$  sú administratívne náklady výberu poistného vyjadrené v korunách a  $\mathbf{TR}_{\text{ssc}}$  je inkaso poistného.

Výsledkom uvedeného postupu bolo percentuálne vyjadrenie hodnoty administratívnych nákladov spojených s výberom poistného na sociálne zabezpečenie.

Autori uvedenej metodiky neanalyzovali správne výdaje pri ostatných správcoch dôchodkového poistenia (napr. Ministerstvo obrany ČR), pretože išlo o zanedbateľné čiastky a v niektorých prípadoch pri ostatných správcoch nemali prístup k agendám.



### **Metodika merania administratívnych nákladov miest a obcí**

Pri zisťovaní administratívnych nákladov miest a obcí sme postupovali podľa nasledovnej metodiky, ktorá je v súlade s pokusmi českých autorov (Pudil, 2004):

1. Požiadali sme zamestnancov obecného úradu, aby odhadli zaťaženie jednotlivými agendami – t.j. aby sa pokúsili odhadnúť, koľko percent svojho pracovného času venujú agendám spojeným s výberom vyššie uvedených daní a poplatkov, a koľko ostatným činnostiam.

2. V ďalšom kroku mali zamestnanci odhadnúť, koľko percent (resp. akú veľkú časť) svojho celkového pracovného času (alebo času venovaného agendám spojeným s výberom vyššie uvedených daní a poplatkov – prepočet na celkový pracovný čas bol uskutočnený následne) venujú agendám spojeným s výberom a kontrolou jednotlivých sledovaných daní a poplatkov.

3. Pokus o presnejšiu kvantifikáciu nákladov spojených s výberom jednotlivých daní a poplatkov kopíruje metodiku ČR. Najskôr je potrebné rozhodnúť, ako budú rozdeľované náklady, pri ktorých nie je možné jasne určiť, ktorej daní alebo poplatku je možné ich priradiť. V podstate ide o všetky náklady príslušného úradu, ktoré nie sú jasne viazané na konkrétnu činnosť, ktorá súvisí s výberom určitej dane alebo poplatku. Najfunkčnejším a najjednoduchším riešením bolo vytvoriť koeficient využitia pracovnej sily, ktorý sa zistil pre všetky dane a poplatky a použil sa ako prepočítavací koeficient pre nerozdeliteľné („režijné“) náklady úradu. Pre jednoduchosť sú tu týmto koeficientom prepočítavané celkové neinvestičné náklady úradu.<sup>14</sup>

4. Súčin celkových neinvestičných nákladov úradu a koeficientu využitia pracovnej sily odhadnutý príslušným pracovníkom alebo súčin celkových neinvestičných nákladov úradu a koeficientu využitia pracovnej sily vypočítaný na základe časovej náročnosti jednotlivých operácií a ich početnosť predstavujú náklady na výber príslušnej dane alebo poplatku.

5. Relatívne hodnoty administratívnych nákladov spojených s výberom a kontrolou príslušného poplatku sú tak dané pomerom nákladov pripadajúcich na výber dane alebo poplatku a jeho celkovým ročným inkasom.

### **2. 2. 3 Výška administratívnych nákladov zdanenia v SR**

V tejto časti uvádzame zistené údaje o výške administratívnych nákladov zdanenia v SR za všetky tri zvolené oblasti, pričom na úrovni obcí a miest sa jedná len o ilustratívne fakty.

#### **Administratívne náklady daňovej správy**

Vzhľadom k tomu, že daňová správa SR nedisponuje „Číselníkom činností“, rozdelenie zamestnancov sme uskutočnili na základe evidencie DR SR podľa štruktúry funkčného zaradenia zamestnancov, kde sme získali presné údaje. Pri následnom členení zamestnancov podľa činností sme vychádzali z rozdelenia zamestnancov podľa Katalógu najnáročnejších činností na daňových

<sup>14</sup> Korektnější postup by vylúčil obzvlášť všetky celkové mzdové náklady zamestnancov, ktorých činnosť nesúvisí s výberom daní a poplatkov. To je však zložité pri režijných útvoroch. Preto by bolo potrebné pre každý úrad špecifikovať, aký je podiel režijných zamestnancov, a ich celkové mzdové náklady prepočítať koeficientom využitia pracovnej sily. V tejto publikácii však bol zvolený menej presný, ale jednoduchší postup. Výsledné hodnoty preto budú z tohto dôvodu nadhodnotené.

úradoch, ktorý slúži len pre internú potrebu (a na základe kvalifikovaných usmernení zamestnancov personálnych oddelení na jednotlivých daňových úradoch).

Vzhľadom na uvedené skutočnosti sme prispôbili metodiku daňovej správy ČR na podmienky daňovej správy SR a postupovali sme nasledovne:

Celkový počet zamestnancov Daňovej správy SR podľa funkčného zaradenia za roky 2004–2010 je uvedený v tabuľke 24.

**Tabuľka 24 Štruktúra funkčného zaradenia zamestnancov za DS SR 2004–2010**

Funkcia	Počet zamestnancov						
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Vedúci	359,0	318,0	310,0	310,0	314,0	305,0	302,0
Kontrolór	1746,0	1752,0	1785,0	1647,5	1616,5	1570,0	1563,3
Správca	1910,0	1863,0	1846,0	1765,8	1750,2	1749,7	1741,4
Exekútor	276,0	290,0	200,0	282,7	277,5	274,5	275,5
Štátny dozor	239,0	219,0	173,0	160,0	157,0	151,0	144,0
Registrátor	216,0	231,0	236,0	232,7	234,5	230,1	234,8
Administrátor	59,0	60,0	61,0	65,1	65,9	64,1	60,4
Ostatní	1292,0	1335,0	1313,0	1307,2	1309,4	1341,6	1305,6
Spolu TE <sub>10</sub>	6097,0	6068,0	5924,0	5771,0	5725,0	5686,0	5627,0

*Zdroj: vlastné spracovanie na základe údajov z výročných správ DR SR*

V celkovom počte zamestnancov DS SR (TE<sub>10</sub>) v tabuľke 15 sú zahrnutí zamestnanci priamo sa podieľajúci na výbere príslušnej dane, zamestnanci priamo sa podieľajúci na nedaňových činnostiach, režijní zamestnanci v daňových činnostiach a režijní zamestnanci ostatní, avšak nie v členení ako má DS ČR, ale v členení podľa funkčného zaradenia, ako už bolo spomenuté.

Z celkového počtu zamestnancov DS SR sme vyčlenili zamestnancov, ktorých funkčné zaradenie je priamo spojené s výberom daní. Ostatných sme z počtov vylúčili, keďže ich náplň činnosti nie je priamo prepojená na výber daní. Pre výpočet sme použili nasledovné funkcie: správcovia daní, zamestnanci vykonávajúci štátny dozor, registrátori daní, administrátori daní, kontrolóri, exekútori – tak, aby sme sa čo najviac priblížili českej metodike (sme si vedomí, že tu dochádza k metodickému problému, tento riešime jedným možným spôsobom). Počty zamestnancov podieľajúcich sa na výbere daní sú uvedené v tabuľkách 25 a 26.

**Tabuľka 25 Štruktúra funkčného zaradenia zamestnancov spojených priamo a nepriamo s výberom daní 2004–2010 za DS SR**

Funkcia	Počet zamestnancov						
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Vedúci	184,0	181,0	183,0	180,0	181,0	180,0	178,0
Kontrolór	1746,0	1752,0	1785,0	1647,5	1616,5	1570,0	1563,3
Správca	1910,0	1863,0	1846,0	1765,8	1750,2	1749,7	1741,4
Exekútor	276,0	290,0	200,0	282,7	277,5	274,5	275,5
Štátny dozor	239,0	219,0	173,0	160,0	157,0	151,0	144,0
Registrátor	216,0	231,0	236,0	232,7	234,5	230,1	234,8
Administrátor	59,0	60,0	61,0	65,1	65,9	64,1	60,4
Spolu	4630,0	4596,0	4484,0	4333,8	4282,6	4219,4	4197,4

*Zdroj: vlastné spracovanie na základe údajov z výročných správ DR SR*

**Tabuľka 26 Štruktúra funkčného zaradenia zamestnancov priamo spojených s výberom daní 2004–2010 za DS SR**

Funkcia	Počet zamestnancov						
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Kontrolór	1746,0	1752,0	1785,0	1647,5	1616,5	1570,0	1563,3
Správca	1910,0	1863,0	1846,0	1765,8	1750,2	1749,7	1741,4
Exekútor	276,0	290,0	200,0	282,7	277,5	274,5	275,5
Štátny dozor	239,0	219,0	173,0	160,0	157,0	151,0	144,0
Registrátor	216,0	231,0	236,0	232,7	234,5	230,1	234,8
Administrátor	59,0	60,0	61,0	65,1	65,9	64,1	60,4
Spolu	4446,0	4415,0	4301,0	4153,8	4101,6	4039,4	4019,4

Zdroj: vlastné spracovanie na základe údajov z výročných správ DR SR

Na základe zistenia počtu priamych zamestnancov podieľajúcich sa na výbere daní a celkového počtu zamestnancov daňovej správy sme mohli vypočítať koeficient priamych zamestnancov podieľajúcich sa na celkovom inkase daní za DS SR. Hodnoty koeficientu priamych zamestnancov sú uvedené v tabuľke 27.

**Tabuľka 27 Výpočet koeficientu priamych zamestnancov podieľajúcich sa na výbere celkového inkasa daní za DS SR v rokoch 2004–2010 (2.3)**

Roky	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Priami zamestnanci	4446,0	4415,0	4301,0	4153,8	4101,6	4039,4	4019,4
Celkoví zamestnanci	6097,0	6068,0	5924,0	5771,0	5725,0	5686,0	5627,0
Koeficient C1	0,729	0,728	0,726	0,720	0,716	0,710	0,714

Zdroj: vlastné spracovanie na základe údajov z výročných správ DR SR

Získaním hodnôt koeficientov priamych zamestnancov podieľajúcich sa na výbere celkového inkasa daní za DS SR, sme mohli v nasledujúcom kroku vyčísliť počet priamych a užších režijných zamestnancov pripadajúcich na celkové inkaso daní – tabuľka 28.

**Tabuľka 28 Výpočet čiastkového počtu zamestnancov (priamych a užších režijných) podieľajúcich sa na výbere celkového inkasa daní za DS SR v rokoch 2004–2010 (2.4)**

Roky	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Priami zamestnanci	4446,0	4415,0	4301,0	4153,8	4101,6	4039,4	4019,4
Koeficient C1	0,729	0,728	0,726	0,720	0,716	0,710	0,714
Užší režijní zamestnanci	184,0	181,0	183,0	180,0	181,0	180,0	178,0
Prepočítaný počet	134,14	131,77	132,86	129,6	129,6	127,8	127,09
Počet priamych a užších režijných zamestnancov	4580,14	4546,77	4433,86	4283,40	4231,20	4167,20	4146,49

Zdroj: vlastné spracovanie na základe údajov z výročných správ DR SR

Pri výpočte koeficientu **C2** pre prepočet režijných nákladov sme vychádzali z počtu priamych a užších režijných zamestnancov a celkového počtu zamestnancov – tabuľka 29.

**Tabuľka 29 Výpočet koeficientu priamych a užších zamestnancov podieľajúcich sa na výbere celkového inkasa daní za DS SR v rokoch 2004–2010 (2.5)**

Roky	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Počet priamych a užších režijných zamestnancov	4580,14	4546,77	4433,86	4283,40	4231,20	4167,20	4146,49
Celkovi zamestnanci	6097,00	6068,00	5924,00	5771,00	5725,00	5686,00	5627,00
C2	0,751	0,749	0,748	0,742	0,739	0,733	0,737

Zdroj: vlastné spracovanie na základe údajov z výročných správ DR SR

Použitím hodnôt koeficientu priamych a užších zamestnancov podieľajúcich sa na výbere celkového inkasa daní sme mohli následne vypočítať celkový počet zamestnancov pripadajúcich na výber celkového inkasa včítane prepočítaných ostatných zamestnancov – tabuľka 30.

**Tabuľka 30 Výpočet celkového počtu zamestnancov pripadajúcich na výber celkového inkasa daní za DS SR v rokoch 2004–2010**

Roky	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Počet priamych a užších režijných zamestnancov	4580,14	4546,77	4433,86	4283,40	4231,20	4167,2	4146,49
Koeficient C2	0,751	0,749	0,748	0,742	0,739	0,733	0,737
Ostatní zamestnanci	1467,00	1430,00	1421,00	1425,00	1429,00	1422,00	1422,00
Prepočítaný počet	1101,72	1071,07	1062,91	1056,6	1056,03	1042,33	1048,01
Celkový počet zamestnancov pripadajúcich na výber dane	5681,86	5617,84	5496,77	5340,75	5287,23	5209,53	5194,50

Zdroj: vlastné spracovanie na základe údajov z výročných správ DR SR

Následne sme stanoveným metodickým postupom vypočítali koeficient C3 pre prepočet nákladov – tabuľka 31.

**Tabuľka 31 Výpočet koeficientu pre prepočet nákladov za DS SR 2004–2010 (2.7)**

Rok	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Celkový počet zamestnancov pripadajúcich na výber dane	5681,86	5617,84	5496,77	5340,75	5287,23	5209,53	5194,8
Celkový počet zamestnancov DS SR	6097,0	6068,0	5924,0	5771,0	5725,0	5686,0	5627,0
Koeficient C3	0,932	0,926	0,928	0,925	0,924	0,916	0,923

Zdroj: vlastné spracovanie na základe údajov z výročných správ DR SR

Koeficient pre prepočet nákladov C3 umožňuje kvantifikovať absolútnu hodnotu administratívnych nákladov na celkový výber inkasa. K výpočtu absolútnych hodnôt administratívnych nákladov sme využili údaje o bežných a investičných nákladoch DS SR za roky 2004–2008 – tabuľka 32.

**Tabuľka 32 Bežné a investičné náklady za DS SR v rokoch 2004–2010 (roky 2004–2008 v tis. Sk a roky 2009–2010 v €)**

Náklady	v tis. Sk					v €	
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Bežné náklady	2 790 032	2 556 266	2 829 310	2 919 818	2 981 584	99 426 021	109 595 021
Investičné náklady	322 206	601 497	362 438	265 056	382 338	21 102 712	6 711 652
Celkové náklady	3 112 238	3 157 763	3 191 748	3 184 874	3 363 922	111 637 048	116 306 673

Zdroj: vlastné spracovanie na základe údajov z výročných správ DR SR

Pre kvantifikáciu absolútnej hodnoty administratívnych nákladov výberu daní sme použili vzorec 2.8 a uvádzame ich v nasledujúcej tabuľke 33.

**Tabuľka 33 Výpočet absolútnych hodnôt administratívnych nákladov výberu daní za DS SR v rokoch 2004–2010 (roky 2004–2008 v tis. Sk a roky 2009–2010 v €)**

Roky	v tis. Sk					v tis. €	
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Koeficient C3	0,932	0,926	0,928	0,925	0,924	0,916	0,923
Bežné náklady DS SR	2 790 032	2 556 266	2 829 310	2 919 818	2 981 584	99 426	109 595
Investičné náklady	322 206	601 497	362 438	265 056	382 338	12 211	6 711
Absolútna hodnota AN	2 900 606	2 924 089	2 961 942	2 946 008	3 108 264	102 259	107 350

Zdroj: vlastné spracovanie na základe údajov z výročných správ DR SR

Pri výpočte sme nezohľadňovali správne výdaje na úrovni Ministerstva financií tak, ako to nebolo zohľadnené ani pri meraní administratívnych nákladov v ČR. Celkový objem mzdových výdajov Ministerstva financií SR predstavoval v rokoch 2006–2007 hodnoty 0,98 – 1 mil. € pri cca 590–620 zamestnancoch (www.mfsr.sk). Náklady na software daňovej správy a jeho upgrade sú zahrnuté vo výdajoch daňovej správy.

Pre výpočet % administratívnych nákladov sme použili údaje DS SR za roky 2004–2010 o inkase jednotlivých daní – tabuľka 34. Nezapočítané položky do inkasa daní sme uviedli v tabuľke 35.

**Tabuľka 34 Inkaso jednotlivých druhov daní za DS SR v rokoch 2004–2010**

Druh dane	v tis. Sk					v tis. €	
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
DPFO–ZČ	0	33 743 000	35 763 000	41 729 000	49 400 000	1 468 100	1 433 700
DPFO – P	26 093 000	6 686 000	5 621 000	5 248 000	6 096 000	188 600	49 200
DPPO	29 653 000	42 687 000	48 031 000	53 299 000	64 951 000	2 167 000	1 286 100
DVZ	5 675 000	3 855 000	4 859 000	5 695 000	6 205 000	155 800	152 300
Daň z majetku	2 735 000	966 000	327 000	61 000	42 000	700	800
DPH	27 328 000	80 563 000	73 367 000	70 608 000	68 337 000	2 236 000	2 244 700
Cestná daň	1 272 000	2 822 000	2 927 000	3 556 000	2 664 000	123 000	119 400
Spotrebné dane spolu	3 550 000	11 000	43 000	42 000	4 000	500	100
Pokuty a doruby	0	0	0	40 000	41 000	1 000	900
Spolu	96 306 000	171 333 000	170 938 000	180 278 000	197 740 000	6 340 700	5 286 300

Zdroj: vlastné spracovanie na základe údajov z výročných správ DR SR

Do celkového inkasa daní sme nezapočítavali dane z príjmu do roku 1992 a nepriame dane do roku 1992, ktoré boli evidované v celkovom inkase a predstavovali zanedbateľné položky – tabuľka 35.

**Tabuľka 35 Nezapočítané položky do výberu jednotlivých daní za DS SR v rokoch 2004–2010 (roky 2004–2008 v tis. Sk a roky 2009–2010 v tis. €)**

Nezapočítané položky	v tis. Sk					v tis. €	
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
daň z príjmu do r. 1992	0	12 000	12 000	27 000	7 000	0	0
nepriame dane do r. 1992	0	0	3 000	5 000	2 000	0	0
celkom	0	12 000	15 000	32 000	9 000	0	0

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe údajov z výročných správ DR SR

Porovnaním absolútnych hodnôt administratívnych nákladov s inkasom daní sme vypočítali percento administratívnych nákladov DS SR – tabuľka 36.

**Tabuľka 36 Výpočet % administratívnych nákladov a inkasa daní za DS SR v rokoch 2004–2010 (roky 2004–2008 v tis. Sk a 2009–2010 v tis. €)**

Roky	Absolútna hodnota AN	Výber daní za DS SR	% administratívnych nákladov
2004	2 900 606	96 306 000	<b>3,01</b>
2005	2 924 089	171 333 000	<b>1,71</b>
2006	2 961 942	170 938 000	<b>1,73</b>
2007	2 946 008	180 305 000	<b>1,63</b>
2008	3 108 264	180 278 000	<b>1,72</b>
2009	102 259	6 340 700	<b>1,61</b>
2010	107 351	5 286 300	<b>2,03</b>

Zdroj: vlastné spracovanie na základe údajov z výročných správ DR SR

Na základe údajov o výbere inkasa jednotlivých druhov daní, vypočítaných prepočtových koeficientov, ktoré sú uvedené v tabuľke 37, sme vypočítali absolútne hodnoty administratívnych nákladov a percentá administratívnych nákladov (tabuľky 39 a 40) pre jednotlivé druhy daní. Hodnoty v tabuľke 38 sú vypočítané na základe orientačných prepočítacích koeficientov, ktoré sme získali odhadom generovaným na základe poznatkov z riadených rozhovorov s vedúcimi zamestnancami daňových úradov (priradením zamestnancov k jednotlivým daniam podľa toho, koľko pracovného času venujú zamestnanci agendám a koľko priamo výberu jednotlivých daní). Použitím prepočtových koeficientov bolo možné rozčleniť celkové administratívne náklady na jednotlivé dane.

**Tabuľka 37 Hodnoty prepočtových koeficientov pre činnosti jednotlivých druhov daní za roky 2004–2010**

Druh dane	Roky						
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
DPFO–ZČ	0,122	0,204	0,237	0,232	0,236	0,233	0,242
DPFO – P	0,178	0,134	0,145	0,141	0,138	0,146	0,141
DPPO	0,306	0,237	0,247	0,247	0,256	0,249	0,253
DVZ	0,026	0,032	0,033	0,023	0,029	0,025	0,029
Daň z majetku	0,005	0,006	0,002	0,004	0,002	0,001	0,001
DPH	0,342	0,365	0,317	0,337	0,324	0,332	0,318
Cestná daň	0,018	0,019	0,017	0,014	0,013	0,012	0,014
Spotrebné dane spolu	0,002	0,001	0,001	0,001	0,001	0,001	0,001
Pokuty a doruby	0,001	0,002	0,001	0,001	0,001	0,001	0,001
Spolu	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000	1,000

Zdroj: vlastné spracovanie

**Tabuľka 38 Administratívne náklady pre jednotlivé druhy daní za roky 2004–2010 za SR (roky 2004–2008 v tis. Sk a roky 2009–2010 v tis. €)**

Druh dane	Roky						
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
DPFO–ZČ	353 873,93	596 514,16	701 980,25	683 473,86	733 550,30	23 826,35	25 978,70
DPFO – P	516 307,87	391 827,93	429 481,59	415 387,13	428 940,43	14 929,81	15 136,35
DPPO	887 585,44	693 009,09	731 599,67	727 663,98	795 715,58	25 462,49	27 159,55
DVZ	75 415,76	93 570,85	97 744,09	67 758,18	90 139,66	2 512,65	3 113,15
Daň z majetku	14 503,03	17 544,53	5 923,88	11 784,03	6 216,53	102,26	107,35
DPH	992 007,25	1 067 292,49	938 935,61	992 804,70	1 007 77,54	33 949,99	34 137,30
Cestná daň	52 210,91	55 557,69	50 353,01	41 244,11	40 407,43	1 227,11	1 502,90
Spotrebné dane spolu	5 801,21	2 924,09	2 961,94	2 946,01	3 108,26	102,26	107,35
Pokuty a doruby	2 900,61	5 848,18	2 961,94	2 946,01	3 108,26	102,26	107,35
Spolu	2 900 606	2 924 089	2 961 942	2 946 008	3 108 264	102 215	107 350

Zdroj: vlastné spracovanie

**Tabuľka 39** Percentuálne vyjadrenie podielu administratívnych nákladov a výberu inkasa jednotlivých druhov daní za roky 2004–2010

Druh dane	%					%	
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
DPFO–ZČ	0,00	1,77	1,96	1,64	1,48	1,62	1,81
DPFO – P	1,98	5,86	7,64	7,92	7,04	7,92	30,76
DPPO	2,99	1,62	1,52	1,37	1,23	1,18	2,11
DVZ	1,33	2,43	2,01	1,19	1,45	1,61	2,04
Daň z majetku	0,53	1,82	1,81	19,32	14,80	14,61	13,42
DPH	3,63	1,32	1,28	1,41	1,47	1,52	1,52
Cestná daň	4,10	1,97	1,72	1,16	1,52	1,00	1,26
Spotrebné dane spolu	0,16	26,58	6,89	7,01	77,71	20,45	107,35
Pokuty a doruby	0,00	0,00	0,00	7,40	7,19	310,83	11,36

Zdroj: vlastné spracovanie

Vypočítané výsledky obsahujú niekoľko extrémov, ale v podstate naznačujú trendy pomerne spoľahlivo. Vysoká hodnota AC pre daň z príjmov fyzických osôb podnikateľov v roku 2010 je spôsobená nízkymi výnosmi dane, a preto za priemernú reálnu výšku budeme považovať hodnotu okolo 7–8%. Vývoj pri majetkových daniach je spôsobený ich zrušením pri daňovej reforme od roku 2004, pričom v neskorších rokoch dobiehali ešte splatné dane, neskôr podané dodatočné daňové priznania, nedoplatky a sankcie. U spotrebných daní sú výsledky ovplyvnené nízkymi objemami výberu a nerovnomernosť je dôsledkom predzásobenia v záveroch rokov pred zvýšením daňových sadzieb.

Vzhľadom k určitej volatilitě získaných údajov sme pre potvrdenie výsledkov a bližšie poznanie trendov uskutočnili aj kontrolný priamy výskum na štyroch vybraných daňových úradoch DR SR, spadajúcich do kompetencie pracoviska Banská Bystrica. Výsledky pre komplexnú informáciu uvádzame v tabuľkách č. 40 až 43, podľa jednotlivých veľkostných skupín daňových úradov.



**Tabulka 40** Percentuálne vyjadrenie podielu administratívnych nákladov a inkasa pre jednotlivé druhy daní za roky 2004–2010 za DR SR pracovisko Banská Bystrica A – malé daňové úrady

DŮ mesto	Druh dane	%						
		2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Tornaľa	DPFO–ZČ	1,54	3,31	3,67	3,02	2,99	3,73	4,03
	DPFO – P	15,51	11,55	14,14	30,22	39,61	44,83	-18,00
	DPPO	20,89	3,60	9,72	4,37	4,55	3,30	5,95
	DVZ	201,11	1 590,82	41,59	279,24	0,00	19,74	0,00
	Daň z majetku	0,27	2,38	5,44	17,60	10,96	0,00	1,22
	DPH	-1,99	-2,22	-2,50	-1,91	-1,75	-6,75	-3,91
	Cestná daň	0,86	1,19	1,03	0,81	1,18	0,75	0,98
	Spotrebné dane spolu	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	Pokuty a doruby	0,23	0,27	0,38	0,36	0,00	0,46	1,10
Celkové AN/inkaso dane	3,12	3,04	4,05	2,98	0,68	4,76	4,81	
Fiľakovo	DPFO – ZČ	1,64	3,01	3,03	2,75	2,18	3,27	3,97
	DPFO – P	19,28	9,52	5,77	5,82	15,31	90,60	-9,88
	DPPO	10,34	2,33	3,29	2,20	6,27	65,75	6,05
	DVZ	38,24	80,47	41,24	57,20	73,08	206,86	255,95
	Daň z majetku	0,93	3,48	3,33	35,05	21,84	12,41	0,00
	DPH	-1,43	-2,05	-1,50	-1,53	-3,69	-3,07	-2,38
	Cestná daň	1,80	1,76	1,42	1,13	1,36	0,87	1,08
	Spotrebné dane spolu	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	Pokuty a doruby	0,31	0,54	0,10	0,33	0,00	0,34	0,21
Celkové AN/inkaso dane	2,69	2,64	2,42	2,19	1,37	4,95	3,72	
Banská Štiavnica	DPFO – ZČ	3,27	1,83	2,46	1,91	1,96	2,43	2,04
	DPFO – P	39,70	9,03	17,91	11,47	10,97	14,13	-7,31
	DPPO	7,65	7,60	7,58	2,88	8,83	3,49	1,72
	DVZ	3,41	75,46	127,48	11,29	94,54	0,00	179,73
	Daň z majetku	0,33	1,09	0,64	7,55	14,13	0,00	12,40
	DPH	0,82	0,47	0,38	0,41	1,09	1,15	0,39
	Cestná daň	1,15	1,24	1,25	0,53	0,76	0,53	0,82
	Spotrebné dane spolu	1,62	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	Pokuty a doruby	0,24	0,59	0,18	-0,01	-0,03	2,81	0,34
Celkové AN/inkaso dane	1,85	1,03	1,01	0,87	1,94	2,05	0,89	
Krupina	DPFO – ZČ	0,99	1,36	1,88	1,49	1,58	1,95	2,67
	DPFO – P	20,99	6,46	35,93	-92,08	14,44	34,84	-12,43
	DPPO	6,33	3,16	1,87	3,84	2,20	2,08	11,15
	DVZ	15,88	57,38	314,91	104,98	1 181,31	333,13	686,79
	Daň z majetku	0,28	1,00	0,50	2,80	3,61	4,00	0,00
	DPH	-13,69	-3,48	-692,65	-1,24	-3,14	6,28	-1 054,34
	Cestná daň	0,87	0,95	0,86	0,60	0,99	0,60	0,75
	Spotrebné dane spolu	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	Pokuty a doruby	0,40	0,36	0,23	0,07	0,02	0,70	1,38
Celkové AN/inkaso dane	4,05	2,61	3,44	1,88	2,30	3,14	6,93	

Zdroj: údaje DR SR a vlastné spracovanie

**Tabuľka 41** Percentuálne vyjadrenie podielu administratívnych nákladov a inkasa pre jednotlivé druhy daní za roky 2004–2010 za DR SR pracovisko Banská Bystrica A – malé daňové úrady

DÚ mesto	Druh dane	%						
		2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Revúca	DPFO–ZČ	0,70	1,51	1,93	1,42	1,48	1,72	2,37
	DPFO – P	13,21	6,55	3,51	33,91	28,48	9,66	-7,44
	DPPO	8,85	1,65	3,91	29,06	1,65	2,38	2,24
	DVZ	8,29	144,95	71,60	28,05	85,67	128,98	151,69
	Daň z majetku	0,45	2,61	2,95	12,71	7,08	7,74	4,58
	DPH	-1,67	-1,48	-0,92	-0,94	-0,72	-1,39	-1,71
	Cestná daň	1,41	1,37	1,32	0,89	1,35	0,77	1,26
	Spotrebné dane spolu	0,37	18,62	7,74	30,49	8,91	0,64	9,15
	Pokuty a doruby	0,02	0,24	0,11	0,17	0,01	0,12	0,29
Celkové AN/inkaso dane	2,00	1,75	1,68	1,80	1,03	1,93	2,30	
Nová Baňa	DPFO – ZČ	1,06	1,84	2,00	1,67	1,59	2,12	2,00
	DPFO – P	4,74	4,00	4,82	5,84	4,56	8,90	43,02
	DPPO	3,09	1,81	1,48	1,29	0,70	2,49	7,99
	DVZ	10,05	17,20	11,71	17,44	13,67	-16,05	197,61
	Daň z majetku	0,41	1,32	1,31	10,42	14,02	7,58	20,44
	DPH	-2,26	-4,73	-1,64	-1,81	-1,84	8,31	-2,25
	Cestná daň	0,87	0,90	0,86	0,59	0,99	0,61	0,53
	Spotrebné dane spolu	0,04	0,84	0,00	0,02	0,00	0,07	1,86
	Pokuty a doruby	0,11	0,53	0,31	0,21	0,01	0,78	0,51
Celkové AN/inkaso dane	2,00	2,60	1,87	1,57	1,20	3,29	3,07	
Detva	DPFO – ZČ	1,42	2,11	2,37	1,49	1,30	1,98	2,64
	DPFO – P	8,40	5,96	6,38	7,29	7,51	12,46	-6,70
	DPPO	44,50	5,80	3,14	1,47	2,70	2,61	5,90
	DVZ	511,80	88,89	78,55	73,30	84,21	102,62	176,79
	Daň z majetku	0,38	2,85	4,06	448,75	43,17	0,00	24,38
	DPH	-12,21	-7,89	-4,38	-1,51	-1,98	2,56	5,34
	Cestná daň	1,38	1,12	1,11	0,61	0,95	0,56	0,67
	Spotrebné dane spolu	0,00	638,89	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	Pokuty a doruby	0,21	0,17	0,11	0,18	0,01	0,84	0,36
Celkové AN/inkaso dane	5,78	4,21	3,34	1,68	1,64	2,65	4,18	

Zdroj: údaje DR SR a vlastné spracovanie

**Tabuľka 42 Percentuálne vyjadrenie podielu administratívnych nákladov a inkasa pre jednotlivé druhy daní za roky 2004–2010 za DR SR pracovisko Banská Bystrica, B – stredné daňové úrady**

DÚ mesto	Druh dane	%						
		2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Veľký Krtíš	DPFO–ZČ	1,83	3,94	4,73	3,42	3,57	4,16	4,93
	DPFO – P	18,65	8,31	15,41	22,48	57,08	529,62	-20,47
	DPPO	18,90	12,94	5,59	5,24	5,92	4,61	7,55
	DVZ	5,71	30,62	-30,07	317,75	122,68	412,22	323,57
	Daň z majetku	0,40	1,21	1,57	14,08	12,53	2,59	7,81
	DPH	24,85	12,62	38,63	5,90	12,05	41,67	10,01
	Cestná daň	1,03	1,03	0,86	0,65	0,99	0,65	0,83
	Spotrebné dane spolu	496,34	1 713,93	0,00	0,00	-24,44	0,00	0,00
	Pokuty a doruby	0,54	0,81	0,29	0,28	0,02	0,35	0,39
Celkové AN/inkaso dane	7,01	7,04	7,27	4,90	5,17	7,14	7,09	
Žiar nad Hronom	DPFO – ZČ	0,66	1,10	1,26	1,20	1,11	1,27	1,27
	DPFO – P	9,83	3,91	5,36	5,02	4,29	5,43	23,99
	DPPO	-13,67	0,34	0,37	0,45	0,45	0,96	-26,24
	DVZ	0,67	0,97	3,77	5,90	19,06	29,90	31,00
	Daň z majetku	0,30	1,52	1,46	22,48	6,87	4,14	5,21
	DPH	-0,33	0,31	0,17	0,19	0,25	0,34	0,30
	Cestná daň	0,82	0,76	0,70	0,45	0,58	0,46	0,58
	Spotrebné dane spolu	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	Pokuty a doruby	0,16	0,73	0,18	0,29	0,01	0,11	0,38
Celkové AN/inkaso dane	0,74	0,46	0,36	0,39	0,45	0,68	0,77	
Brezno	DPFO – ZČ	0,73	1,17	1,45	1,23	1,13	1,63	1,81
	DPFO – P	7,38	3,71	3,92	8,64	8,04	8,72	-18,74
	DPPO	13,42	1,80	0,97	1,02	0,81	7,90	5,81
	DVZ	5,77	9,64	11,87	14,19	11,91	8,70	32,32
	Daň z majetku	0,33	1,47	2,39	8,46	12,88	15,33	49,04
	DPH	-1,29	-1,18	-0,85	-0,83	-0,52	-3,54	-6,30
	Cestná daň	0,91	0,92	0,90	0,66	0,96	0,65	0,78
	Spotrebné dane spolu	<sup>2</sup> 250,01	118,29	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	Pokuty a doruby	0,07	0,16	0,16	0,19	0,01	-0,09	0,23
Celkové AN/inkaso dane	1,88	1,45	1,17	1,14	0,79	3,15	3,87	
Rimavská Sobota	DPFO – ZČ	1,30	1,58	3,08	2,62	2,52	2,96	3,43
	DPFO – P	8,39	2,57	5,55	7,36	8,53	8,21	53,07
	DPPO	9,39	2,78	5,27	3,90	5,04	3,37	4,19
	DVZ	3,87	87,01	114,25	61,85	84,09	124,63	109,83
	Daň z majetku	0,22	1,37	0,83	10,55	7,24	2,58	15,15
	DPH	1,76	1,61	1,55	1,81	2,06	1,45	1,26
	Cestná daň	0,99	0,98	1,01	0,72	1,08	0,81	0,93
	Spotrebné dane spolu	1,96	0,00	-55,78	<sup>1</sup> 532,72	0,00	0,00	0,00
	Pokuty a doruby	0,10	0,16	0,11	0,18	0,01	0,37	0,21
Celkové AN/inkaso dane	2,50	1,89	2,61	2,61	2,30	2,40	2,47	

Zdroj: údaje DR SR a vlastné spracovanie

**Tabuľka 43 Percentuálne vyjadrenie podielu AN a inkasa pre jednotlivé druhy daní za roky 2004–2010 za DR SR pracovisko Banská Bystrica, C – veľké daňové úrady**

DÚ mesto	Druh dane	%						
		2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Zvolen	DPFO–ZČ	0,38	0,71	1,05	0,98	1,01	1,03	1,18
	DPFO – P	8,32	3,23	5,36	5,43	5,18	6,02	19,10
	DPPO	3,50	3,56	2,13	1,54	2,57	1,99	4,17
	DVZ	3,34	20,43	49,32	8,66	10,17	7,58	8,54
	Daň z majetku	0,20	2,37	1,84	45,92	25,61	22,09	23,20
	DPH	1,24	1,37	1,13	1,16	1,11	0,89	0,92
	Cestná daň	0,85	0,92	1,04	0,74	1,13	0,69	0,82
	Spotrebné dane spolu	70,01	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	Pokuty a doruby	0,26	0,21	0,09	0,05	-0,13	0,18	0,65
Celkové AN/inkaso dane	2,27	1,44	1,47	1,33	1,48	1,29	1,56	
Lučenec	DPFO – ZČ	1,29	2,45	3,20	2,49	2,54	3,50	3,68
	DPFO – P	15,96	4,33	9,35	14,67	10,28	10,97	-39,37
	DPPO	7,76	4,57	3,41	1,39	2,20	2,44	6,98
	DVZ	6,76	266,00	152,26	53,54	146,85	76,89	56,15
	Daň z majetku	0,50	1,42	1,20	6,07	8,88	4,82	-8,56
	DPH	17,20	3,39	2,13	1,70	1,94	2,33	2,72
	Cestná daň	1,31	1,19	1,16	0,89	1,20	0,77	1,04
	Spotrebné dane spolu	8,84	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
	Pokuty a doruby	0,34	0,49	0,17	0,20	0,01	0,41	0,31
Celkové AN/inkaso dane	5,10	3,35	3,00	2,00	2,00	2,92	4,17	
Banská Bystrica II.	DPFO – ZČ	0,60	1,11	1,44	1,33	1,37	1,55	1,76
	DPFO – P	4,59	2,28	4,72	5,43	4,02	5,39	10,60
	DPPO	5,16	1,90	1,91	2,19	2,01	2,62	5,14
	DVZ	2,04	5,50	20,03	13,00	26,03	34,10	47,98
	Daň z majetku	0,21	1,12	2,90	38,24	16,06	9,69	17,37
	DPH	0,72	0,57	0,60	0,54	0,69	0,65	0,67
	Cestná daň	1,05	1,07	0,96	0,74	1,55	0,88	0,99
	Spotrebné dane spolu	3,44	17,18	210,87	0,00	0,00	0,00	0,00
	Pokuty a doruby	0,32	0,11	0,22	0,56	0,05	1,38	3,86
Celkové AN/inkaso dane	1,20	0,95	1,14	1,04	1,20	1,26	1,45	
Banská Bystrica I.	DPFO – ZČ	0,57	0,98	1,12	1,00	0,83	0,76	0,86
	DPFO – P	7,83	3,88	5,92	7,04	6,14	6,71	18,29
	DPPO	2 115,29	1,27	1,21	821,71	1,49	1,57	4,11
	DVZ	2,56	11,06	18,29	9,81	11,77	0,21	34,73
	Daň z majetku	0,36	1,14	2,81	44,02	9,06	11,07	15,57
	DPH	0,94	0,82	0,71	0,75	0,81	0,63	0,64
	Cestná daň	0,99	1,03	0,89	0,76	0,65	0,47	0,64
	Spotrebné dane spolu	0,21	0,57	369,66	704,36	0,00	0,00	0,00
	Pokuty a doruby	0,09	0,31	0,11	0,34	0,02	0,48	0,06
Celkové AN/inkaso dane	1,51	1,10	1,09	1,38	1,04	0,86	1,12	

Zdroj: údaje DR SR a vlastné spracovanie

**Administratívne náklady Sociálnej poisťovne**

Meranie sme uskutočnili v súlade s metodikou uvedenou v predchádzajúcej časti textu a jeho postup stručne charakterizujeme. V tabuľke 44 uvádzame evidenčné stavy zamestnancov, t.j. skutočný počet zamestnancov na pracoviskách bez pracovného voľna, bez náhrady mzdy, materskej dovolenky a rodičovskej dovolenky.

**Tabuľka 44 Rozdelenie zamestnancov Sociálnej poisťovne na ústredie a pobočky**

Rok	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Ústredie	1 425	1 442	1 507	1 522	1 503	1 522	1 578
Pobočky	4 210	4 326	4 332	4 406	4 276	4 319	4 285
Celkom	5 635	5 768	5 839	5 928	5 779	5 841	5 863

Zdroj: výročné správy o činnosti Sociálnej poisťovne za roky 2004–2010, vlastné spracovanie

V tabuľke 45 sú uvedení zamestnanci, ktorí sú priamo spojení s výberom poisťného – priami zamestnanci, nepriami zamestnanci, ktorí sa zaoberajú agendami nesúvisiacimi s výberom poisťného a režijní zamestnanci, ktorých nemožno priradiť ani k jednej z uvedených skupín. Rozdelenie zamestnancov bolo vykonané na základe rozhovoru s kompetentným zamestnancom personálneho oddelenia Sociálnej poisťovne.

**Tabuľka 45 Rozdelenie zamestnancov priamo spojených s výberom poisťného, nepriamych a režijných zamestnancov za Sociálnu poisťovňu za roky 2004–2010**

Rok	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
priami zamestnanci $DE_{ssc}$	1 546	1 590	1 601	1 637	1 584	1 600	1 601
nepriami zamestnanci $DE_{nssc}$	3 143	3 228	3 309	3 378	3 278	3 321	3 379
režijní zamestnanci $IE_{cssc}$	946	950	929	913	917	920	883
celkový počet zamestnancov $TE_{cssc}$	5 635	5 768	5 839	5 928	5 779	5 841	5 863

Zdroj: výročné správy o činnosti Sociálnej poisťovne za roky 2004–2010, vlastné spracovanie

Na základe zistenia počtu zamestnancov podieľajúcich sa priamo na výbere poisťného a celkového počtu zamestnancov Sociálnej poisťovne sme mohli vypočítať koeficient priamych zamestnancov podieľajúcich sa na celkovom výbere poisťného za Sociálnu poisťovňu. Hodnoty koeficientu priamych zamestnancov za roky 2004–2010 sú uvedené v tabuľke 46.

**Tabuľka 46 Výpočet koeficientu pre rozdelenie režijných zamestnancov v rokoch 2004–2010**

Rok	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
priami zamestnanci $DE_{ssc}$	1 546	1 590	1 601	1 637	1 584	1 600	1 601
nepriami zamestnanci $DE_{nssc}$	3 143	3 228	3 309	3 378	3 278	3 321	3 379
Koeficient $C1_{ssc}$	0,330	0,330	0,326	0,326	0,326	0,325	0,321

Zdroj: výročné správy o činnosti Sociálnej poisťovne za roky 2004–2010, vlastné spracovanie

Použitím koeficientu  $C1_{ssc}$  sme mohli vypočítať celkový počet zamestnancov pripadajúcich na výber poisťného za roky 2004–2010.

**Tabulka 47 Výpočet celkového počtu zamestnancov pripadajúcich na výber poisťného za roky 2004–2010**

Rok	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
priami zamestnanci $DE_{ssc}$	1 546	1 590	1 601	1 637	1 584	1 600	1 601
režijní zamestnanci	1 346	1 350	1 329	1 313	1 317	1 320	1 283
Koeficient $C1_{ssc}$	0,330	0,330	0,326	0,326	0,326	0,325	0,321
Celkový počet zamestnancov pripadajúcich na výber poisťného $TE_{ssc}$	1990	2036	2034	2065	2013	2029	2013

*Zdroj: výročné správy o činnosti Sociálnej poisťovne za roky 2004–2010, vlastné spracovanie*

Po vydelení celkového počtu zamestnancov Sociálnej poisťovne pripadajúcich na výber poisťného počtom zamestnancov Sociálnej poisťovne sme dostali koeficient pre prepočet nákladov  $C2_{ssc}$ .

**Tabulka 48 Hodnoty koeficientu pre prepočet nákladov  $C2_{ssc}$  za roky 2004–2010**

Rok	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Celkový počet zamestnancov pripadajúcich na výber poisťného $TE_{ssc}$	1990	2036	2034	2065	2013	2029	2013
Celkový počet zamestnancov $TE_{cssc}$	5 635	5 768	5 839	5 928	5 779	5 841	5 863
Koeficient $C2_{ssc}$	0,353	0,353	0,348	0,348	0,348	0,347	0,343

*Zdroj: výročné správy o činnosti Sociálnej poisťovne za roky 2004–2010, vlastné spracovanie*

Použitím koeficienta  $C2_{ssc}$  bolo možné vypočítať absolútnu hodnotu administratívnych nákladov spojených s výberom poisťného.

**Tabulka 49 Absolútna a relatívna hodnota administratívnych nákladov spojených s výberom poisťného za roky 2004–2008 v ml. Sk, 2009–2010 v mil. Eur**

Rok	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Výdaje celkom (včítane vyplatených dávok) $TC_{cssa}$	111,89	120,96	132,19	145,59	152,79	5 758,23	5 947,18
z toho správne a investičné	2,75	3,04	3,32	3,70	4,74	146,90	128,30
v tom správne	2,51	2,79	3,02	3,26	4,12	132,90	115,90
v tom investičné	0,24	0,25	0,30	0,44	0,62	14,00	12,40
Koeficient $C2$	0,353	0,353	0,348	0,348	0,348	0,347	0,343
Administratívne náklady $TC_{ssc}$	0,97	1,07	1,16	1,29	1,65	50,97	44,01
Vybrané poisťné $TR_{ssc}$	114,35	113,25	135,01	147,66	159,46	5 401,67	5 963,00
Administratívne náklady v %	0,85	0,95	0,86	0,87	1,03	0,94	0,74

*Zdroj: výročné správy o činnosti Sociálnej poisťovne za roky 2004–2010, vlastné spracovanie*

**Administratívne náklady správy miestnych daní a poplatkov**

Vzhľadom k vysokému počtu obcí v SR (skoro 2 900) a možnostiam nášho výskumu nebolo možné pre meranie administratívnych nákladov správy daní na obciach v SR použiť štatisticky významnú vzorku. Vzhľadom k tejto skutočnosti použijeme formu prípadovej štúdie a popíšeme situáciu v troch obciach (dve z nich so štatútom mesta).

**Obec X**

Vybraná obec patrí medzi malé obce v SR s počtom obyvateľov od roku 2004 do roku 2010 uvedeným v tabuľke 50. Výber obce bol daný osobnými kontaktmi, ktoré nám umožnili získať potrebné údaje pre výpočet administratívnych nákladov miestnych daní s cieľom otestovať vhodnosť metodiky pre ich výpočet.

**Tabuľka 50 Počet obyvateľov vybranej obce za roky 2004–2010**

Roky	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Počet obyvateľov	2530	2511	2476	2471	2430	2411	2375

Zdroj: výročné správy za roky 2004–2010

Obecné zastupiteľstvo nám poskytlo údaje o výnosoch miestnych daní a poplatkov za roky 2004–2010, ktoré uvádzame v tabuľke 51.

**Tabuľka 51 Výnosy miestnych daní a poplatkov od roku 2004–2010 v Sk a v €**

Druh dane	v Sk					v €	
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Daň z nehnuteľnosti	909 963	1 236 897	980 612	1 073 466	997 705	49 148	29 453
Daň za psa	1 680	2 520	12 540	15 060	13 980	595	612
Daň za užívanie verejného priestranstva	0	0	11 455	18 850	19 635	389	313
Daň za predajné automaty	493 683	493 683	0	0	0	0	0
Daň za nevýherné hracie prístroje	0	0	0	3 000	15 000	438	838
Daň za ubytovanie	162 000	162 000	0	0	0	0	0
Miestny poplatok za komunálne odpady	42 989	82 149	524 227	613 286	687 515	21 735	24 542
Poplatok za TV rozvod	23 870	23 870	0	0	0	0	0
Spolu	1 634 185	2 001 119	1 528 834	1 723 662	1 733 835	72 305	55 758

Zdroj: Výročné správy a finančné výkazy obce za roky 2004–2010

Do výnosov miestnych daní a poplatkov sme zahrnuli aj daň z nehnuteľnosti, pretože jej výber je delegovaný na miestne samosprávy a tvorí podstatnú časť administrácie výberu daní a poplatkov.

Vo vybranej obci a mestách boli oslovení zodpovední zamestnanci za výber a kontrolu miestnych daní a poplatkov, vedúci ekonomických oddelení

a útvarov, ako aj prednostovia, primátori a starostovia. Na základe terénneho výskumu, výročných správ a finančných výkazov vybranej obce a dvoch vybraných miest sme získali potrebné údaje.

Výsledky meraní pre vybranú obec pre roky 2004–2010 obsahujú nasledujúce tabuľky. V rokoch 2004–2007 sa na výbere a kontrole miestnych daní a poplatkov podieľali 2 zamestnanci, ktorí 70 % pracovného času venovali agendám spojeným s výberom daní a poplatkov. 50 % venovali agendám spojeným s výberom a kontrolou jednotlivých sledovaných daní a poplatkov. V rokoch 2008–2010 sa výberom a kontrolou miestnych daní a poplatkov zaoberal 1 zamestnanec, ktorý 60 % pracovného času venoval agendám spojeným s výberom daní a poplatkov a 70 % venoval agendám spojeným s výberom a kontrolou jednotlivých sledovaných daní a poplatkov. Na základe rozhovoru so zamestnancami obecného úradu boli určené koeficienty časovej náročnosti výberu a kontroly jednotlivých daní za sledované roky 2004–2010.

**Tabuľka 52 Koeficienty časovej náročnosti operácií pri výbere a kontrole jednotlivých daní a poplatkov vybranej obce za roky 2004–2010**

Roky	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Zamestnanci	2,5	2,5	2,5	2,5	1	1	1
Prepočítaní zamestnanci	1,3	1,3	1,3	1,3	0,42	0,42	0,42
Daň z nehnuteľnosti	0,30	0,30	0,35	0,35	0,35	0,35	0,35
Daň za psa	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25
Daň za užívanie verejného priestranstva	0,00	0,00	0,03	0,03	0,03	0,03	0,03
Daň za predajné automaty	0,03	0,03	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Daň za nevýherné hracie prístroje	0,00	0,00	0,00	0,02	0,02	0,02	0,02
Daň za ubytovanie	0,02	0,02	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Miestny poplatok za komunálne odpady	0,30	0,30	0,37	0,35	0,35	0,35	0,35
Poplatok za TV rozvod	0,10	0,10	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Spolu	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00

*Zdroj: výročné správy a finančné výkazy obce za roky 2004–2010 a vlastné výpočty*



**Tabuľka 53 Administratívne náklady ako % celkových výnosov a administratívne náklady pre celkový výber miestnych daní a poplatkov pre vybranú obec v rokoch 2004–2010**

Administratívne náklady na výber daní a poplatkov	%						
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Celkové AN	1 273	1 284	1 296	1 568	1 583	54 566	53 465
AN na 1 zamestnanca	219	221	223	261	263	9 094	8 911
AN na prepočítaných zamestnancov	285	288	290	340	110	3 819	3 743
Výnosy sledovaných miestnych daní a poplatkov	1 634	2 001	1 529	1 724	1 734	72 305	55 758
AN ako % výnosov	17	14	19	20	6	5	7
AN na celkový výber miestnych daní a poplatkov	49	49	49	58	19	649	636

Zdroj: výročné správy a finančné výkazy obce za roky 2004–2010 a vlastné výpočty

Súčinn celkových administratívnych nákladov na výber a koeficientu využitia pracovnej sily vypočítaný na základe časovej náročnosti jednotlivých operácií a ich početnosti nám dáva odpoveď na otázku, aké sú administratívne náklady na výber jednotlivých druhov miestnych daní a poplatkov v sledovanej obci.

**Tabuľka 54 Podiel administratívnych nákladov vybranej obce na jednotlivých druhoch miestnych daní a poplatkov za roky 2004–2010**

Druh dane	v Sk					v €	
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Daň z nehnuteľnosti	15	15	17	20	7	227	223
Daň za psa	12	12	12	15	4	163	159
Daň za užívanie verejného priestranstva	0	0	1	2	0,6	19	19
Daň za predajné automaty*	1	1	0	0	0	0	0
Daň za nevýherné hracie automaty	0	0	0	1	0,4	13	13
Daň za ubytovanie	1	1	0	0	0	0	0
Miestny poplatok za komunálne odpady	15	15	18	20	7	227	223
Poplatok za TV rozvod	5	5	0	0	0	0	0
Spolu	49	49	49	58	19	649	636

Zdroj: vlastný výskum a výpočty

**Tabuľka 55 Administratívne náklady ako percento z výnosov jednotlivých druhov miestnych daní a poplatkov vybranej obce za roky 2004–2010**

Druh dane	%						
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Daň z nehnuteľnosti	0,002	0,001	0,002	0,002	0,001	0,462	0,757
Daň za psa	0,722	0,485	0,098	0,096	0,029	27,395	25,980
Daň za užívanie verejného priestranstva	0,000	0,000	0,013	0,009	0,003	4,884	6,070
Daň za predajné automaty*	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Daň za nevýherné hracie automaty	0,000	0,000	0,000	0,039	0,003	2,968	1,551
Daň za ubytovanie	0,001	0,001	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Miestny poplatok za komunálne odpady	0,034	0,018	0,003	0,003	0,001	1,044	0,909
Poplatok za TV rozvod	0,020	0,020	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000

Zdroj: vlastný výskum a výpočty

Výsledky uvedené v predchádzajúcich tabuľkách signalizujú, že meranie dopadu administratívnych nákladov spojených s výberom miestnych daní a poplatkov pri použití metodiky z ČR je možné. Pre získanie reprezentatívnejšej vzorky bolo potrebné rozšíriť skúmanie na viac miest alebo obcí s rôznou veľkosťou a s rôznymi druhmi daní a poplatkov.

## MESTO 1

Vybrané mesto 1 patrí k väčším mestám (počet obyvateľov za sledované obdobie udáva tabuľka 56).

**Tabuľka 56 Počet obyvateľov vybraného mesta 1 za roky 2004–2010**

Roky	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Počet obyvateľov	81 230	80 745	80 080	79 651	79 248	79 003	78 724

Zdroj: výročné správy za roky 2004–2010

Ekonomické oddelenie Mesta 1 nám poskytlo údaje o výnosoch miestnych daní a poplatkov za roky 2004–2010, ktoré uvádzame v tabuľke 57.

V rokoch 2004–2005 sa na výbere a kontrole miestnych daní a poplatkov podieľalo 19 zamestnancov, ktorí 95 % pracovného času venovali agendám spojeným s výberom daní a poplatkov. 90 % venovali agendám spojeným s výberom a kontrolou jednotlivých sledovaných daní a poplatkov. V rokoch 2006–2010 vykonávalo výber a kontrolu miestnych daní a poplatkov 17 zamestnancov, ktorí 95 % pracovného času venovali agendám spojeným s výberom daní a poplatkov a 90 % venovali agendám spojeným s výberom a kontrolou jednotlivých sledovaných daní a poplatkov. Na základe rozhovoru s vedúcim ekonomického oddelenia Mesta 1 boli určené koeficienty časovej náročnosti výberu a kontroly jednotlivých daní a poplatkov za sledované roky 2004–2010, pričom sa zohľadňovalo prevažne hľadisko počtu subjektov (počet obyvateľov, ale aj firiem), na ktoré sa výber a kontrola daní

a poplatkov vzťahovali – *tabuľka 58*. Mesto nemalo presne špecifikované činnosti alebo operácie pri výbere a kontrole daní a poplatkov, ani ich doby trvania.

**Tabuľka 57 Výnosy miestnych daní a poplatkov Mesta 1 od roku 2004–2010 v tis. Sk a v €**

Druh dane	v tis. Sk					v €	
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Daň z nehnuteľnosti	82 135	87 070	105 769	113 377	131 017	4 427 975	4 132 283
Daň za psa	1 600	1 600	2 002	3 327	2 697	92 955	92 747
Daň za užívanie verejného priestranstva	13 500	14 650	15 066	10 511	5 337	180 120	279 718
Daň za predajné automaty	120	134	162	229	151	2 669	4 579
Daň za ubytovanie	250	275	1 109	1 549	1 801	42 676	30 990
Miestny poplatok za komunálne odpady	44 900	50 000	69 627	74 105	94 673	2 819 301	2 859 937
Spolu	142 505	153 729	193 735	203 098	235 676	7 565 696	7 400 254

Zdroj: výročné správy a finančné výkazy Mesta 1 za roky 2004–2010

**Tabuľka 58 Koefficienty časovej náročnosti operácií pri výbere a kontrole jednotlivých daní a poplatkov vybraného Mesta 1 za roky 2004–2010**

Roky	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Zamestnanci	19	19	17	17	17	17	17
Prepočítaní zamestnanci	16,2	16,2	15,3	15,3	15,3	15,3	15,3
Daň z nehnuteľnosti	0,42	0,42	0,40	0,40	0,38	0,38	0,38
Daň za psa	0,18	0,18	0,20	0,20	0,22	0,22	0,22
Daň za užívanie verejného priestranstva	0,06	0,06	0,06	0,06	0,03	0,03	0,03
Daň za predajné automaty	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02	0,02
Daň za ubytovanie	0,04	0,04	0,06	0,06	0,06	0,06	0,06
Miestny poplatok za komunálne odpady	0,28	0,28	0,26	0,26	0,29	0,29	0,29
Spolu	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00

Zdroj: výročné správy a finančné výkazy Mesta 1 za roky 2004–2010 a vlastné výpočty

Absolútne a relatívne administratívne náklady na výber jednotlivých druhov miestnych daní a poplatkov v „Meste 1“ uvádzame v tabuľkách 59 a 60.

**Tabuľka 59 Administratívne náklady ako % celkových výnosov a administratívne náklady pre celkový výber miestnych daní a poplatkov pre vybrané Mesto 1 v rokoch 2004 –2010**

Administratívne náklady na výber daní a poplatkov	v tis. Sk					v €	
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
celkové	4 919	5 007	4 642	4 818	5 001	172 386	179 432
na 1 zamestnanca	259	264	273	283	294	10 140	10 555
na prepočítaných zamestnancov	4 196	4 278	4 777	4 330	4 498	155 142	161 492
výnosy sledovaných miestnych daní a poplatkov	142 505	153 729	193 735	203 098	235 676	7 565 696	7 400 254
Administratívne náklady ako % výnosov	3	3	2	2	2	2	2
Administratívne náklady na celkový výber miestnych daní a poplatkov	126	128	143	130	135	4 654	4 845

Zdroj: Vvročné správy a finančné výkazy mesta 1 za roky 2004–2010 a vlastné výpočty

**Tabuľka 60 Podiel administratívnych nákladov vybraného Mesta 1 na jednotlivých druhoch miestnych daní a poplatkov za roky 2004–2010**

Druh dane	v tis. Sk					v €	
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Daň z nehnuteľnosti	53	54	57	52	51	1 769	1 841
Daň za psa	23	23	29	26	30	1 024	1 066
Daň za užívanie verejného priestranstva	8	8	9	8	4	140	145
Daň za predajné automaty	3	3	3	3	3	93	97
Miestny poplatok za komunálne odpady	35	36	37	34	39	1 350	1 405
Spolu	126	128	143	130	135	4 654	4 845

Zdroj: vlastný výskum a výpočty

**Tabuľka 61 Administratívne náklady ako percento z výnosov jednotlivých druhov miestnych daní a poplatkov vybraného Mesta 1 za roky 2004–2010**

Druh dane	%						
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Daň z nehnuteľnosti	0,064	0,062	0,054	0,046	0,039	0,040	0,045
Daň za psa	1,416	1,444	1,432	0,781	1,101	1,102	1,149
Daň za užívanie verejného priestranstva	0,056	0,053	0,057	0,074	0,076	0,078	0,052
Daň za predajné automaty	2,098	1,916	1,769	1,134	1,787	3,488	2,116
Daň za nevýherné hracie prístroje	-	-	-	-	-	-	-
Daň za vjazd a zotrvanie vozidla v historickej časti mesta	-	-	-	-	-	-	-
Daň za ubytovanie	2,014	1,867	0,775	0,503	0,450	0,654	0,938
Miestny poplatok za komunálne odpady	0,078	0,072	0,054	0,046	0,041	0,048	0,049

Zdroj: vlastný výskum a výpočty

## MESTO 2

Vybrané Mesto 2 patrí k stredne veľkým mestám (počet obyvateľov za sledované obdobie udáva tabuľka 62). V tomto prípade musíme konštatovať, že riadené rozhovory vedené s prednostom mesta a vedúcim ekonomického útvaru, ktorí boli mimoriadne ústretové a poskytli nám poskytlí nielen údaje o výnosoch miestnych daní a poplatkov ako aj ostatné údaje týkajúce sa zamestnancov, administratívnych nákladov, ale zároveň poskytli cenné rady pri určovaní koeficientov časovej náročnosti operácií pri výbere a kontrole jednotlivých daní a poplatkov za roky 2004–2010.

**Tabuľka 62 Počet obyvateľov vybraného Mesta 2 za roky 2004–2010**

Roky	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Počet obyvateľov	32 930	32 884	32 786	32 759	32 786	32 013	32 318

Zdroj: <http://www.mestoprevsetkych.sk/files/phsr.pdf> a výročné správy 2004–2008

Ekonomické oddelenie Mesta 2 nám poskytlo údaje o výnosoch miestnych daní a poplatkov za roky 2004–2010, ktoré uvádzame v tabuľke 63.

V rokoch 2004–2010 sa na výbere a kontrole miestnych daní a poplatkov podieľalo 7 zamestnancov, ktorí 94 % pracovného času venovali agendám spojeným s výberom daní a poplatkov. 80 % venovali agendám spojeným s výberom a kontrolou jednotlivých sledovaných daní a poplatkov. Mesto 2, tak ako Mesto 1, nemalo presne špecifikované činnosti alebo operácie pri výbere a kontrole daní a poplatkov, ani ich doby trvania. Koeficienty časovej náročnosti operácií pri výbere a kontrole jednotlivých daní a poplatkov boli určené na základe skúseností a evidencie prednostu, vedúceho ekonomického oddelenia a pracovníčky, ktorá priamo vykonávala výber a kontrolu miestnych daní a poplatkov – tabuľka 64.

**Tabuľka 63 Výnosy miestnych daní a poplatkov vybraného Mesta 2 od roku 2004–2010 v tis. Sk a v €**

Druh dane	v tis. Sk					v €	
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Daň z nehnuteľnosti	34 997	41 180	60 176	59 562	64 296	2 238 521	2 315 091
Daň za psa	561	734	716	726	737	25 645	26 565
Daň za užívanie verejného priestranstva	2 257	2 237	2 469	2 745	1 211	58 657	64 619
Daň za predajné automaty	0	58	43	30	24	1 039	1 094
Daň za nevýherné hracie prístroje	24	117	92	80	112	1 825	664
Daň za vjazd a zotrvanie vozidla v historickej časti mesta	73	141	225	144	0	0	0
Daň za ubytovanie	4	1 523	3 119	2 680	4 519	109 376	111 689
Miestny poplatok za komunálne odpady	17 014	1 632	1 962	20 371	20 657	626 734	699 086
Spolu	54 930	47 622	68 802	86 338	91 556	3 061 797	3 218 808

Zdroj: výročné správy a finančné výkazy Mesta 2 za roky 2004–2010

**Tabuľka 64 Koefficienty časovej náročnosti operácii pri výbere a kontrole jednotlivých daní a poplatkov vybraného Mesta 2 za roky 2004–2010**

Roky	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Zamestnanci	7	7	7	7	7	7	7
Prepočítaní zamestnanci	5,2	5,2	5,2	5,2	5,2	5,2	5,2
Daň z nehnuteľnosti	0,30	0,33	0,32	0,31	0,31	0,31	0,31
Daň za psa	0,14	0,14	0,14	0,14	0,14	0,14	0,14
Daň za užívanie verejného priestranstva	0,12	0,12	0,12	0,12	0,12	0,12	0,12
Daň za predajné automaty	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01
Daň za nevýherné hracie prístroje	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01
Daň za vjazd a zotrvanie vozidla v historickej časti mesta	0,03	0,03	0,03	0,03	0,00	0,00	0,00
Daň za ubytovanie	0,07	0,05	0,05	0,03	0,03	0,03	0,03
Miestny poplatok za komunálne odpady	0,32	0,31	0,32	0,35	0,38	0,38	0,38
Spolu	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00

Zdroj: výročné správy a finančné výkazy mesta 2 za roky 2004–2010 a vlastné výpočty

Absolútne a relatívne administratívne náklady na výber jednotlivých druhov miestnych daní a poplatkov v „Meste 2“ uvádzame v tabuľkách 65–67.

**Tabuľka 65 Administratívne náklady ako % celkových výnosov a administratívne náklady pre celkový výber miestnych daní a poplatkov pre vybrané Mesto 2 v rokoch 2004–2010**

Administratívne náklady na výber daní a poplatkov	v tis. Sk					v €	
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Celkové AN	2 181	2 375	2 533	2 329	2 475	81 942	90 287
AN na 1 zamestnanca	312	339	362	332	354	11 706	12 898
AN na prepočítaných zamestnancov	1 622	1 763	1 882	1 726	1 841	60 871	67 070
Výnosy sledovaných miestnych daní a poplatkov	54 930	47 622	68 802	86 338	91 556	3 061 797	3 218 808
AN ako % výnosov	3	4	3	2	2	2	2
AN na celkový výber miestnych daní a poplatkov	49	53	56	52	55	1826	2012

Zdroj: výročné správy a finančné výkazy Mesta 2 za roky 2004–2010 a vlastné výpočty

**Tabuľka 66 Podiel administratívnych nákladov vybraného Mesta 2 na jednotlivých druhoch miestnych daní a poplatkov za roky 2004–2010**

Druh dane	v tis. Sk					v €	
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Daň z nehnuteľnosti	15	17	18	16	17	566	624
Daň za psa	7	7	8	7	8	256	282
Daň za užívanie verejného priestranstva	6	6	7	6	7	219	241
Daň za predajné automaty	0	1	1	1	1	18	20
Daň za nevýherné hracie prístroje	0	1	1	1	1	18	20
Daň za vjazd a zotrvanie vozidla v historickej časti mesta	1	2	2	2	0	0	0
Daň za ubytovanie	3	3	3	2	2	55	60
Miestny poplatok za komunálne odpady	16	16	18	18	21	694	765
Spolu	49	53	56	52	55	1 826	2 012

Zdroj: vlastný výskum a výpočty

**Tabuľka 67 Administratívne náklady ako percento z výnosov jednotlivých druhov miestnych daní a poplatkov vybraného Mesta 2 za roky 2004–2010**

Druh dane	%						
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Daň z nehnuteľnosti	0,042	0,042	0,030	0,027	0,027	0,025	0,027
Daň za psa	1,215	1,009	1,104	0,999	1,049	0,997	1,060
Daň za užívanie verejného priestranstva	0,259	0,284	0,274	0,226	0,547	0,374	0,374
Daň za predajné automaty	0,000	0,912	1,313	1,726	2,301	1,758	1,839
Daň za nevýherné hracie prístroje	0,000	0,452	0,614	0,647	0,493	1,001	3,030
Daň za vjazd a zotrvanie vozidla v historickej časti mesta	2,000	1,125	0,753	1,079	0,000	0,000	0,000
Daň za ubytovanie	85,176	0,174	0,091	0,058	0,037	0,050	0,054
Miestny poplatok za komunálne odpady	0,092	1,005	0,921	0,089	0,102	0,111	0,109

Zdroj: vlastný výskum a výpočty

### 2. 2. 3 Diskusia, porovnanie výsledkov s výsledkami iných výskumov

Všetky uvedené prepočty je potrebné vidieť vo svetle existujúcich metodických problémov (podrobne o nich hovoria napr. aj metodické usmernenia OECD, 2008, 2010). Tieto problémy majú minimálne tri základné rozmery:

a) Problémy spojené so samotnou metodikou merania, kde je potrebné viacero inputov zjednodušiť, alebo odhadnúť, štúdie tiež nie vždy zahrňujú všetky úrovne daňovej správy (napr. sociálne poistenie).

b) Skutočnosť, že zmeny v relatívnej výške administratívnych nákladov (porovnanie v absolútnej výške by bolo ešte komplikovanejšie) v priebehu času nemusia byť dokladovaním zmeny v relatívnej výkonnosti a efektívnosti. V praxi pôsobí množstvo faktorov, ktoré nevyhnutne vstupujú do procesu a ovplyvňujú vzťah výnosov a nákladov, ale ktoré nemajú nič spoločné s relatívnou efektívnosťou alebo účinnosťou. Akékoľvek analýzy pohybov pomeru by mali venovať pozornosť všetkým faktorom. Napr. klesajúci trend pomeru nákladov na výber môže byť dôkazom zníženia relatívnych nákladov (napr. zvýšenie účinnosti) alebo zvýšenia daňových povinností (t.j. zlepšenie efektívnosti po zvýšení daňových sadzieb). Medzi kľúčové faktory, ktoré môžu mať vplyv na relatívnu výšku administratívnych nákladov zdanenia a jej vývoj patria:

– **Zmeny v daňových sadzbách:** uzákonené daňové sadzby sú dôležitým faktorom pri určovaní vzťahu nákladov a výnosov. Čisto teoreticky, politické rozhodnutie o zvýšení celkovej daňovej záťaže by malo (za ostatných nezmenených podmienok) zlepšiť pomer zodpovedajúcou sumou, ale tento fakt nemá nič spoločné so zlepšenou prevádzkovou efektívnosťou a výkonnosťou.



– **Makroekonomické zmeny:** výnimočné zmeny v tempe hospodárskeho rastu alebo inflácie v priebehu doby pravdepodobne budú mať vplyv na celkové príjmy správcu dane a vzťah nákladov a výnosov.

– **Výnimočné výdavky finančnej inštitúcie:** Finančná správa môže niekedy vykonať výnimočnú investíciu (napr. budovanie novej infraštruktúry informačných technológií). Takéto investície môžu viesť k zlepšeniu celkových prevádzkových nákladov v strednodobom horizonte, čo bude mať vplyv na vzťah nákladov a výnosov. Zavedenie nových daní môže vytvoriť ďalšie administratívne náklady, ktoré majú na začiatku vplyv na pomer nákladov a výnosov. Je na zváženie uplatniť v takýchto prípadoch časové rozlíšenie rozúčtovania nákladov na dlhšie časové obdobie.

– **Zmeny v rozsahu daní vybraných finančnou správou:** vlády sa občas rozhodnú presunúť zodpovednosť za výber jednotlivých daní z jednej inštitúcie na inú (napr. decentralizácia vo výbere dane z motorových vozidiel, ktorá v SR prešla na vyššie územné celky).

c) Špecifickou otázkou sú „úspory z rozsahu“. Teoreticky by malo platiť, že pri vyššom objeme výberu vo väčšej krajine by mali relatívne náklady klesať. Ako však ukážeme v ďalšom texte (napr. údaje OECD – tabuľka 64), tento predpoklad sa nedá plne potvrdiť.

Čo sa týka nášho prípadu, uskutočnené výpočty naznačujú, že po vylúčení extrémnych hodnôt, ktoré nutne vznikajú z dôvodu nedostatočnej evidencie príjmov a výdavkov, nákladov a výnosov na úrovni subjektov daňovej správy, alebo príliš malých objemov u niektorých daní, je možné získať použitím českej metodiky relevantné údaje o výške administratívnych nákladov zdanenia aj za SR, a to aj napriek tomu, že neexistuje podrobný katalóg/klasifikácia činností. Problémy vznikajú najmä u daní s malými výnosmi, meniacimi sa v čase, kde výsledky nadmerne kolíšu (preto s týmito daňami v komparatívnej analýze nepracujeme).

V prípade jednotlivých druhov daní je zrejmé, že vysoké administratívne náklady sú spojené s výberom dane z príjmu fyzických osôb podnikateľov, v ostatných prípadoch sa hodnoty pohybujú pomerne vyrovnané medzi 1–2 percentami, pričom nie je možné určiť nijaký časový trend, ktorý by jasne ukazoval, že sa situácia zlepšuje alebo zhoršuje.

Vypočítané údaje tiež dokladujú, že administratívne náklady výberu sociálneho poistného sú nižšie, ako pri výbere daní.

Porovnanie jednotlivých daňových úradov je najmä zaujímavým benchmarkom, ktorý už môže niečo naznačiť pre budúcu racionalizáciu daňovej správy (časť rozdielov určite vyplýva z metodických problémov, ale časť môže naznačovať rôznu mieru vyťaženia zamestnancov).

### **Porovnanie výsledkov s údajmi získanými v ČR**

Autori českého výskumu (Pudil et al, 2004) použili konštantné hodnoty prepočtových koeficientov s tým, že relatívna veľkosť administratívnych nákladov ovplyvňovala predovšetkým výnos jednotlivých daní a vývoj nákladov na činnosť Finančnej správy tabuľka 68.

**Tabuľka 68 Hodnoty prepočtových koeficientov pre jednotlivé činnosti ÚFO v rokoch 2001–2003**

Činnosť	2001	2002	2003
Náklady na nedaňové činnosti	0,076	0,076	0,077
Náklady na DPFO	0,234	0,225	0,227
Náklady na DPPO	0,115	0,113	0,116
Náklady na DPH	0,224	0,226	0,226
Náklady na SD	0,024	0,025	0,024
Náklady na DN	0,131	0,135	0,134
Náklady na DC	0,060	0,060	0,060
Náklady na DDE	0,031	0,030	0,026
Náklady na DDA	0,035	0,037	0,037
Náklady na DPN	0,070	0,073	0,073

Zdroj: Pudil et al., (2004)

V tabuľke 69 sú uvedené podiely administratívnych nákladov výberu daní v ČR k daňovému výnosu za roky 2001–2005, ktoré porovnáваме s hodnotami zistenými v SR našim výskumom. V tabuľke sú zohľadnené len náklady, ktoré sú vynakladané na v rámci Územných finančných orgánov (ÚFO), Colnej správy ČR, Českej správy sociálneho zabezpečenia a zdravotných poisťovní.

**Tabuľka 69 Podiel administratívnych nákladov výberu daní (AN) v ČR k daňovému výnosu za roky 2001–2005, posledný stĺpec porovnateľné údaje za SR**

Daň	2001	2002	2003	2004	2005	SR
DPFO	1,33	1,15	1,18	1,17	1,15	1,48–1,96 za ZČ 5,86–7,92 za P
DPPO	0,79	0,66	0,67	0,66	0,59	1,18–2,99
DPH	2,26	2,21	2,29	1,65	0,78	1,19–2,43
SD	0,69	0,64	0,65	0,97	2,11	X
DN	17,09	17,37	17,78	17,83	18,21	X
DS	6,74	6,47	6,74	7,28	8,00	X
DDE	169,87	203,06	165,83	147,67	137,57	X
DDA	43,37	36,47	36,62	30,43	49,47	X
DPN	7,08	6,01	5,87	5,41	6,91	X
Celkové administratívne náklady daní vyberaných ÚFO	1,40	1,38	1,40	1,30	1,20	0,86–3,01

Zdroj: Pudil et al., 2004

Porovnanie výsledkov meraní administratívnych nákladov výberu daní v rámci ČR a našich údajov môže byť čiastočne problematické, pretože česká metodika je založená na presnejších údajoch o počte zamestnancov zaoberajúcich sa daňovou agendou, ale myslíme si, že je možné, pokiaľ výsledky berieme s určitou rezervou. Získané údaje potom naznačujú, že správa daní v ČR je lacnejšia ako v SR. Tento stav by mohol byť okrem metodiky spôsobený aj faktorom „úspor z rozsahu“.

Čo sa týka výberu sociálneho poistenia, Pudil et al. (2004) uvádzajú výsledky (tabuľka 64), ktoré naznačujú, že aj v tejto oblasti je situácia v ČR podstatne lepšia – administratívne náklady Sociálnej poisťovne v SR za nami sledované obdobie sa pohybovali v rozpätí 0,74 až 1,03 %, čo je viac ako dvojnásobok.

**Tabuľka 70 Štruktúra nákladov Českej správy sociálneho zabezpečenia a výpočet administratívnych nákladov výberu poistného na sociálne zabezpečenie (mil. Kč)**

	2001	2002	2003	2004	2005
Výdaje celkom (včítane vyplatených dávok)	231 773	247 894	261 048	264 414	280 312
z toho správne a investičné	3 480	3 657	4 701	5 290	5 580
v tom správne	3 115	3 271	4 157	4 366	4 752
v tom investičné	365	386	544	924	828
Koeficient	0,22	0,22	0,23	0,22	0,22
Administratívne náklady	768	814	1 069	1 178	1 227
Vybrané poistné	234 811	250 601	264 494	285 755	302 434
Administratívne náklady v %	0,33	0,32	0,40	0,41	0,41

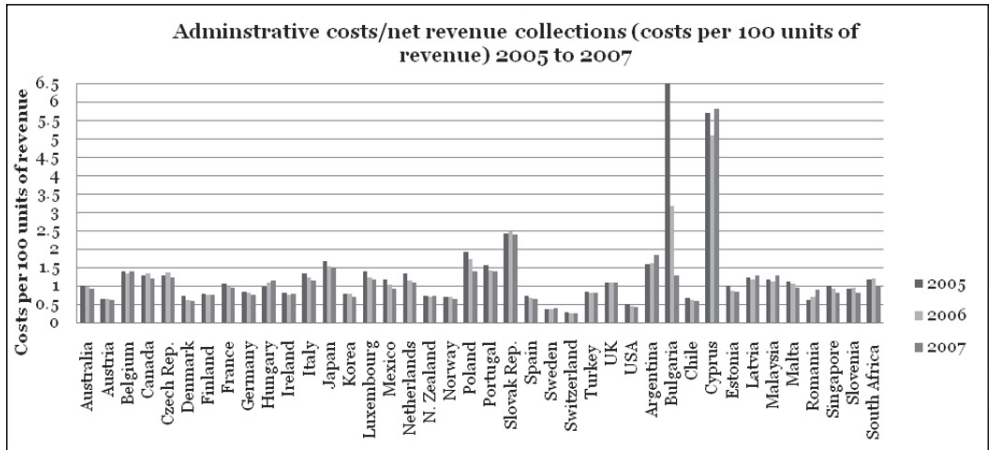
Zdroj: Vitek, L. , 2008

Z pohľadu obcí nie je naša vzorka reprezentatívna, ale závery sú podobné, ako zistenia v Českej republike – menšie obce majú mimoriadne vysoké náklady na výber daní (problém porovnateľnosti znovu môže byť čiastočne v metodike, v stanovení, aký podiel majú úlohy spojené s daňovou správou v obci na celkovom pracovnom čase príslušného zamestnanca, zodpovedného za výber daní).

### **Porovnanie výsledkov s údajmi OECD**

V júli roku 2002 bolo v rámci OECD založené Fórum pre správu daní (Forum on the Tax Administration). Výsledky doterajšieho výskumu a výmeny informácií pracovná skupina zhmotnila do správy publikovanej prvýkrát v roku 2008 a následne aktualizovanej v roku 2010 (OECD, 2010). Z nášho pohľadu je mimoriadne zaujímavá skutočnosť, že aj údaje OECD potvrdzujú naše zistenia o tom, že administrácia daní v SR je relatívne nákladnejšia než v porovnateľných krajinách (graf 11 a tabuľka 71). Ak si odmyslíme Bulharsko a Cyprus, kde sa jedná o extrémne hodnoty, tak Slovensko je v podstate krajinou s „najdrahšou“ daňovou správou, a to aj napriek tomu, že reforma v roku 2004–5 podstatne zjednodušila daňovú sústavu.

Ako sme už naznačili, je normálne sa domnievať, že relatívna výška administratívnych nákladov zdanenia by mala byť ovplyvnená veľkosťou krajiny a mierou daňového zaťaženia. Pokiaľ sa ale pozrieme na spomínané údaje OECD (hlavne tabuľku „klastrov“), vzťah medzi veľkosťou krajiny, mierou daňového zaťaženia a administratívnymi nákladmi zdanenia nie je jasne viditeľný. Pokiaľ by sa dali výsledky OECD zovšeobecniť, potom fakty, že v SR sú dane pomerne nízke a SR je malá krajina, nie sú plne použiteľné ako argument na ospravedlnenie nami zistených výsledkov.

**Graf 11 Administratívne náklady na 100 jednotiek daňových príjmov**

Zdroj: *Tax Administration in OECD and Selected Non-OECD Countries: Comparative Information Series (2008)*

**Tabuľka 71 Raster krajín OECD z pohľadu výšky daňového zataženia a administratívnych nákladov**

Daňová kvóta AC (%)	< 20 %	20–30 %	30–40 %	Nad 40 %
Do 0,60		USA		Švédsko
0,61–0,80		Kórea	Írsko, Španielsko, Nový Zéland	Rakúsko, Dánsko, Fínsko, Nemecko Nórsko
0,81–1,00	Mexiko	Turecko		Francúzsko
1,01–1,20			Maďarsko, Holandsko, Veľká Británia	Luxembursko
1,21–1,40			Kanada	Belgicko, ČR
Nad 1,40		Japonsko	Poľsko, Portugalsko, SR	

Zdroj: *OECD, 2010*

Faktor ekonomiky klesajúcich nákladov nie je viditeľný ani z iných zisťovaní – tabuľka 72 obsahuje kompilát viacerých štúdií.

**Tabuľka 72 Administratívne náklady zdaňovania na národnej úrovni (údaje vyzbierané prevažne koncom deväťdesiatych rokov)**

Krajina	Administratívne náklady na 100 dolárov vyzbieraných daní
Nikaragua	3,86
Guatemala (1995)	3,16
Guatemala (2001)	2,25
Peru*	3,00
Tanzánia*	3,00
Salvador	2,19
Veľká Británia	1,47

Kanada	1,18
Španielsko	0,90
Kolumbia	0,87
USA	0,83

Zdroje: Piza (1994), Gallagher (1995), Mann et al. (2001)

\* Tieto daňové správy majú poloautonómny systém a ich rozpočet je fixovaný na 3% vyzbieraných daní.

Problémom Slovenska nie je len relatívna výška administratívnych nákladov, ale aj ďalšie všeobecnejšie nedostatky daňového systému (pozri časť o ukazovateľoch pre medzinárodný benchmarking výkonnosti daňového systému), ktoré si dovoľme naznačiť na základe osobných skúseností autora (spomína ich napr. aj Burák – 2008, 2010), ktorý pracuje v oblasti daňového poradenstva.

### 1) Problémy na strane daňovníka/občana

Daňový systém je neúnosne administratívne zaťažujúci; daňovník/poistenec si plní rôzne registračné, oznamovacie a vykazovacie povinnosti voči trom rôznym inštitúciám (v prípade zamestnávateľa sa môže jednať až o 6 inštitúcií), v rôznych zákonných lehotách, ale v tej istej veci (napr. oznamovanie zmien všetkých skutočností, ktoré uviedol pri registrácii, oznamovacie a registračné povinnosti v súvislosti s prihlasovaním zamestnancov do systému...); pritom sa musí vedieť orientovať:

- v odlišnom geografickom umiestnení týchto úradov,
- v ich rozličných stránkových hodinách,
- v použití rôznorodých formulárov,
- v odlišných číslach bankových účtov týchto inštitúcií, na ktoré má realizovať platbu,
- v odlišných termínoch na splnenie si daňovo-odvodových povinností,
- v odlišných identifikátoroch svojej osoby, pod ktorými vystupuje v komunikácii s každou inštitúciou.

Daňový systém v SR je tiež pre daňovníka neprimerane nákladný; zložitost' systému a jeho časté zmeny si vyžadujú vysoký stupeň vedomostného potenciálu z danej oblasti (alebo podnikateľ namiesto podnikania študuje desiatky právnych noriem, alebo vynaloží prostriedky na zaplatenie odborníkov na túto agendu). Napriek zjednodušeniam reformy z roku 2004 systém obsahuje 8 druhov poistenia, 18 sadzieb odvodov a dane, 3 rôzne vymeriavacie základy (abstrahujúc od vymeriavacích základov štátu a Sociálnej poisťovne), rôzne minimálne a rôzne maximálne vymeriavacie základy a množstvo výnimiek, osobných rozsahov a statusov). Je aj nerovný z hľadiska daňovo-odvodovej záťaže; výrazné znevýhodnenie zamestnaneckého pomeru pred ostatnými formami dosahovania príjmu fyzickou osobou.

Takýto systém znižuje motiváciu pracovať z hľadiska vysokej daňovo-odvodovej záťaže práce; v porovnaní s priemerom OECD má Slovensko konkurencieschopné zdanenie kapitálu, ale relatívne vysoké zaťaženie práce.

Systém tiež nie je „customers friendly“, okrem iného platí, že daňovník v podstate nemá právo na záväzné stanovisko správcu dane k určitému problému.

## 2) Problémy na strane štátu/správcu dane:

Systém je neefektívny – výber, správu, kontrolu a vymáhanie dane a poistných odvodov zabezpečujú súčasne daňové úrady, zdravotné poisťovne a Sociálna poisťovňa; každá z týchto inštitúcií vedie svoje vlastné registre týchto osôb. Štát tak vynakladá viacnásobne prostriedky na tie isté činnosti vykonávané voči tej istej osobe (daňovníkovi/poistencovi).

Systém je neúčinný – žiadna z týchto inštitúcií nedisponuje konzistentnou údajovou databázou a jednotným profilom klienta, t.j. nie sú vytvorené predpoklady pre kvalitnú tvorbu rizikového profilu správania.

Systém spôsobuje deformácie – jednotlivé formy dosahovania príjmu fyzických osôb nie sú v odvodovom systéme zaťažené rovnako, na základe čoho štát v niektorých oblastiach vytvára motivácie k masívnemu preskupovaniu pracujúcich z jednej formy do druhej (je výhodnejšie dosahovať príjem na základe živnostenského listu alebo na základe dohody o vykonaní práce, ako v rámci zamestnaneckého pomeru); dôsledkom je nižší výber poistného, čo sa najviac prejavuje v dôchodkovom systéme, kde výška vyplácaného dôchodku veľkej časti SZČO (najmä tých, ktorí platia odvody z minimálneho základu), musí byť dotovaná zo všeobecných daní.

Systém nepodporuje zamestnanosť – napr. aj podľa záverov misie Medzinárodného menového fondu z júla 2010 na zlepšenie možností na zamestnanie je potrebné sa venovať štrukturálnym prekážkam na trhu práce, vrátane daňového a odvodového zaťaženia miezd; neúmernú nezrovnalosť medzi vysokými odvodmi zamestnancov, ktoré bránia tvorbe nových pracovných miest, a nezodpovedajúco nízkymi odvodmi SZČO a dohodárov z pohľadu miery náhrady je preto potrebné odstraňovať znižovaním odvodov spolu so znižovaním rozdielov medzi výškami odvodov.

### 2. 2. 4 Vybrané možnosti zvyšovania výkonnosti daňovej správy v SR

V tejto časti uvádzame vybrané námety smerujúce k zvyšovaniu výkonnosti daňovej správy z pohľadu administratívnych nákladov zdanenia. Aj keď sme sa zamerali priamo na administratívne náklady zdanenia a podrobnejšie sme neanalyzovali ďalšie rozmery výkonnosti daňovej správy v SR (napr. podľa vybraných ukazovateľov benchmarkingu daňových systémov), v návrhovej časti naznačíme širšie dimenzie (administratívne náklady nie sú izolovaným prvkom systému daňovej správy), pričom okrem poznatkov výskumu využijeme aj praktické skúsenosti z pozície daňového poradcu.

#### **Všeobecné východiská**

Daňová správa, ktorá má vôľu, schopnosti a politickú podporu na zvyšovanie výkonnosti/znižovanie administratívnej záťaže môže čerpať z pomyselnej databázy vytvorenej na základe medzinárodnej výmeny skúseností. Výborným východiskom pre podrobnejšiu analýzu je napr. matica potenciálnych zlepšení, spracovaná OECD (2001), ktorá má nasledujúcu štruktúru a vybrané prvky obsahu, súvisiace s našou témou:

#### 1. Vzťahy s daňovými poplatníkmi

- uplatňovať daňové zákony spravodlivo, spoľahlivo a transparentným spôsobom;

- prehľadne a zrozumiteľne oboznamovať daňových poplatníkov o ich právach a povinnostiach, ako aj možnostiach odvolania a opravných prostriedkov;
- trvalo poskytovať kvalitné informácie a zaoberať sa s otázkami, žiadosťami a opravnými prostriedkami od daňových poplatníkov presne a včas;
- poskytovať dostupné a spoľahlivé informačné služby pre daňových poplatníkov ohľadom ich práv a povinností v súlade so zákonom;
- zabezpečiť, aby náklady na dodržiavanie predpisov boli udržiavané na minimálnej úrovni potrebnej na dosiahnutie súladu s daňovými zákonmi;
- umožniť daňovým poplatníkom vyjadriť svoje pripomienky a návrhy na zmenu administratívnej politiky a postupov;
- využívať informácie od daňových poplatníkov len v rozsahu povolenom zákonom;
- rozvíjať a udržiavať dobré pracovné vzťahy s klientmi a širšou verejnosťou.

## 2. Vzťahy so zamestnancami

- udržiavať vysoké profesijné štandardy poskytovaním efektívneho vzdelávania a tréningu zamestnancov, ktoré im umožnia riešiť zložité daňové problémy spojené s globalizáciou;
- odmeňovať zamestnancov na úrovni dostatočnej pre získanie a udržanie schopných jednotlivcov.

## 3. Právne charakteristiky

- používať ustanovení daňových zmlúv spravodlivým a konzistentným spôsobom;
- podporovať zdokonaľovanie vnútroštátnych právnych predpisov;
- zabezpečiť rovnaké zaobchádzanie a systém opravných prostriedkov pre všetkých daňových poplatníkov v podobnom postavení, bez ohľadu na ich štátnu príslušnosť.

## 4. Administratívne charakteristiky

- informovať daňových poplatníkov o procesoch spojených s daňovým konaním.

## 5. Riadenie a prispôsobenie sa zmenám

- priebežne hodnotiť administratívne postupy daňového konania;
- zabezpečiť rýchlu a efektívnu výmenu informácií o zmenách v daňových zákonoch.

### **Vybrané možnosti/oblasti zvyšovania výkonnosti daňovej správy v SR**

V tejto časti naznačíme prípadné možnosti v oblasti vnútornej organizácie daňovej správy, riadenia ľudských zdrojov v daňovej správe, kontrolných mechanizmov a aj „nadrezortne“ – vo vzťahu k ďalším prvkom systému, najmä informatizácii a ďalšie rozmary.

### Organizačná štruktúra daňovej správy v SR

Jedným z už pomenovaných problémov slovenskej daňovej správy, spôsobujúcich vysoké relatívne administratívne náklady zdanenia, je organizačná štruktúra systému. Má Slovensko nadmerný počet daňových úradov a ich zamestnancov, prípadne relatívne príliš vysoké materiálové a mzdové náklady?

Veľmi ťažko porovnávať, ale niečo môžu naznačiť nasledujúce kompilované tabuľky 73 a 74 (uvedomujeme si, že sa jedná o kompilát rôznych zdrojov z rôzneho času, a teda ich výpovedná hodnota nie je príliš vysoká) a hlavne fakt, že reforma daňovej správy sa začala v SR realizovať (asi nie bezdôvodne).

**Tabuľka 73 Zamestnanci národných daňových inštitúcií**

Krajina	Počet zamestnancov daňovej správy na 1 000 obyvateľov
Veľká Británia	2,36
Nemecko	2,10
Belgicko	1,98
Francúzsko	1,79
Kanada	1,49
Egypt	1,00
USA	0,92
Bosna (federácia) (2004)	0,82
Bosna (Srbská republika) (2004)	0,67
Španielsko	0,66
Uruguaj	0,55
Arménsko	0,53
Argentína	0,50
Salvador	0,32
Kostarika	0,27
Nikaragua	0,22
Kolumbia	0,19
Čile	0,15
Guatemala (2001)	0,17
Guatemala (1994)	0,15
Bolívia	0,14
Ekvádor	0,13
Peru	0,13
Brazília	0,11
Dominikánska republika	0,11
Tanzánia	0,10
<b>SR</b>	<b>1,05</b>

Zdroje: Piza (1994), národné ministerstvá financií a daňové správy



**Tabuľka 74 Počet aktívnych daňovníkov na 1 daňového úradníka**

Krajina	Priemerný počet daňovníkov na 1 úradníka
USA	1 000
Arménsko*	616
Moldavsko*	520
Bosna (Srbská republika)	462
Ukrajina*	327
Maďarsko*	308
Uzbekistan*	208
Salvador	200
Tanzánia	100
Litva*	100
Egypt	71
Guatemala	51
Bosna (Federácia)	50
Kazachstan*	36
Gruzínsko*	34
Bosna (Srbská republika)	33
Lotyšsko*	22
Kirgizsko*	20
<b>SR</b>	<b>624</b>

\* Zdroje: Piza (1994), Bird a Banta (1999)

S cieľom znížiť administratívne náklady zdanenia MF SR v roku 2010 a 2011 pripravilo návrhy na zmeny v daňovo-odvodovom systéme a k 1. 1. 2012 spustilo reformu UNITAS. Podstatu plánovaných zmien vyjadril dokument Konceptia reformy daňovej a colnej správy s výhľadom zjednotenia výberu daní, cla a poistných odvodov (MF SR, 19. marca 2010), ktorý konštatoval:

- potrebu vyššej komplexnosti smerom k zjednoteniu výberu daní, cla a poistných odvodov (daňová a colná správa, Sociálna poisťovňa, zdravotné poisťovne, ďalšie dotknuté orgány verejnej správy),
- táto zmena sa uskutoční etapovite v niekoľkých krokoch (prostredníctvom súboru navzájom koordinovaných projektov) a v dvoch základných fázach:
  1. Prvá fáza – UNITAS I sa zameria na reformu daňovej a colnej správy.
  2. V druhej fáze – UNITAS II sa následne zjednotí výber daní, cla a poistných odvodov. Vo fáze UNITAS II predpokladá MF SR riešenie niekoľkých okruhov – návrh na zjednotenie výberu všetkých odvodov, a to poistného na dôchodkové, nemocenské, úrazové poistenie, ako aj poistenie v nezamestnanosti, poistného do rezervného fondu solidarity a garančného fondu, príspevkov na starobné dôchodkové sporenie a poistného na zdravotné poistenie do jediného miesta výberu, zjednotenie vymeriavacích základov poistných odvodov a dane z príjmov fyzických osôb, čo taktiež sprehľadní a zjednoduší systém (týmto sa umožní zaviesť jedno daňovo-odvodové priznanie fyzických osôb – výrazné zjednodušenie), zavedenie jednotného identifikátora osôb a prepojenie informačných systémov, úprava formuláru daňového

priznania, ktorý bude slúžiť na zúčtovanie dane i súčasných odvodov. Vo výslednej forme bude zabezpečovať jednotný výber daní, cla a poistných odvodov jediná organizácia zložená zo súčasných daňových orgánov a colnej správy, ktorá preberie niektoré činnosti SP a ZP spojené najmä s výberom odvodov. Novovytvorená organizácia bude následne rozdeľovať vybrané príjmy (do ŠR, do rozpočtu obcí, VÚC, EU, SP, dôchodkovým správcovským spoločnostiam a ZP).

K 1. 1. 2012 sa zrealizovali prvé organizačné zmeny (1. fáza UNITAS). Okrem iného vzniká Finančný úrad pre vybrané subjekty s celoslovenskou pôsobnosťou, ktorý nahradí existujúci Daňový úrad pre vybrané daňové subjekty Bratislava, Finančný kriminálny a justičný úrad, ktorý vznikne z Colného kriminálneho úradu (rozšírením o tzv. daňové trestné činy). Na lokálnej úrovni vznikli pracoviská finančného úradu (z doterajších 102 miestnych daňových úradov).

Zavedením nového systému riadenia a organizovania finančnej správy by mala reforma daňovej a colnej správy priniesla zníženie záťaže pre fyzické aj právnické osoby a taktiež aj zvýšenie efektivity a účinnosti výberu štátnych príjmov prostredníctvom optimalizácie existujúcich procesov. Pre naplnenie tohto cieľa sa okrem zmeny organizačnej štruktúry finančnej správy počíta aj s optimalizáciou procesov.

Boli navrhnuté zmeny, ktoré sú kľúčové z hľadiska reformy daňovej a colnej správy, najmä koncentrácia a zjednotenie niektorých procesov na centrálnej úrovni (napr. metodika, vnútorná správa a pod.). Reforma daňovej a colnej správy zahŕňa ďalej aj elektronizáciu, riadenie zmien a kvality interných výkonov, rozvoj ľudských zdrojov a legislatívne zmeny. Podľa pôvodných termínov mal byť UNITAS I (zjednotené dane a clá) plne funkčný už od 1. januára 2012. Vzhľadom k problémom s informačným systémom (viď nasledujúci text) je splnenie cieľov prvej fázy otáznave a môže meškať aj niekoľko rokov. Zostáva nám len veriť, že realizátori projektu UNITAS sa poučia z chýb, ktoré sa udiali doteraz a nutné zmeny sa v akceptovateľnom časovom horizonte podarí zrealizovať.

### **Riadenie ľudských zdrojov v daňovej správe**

Práca zamestnancov daňových úradov je náročná, a preto by mala byť aj lepšie honorovaná. Nároky na zamestnancov neustále oprávnené stúpajú. Bez výraznejšieho zvýšenia odmeňovania dôjde k zvyšovaniu fluktuácie, prehlbovaniu disproporcie medzi požiadavkami a schopnosťami jednotlivcov. Pri existujúcich platových pomeroch je takmer nemožné pritiahnúť a stabilizovať kvalitnejších ľudí.

Podľa Výročnej správy DR SR za rok 2010 bol priemerný mesačný plat zamestnanca daňovej správy vo výške 865 EUR. Táto hodnota približne zodpovedá priemernému platu v národnom hospodárstve. Určite však nepostačuje na dosahovanie lepších výsledkov v daňovej správe. Je obvyklé, že mzda zamestnancov v daňovej správe je dvojnásobkom (vyspelé štáty) prípadne až päťnásobkom priemernej mzdy v národnom hospodárstve (Galagher, 2005).

Kvalitní zamestnanci, ktorí aj za týchto slabých mzdových podmienok pracujú v daňovej správe, sa môžu oprávnené cítiť podhodnotení, pretože

privátna sféra vie odborníkov zaplatiť lepšie. Ak kvalitní ľudia odídu, zhorší sa celková situácia a klesne akcieschopnosť personálu. V tomto smere je v súčasnosti príležitosť pre nové vedenie, ktoré bude nominované po voľbách. Manažment ale nemôže mať zviazané ruky rozpočtom, musí disponovať primeranými právomocami pre personálnu prácu s dlhodobejšou perspektívou.

Zlepšenie odmeňovania by malo ísť ruka v ruke so zvyšovaním výkonnosti a jej vedomým riadením. Meranie výkonnosti na jednotlivých pozíciách tiež musí byť organickou súčasťou daňovej správy. Výsledky meraní by mali byť pravidelne analyzované (a zverejňované).

V tomto smere je možné ďalej rozvinúť skúsenosti s experimentovaním pri riadení výkonnosti daňovej správy, ktoré sme popísali v úvodných častiach textu.

Významnou otázkou je profesionalizácia vedenia daňovej správy. Dnešný stav je, že vedenie daňovej správy je automaticky menené po každých voľbách, bez vecného hodnotenia výkonnosti. Existuje vysoká politická závislosť vedúcich zamestnancov a v mnohých prípadoch aj radových zamestnancov. Funkciu riaditeľa finančnej správy a riaditeľov výkonných pododielok považujeme za odbornú a nie politickú funkciu a mala by sa obsadzovať a vykonávať politicky neutrálnym spôsobom (Galagher, 2005). V konečnom dôsledku má ísť len o manažérske schopnosti. Každý víťaz volieb, každý minister financií by mal podporovať, aby daňovú správu riadil najschopnejší kandidát, ktorý zvládne výber daní čo najefektívnejšie. Profesionalizácia vedúcich kádrov, ktoré si budú vedomé interných aj externých kontrolných mechanizmov, môže byť len pozitívom.

### **Kontrola v daňovej správe**

Informácie uvedené vo výročných správach DR SR – tabuľka 75 – naznačujú mnohé skutočnosti, zaujímavý je napr. počet nálezov. Vzhľadom na tento vysoký pomer nálezov je podľa nášho názoru početnosť kontrol nízka (má klesajúcu tendenciu). Alternatívnu možnosť, že kontroly sú systematicky plánované na „podozrivé subjekty“, a preto je ich efektívnosť mimoriadne vysoká, nepotvrdzujú niektoré údaje.

Z pohľadu inej metodiky Novysedlák a Palkovičová (2012) tvrdia, že celková strata DPH dosiahla v roku 2010 sumu 2,3 mld. Eur (t.j. 3,5 % HDP). Daňová správa však dokáže zachytiť len 30 % z daňovej straty, zvyšok 70 % sa nepodarilo identifikovať. Efektívnosť výberu priznanej daňovej povinnosti je na úrovni 98 %. Pri rovnakej efektívnosti výberu DPH ako je priemer EÚ (aj priemer V-3) by bolo možné zvýšiť výber dane o 1,1 mld. EUR. Z dorubov predpísaných po daňovej kontrole daňová správa vymôže len 5 %, veľmi nízka úspešnosť. Pri rovnakej efektívnosti výberu DPH ako je priemer EÚ (aj priemer V-3) by bolo možné zvýšiť výber dane o 1,1 mld. EUR.

Problémy sú aj vo vnútri daňovej správy. Podľa informácií uvedených vo výročných správach DR SR (str. 70) v roku 2010 sa v oblasti internej kontroly ukončilo 70 % kontrol protokolom, t.j. s nálezom (v roku 2009 72,7 % kontrol, v roku 2008 72,3 % kontrol). Z údajov jednoznačne vyplýva, že početnosť nálezov je významnejšia pri neplánovaných kontrolách. Z 32 kontrol začatých a ukončených v roku 2010 bolo ukončených protokolom 84,4 %, t.j. s nálezom (v roku 2009 to bolo 52,2 %).

**Tabuľka 75 Rozhodujúce dlhodobé trendy v kontrole za roky 2006–2011**

<b>DR SR celkom</b>	<b>2006</b>	<b>2007</b>	<b>2008</b>	<b>2009</b>	<b>2010</b>	<b>2011</b>
Nález z daňových kontrol (v tis. €)	289 523	278 815	380 868	435 549	556 278	707 097
Z toho DPH (v tis. €)	160 109	200 739	242 889	304 619	424 437	519 754
Efektívnosť daňových kontrol (v %)	62,1	59,5	59,4	59,5	53,6	49,3
Výška nálezu z miestnych zisťovaní (v tis. €)	947	822	714	515	457	674
Z toho nález z ERP (v tis. €)	859	738	663	478	431	644
Počet daňových kontrol	31 243	24 711	21 357	19 820	18 400	22 651
Počet daňových kontrolórov	1 749	1 647	1 638	1 643	1 600	1 568
Priemerný nález na 1 kontrolóra (v tis. €)	166	169	233	265	348	451
Priemerný nález na 1 kontrolu (v tis. €)	9	11	18	22	30	31
Počet miestnych zisťovaní	24 997	35 974	35 365	38 959	44 262	38 272
Z toho počet miestnych zisťovaní na ERP	8 154	16 282	16 089	16 117	20 805	17 601

Zdroj: *výročné správy DR SR*

Problémy zistené vnútornou a vonkajšou kontrolou naznačujú, že (okrem posilnenia rozsahu a ďalšieho zvyšovania efektívnosti kontrolnej činnosti smerom von aj do vnútra) vhodné by bolo napr. zriadenie útvaru na vyšetrovanie vnútornej korupcie, ktorý by mal byť mimo riadiacej štruktúry DR SR, možno dokonca aj mimo MF SR, pravdepodobne ako súčasť policajných zložiek. Útvar internej kontroly, ktorý podlieha vedeniu DR SR môže plniť určitú funkciu pre vedenie vo vzťahu k podriadeným útvarom, nemôže ale zabezpečovať nezávislú kontrolu. Príležitostná kontrola z NKU je v tomto smere nedostatočná, ani nie je systematicky zameraná týmto smerom (je zameraná na overovanie rozpočtových výdavkov, nie na kontrolu činnosti). Skutočnosť, že z dorubov predpísaných po daňovej kontrole daňová správa vymôže len 5 %, naznačuje jeden z rozmerov aktivít kontrolných orgánov.

### **Opatrenia „nadrezortného“ charakteru**

Okrem zmien zameraných na zníženie priamych nákladov daňovej správy prostredníctvom nových organizačných štruktúr je vhodné poukázať aj na ďalšie možné „vonkajšie“ prvky.

#### *Špecializované súdnictvo*

Potreba špecializácie sudcov je nesporná, daňové spory by mali riešiť sudcovia vzdelaní v ekonomike, čo dnes nie je realita. Ich rozhodnutia by mali priniesť v daňových kauzách dôležité kritériálne praktické postoje a právne názory, ktoré vytvoria konsenzuálny základ pre daňovú prax. Zvýšenie kvality súdnych rozhodnutí v daňových kauzách a ich fungovanie ako zdrojov práva by bolo prínosom pre všetkých účastníkov daňového konania.

Na úrovni ministerstva financií a daňovej správy dnes odborné útvary permanentne tvoria usmernenia a výklady k jednotlivým vznikajúcim prob-

lémom, tieto však majú najmä „ex-post“ charakter, pretože podnikateľská prax sa samozrejme vyvíja väčšou rýchlosťou.

Kvalitnejšie súdne rozhodnutia by určite uvítali aj daňovníci na všetkých úrovniach, pretože po publikovaní súdnych rozhodnutí (samozrejme pri zachovaní daňového tajomstva) by bolo možné postupovať s väčšou istotou pri praktických daňových problémoch. Súdne rozhodnutia by jednoducho mali vnášať svetlo do nejednoznačných zákutí daňového práva. Početnosť zložitých súdnych rozhodnutí nie je veľká, ale pozitívne dôsledky by mali ďalekosiahlejší efekt.

Pre zákonodarcov a vládu by kvalitné súdne rozhodnutia slúžili ako zdroj informácií pri legislatívnej iniciatíve ex ante a ex post.

#### *Štandardizácia legislatívneho procesu*

Každá legislatívna úprava by mala prejsť pripomienkovým konaním a dôsledným zapracovaním do daňovo-právneho systému. V mene kvality daňových zákonov by malo byť zamedzené legislatívnym zmenám na poslednú chvíľu v pléne parlamentu. Daňové zákony majú svoje špecifické postavenie a často, popri plánovanom účinku, prinášajú aj nezamýšľané dôsledky.

Pôvodný návrh zákona obvykle vzniká na základe nejednoduchých rokovanií a kompromisov, predkladatelia pripravujú dôvodovú správu, sledujú určitý účinok zákona. V procese schvaľovania definitívneho znenia lobisti alebo aktívni poslanci, často aj s dobrým úmyslom, dodatočnými návrhmi vnesú do pôvodného návrhu, ktorý absolvoval systematické legislatívne zapracovanie, nejasnosti a rozporné dôsledky, niekedy až v protiklade s pôvodnou dôvodovou správou.

Existuje priveľa prípadov, keď takéto poslanecké zmeny na poslednú chvíľu zneprehľadnili právne účinky a skomplikovali aplikáciu novely zákona. Každá zmena zákona by teda mala byť podrobená pripomienkovému konaniu, aby odborné tímy MF SR, FR SR, alebo Slovenskej komory daňových poradcov mali šancu vyjadriť rýdzo odborné systémové pripomienky, aby sa tak predišlo nekvalitným parlamentným produktom. Nekvalitná daňová legislatíva nadmerne zaťažuje daňovú správu, ktorá je potom bombardovaná otázkami ohľadne správneho výkladu, a všetci daňovníci sú vystavení zvýšenej neistote.

#### *Zlepšenie spolupráce daňových úradov s políciou, prokuratúrou a súdmi a audítorskou profesiou*

Daňové orgány niekedy nevedia aplikovať primerané postupy voči daňovníkom, aj pri kooperácii so silovými zložkami. V praxi dochádza niekedy k neprimeranej tvrdosti voči poctivým daňovníkom, ktorí urobili neúmyselnú chybu (daňový úrad taktó demonštruje svoju zásadovosť voči verejnosti). Naopak voči „daňovým recidivistom“ sa zase niekedy postupuje príliš vlažne, líknavo, pričom často sa nepodáva trestné oznámenie na políciu. Výsledok nekvalitnej selekcie „vinníkov“ môže byť aj stav, keď daňové úrady postupujú vznik každého nedoplatku na políciu, polícia „nestíha“ jednotlivé prípady vyšetriť a v záplave trestných oznámení sa potom „stratia významní“ vinníci.

Odborní pracovníci daňových úradov by mali nie len byť primerane odborne zaškolení v daňovej legislatíve, ale systematicky spolupracovať a využívať

expertízu iných subjektov – napr. znalcov zapísaných v zoznamoch Ministerstva spravodlivosti SR, audítorskými organizáciami a vysokými školami.

### **Informatizácia daňovej správy v SR**

Je všeobecne známe, že na základe informačného prepojenia subjektov verejnej správy je možné dosiahnuť výrazné synergické efekty aj na strane správcov, aj na strane občanov a podnikateľov (problematike e-governance sa venuje napr. Špaček, 2009, 2012). Určite platí, že technologické vylepšenia zvyšujú efektívnosť správy daní a zároveň znižujú aj administratívnu náročnosť zo strany daňovníkov.

Z podobného uhla pohľadu môžeme analyzovať, hodnotiť a vylepšovať aj celkový systém správy daní. Ak využijeme najnovšie informačno-technologické prostriedky (hardware aj software) je možné uvažovať o výrazných úsporách. Ak by tvorcovia daňového systému boli schopní pohľadu „out-of-box“, t.j. boli by schopní uvažovania nezaťaženého doterajším systémom, nová kompozícia by mohla byť výrazne štihlejšia, nákladovo efektívnejšia aj výkonovo efektívnejšia.

Krokom, ktorý sa stále len postupne realizuje, je elektronizácia daňových procesov, kde narážame napr. na problém elektronického podpisu, kapacity serverov daňových úradov (v uplynulých rokoch viacej rázy koncom marca skolaboval preťažený portál daňovej správy).

Navyše boli na ňu alokované zdroje v rámci prioritnej osi č. 1 OPIS (operačný program Informatizácia spoločnosti) na Program UNITAS – Elektronické služby Finančnej správy SR 1 – daňová oblasť a Datacentrum obcí a miest (DCOM).

Hlavným cieľom projektu je implementácia nových, na používateľa orientovaných elektronických služieb prostredníctvom zavedenia Informačného prostredia Finančnej správy, zameraného hlavne na podporu procesov daňovej správy. V rámci tohto projektu vláda zjednotí výber daní a cieľ a následne aj odvodov na jednotné miesta za účelom celkového zvýšenia efektívnosti výberu štátnych príjmov. Súčasná situácia si vyžaduje vybudovanie úplne nového informačného systému finančnej správy, ktorý bude postavený na moderných technológiách a s detailnou znalosťou všetkých procesov, ktoré má podporovať. Projekt je zameraný na zavedenie jednotného výberu daní, cieľ a odvodov v zmysle Uznesenia vlády SR č. 285/2008 ako pokračovanie reformy daňovej správy, ktorej garantom je MF SR. Projekt čiastočne vychádza zo schválenej štúdie uskutočniteľnosti Elektronické služby daňových agend MF SR.

Program UNITAS si vyžaduje realizáciu komplexnej reformy na úrovni organizácie, procesov a informačnej architektúry. V prípade IT je zvolená dvojkroková stratégia:

- vybudovanie jadra systému aktualizáciou informačného prostredia daňovej správy (konsolidácia a stabilizácia)
- vybudovanie nového systému.

Cieľom projektu DCOM je zmeniť súčasný stav poskytovania služieb samospráv na úroveň výrazne znižujúcu administratívnu záťaž občana, podnikateľa a samospráv, vrátane pracovníkov vykonávajúcich jednotlivé úkony. Tento cieľ vyžaduje okrem optimalizácie súčasných procesov poskytovania služieb nevyhnutne aj prepojenie a zosúladenie súčasných informačných

systemov samospráv s ostatnými systémami verejnej správy. Predmetom projektu DCOM je vybudovať **Dátové centrum obcí a miest**, ktoré bude poskytovať mestským a obecným úradom potrebné aplikácie ako službu, zabezpečiť ich integráciu s informačným systémom verejnej správy (ISVS) a zároveň sprostredkuje prístup k eSlužbám samospráv širokej verejnosti.

DCOM bude primárne slúžiť obciam a menším mestám (približne 500–5000 obyvateľov), ktoré nemajú dostatočné prostriedky na budovanie individuálneho riešenia pre poskytovanie elektronických služieb pre svojich občanov a podnikateľov. DCOM bude navyše poskytovať pripojeným samosprávam možnosť elektronizácie ich vnútorných agend (mzdy, účtovníctvo, správa majetku...).

V budúcnosti ako jeden z prvkov elektronizácie štátnej správy má fungovať jednotné úložné miesto „Register účtovných závierok“, kde budú uložené finančné výkazy v elektronickej forme. Doterajší systém ukladania účtovných závierok do Zbierky listín Obchodného registra nebol z rôznych dôvodov funkčný. Bolo to v podstate duplicitné uloženie výkazov, ktoré boli predtým odovzdané na daňový úrad. Zbierky listín nedostatočne evidovali uložené účtovné závierky, nesankcionovali podnikateľov, ktorí si neplnili svoju povinnosť. Do Zbierky listín má právo nahliadnuť každý legitimovaný záujemca a za úplatu si nechať vyhotoviť kópie uložených záznamov. Fungovanie tohto registra môže byť poučením, že v dnešnej dobe dátové úložisko v papierovej forme už nie je primerané. Štátna správa znáša náklady na archiváciu (priestory, zamestnanci), úložná povinnosť dlhodobo zatažuje podnikateľov a výsledok tohto procesu je veľmi sporný. Paradoxne tak poctivé firmy boli uložením svojich finančných výkazov do určitej miery znevýhodnené voči konkurencii, ktorá vlastné informácie zatajovala a o konkurencii si mohla vyžiadať celú výročnú správu aj s účtovnou závierkou. Elektronický a verejne prístupný register účtovných závierok by mal pôsobiť do určitej miery preventívne aj v prípade podvodov, pretože vzrastie aj možnosť vzájomnej kontroly v bežnom obchodnom styku medzi samotnými daňovými subjektmi navzájom (napr. overenie majetkových pomerov obchodného partnera a pod.).

Pripomenieme ešte, že elektronizácia daňovej správy by mala rešpektovať demokratické pravidlá a neobmedzovať elektronický prístup len pre užívateľov operačného systému Microsoft. Pri uloženej zákonnej povinnosti podávania súhrnného výkazu výlučne elektronicke boli používatelia operačného systému Linux postavení pred neriešiteľný problém. Microsoftu sa vyhli práve z finančných dôvodov a z dôvodu nepripravenosti daňového IS si nemohli splniť zákonnú povinnosť cez OS Linux. Daňový úrad v konkrétnom prípade pokutoval daňovníka a neuznal argumenty ani v odvolacom konaní. Daňovník sa bráni – možno aj vďaka tomuto precedensu už daňový IS umožňuje prijímať aj podania od OS Linux.

### **Prípadné zmeny v daňovom systéme**

V tejto časti na základe osobnej skúsenosti naznačíme možné opatrenia, ktoré môžu znížiť administratívnu náročnosť správy daní, resp. zvýšiť výber daní.

#### *Paušálna daň pre určitý okruh daňovníkov – fyzických osôb*

Už v minulosti, koncom deväťdesiatych rokov, bola v praxi zavedená možnosť pre daňovníkov dane z príjmov FO rozhodnúť sa pre tzv. paušálnu daň. Daň

bola uplatnená odstupňovane vo výške 2 %-2,5 % u daňovníkov, ktorí dosiahli príjmy maximálne 1 500 000 Sk, t.j. cca 50 000 EUR.

Ustanovenie bolo zrušené podľa nášho názoru bez dôkladnej analýzy, napriek tomu, že daňovníci hojne využívali tento spôsob zdanenia. Štát mal pravdepodobne obavu, že paušálna daň je zneužívaná aj daňovníkmi, ktorí nevykonávali reálnu činnosť.

Náš názor je, že štát by sa mohol vrátiť k tejto možnosti a reagovať miernym zvýšením paušálnej dane, napr. v rozpätí 5–7 %, tak aby bolo vytienené možné zneužitie tohto spôsobu zdanenia (zneužívanie by sa stalo do určitej miery neefektívnym). Pri zníženej administratívnej náročnosti na strane štátu aj daňovníka stále existuje priestor, kde je to pre obe strany výhodné.

Štát inkasoval paušálnu daň vopred, bola teda pre štát výhodná aj z pohľadu celkového cash-flow, resp. možnosti včasného vymáhania ešte počas hospodárskeho roku, za ktorý bola daň splatná a daňovník ešte stále vykonával aktívne podnikateľskú činnosť.

#### *Paušálne výdavky pre určitý okruh daňovníkov – fyzických osôb*

Podľa nášho názoru je možné vylepšiť doterajší systém nastavením cieľených parametrov paušálnych výdavkov, ktoré by boli maximálne nasmerované na cieľovú skupinu, ktorej sú určené, k čomu zatiaľ žiadna vláda plne neprikrčila.

Realitou je, že vládne návrhy sa v oblasti paušálnych výdavkov v SR pohybujú z extrému do extrému. Od úplného zrušenia paušálnych výdavkov cez mesačné limity v nereálnych výškach (napr. 200 EUR mesačne je nerealisticky podhodnotená suma, ak zoberieme do úvahy výdavky, ktorým sa podnikateľa ťažko vyhne – od bankových poplatkov, PHM, daň z motorových vozidiel, za vedenie účtovníctva a spracovanie daňového priznania atď.) až po pomerne „lukratívne“ paušálne percentá (najmä pre niektoré druhy príjmov, kde nie sú vysoké náklady na ich vznik).

#### *Aproximácia pravidiel pri výpočte základu dane z právnických osôb k celoeurópskemu poňatiu*

Harmonizácia dane z príjmov pre právnické osoby v EÚ bude ešte dlhodobo otvorenou otázkou. S pribúdajúcimi fiškálnymi tlakmi, ako aj aproximáciou ekonomických pravidiel a dúfajme, že aj znížením rozdielov v životnej úrovni si však myslíme, že postupne opadne dôležitosť, významnosť národných argumentov pre fiškálnu suverenitu.

Za dôležitejšie už v tejto fáze považujeme tvorbu a presadzovanie jednotných daňových pravidiel. Pokiaľ by slovenské pravidlá boli postavené viac na medzinárodnom postoji ku kalkulácii základu dane, tak by sme pri uplatňovaní týchto pravidiel mohli viac (aspoň podporne) využívať rozhodnutia súdov z iných krajín.

Táto aproximácia práva výrazne pomohla pri DPH, kde smernice EÚ o DPH sú priamo uplatniteľné v jednotlivých štátoch a výrazne sa zlepšilo postavenie daňovníkov, pretože správca dane už nemôže argumentovať dnešným spôsobom „...ale my sme to do zákona dali s úmyslom, že to bude uplatňovať takto, a nie takto...“.



Pri dani z príjmov bohužiaľ stále ešte dochádza k nadradovaniu názoru správca dane nad názor daňovníka, čo v správnom konaní nevie z dôvodu nedostatočnej odbornej špecializácie zmeniť ani súd.

Zatiaľ ešte neexistujú celoeurópske pravidlá v tejto oblasti, ale určite existuje určitý väčšinový postoj. Zapracovanie týchto pravidiel do našich zákonov by nám umožnilo byť príťažlivejšou krajinou pre významné zahraničné investície. Znížili by sa aj vyvolané náklady na strane daňovníkov a je dôvodný predpoklad, že z dôvodu vypočítateľnosti daňovej záťaže by štát mohol získať viac príjmov z tejto dane. Podružným efektom je zrejme aj rýchlejší rozvoj odbornej kvalifikácie našich správcov dane, ktorí by sa stali internacionalizovanejšími pre svoj budúci profesijný rast.

## **2. 3 Vyvolané náklady zdanenia a ich výška v SR**

Pre účely tejto publikácie sme definovali výskumný program dvomi časovo po sebe nasledujúcimi fázami.

Prvou fázou je predvýskum (pilotáž), ktorý môže byť vnímaný aj ako štart rozsiahlejšieho výskumného programu. Ambíciou pilotného predvýskumu bolo otestovať navrhovanú metódu zberu údajov (štruktúrovaný dotazník zverejnený na internetovej stránke), a to najmä po stránke funkcionality a zrozumiteľnosti (aj v zmysle otestovania schopnosti respondentov technicky zvládnuť vyplnenie dotazníka na webe). Cieľom predvýskumu nie je formulovať závery o miere vyvolaných nákladov.

Následnú druhú fázu nášho výskumného programu tvoria dva súbežne realizované, avšak samostatné výskumy zamerané každý na inú oblasť vyvolaných nákladov – hlavný výskum a doplnkový výskum. Cieľom hlavného výskumu je odhad miery vyvolaných nákladov zdanenia pri dani z príjmu. Doplnkový výskum je zameraný na odhad miery vyvolaných nákladov zamestnávateľov v súvislosti s administráciou dane z príjmov zo závislej činnosti a zdravotných a sociálnych odvodov za zamestnancov.

### **2. 3. 1 Konceptia výskumu**

Zo štúdia výskumných programov vyvolaných nákladov realizovaných v zahraničí vyplynulo niekoľko ponaučení, a to ako v rovine použitej výskumnej metódy zberu údajov, tak i v rovine zamerania výskumu ako takého. Z hľadiska výskumnej metódy sa ukázalo, že štruktúrovaný dotazník je najčastejšie používanou metódou. To má svoje opodstatnenie, najmä ak je cieľom výskumu získanie výsledkov umožňujúcich ich zovšeobecnenie. Táto metóda si vyžaduje oslovenie veľkého počtu potenciálnych respondentov. V zahraničných výskumoch bola vykazovaná miera návratnosti dotazníkov (response rate) v rozpätí 10–45 %. Tak nízke miery návratnosti vyvolávajú otázku o probléme možného vychýlenia výsledkov (tzv. non-response bias). Sú zároveň znakom, že ochota respondentov býva veľmi nízka, ak majú hoci aj anonymne poskytovať informácie týkajúce sa nimi platených daní.

Napriek uvedeným úskaliam sme sa rozhodli z dostupných metód zberu údajov využiť metódu štruktúrovaného dotazníka. Táto voľba vyplynula predovšetkým z nášho presvedčenia, že na jej základe bude možné získať výsledky, ktoré sa najväčšmi priblížia realite. Naše presvedčenie je založené na tom, že závery pri použití iných metód stoja zvyčajne na podstatne menšom počte pozorovaní (napr. prípadové štúdie, štúdie pracovného času), resp. na

úplnej absencii kontaktu s respondentom (simulácie a modelovanie, archívny výskum).

Nie je nám známe, že by už bol realizovaný výskum vyvolaných nákladov zdanenia v Slovenskej republike. Predpokladáme relatívne nízke povedomie platiteľov daní a odvodov o probléme vyvolaných nákladov, čo môže byť faktor limitujúci ochotu respondentov zaoberať sa vyplňaním dotazníka. Hlavný faktor, ktorý podľa nášho názoru ovplyvňuje mieru návratnosti, je všeobecná neochota vyplývajúca zo zjavne neopodstatnených obáv, že sa jedná o nejakú formu (daňovej) kontroly, resp. zisťovania, ktoré môže daňovú kontrolu vyvolať. Na tento problém sme narážali pri snahe osloviť respondentov osobne či telefonicky v čase, kedy sme výskum pripravovali. Z niekoľko desiatok rozposlaných emailov sme dostali len niekoľko odpovedí. Niektoré boli písané v duchu, že o daný výskum nemajú záujem, nakoľko u daného respondenta je vo veciach daní všetko v úplnom poriadku.

V snahe odbúrať túto bariéru a zvýšiť našu „dôveryhodnosť“ sme v roku 2010 spustili kampaň realizovanú publikovaním série článkov o vyvolaných nákladoch zdanenia mimo akademické prostredie. Nositeľom tejto kampane sa stal blog autora na portáli slovenského ekonomického týždenníka Trend, ktorý oslovuje najmä čitateľov z prostredia biznisu a podnikateľskej sféry. Uvedomujeme si, že možno ide o nie úplne štandardné riešenie v zmysle zaužívaných vedecko-výskumných postupov. Čítanosť zverejnených popularizačných článkov presiahla v priemere 3000 prečítaní. Spätná väzba od ich čitateľov nás naplnila miernym optimizmom v ohľade na potenciálne zvýšenie miery návratnosti. Na tieto články sme sa zároveň odkazovali v sprievodných emailoch oslovujúcich respondentov.

### **2. 3. 2 Zámer a postup pilotného predvýskumu a metodika hlavného výskumu**

Realizácia pilotného predvýskumu vyplynula zo zámeru samostatne otestovať techniku zberu údajov založenú na elektronickom štruktúrovanom dotazníku na technológii Google Docs. Zamýšľaným vedľajším efektom mala byť popularizácia témy vyvolaných nákladov u potenciálnych respondentov, odbúranie ich možných obáv a motivovanie zapojiť sa do neskôr plánovaných zisťovaní. Predvýskum realizovaný formou verejne dostupného a jednoduchšieho dotazníka skôr plnil úlohu nosiča publicity a súčasne poslúžil k nadviazaniu kontaktu s respondentmi, ktorí môžu byť oslovení v ďalších zisťovaniach.

Dotazník obsahoval základné kategorizačné údaje o respondentoch (podľa kritéria právnej formy, odvetvia, veľkosti...) a zaznamenával odpovede na otázky, pre ktoré dane/odvody je respondent registrovaným platiteľom. Dotazník predvýskumu ďalej obsahoval aj otázky, v rámci ktorých mali respondenti uviesť spôsob administrácie dane (sám, vlastní zamestnanci, externé služby), vybrať podľa nich najnákladnejšiu daň (z hľadiska vyvolaných nákladov), odhadnúť náklady na jej administráciu (buď v peňažných jednotkách alebo čase) a navrhnúť opatrenia v daňovo-odvodovom systéme pre ich minimalizáciu. V následnej otázke mali respondenti zaujať stanovisko k svojim vyvolaným nákladom na škále „zanedbateľná položka – zaujímavá suma, ktorú má zmysel riešiť – suma motivujúca vyhybať sa plateniu dane“. Posledná otázka dotazníka typu „áno-nie“ zaznamenáva ochotu respondenta

predvýskumu byť oslovený v rámci hlavného výskumu a v prípade odpovede „áno“ aj kontaktnú emailovú adresu.

Na verejne dostupnom blogu autora na portáli týždenníka Trend bol dňa 21. 2. 2012 zverejnený článok<sup>15</sup> (tretí v sérii), informujúci o štarte predvýskumu. Článok sumarizoval základné informácie o výskume, oslovoval čitateľov so žiadosťou o účasť (ak sú vhodnými respondentmi), prípadne o preposlanie týchto informácií ďalším potenciálnym respondentom. Článok na blogu dosiahol čítanosť 4200 kliknutí, čo, ako odhadujeme, môže zodpovedať 1000 originálnym čitateľom. Dotazník bol zverejnený do 24. 4. 2012, kedy bola spustená druhá fáza výskumu. Za tento čas bolo v systéme Google Docs zaznamenaných 110 vyplnených dotazníkov. Výsledky predvýskumu prezentujeme v nasledujúcom texte.

Druhou fázou výskumu sú tzv. hlavný a doplnkový výskum vyvolaných nákladov v SR. Kľúčovou otázkou pri tvorbe koncepcie nášho výskumu vyvolaných nákladov bolo rozhodnutie, na akú oblasť sa zamerať. Myslíme tým výber konkrétnej dane, resp. skupiny daní. K definitívnemu výberu zamerania výskumu nás priviedli nasledovné úvahy.

Z charakteru nepriamych daní (najmä DPH) vyplýva, že miera vyvolaných nákladov a ich regresivita môže predstavovať dobrý dôvod pre primárne zameranie výskumu. Dokazujú to i početné svetové výskumy. I očakávaná vysoká miera vyvolaných nákladov pri DPH by však čelila faktu, že prípadné opatrenia pre zmiernenie vyvolaných nákladov narážajú na dve bariéry. Prvou je vysoký stupeň harmonizácie DPH v rámci EÚ, ktorý nedovoľuje zásadnejšie zmeny v spôsobe a výkone výberu dane. Príkladom je povinnosť podávať tzv. súhrnný výkaz. Druhou bariérou je aktuálna tendencia sprísňovania pravidiel pre platcov DPH, čoho dôsledkom je skôr očakávaný nárast vyvolaných nákladov. To sa deje v nadväznosti na početné prípady podvodov s nadmernými odpočtami. Príkladom môže byť rozšírenie povinnosti evidovať tržby v hotovosti prostredníctvom elektronickej registračnej pokladnice, limity na hotovostné operácie či prísnejšie pravidlá registrácie dobrovoľných platcov DPH. Tieto dôvody nás vedú k odporúčaniu realizovať výskum zameraný na DPH osobitne.

Prakticky z totožných dôvodov sme sa rozhodli vynechať zo zamerania nášho výskumu vyvolaných nákladov dane spotrebné, ktoré navyše kvôli svojmu selektívnemu charakteru vykazujú relatívne nízky počet platiteľov napríklad v porovnaní s DPH.

Pri súbore miestnych daní (s výnimkou dane z motorových vozidiel) je výkon daňovej správy v SR prenesený na miestnu samosprávu. Ak vezmeme do úvahy daň z nehnuteľností či poplatok za komunálny odpad, mechanizmus výrubu dane ponecháva rozhodujúcu časť nákladov zdanenia na správcovi dane. Platiteľ dane má jednorazovú ohlasovaciu povinnosť, výrub dane však realizuje každoročne jej správca. Preto predpokladáme nízku mieru vyvolaných nákladov pri miestnych daniach u väčšiny daňových subjektov. To je dôvod, prečo nevenujeme ani tejto oblasti pozornosť.

Daň z motorových vozidiel predstavuje osobitnú vyvolanú záťaž v niektorých segmentoch jej platiteľov. Tými sú najmä dopravné a prepravné spoločnosti, taxislužby a iné. Prípadne môžeme hovoriť o situáciách, kedy sú

<sup>15</sup> <http://blog.etrend.sk/pavol-cizmarik/2012/02/21/ako-usetrit-na-plateni-dani-legalne/>, 21. 2. 2012

pre potreby firmy opakovane využívané súkromné vozidlá majiteľov alebo zamestnancov. V ostatných spoločnostiach, v ktorých sú motorové vozidlá skôr doplnok podnikateľského majetku, nepredstavuje podľa nášho názoru súvisiaca vyvolaná záťaž k tejto dani rozhodujúcu ani podstatnú zložku vyvolaných nákladov. To je hlavný dôvod, pre ktorý vynechávame z našej pozornosti aj daň z motorových vozidiel.

Z daňovej sústavy tak zostáva daň z príjmov a popri nej zdravotné a sociálne odvody, ktoré sa nám javia ako vhodný objekt pre zacielenie výskumu hneď z niekoľkých dôvodov. Po prvé, vývoj makroekonomického prostredia v posledných rokoch sprevádzali turbulencie, prejavujúce sa výrazným kolísaním výkonu ekonomiky a nárastom miery nezamestnanosti. S tým súvisiaci výpadok verejných príjmov vyvolal potrebu konsolidácie verejných rozpočtov. V aktuálnom dianí v SR to znamená najmä riešenie otázky zvyšovania daní, pričom sa do centra pozornosti dostáva práve daň z príjmov. Ide o plošné zvýšenie daňovej sadzby pre právnické osoby a opätovné zavedenie progresívnej sadzby dane pre fyzické osoby. Výskum vyvolaných nákladov dane z príjmov tak môže upriamiť pozornosť na fakt, že vyvolané náklady de facto zvyšujú (efektívnu) mieru zdanenia a že ich vhodná eliminácia je v súlade s potrebami rozpočtovej konsolidácie.

Po druhé, subjektom dane z príjmov (právnických osôb a fyzických osôb) je rozhodujúca časť celej množiny daňových subjektov, najmä živnostníci a iné SZČO, obchodné spoločnosti, tretí sektor. Voľba zamerania na túto daň je teda prirodzená, nakoľko možné odporúčania vedúce k zníženiu vyvolaných nákladov sa týkajú väčšiny daňových subjektov. Môžu tak predstavovať v celorepublikovom meradle nezanedbateľnú úsporu zdrojov.

Po tretie, v kontexte ekonomickej krízy a rastúcej nezamestnanosti predstavujú možné návrhy opatrení zameraných na zatraktívnenie podnikateľského prostredia, odbúranie nadbytočných byrokratických procedúr, zjednodušenie a zlacnenie administratívy súvisiacej s existujúcimi i novovytváranými pracovnými miestami ďalší motív pre zacielenie výskumu. Osobitne sa to teda týka zamestnávateľov, ktorí sú nielen platcami dane zo svojich príjmov, ale aj platcami dane z príjmov za zamestnancov (príjmy zo závislej činnosti) a súčasne platcami zdravotných a sociálnych odvodov.

Hlavný výskum je teda zameraný na daň z príjmov – fyzických i právnických osôb. Z fyzických osôb je dôraz položený najmä na daňové subjekty – podnikateľov. Osobitne na špecifickú skupinu platcov dane – zamestnávateľov a ich vyvolané náklady v súvislosti s daňou z príjmu (zo závislej činnosti) a sociálnymi a zdravotnými odvodmi platenými za zamestnancov je zameraný doplnkový výskum. Jeho realizácia vyplynula zo zistení v pilotnom predvýskume, kde respondenti označovali práve túto oblasť za zdroj vysokej vyvolanej záťaže. Ide o samostatný, s hlavným výskumom súbežne realizovaný, no nie primárny výskum.

### **Popis metódy a postupu zberu údajov**

Ako argumentujeme vyššie, na základe posúdenia predností i nedostatkov viacerých metód a skúseností z výskumov vo svete, rozhodli sme sa pre využitie metódy štruktúrovaných dotazníkov (v hlavnom aj doplnkovom výskume). Avšak na rozdiel od iných výskumov, využili sme výlučne zber údajov prostredníctvom zverejnenia elektronického formuláru štruktúrovaného do-

tazníka na webovej stránke <http://dzp.finpai.sk> (resp. <http://zam.finpai.sk> pre doplnkový výskum).

Čo sa týka výberu výskumnej vzorky, narazili sme na sériu ťskalí. Na rozdiel od daňových subjektov registrovaných pre DPH, zoznam daňových subjektov registrovaných pre daň z príjmov a ich kontaktné údaje daňová správa v SR nezverejňuje. Nebolo tak možné uplatniť mechanizmus náhodne vybraných respondentov z dostupného zoznamu členov celej skúmanej populácie, ktorí by boli oslovení so žiadosťou o účasť vo výskume. Ak by aj taký zoznam dostupný bol, obsahoval by identifikačné údaje, nie však údaje, ktoré by pomohli štruktúrovať vzorku napr. podľa veľkostného kritéria, čo môže byť pre mieru vyvolaných nákladov podstatné. Preto sa domnievame, že čistý náhodný výber zo zoznamu všetkých platcov dane z príjmov nemusí byť pre meranie vyvolaných nákladov ideálne riešenie. Štruktúra náhodne zvoleného výberového súboru môže byť odlišná (napr. veľkostne či podľa právnej formy), ako je to v samotnej populácii. Toto vychýlenie by mohlo byť znásobené nízkou mierou návratnosti dotazníkov podobne, ako o tom reportuje väčšina výskumov realizovaných vo svete. Zvolili sme preto alternatívny postup, využívajúc pritom skúsenosť s realizáciou pilotného predvýskumu.

So žiadosťou o účasť vo výskume sme oslovili respondentov z predvýskumu, ktorí boli platcami dane z príjmov (resp. zamestnávateľmi) a zároveň vyjadrili ohotu zúčastniť sa ďalšieho zisťovania. Treba poznamenať, že sme oslovili všetkých, ktorí splnili túto podmienku. Tento zoznam bol vygenerovaný „náhodne“ v tom zmysle, že sme nemohli nijako ovplyvniť, kto sa predvýskumu zúčastní. Okrem týchto respondentov sa v hlavnom výskume zúčastnili ďalší, ktorí boli oslovení neadresnou kampaňou realizovanou cez blog autora, resp. skrze záujmové združenia podnikateľov. Sme si vedomí, že takto získaná výskumná vzorka nie celkom spĺňa kritérium náhodnosti v zmysle požiadaviek kladených na výskumy v sociálnych vedách, čo zdôrazňujeme pri hodnotení výsledkov.

Zber údajov vo fáze hlavného (aj doplnkového) výskumu začal 24. apríla 2012 zverejnením článku na blogu autora<sup>16</sup>. Súčasne sme zaslali emailovú správu informujúcu o štarte hlavného výskumu všetkým, ktorí v predvýskume prejavili záujem zúčastniť sa ďalšieho zisťovania a súčasne boli vhodnými respondentmi. Spolu išlo o 57 subjektov. Tým z nich, ktorí podľa údajov z predvýskumu mali status zamestnávateľa, sme posielali rozšírenú verziu emailovej správy o informácie o doplnkovom výskume. Popritom sme emailom oboznamujúcim s výskumom a spôsobom zapojenia sa do neho oslovili niekoľko záujmových združení (Slovenská obchodná a priemyselná komora, Slovenský živnostenský zväz, Podnikateľská aliancia Slovenska, Združenie podnikateľov Slovenska) so žiadosťou o distribúciu tejto správy medzi ich členov. Po dvoch týždňoch sme každému v predvýskume získanému respondentovi zaslali emailovú pripomienku so žiadosťou o účasť v hlavnom (príp. i doplnkovom) výskume. Fáza zberu údajov bola ukončená 31. mája 2012, teda po viac ako piatich týždňoch zverejnenia dotazníkov na webe. Počas tohto obdobia sa zapojilo 88 respondentov do hlavného a 23 respondentov do doplnkového výskumu. Výsledky uvádzame v ďalšom texte.

<sup>16</sup><http://blog.etrend.sk/pavol-cizmarik/2012/04/24/kolko-platite-za-platenie-dani-a-odvodov/>, 24. 4. 2012

### Ocenenie alternatívnych vyvolaných nákladov zdanenia

Hlavnému i doplnkovému výskumu je spoločný problém ocenenia času uvádzaného respondentmi ako času venovaného vybavovaniu účtovno-daňovej (resp. mzdovej) agendy. Ide o známy a v teórii popisovaný problém (napr. Sandford, 1989, s. 35–39). Pokiaľ ide o čas venovaný agende špecializovanými účtovnými firmami (externé firmy), považujeme ho za zahrnutý do ceny fakturovaných služieb a osobitne ho neskúmame ani neocenujeme. Ocenenie času zamestnancov spracúvajúcich predmetnú agendu je prirodzene zahrnuté v mzde. Využili sme možnosť spýtať sa respondentov, ktorí zamestnávajú zamestnancov pre účely spracovania príslušnej agendy, akú priemernú hrubú mzdu im vyplácajú.

Najväčším problémom zostáva ocenenie času samotných daňových subjektov (napr. živnostník, majiteľ firmy), ktorý obetovali plneniu svojich daňovo-odvodových povinností. Existuje možnosť spýtať sa priamo respondentov v dotazníku, ako oceňujú čas, ktorý venovali spracovaniu agendy. Túto možnosť sme nevyužili. Predpokladali sme, že respondenti by mohli mať problém s vyjadrením hodnoty svojho času a že tento spôsob by mohol agregovaný údaj nadhodnotiť. Na účely ocenenia tohto času tak použijeme iný postup.

Predpokladáme, že čas, ktorý respondenti venovali spracovaniu agendy, by inak využili na svoju primárnu podnikateľskú činnosť. Podnikaniu by sa zrejme nevenovali, ak by im neprinášalo vyšší príjem, ako alternatíva byť zamestnancom. Ocenenie tejto alternatívy udáva priemerná mzda v národnom hospodárstve, ktorá je dostupným a dlhodobo vykazovaným údajom. Priemerná mzda však nezodpovedá cene práce, ktorá je jej 1,352 násobkom kvôli zákonným sociálnym odvodom. Myslíme si, že ocenenie času podnikateľov viac ako priemerom ceny práce zodpovedá i logike argumentu, že podnikateľ by nepreferoval podnikanie, ak by na tom nezískal viac, ako keby bol priemerným zamestnancom. Ďalší argument je, že ak by podnikateľ nechcel obetovať svoj vlastný čas na riešenie daňovo-účtovnej agendy a našiel by si zamestnanca, zrejme by ho musel oceniť na úrovni trhu. Predpokladáme, že kvalifikovaný zamestnanec – samostatný účtovník v priemere zarába viac, ako priemerná mzda. Preto oceňujeme čas daňových subjektov dvojnásobkom priemernej hrubej mzdy, čo zodpovedá približne 1,5 násobku priemernej ceny práce.

Psychické náklady sú z hľadiska kvantifikácie problematické. Nielen v otázke, ako ich transformovať do peniazmi vyjadriteľnej podoby, no ako ich vôbec vyjadriť. Do úvahy prichádza odhad respondentov postavený na otázke, koľko by boli ochotní zaplatiť, aby sa vyhli psychickým nákladom súvisiacim so zdanením ako takým. Teda aby sa vyhli stresu, obavám, zlosti, frustrácii či podobným pocitom, ktoré môže zdanenie u daňových subjektov vyvolávať. Psychické náklady sme sa rozhodli nezahrnúť do nášho výskumu. Dôvodom je očakávaný problém s ich vyjadrením zo strany respondentov, predpokladaná veľká diverzita a ťažká agregovateľnosť odpovedí.

Ušlý úrok ako alternatívny vyvolaný náklad zdanenia prichádza do úvahy v situáciách, kedy platba dane predbieha moment, kedy nastáva zdaňovaná skutočnosť, najčastejšie príjem alebo predaj tovaru a služieb. Daň z príjmu pozná mechanizmus platenia preddavkov na daň (štvrtročne alebo mesačne) počas zdaňovacieho obdobia, a to na základe poslednej známej

daňovej povinnosti. Netýka sa však všetkých daňových subjektov, iba tých, ktoré poslednou známou daňovou povinnosťou prekročili zákonom stanovenú hranicu jej výšky. Zaplatené preddavky sa zúčtovávajú s výškou dane vypočítanou v daňovom priznaní (spravidla tri mesiace po skončení zdaňovacieho obdobia), čoho výsledkom môže byť daň na úhradu (nedoplatok) alebo daňový preplatok. Je ťažké odhadnúť, do akej miery môže dochádzať k systematickému predplácaniu si dane a z toho plynúcemu ušlému úroku. Navyše, aktuálny vývoj úrokových sadzieb dlhodobo smeruje k rekordne nízkym číslam, čo indikuje, že agregované čísla by celkový výsledok veľmi neovplyvnili. Preto v hlavnom výskume nepočítame s vykazovaním tejto kategórie alternatívnych vyvolaných nákladov.

V kontexte doplnkového výskumu alternatívny vyvolaný náklad v podobe ušlého úroku neprichádza do úvahy, nakoľko daň z príjmu zo závislej činnosti, ako aj zdravotné a sociálne odvody platené zamestnávateľom sa zúčtovávajú až v nasledujúcom mesiaci a správcovi dane odvádzajú spravidla až po výplatnom termíne. Nevzniká tak priestor k systematickému predplácaniu si dane pred momentom, ako nastane zdaňovaná okolnosť.

Z troch kategórií alternatívnych vyvolaných nákladov zdanenia tak v hlavnom i doplnkovom výskume pracujeme s obetovaným časom. Respondenti v jednej otázke odhadujú, koľko času ročne (v hodinách) venujú spracovaniu účtovno-daňovej, resp. mzdovej agendy. Tento údaj spriemerujeme a oceníme dvojnásobkom priemernej hodinovej mzdy v národnom hospodárstve za rok 2011, ktorá činila 4,50 EUR (priemerná ročná hrubá mzda dosiahla v danom období 789 EUR).

### **Ocenenie vyvolaných úžitkov zdanenia**

Položili sme si aj otázku, či popri nákladoch môžeme do výskumu začleniť i vyvolané úžitky zdanenia. Tým rozumieme prínosy s rôznym stupňom kvantifikovateľnosti, ako napríklad informačný prínos pre potreby riadenia firmy vyplývajúci z vynúteného vedenia účtovno-daňovej agendy, štandardizácia informácií o hospodárskych subjektoch, alebo úrok získaný legálne oneskoreným odvodom dane jej správcovi oproti momentu vyrúbenia. V nadväznosti na definíciu pojmov v druhej kapitole tak hovoríme o tzv. čistých vyvolaných nákladoch zdanenia, ktoré predstavujú vyvolané náklady znížené o vyvolané úžitky zdanenia. O úžitkoch v zmysle finančných príjmov (čo by zodpovedalo „klasickým“ vyvolaným úžitkom zdanenia) sa v podstate vôbec nedá hovoriť. K úžitkom môžeme preto zaradiť obdobne ako pri alternatívnych vyvolaných nákladoch zdanenia alternatívne úžitky, ktorými môžu analogicky byť získaný čas, psychické úžitky a získaný úrok.

O úžitku plynúceho zo získaného času môžeme hovoriť v súvislosti s úsporou času dosiahnutou pri tvorbe podkladov pre manažérske rozhodnutia v riadení ekonomických subjektov vďaka vynútenému vedeniu účtovníctva v predpísanej podobe. Týka sa to nielen subjektu samotného, ale aj jeho obchodných partnerov, dlžníkov či dodávateľov, o ktorých môže získať informácie z verejnej zbierky listín či obchodného vestníka. Psychické úžitky sú v kontexte daní vysoko teoretická abstrakcia, no dajme tomu, že by zlomok platiteľov dane vedel oceniť dobrý pocit z platenia daní, plynúci či už z altruistických povahových čŕt alebo uvoľnenia z eliminácie pracovnej záťaže či rizika porušenia zákona v prípade správne vykonaného zdanenia. Hoci

teoreticky je možné vyargumentovať existenciu tohto typu úžitkov (psychické úžitky, ušetrený čas), ich hlbší výskum vrátane kvantifikácie neprevádzame, najmä z dôvodu predpokladanej zanedbateľnosti vzhľadom k ich výške.

Získaný úrok ako podskupina vyvolaných úžitkov zdanenia je nesporné reálnejšou kategóriou. Vyplýva z legálne oneskoreného odvádzania dane jej správcovi voči času, kedy nastala zdaňovaná okolnosť (najčastejšie príjem alebo tržba za predaj). K systematickému oneskoreniu dochádza u nepriamych dani, pri ktorých platiteľ dane najskôr inkasuje tržbu za predaj (vrátane v nej zahrnutej dane) a daň odvádzá správcovi s reálnym časovým oneskorením od 25 dní až do 115 dní. To však platí, ak tržbu inkasuje v hotovosti, resp. bez zbytočného zdržania. Pre väčšinu platiteľov nepriamych dani, ktorí vedú podvojnú účtovníctvo, je rozhodujúci akruálny princíp účtovania. Môže sa tak stať, že musia odvieť štátu daň, ktorú sice vyfakturovali, nebola im však zákazníkom uhradená. Tým dochádza k (možno až úplnej) eliminácii úžitku.

Vzhľadom na naše zameranie hlavného výskumu môžeme o získanom úroku uvažovať v prípade dane z príjmov fyzických osôb, a to za predpokladu, že platiteľ tejto dane nepodlieha povinnosti platiť preddavky, resp. že daňová povinnosť prevýši sumu preddavkov. V opačnom prípade ide o ušlý úrok. U platiteľov dane z príjmov právnických osôb platí podobný záver, avšak s podobnou výhradou, ako pri DPH. Môže nastať situácia, že daňovník odvedie daň z príjmu, hoci reálny príjem ešte nenastal, no bol dosiahnutý výnos, napríklad vyfakturované tržby. Predpokladáme, že u časti platiteľov dane z príjmov môže dochádzať k legálnemu oneskoreniu, ktoré má črty systematickosti, no u druhej časti naopak, môže dochádzať k predplácaniu dane. V súvislosti s hospodárskym cyklom, pri raste môže skôr dochádzať k získanému úroku, pri poklese k ušlému úroku (daňová povinnosť vyššia, resp. nižšia, ako súčet preddavkov stanovených na základe minulých rokov). Suma sumárum, predpokladáme v podstatnej miere vzájomné vykompenzovanie získaného a ušlého úroku. Z tohto dôvodu v hlavnom výskume pri odhade vyvolaných nákladov zdanenia daňou z príjmov so získaným úrokom neuvažujeme.

Doplňkový výskum predstavuje reálnu možnosť, pri ktorej sa dá uvažovať o získanom úroku a jeho kvantifikácii. Vyplýva to zo zamerania výskumu na daň z príjmov zo závislej činnosti a na odvody platené zamestnávateľom za zamestnancov. Mzdy sa zúčtovávajú k poslednému dňu predmetného mesiaca, avšak s bežným časovým oneskorením, od niekoľkých dní až po maximálne 30 dní. Splatnosť zamestnávateľom odvádzaných odvodov je rovnaká, ako splatnosť mzdy (tak, ako ju určí zamestnávateľ v internej smernici). Splatnosť dane z príjmu zo závislej činnosti ešte o 5 dní dlhšia. Systematicky tak dochádza k časovému zaostávaniu platieb dane a odvodov voči momentu priznania hrubej mzdy. Odhad výšky získaného úroku tak závisí na počte opakovaní (12x ročne), úrokovej sadzbe (predpokladáme 1 % p. a.), priemernej dobe meškania (predpokladáme 15 dní pre odvody a 20 dní pre daň z príjmu zo závislej činnosti) a priemernej výške odvádzaných odvodov a dane z príjmu. Túto veličinu nezistujeme dotazníkom, vieme ju však odhadnúť na základe ročných príjmov správcu dane v jednotlivých kategóriách a počtu platiteľov.



S iným druhom vyvolaných úžitkov zdanenia nepracujeme. V hlavnom výskume tak samostatný odhad predstavuje iba odhad (hrubých) vyvolaných nákladov zdanenia, v doplnkovom výskume odhad (hrubých) vyvolaných nákladov skorigujeme o odhad získaného úroku (vyvolaný úžitok) na základe prepočtu, čím získame odhad čistých vyvolaných nákladov zdanenia.

### **Metodika výpočtu vyvolaných nákladov zdanenia v hlavnom výskume**

Konkrétny postup, na základe ktorého sme vykonali výpočet vyvolaných nákladov zdanenia daňou z príjmov, charakterizujeme na základe nasledujúceho algoritmu:

1. Hrubá kontrola hodnôt odpovedí respondenta na otázky dotazníka s cieľom vylúčiť zjavne mylné hodnoty a v prípade potreby následný prepis údajov do formátu umožňujúceho aritmetické operácie (napr. výraz „200 eur“ na číselný údaj „200,00“).
2. V prípade potreby anualizácia hodnôt uvádzaných respondentom (napr. výraz „50 eur mesačne“ na číselný údaj „600,00“, alebo „2 hod. týždenne“ na „104“).
3. Prepočet údajov uvádzaných v hodinách na hodnotu v eurách pri použití ocenenia hodiny časom sadzbou 9,00 EUR.
4. Prípadný dopočet nákladov na hardware (PC, tlačiareň, spotrebný materiál) na úrovni 200 EUR ročne, ak ich respondent sám neuviedol v niektorej z iných otázok.
5. Súčet jednotlivých položiek vyvolaných nákladov v EUR pre každého respondenta.
6. Vynásobenie hodnoty súčtu jednotlivých položiek koeficientom „A“ a „B“ (vysvetlenie použitých koeficientov nasleduje ďalej v texte).
7. Výpočet strednej hodnoty vyvolaných nákladov zdanenia dane z príjmu pre jednotlivé kategórie respondentov, ktorými sú jednotlivé kategórie právnej formy respondenta.
8. Vynásobenie stredných hodnôt vyvolaných nákladov pre jednotlivé kategórie respondentov početnosťou jednotlivých kategórií v populácii.
9. Výpočet absolútnej výšky vyvolaných nákladov zdanenia daňou z príjmu fyzických osôb, daňou z príjmu právnických osôb a daňou z príjmu súhrne.
10. Prepočet relatívnej výšky vyvolaných nákladov vo vzťahu k daňovému výnosu dane z príjmu fyzických osôb, dane z príjmu právnických osôb a dane z príjmu celkovo dosiahnutému v roku 2011.
11. Prepočet miery vyvolaných nákladov zdanenia daňou z príjmu fyzických osôb, daňou z príjmu právnických osôb a daňou z príjmu súhrne vo vzťahu k HDP vykázanému za rok 2011 v bežných cenách.

#### *Koeficient „A“*

Koeficientom „A“ označujeme premennú, ktorá vyjadruje, do akej miery je možné považovať náklady na vedenie účtovníctva za vyvolané náklady zdanenia. Hodnota premennej závisí na odpovedi respondenta na otázku v znení „Prečo vediete účtovníctvo“ nasledovne:

- a) „núti ma k tomu zákon, žiaden iný dôvod neexistuje, keby to zákon nežiadal, žiadne účtovníctvo by som nevedol, vystačil by som si s evidenciou pre vlastné potreby“ – hodnota koeficientu „A“ = 1,00;
- b) „najmä kvôli povinnosti zo zákona, no vďaka účtovníctvu máme k dispozícii informácie potrebné a využiteľné pre riadenie firmy (prehľad o stave majetku a záväzkov, podklad pre riadenie pohľadávok a i.)“ – hodnota koeficientu „A“ = 0,60;
- c) „účtovníctvo je pre nás nenahraditeľným zdrojom informácií pre potreby riadenia firmy, popritom slúži i na spracovanie podkladov pre daň z príjmov“ – hodnota koeficientu „A“ = 0,30;
- d) iná odpoveď: koeficient priradený podľa toho, ktorej z odpovedí a) až c) sa konkrétne odpoveď najviac približuje.

Je zrejmé, že problém priradenia nákladov na vedenie účtovníctva k vyvolaným nákladom je jedným z najväčších úskalí každého výskumu. Rovnako aj to, že nastavenie hodnôt, ktoré môže koeficient A nadobúdať, môže výšku vyvolaných nákladov ovplyvniť. Preto na tomto mieste venujeme tomuto problému väčšiu pozornosť a rozvážame našu argumentáciu i zdôvodnenie nášho postupu.

Existuje prístup (Vítek), ktorý považuje náklady na účtovníctvo za vyvolané daňové náklady v miere, ktorá je daná typom daňového subjektu. V podstate ide o uplatnenie koeficientov, ktorých hodnota závisí na tom, či daňový subjekt – FO živnostník vedie jednoduché alebo podvojnú účtovníctvo alebo či daňový subjekt – PO podlieha auditu alebo nie. Tento prístup má podľa nás niekoľko úskalí.

Môžeme napr. uvažovať o dvoch veľkostne podobných obchodných spoločnostiach, ktoré nepodliehajú auditu, avšak v každej z nich môže byť zásadne iná potreba využívať účtovný systém v riadení spoločnosti. Existujú spoločnosti, kde popri informačnom systéme využívanom na riadenie funguje samostatný účtovný systém naviazaný na ostatné systémy iba vstupnými dátami. Sú však aj také spoločnosti, v ktorých je účtovný systém integrovanou súčasťou širšieho ekonomického informačného systému, alebo ním sám je.

Podobne v súvislosti s podliehaním povinnosti auditu si myslíme, že existujú rozdiely. Zdá sa, že audit v našich podmienkach nepriamo slúži potrebám daňového systému. Svedčí o tom samotná koncepcia určenia okruhu subjektov, ktoré mu podliehajú, zákonom. Môže sa tak stať, že auditu uniká spoločnosť, u ktorej by audit mal význam a naopak, auditu podliehajú spoločnosti, kde to význam nemá (firmy riadené vlastníckmi bez potreby financovať sa na trhu). I prax auditov je podľa nás často charakterizovaná prílišným uvažovaním v rozmeroch kritérií daňovej uznateľnosti výdavkov, oprávnenosti oceňovacích či iných účtovných metód a pod. Naproti tomu v anglo-americkom systéme, kde iný typ financovania podnikov vyžaduje férové vykazovanie a bilancovanie kvôli financovaniu cez kapitálový trh, sotva možno audit spájať s vyvolanými nákladmi daňového systému.

Mieru, v akej je účtovníctvo pre daňový subjekt vyvolaným nákladom, je podľa nášho názoru lepšie zisťovať priamo od daňových subjektov, čo je alternatíva, ku ktorej sme sa priklonili. Prírodné, spôsob tohto zisťovania je samostatná otázka. Prístup, ktorý sme zvolili (výber z alternatív, ktoré najlepšie vystihujú postoj respondenta), má i svoje slabé miesta, či už v počte a znení alternatív, no najmä v nastavení hodnôt, ktoré môže koeficient

nadobúdať. Nami zvolené hodnoty sa nám javia ako opodstatnené, pripúšťame však, že v porovnaní s inými výskumami môžu vyvolané náklady nadhodnocovať.

#### *Koeficient „B“*

Koeficientom „B“ označujeme premennú, ktorá vyjadruje, akú časť vyvolaných nákladov zdanenia možno prideliť vyvolaným nákladom dane z príjmov a akú časť vyvolaným nákladom dane z pridanej hodnoty. O iných daniach neuvažujeme. Hodnota premennej závisí na odpovedi respondenta na otázku H3A.9 (resp. H3B.7) v znení „Ak si predstavíte všetky náklady (finančné i nefinančné), venované spracovaniu daňovo účtovnej agendy, aký podiel by podľa Vášho odhadu (v %) predstavovali náklady súvisiace s DPH?“:

- a) „nie som platcom DPH“ – hodnota koeficientu „B“ = 1,00;
- b) „menej ako 25 %“ – hodnota koeficientu „B“ = 0,75;
- c) „okolo 50 %“ – hodnota koeficientu „B“ = 0,50;
- d) „viac ako 75 %“ – hodnota koeficientu „B“ = 0,25;
- e) iné – koeficient priradený podľa toho, ktorej z odpovedí a) až d) sa konkrétna odpoveď najviac približuje.

Domnievame sa, že v malých a stredných podnikoch takmer bez výnimky a vo veľkých podnikoch spravidla slúži jeden účtovný systém na spracovanie podkladov pre všetky dane, ktorým podnik podlieha. Podobne ako pri určení koeficientu „A“, i v prípade vyčlenenia vyvolaných nákladov podľa jednotlivých daní (koeficient „B“), možno postupovať dvojako. Nami využitá alternatíva oslovuje respondentov podobne ako v predchádzajúcom príklade. V tejto situácii sa nám však javí, že prinajmenšom rovnako dobrou alternatívou by bolo realizovať čiastkové prípadové štúdie (štúdie pracovného času) a na ich základe stanoviť pomer, v akom by sa vyvolané náklady členili na jednotlivé dane.

Zhrnieme teda, že základná myšlienka nami navrhutej metodiky kalkulácie vyvolaných nákladov spočíva v prvotnom odhade celkových nákladov spojených s vedením účtovno-daňovej agendy u jednotlivých respondentov, ich následnej úpravy koeficientom „A“ na vyvolané náklady zdanenia a ich záverečnej úpravy koeficientom „B“ na vyvolané náklady zdanenia daňou z príjmu.

#### **Metodika výpočtu vyvolaných nákladov zdanenia v doplnkovom výskume**

V nasledujúcom texte vysvetľujeme algoritmus výpočtu vyvolaných nákladov zdanenia v doplnkovom výskume. Kroky 1 až 3 a 5 sú prakticky totožné, ako v metodike pre hlavný výskum.

Úprava koeficientmi pri odhade vyvolaných nákladov zamestnávateľov v súvislosti s platením dane z príjmu zo závislej činnosti a zdravotných a sociálnych odvodov nie je potrebná. Mzdová a odvodová agenda tvorí samostatný celok pracovných činností, ktoré súvisia ako s daňou z príjmu zo závislej činnosti, tak i s administráciou zdravotných a sociálnych odvodov za zamestnancov. Mzdovú agendu odlišujeme od širšej personálnej agendy (výber a starostlivosť o pracovníkov). V našom ponímaní predstavuje mzdová agenda súbor činností, ktoré začínajú priznaním hrubej mzdy. Z toho je zrejmé, že by ich zamestnávateľ nevykonával, keby mu to nevyplývalo

z daňovo-odvodovej legislatívy. Mzdovú agendu je v tomto ponímaní možné považovať ako celok za vyvolaný náklad.

Následne je vykonaný súčet vyvolaných nákladov pre každého respondenta samostatne a výpočet strednej hodnoty vyvolaných nákladov pre celý súbor respondentov. V tomto prípade nepočítame strednú hodnotu pre jednotlivé kategórie zamestnávateľov (či už podľa veľkosti alebo právnej formy), pretože údaje o zložení populácie zamestnávateľov sa nám nepodarilo zabezpečiť v akceptovateľnom stupni spoľahlivosti.

Výpočet absolútnej výšky vyvolaných nákladov zamestnávateľov je realizovaný vynásobením strednej hodnoty vyvolaných nákladov a počtu zamestnávateľov podľa registra Sociálnej poisťovne. Následne očistujeme získaný údaj o ocenené vyvolané úžitky. V záverečnom kroku je realizovaný výpočet relatívnej miery čistých vyvolaných nákladov zamestnávateľov, a to ako vo vzťahu k verejným príjmom generovaným daňou z príjmov zo závislej činnosti a odvodovým systémom, tak i vo vzťahu k HDP vykázanému v bežných cenách za rok 2011.

Novým aspektom v doplnkovom výskume je to, že nie je zacielený na vybranú daň, ale na súbor daní a odvodov, ktorým podlieha jedna relatívne samostatná skupina platiteľov – zamestnávatelia. Tento prístup sa nám javí ako zmysluplnejší, najmä v kontexte na vypovedaciu schopnosť výsledkov a relevantnosť odporúčaní pre prax. Hoci je tento prístup v našom výskumnom programe uplatnený iba v sekundárnom – doplnkovom – výskume, odporúčame zvážiť jeho použitie i v budúcich výskumoch, v zmysle zacielenia výskumov nie podľa daní, ale podľa skupín platiteľov.

### **2. 3. 3 Výsledky merania vyvolaných nákladov zdanenia v SR**

V tejto časti prezentujeme výsledky prvej fázy – predvýskumu, no najmä výsledky druhej fázy nášho výskumného programu – hlavného a doplnkového výskumu vyvolaných nákladov zdanenia v Slovenskej republike. Tie sú výsledkom experimentálneho uplatnenia nami navrhnutej metodiky merania vyvolaných nákladov vo výskume.

#### **Pilotný predvýskum**

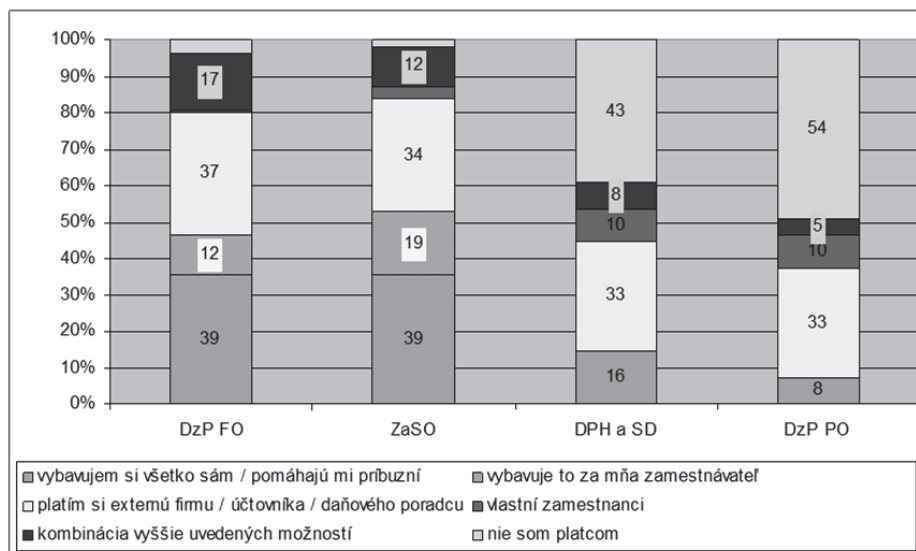
V pilotnom predvýskume realizovanom v období od 21. februára do 24. apríla 2012 sa zúčastnilo 110 respondentov, ktorí plnohodnotne vyplnili dotazník zverejnený na internete v tom zmysle, že odpovedali na všetky povinné otázky a dotazník v závere uložili a odoslali.

Z hľadiska štruktúry respondentov, 61 z nich (55,5 %) nemalo a 49 z nich (44,5 %) malo status zamestnávateľa. Ďalej, 38 respondentov (34,5 %) sa nevyjadrilo, resp. odmietlo uviesť výšku svojho obratu za rok 2011. Obrat do 25 000 EUR vykázalo 26 respondentov (23,6 %), obrat medzi 25 000 EUR a 100 000 EUR vykázalo 23 respondentov (20,9 %), obrat v rozmedzí 100 000 až 1 000 000 EUR vykázalo 14 respondentov (12,7 %) a obrat nad 1 000 000 EUR 9 respondentov (8,2 %). Pomerne vysoký podiel respondentov, ktorí odmietli uviesť výšku svojho obratu naznačuje, že skúmaná oblasť je z ich pohľadu vnímaná veľmi citlivo. Pritom respondenti neuvádzali absolútnu výšku svojho obratu, mali sa iba zaradiť do niektorého zo štyroch pásiem. Po tejto skúsenosti sme upustili od snahy pýtať sa respondentov na

detailnejšie údaje, napr. na výšku vypočítanej a odvedenej dane, nakoľko sme predpokladali, že by ich to odradilo od účasti vo výskume.

Početnosti jednotlivých alternatív spôsobu vybavovania daňovo-odvodovej agendy pri jednotlivých daniach znázorňuje graf č. 12.

**Graf 12 Početnosti alternatív spôsobu vybavovania daňovo-odvodovej agendy**

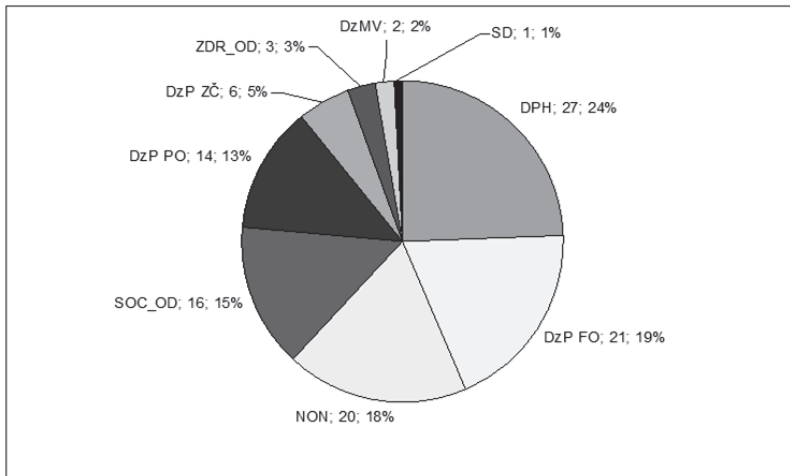


Zdroj: vlastné spracovanie

Pri dani z príjmu fyzických osôb 39 daňovníkov spracúva agendu vo vlastnej réžii, za 12 daňovníkov agendu spracováva ich zamestnávateľ, pre 37 daňovníkov agendu spracúvajú externé firmy, 17 daňovníkov kombinuje možnosti a 4 respondenti nie sú daňovníkmi pre túto daň. Podobnú štruktúru vykazuje aj spôsob administrácie zdravotných a sociálnych odvodov. Nepriame dane (DPH a spotrebné dane) väčšina daňovníkov spracováva externe, podobne ako aj v prípade dane z príjmov právnických osôb. Informácie obsiahnuté v grafe č. 12 nám dali návod, ako koncipovať štruktúru otázok dotazníka hlavného výskumu, nakoľko sme predpokladali inú štruktúru vyvolaných nákladov pre externý spôsob vybavovania daňovo-odvodovej agendy oproti ostatným spôsobom.

V jednej z otázok mali respondenti vybrať tú daň, ktorá je z ich pohľadu z hľadiska administrácie najnákladnejšia. Bez toho, aby v tejto fáze výskumu došlo ku kvantifikácii vyvolaných nákladov, výsledky prezentuje graf č. 13.

Graf udáva počet (a percentuálny podiel) určení tej-ktorej dane respondentom ako najnákladnejšej z hľadiska nákladov jej administrácie (vyvolaných nákladov). Najpočetnejší výskyt zaznamenala odpoveď „DPH“ (24 %), ďalej „DzP FO“ (19 %), „sociálne odvody“ (16 %) a „DzP PO“ (13 %). Pomerne vysoké bolo aj percento tých, ktorí sa nevedeli vyjadriť („NON“, 18 %).

**Graf 13 Najnákladnejšia daň z pohľadu respondentov predvýskumu**

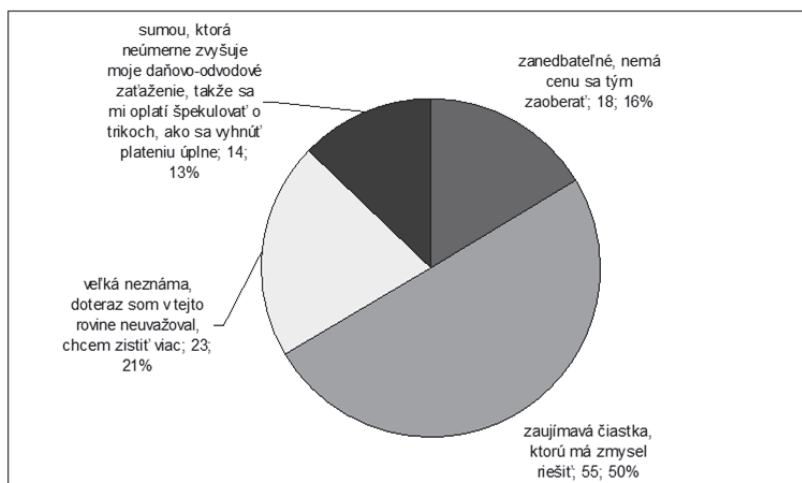
Zdroj: *vlastné spracovanie*

Treba si však uvedomiť, že takmer polovica respondentov nebola platcom DPH ani dane z príjmu právnických osôb. Z toho vyplýva, že pri prepočte na počet relevantných respondentov by podiely jednotlivých daní (najmä DPH a DzP PO) boli vyššie. To naznačuje, že pri interpretovaní výsledkov treba byť opatrný. I napriek tomu, a aj popritom, že táto otázka bola skôr prieskumom postoja či pocitu respondentov – daňových subjektov, pomohli nám ich odpovede v rozhodovaní, na akú daň zamerať hlavný výskum vyvolaných nákladov zdanenia. Motívom mala byť práve snaha zamerať sa na tú oblasť, ktorá je z pohľadu respondentov vnímaná ako najproblematickejšia, resp. vyvolávajúca najväčšie náklady.

Celkový postoj respondentov predvýskumu k vyvolaným nákladom, k ich predpokladanej výške a dopadu na respondenta dokumentuje graf č. 14.

Polovica respondentov považuje vyvolané náklady zdanenia a ich výšku za zaujímavú čiastku, ktorou má zmysel sa zaoberať. Pre 21 % respondentov zostáva aj po vyplnení dotazníka „veľkou neznámou“, v akej miere sú vyvolaným nákladom vystavení. Obe tieto odpovede, ktoré tvoria takmer tri štvrtiny všetkých odpovedí, naznačujú, že pre respondentov je uvažovanie o vyvolaných nákladoch skôr novinkou.

Vyvolané náklady za jeden z motívov pre vyhýbanie sa plateniu daní považuje 13 % respondentov. Ide o síce najnižší podiel z daných alternatív, no stále sa podľa nášho názoru jedná o veľmi vysoké číslo. Najmä ak sa k tejto odpovedi najčastejšie prikláňali respondenti – zamestnávateľia, kde je kontext s daňovo-odvodovými únikmi a nelegálnym zamestnávaním relatívne zrejmý. Z hľadiska ďalších výskumov daňových únikov preto odporúčame, aby bol do analýz vždy začlenený aj faktor vyvolaných nákladov zdanenia.

**Graf 14 Postoj respondentov k záťaži vyvolanými nákladmi**

Zdroj: vlastné spracovanie

Za zanedbateľné označilo vyvolané náklady 16 % respondentov. Z hľadiska postoja respondentov k nimí vykazanej výške vyvolaných nákladov konštatujeme relatívne vysokú mieru odpovedí „zanedbateľné“, čo môže signalizovať výskyt istej formy daňovej ilúzie. Prípadné preukázanie tohto javu odporúčame ako predmet ďalších výskumov.

Zámerom predvýskumu bolo i nadviazanie kontaktu pre účely realizácie hlavného výskumu. Z celkového počtu 110 respondentov svoju ochotu zúčastniť sa hlavného výskumu poskytnutím kontaktu na seba vyjadrilo 69 respondentov, čo považujeme za dobrý výsledok.

### Hlavný výskum vyvolaných nákladov

Zber údajov v rámci druhej fázy pozostávajúcej z hlavného a doplnkového výskumu vyvolaných nákladov zdanenia prebiehal v období od 24. apríla 2012 do 31. mája 2012. S využitím skúseností z pilotného predvýskumu sme uplatnili metódu zberu údajov štruktúrovaným dotazníkom, ktorý bol zverejnený a respondentmi vyplňaný cez internet. Využili sme pritom voľne dostupnú technológiu Google Docs.

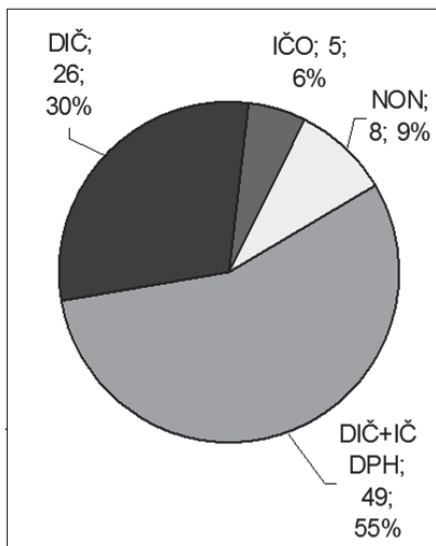
Hlavný výskum vyvolaných nákladov zdanenia bol zameraný na vyvolané náklady pri dani z príjmu fyzických osôb (podnikateľov) a dani z príjmu právnických osôb v Slovenskej republike podľa stavu v roku 2011. Výstupom merania je odhad miery vyvolaných nákladov zdanenia, a to ako percentuálny podiel na daňovom výnose dane z príjmov (spoločne i samostatne pre jej dve hlavné zložky – daň z príjmov fyzických osôb a daň z príjmov právnických osôb) a ako percentuálny podiel na HDP. Do hlavného výskumu sa zapojilo 88 respondentov, ktorí vyplnili celý dotazník. Z nich osem v prvej otázke uviedlo, že nemá pridelený ziačen z identifikátorov (IČO, DIČ, IČ DPH), čo signalizuje, že nie sú registrovanými platcami dane, pozri graf č. 15.

Z ich odpovedí na ďalšie otázky vyplynulo, že nepredstavujú vhodných respondentov. Išlo o fyzické osoby – nepodnikateľov, ktorí nie sú platcami

dane z príjmov fyzických osôb (sú iba daňovníkmi), resp. sú síce platcami, avšak vykazujú zanedbateľné vyvolané náklady. Z tohto dôvodu boli z ďalšieho vyhodnocovania vylúčení.

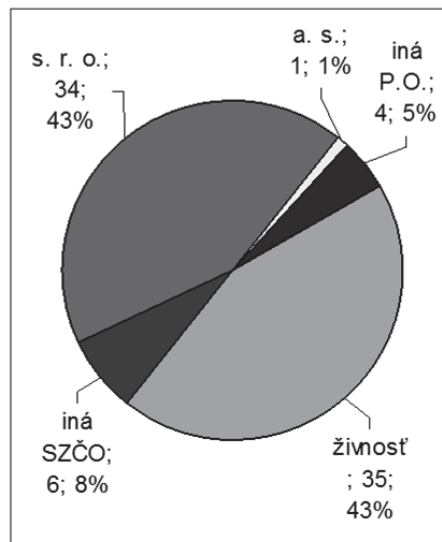
Zvyšných 80 respondentov bolo platcami dane z príjmov, z toho 41 fyzických osôb a 39 právnických osôb. Z celkového počtu bolo 49 respondentov aj registrovanými platcami DPH. Z hľadiska právnej formy zo 41 respondentov fyzických osôb podnikalo 35 z nich vo forme živnosti a 6 vo forme inej samostatnej zárobkovej činnosti. Z 39 respondentov právnických osôb existovalo 34 z nich vo forme spoločnosti s ručením obmedzeným (s. r. o.), jeden ako akciová spoločnosť (a. s.) a 4 respondenti ako iné formy právnickej osoby – teda tzv. osobné spoločnosti (verejná obchodná spoločnosť, komanditná spoločnosť) alebo družstvá.

**Graf 15 Daňový status respondentov**



Zdroj: vlastné spracovanie

**Graf 16 Právna forma respondentov**



Zdroj: vlastné spracovanie

Možnosť posúdenia reprezentatívnosti vzorky respondentov poskytuje tabuľka 76, ktorá porovnáva štruktúru vzorky respondentov a štruktúru daňových subjektov registrovaných pre daň z príjmov fyzických osôb (DS pre DzP FO) a daň z príjmov právnických osôb (DS pre DzP PO), a to celkovo i pre obidve skupiny (FO, PO).

Z hľadiska porovnania štruktúry vzorky respondentov a štruktúry populácie podľa jednotlivých typov právnej formy samostatne v rámci fyzických a právnických osôb konštatujeme vysoký stupeň zhody rozhodujúcich podielov. Z hľadiska podielu FO a PO vo výskumnej vzorke v porovnaní so štruktúrou populácie konštatujeme vyšší podiel právnických osôb v porovnaní s fyzickými osobami. I z tohto dôvodu budeme vyčíslávať mieru vyvolaných nákladov nielen pre daň z príjmov ako celok, ale i pre jednotlivé zložky samostatne.



**Tabuľka 76 Porovnanie štruktúry populácie a respondentov**

Položka	Vzorka	Populácia
Podiel živnosti na počte DS pre DzP FO	85,37 %	86,42 %
Podiel ostatných foriem na počte DS pre DzP FO	14,63 %	13,58 %
Podiel FO na celkovom počte DS pre DzP	51,25%	74,25%
Percentuálny podiel početnosti vzorky FO na populácii FO		0,01 %
Podiel "s. r. o." na počte DS pre DzP PO	87,18 %	93,70 %
Podiel "a. s." na počte DS pre DzP PO	2,56 %	3,88 %
Podiel ostatných foriem na počte DS pre DzP PO	10,26 %	2,42 %
Podiel PO na celkovom počte DS pre DzP	48,75%	25,75%
Percentuálny podiel početnosti vzorky PO na populácii PO		0,02 %

Zdroj: *vlastné spracovanie*

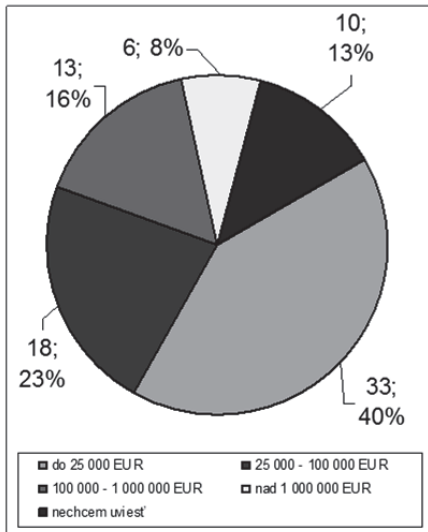
Celkový počet respondentov fyzických osôb predstavuje 0,01 % celkového počtu daňových subjektov registrovaných pre DzP FO. Celkový počet respondentov právnických osôb predstavuje 0,02 % celkového počtu daňových subjektov registrovaných pre DzP PO.

Vyhodnotenie reprezentatívnosti výskumnej vzorky sme realizovali s využitím Pearsonovho chí-kvadrát testu dobrej zhody. Test vychádza z frekvenčnej tabuľky a testuje nulovú hypotézu, ktorá tvrdí, že početnosti v jednotlivých kategóriách zodpovedajú percentuálnemu rozdeleniu v populácii. Vzorka respondentov – fyzických osôb vykázala hodnotu *p-value* na úrovni 0,844, čo vysoko presahuje požadovanú hladinu významnosti 0,05. Vzorka respondentov – právnických osôb je reprezentatívna s hodnotou *p-value* na úrovni 0,094 za predpokladu posudzovania dvoch skupín, s. r. o. a ostatných právnických osôb (teda zlúčenej skupiny a. s. a iné právnické osoby).

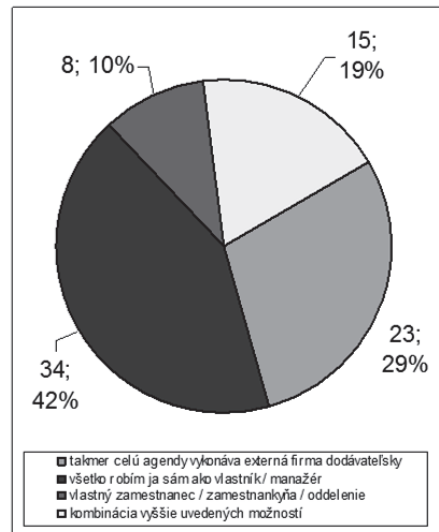
Toto vyhodnotenie reprezentatívnosti však treba vnímať aj v tom svetle, že výber výskumnej vzorky bol realizovaný osobitným spôsobom, ako ho popisujeme vyššie v texte. Nie je tak celkom možné hovoriť o štatisticky náhodnom výbere, hoci respondenti boli vygenerovaní náhodne, bez zámerného výberu.

Zisťovanie štruktúry vzorky podľa doby existencie respondenta malo za cieľ eliminovať riziko vplyvu príliš vysokého zastúpenia respondentov existujúcich kratšie ako rok na celkové výsledky. A to ako z hľadiska potreby analýzy nimi uvádzaných hodnôt, tak i z hľadiska analógie k popisovanému efektu „zavedenia dane“, ktorý môže v začiatkoch podnikateľskej činnosti spôsobiť vyššie vyvolané náklady, než je ich bežná úroveň. Z 80 respondentov iba 4 uviedli, že existujú kratšie ako jeden rok, čo považujeme vo vzťahu k možnému vychýleniu výsledkov za zanedbateľný podiel.

Z hľadiska veľkosti štruktúry až 13 % respondentov nechcelo uviesť výšku svojho obratu, čo považujeme za vysoký podiel, najmä ak uvážime, že respondenti neuvádzali konkrétny údaj, iba príslušnosť do pásma. Najvyššie zastúpenie majú subjekty s obratom do 25 000 EUR (40 %), s rastúcim pásmom obratu zastúpenie klesá.

**Graf 17 Veľkostná štruktúra respondentov podľa obrátu**

Zdroj: vlastné spracovanie

**Graf 18 Prevažujúci spôsob vedenia účtovno-daňovej agendy**

Zdroj: vlastné spracovanie

Graf č. 18 uvádza štruktúru odpovedí na otázku, ktorá zisťuje prevažujúci spôsob vedenia účtovno-daňovej agendy. Graf má viac-menej informatívny význam. Na základe predpokladu o odlišnej štruktúre vyvolaných nákladov pri prevažujúcom externom spôsobe vedenia účtovno-daňovej agendy bola vytvorená osobitná sada otázok, na ktorú odpovedalo 29 % respondentov. Respondenti, ktorí uviedli niektorú z iných alternatív, tvorili 71% podiel a odpovedali na otázky v štruktúre prispôsobenej ich spôsobu vedenia agendy.

Pri kalkulácii odhadu vyvolaných nákladov zdanenia pre daň z príjmu sme postupovali podľa metodiky popísanej vyššie, vrátane aplikácie koeficientov „A“ a „B“. Priemernú a agregovanú ročnú výšku vyvolaných nákladov zdanenia pri dani z príjmu pre jednotlivé kategórie a skupiny respondentov udáva tabuľka 77 Zároveň prezentuje relatívny podiel vyvolaných nákladov zdanenia na daňovom výnose dane z príjmov za rok 2011 a na HDP vykázanom v bežných cenách v roku 2011, ktorý predstavoval úhrnnú sumu 69 058,2 mil. EUR<sup>17</sup>.

Prezentované výsledky zásadne prevyšujú očakávania. Je teda namieste otázka ich plauzibility. V nasledujúcom texte výsledky hlbšie komentujeme, analyzujeme a vyhodnocujeme. Súčasťou je i krížové overenie a medzinárodné porovnanie.

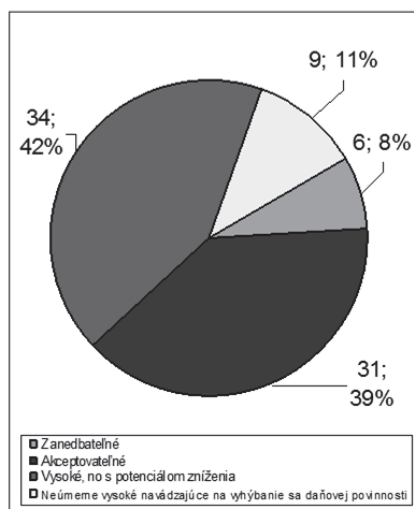
<sup>17</sup> <http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=35590>, 2. 6. 2012

**Tabuľka 77 Prezentácia výsledkov hlavného výskumu**

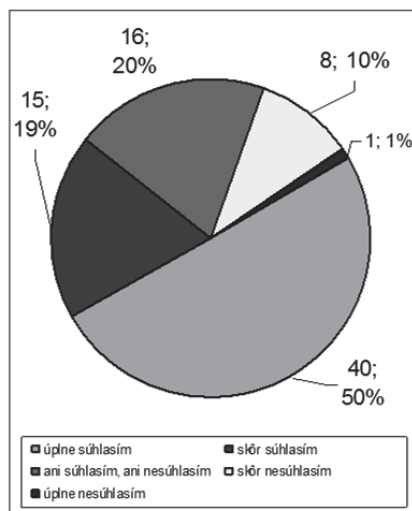
Typ daňového subjektu	Priemerná výška vyvolaných nákladov	Počet daňových subjektov	Agregovaná suma vyvolaných nákladov	Daňový výnos (DV)	Podiel na DV	Podiel na HDP
Právna forma	EUR	ks	EUR	EUR	%	%
F. O. živnosť	861	481 996	414 871 309			
F. O. iná SZČO	770	75 754	58 354 569			
Fyzické osoby podnikatelia spolu			473 225 878	56 402 000	839,02%	0,69%
P. O. s. r. o.	4 067	181 192	736 921 800			
P. O. ostatné	3 186	12 191	38 841 609			
Právnické osoby spolu			775 763 409	1 645 905 000	47,13%	1,12%
Daňové subjekty spolu			1 248 989 287	1 702 307 000	73,37%	1,81%

Zdroj: vlastné spracovanie

Grafy č. 19 a 20 prezentujú spracovanie odpovedí respondentov na otázky na štvrtej strane dotazníka. Cieľom otázok bolo zmapovať postoj daňových subjektov k vyvolaným nákladom pri využití škály odpovedí o miere akceptovateľnosti nimi znášaného bremena vyvolaných nákladov a miere vystavenia administratívnej záťaži.

**Graf 19 Vyvolané náklady sú?**

Zdroj: vlastné spracovanie

**Graf 20 Administratívy spojenej so zdanením je príliš veľa**

Zdroj: vlastné spracovanie

Takmer polovica (47 %) respondentov považuje vyvolané náklady, ktoré v súvislosti s daňou z príjmu znášajú, za zanedbateľné (8 %) alebo akceptovateľné (31 %). Kontrast tohto zistenia s nami vykázanou mierou vyvolaných nákladov vyvoláva otázku, či nedochádza k obdobe javu popisovanému ako daňová ilúzia. Na návrh zvýšenia sadzby dane z 19 % na 23 % reagujú

daňové subjekty a ich zástupcovia v záujmových združeníach s očakávaným odporom. Skryté vyvolané náklady však predstavujú v priemere takmer 74 % (resp. 25 %) zvýšenie existujúcich sadzieb, a pritom takmer polovica respondentov to považuje za zanedbateľné/akceptovateľné.

Na druhej strane, 42 % respondentov považuje vyvolané náklady za vysoké, no vníma existenciu potenciálu na ich zníženie, a to v súvislosti s odbúraním duplicit, zjednotením a elektronizáciou daňovej správy a zjednodušením administratívy. Pre 9 % respondentov predstavujú vyvolané náklady neúmerne vysokú záťaž, ktorá ich motivuje k vyhýbaniu sa daňovej povinnosti. Toto zistenie odporúčame na hlbšie preskúmanie.

Ako vyplýva z grafov č. 20, polovica respondentov úplne súhlasí s tvrdením, že administratívy spojené s platením dane z príjmu je príliš mnoho, viac ako dve tretiny s týmto tvrdením súhlasí úplne alebo súhlasí skôr. Tento výsledok je v istom kontraste s vyhodnotením predchádzajúcej otázky (graf č. 19). Môže to poukazovať na to, že daňové subjekty si skôr uvedomujú procesnú a administratívnu záťaž, ako plazivú finančnú záťaž rozloženú do celého roka a zrejme vnímanú ako nevyhnutnosť.

### **Doplnkový výskum vyvolaných nákladov**

Zber údajov v rámci doplnkového výskumu vyvolaných nákladov zdanenia prebiehal paralelne s hlavným výskumom v období od 24. apríla 2012 do 31. mája 2012. I v tomto prípade sme využili metódu štruktúrovaného dotazníka zverejneného na internete s využitím technológie Google Docs. Výstupom je odhad miery vyvolaných nákladov, a to ako podiel na celkovom verejnom príjme generovanom daňou z príjmu zo závislej činnosti a odvodovým systémom, a ako podiel na HDP.

Do doplnkového výskumu sa zapojilo 23 respondentov, z ktorých 22 bolo zamestnávateľov. Odpovede jedného respondenta boli na základe zjavnej nerelevantnosti z vyhodnocovania vylúčené. Štruktúru výskumnej vzorky podľa právnej formy a počtu zamestnancov zobrazujú grafy č. 21 a 22.

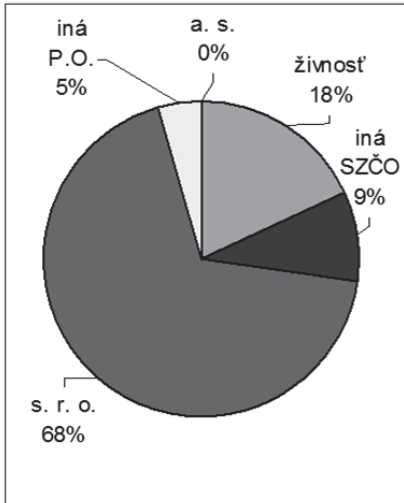
Z hľadiska právnej formy prevažnú časť respondentov tvorili právnické osoby (73 %), z toho rozhodujúcu časť spoločnosti s ručením obmedzeným. Zvyšnú časť (27 %) zredstavujú zamestnávateľia – fyzické osoby, prevažne v právnej forme živnosti.

Z hľadiska počtu zamestnancov vykazuje štruktúra respondentov zjavné vychýlenie smerom k malým zamestnávateľom (46 % respondentov zamestnáva jedného alebo do 5 zamestnancov a ďalších 40 % respondentov zamestnáva od 5 do 20 zamestnancov).

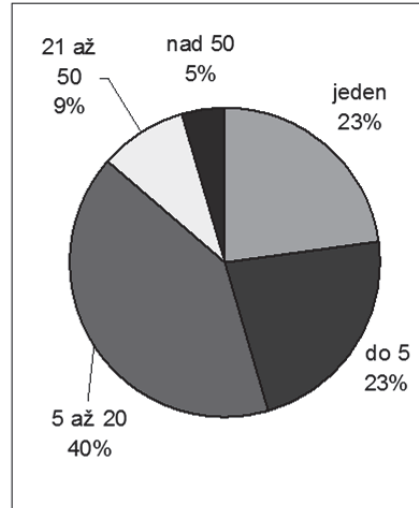
Z hľadiska posúdenia reprezentatívnosti si uvedomujeme, že početnosť výskumnej vzorky je nízka. Na túto skutočnosť upozorňujeme vopred smerom k formulácii zistení a záverov.

### **Odhad miery vyvolaných nákladov zdanenia pre zamestnávateľov**

Priemerná výška vyvolaných nákladov pre jedného zamestnávateľa predstavuje sumu 4 596 EUR, čo pri počte zamestnávateľov 155 047 podľa registra Sociálnej poisťovne predstavuje agregovaný súčet na úrovni 712 647 882 EUR. Miera vyvolaných nákladov vo vzťahu k výnosu dane z príjmu zo ZČ a zdravotných a sociálnych odvodov (7 736 562 411 EUR) tak predstavuje 9,21 %. Miera vyvolaných nákladov vo vzťahu k HDP dosiahla 1,03 %.

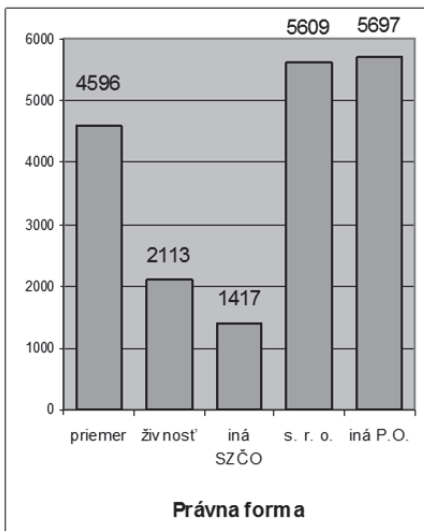
**Graf 21 Štruktúra respondentov podľa právnej formy**

Zdroj: vlastné spracovanie

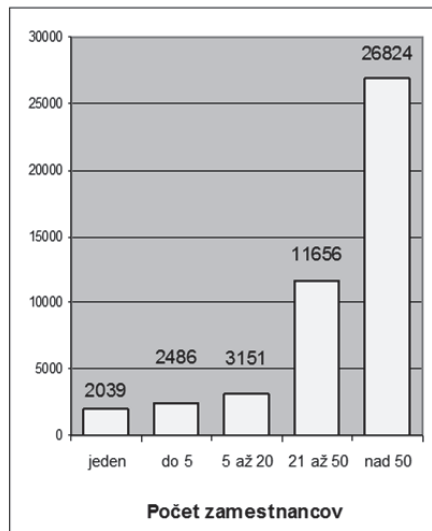
**Graf 22 Štruktúra respondentov podľa počtu zamestnancov**

Zdroj: vlastné spracovanie

Napriek nízkemu počtu respondentov prezentujeme v grafe č. 23 priemernú výšku vyvolaných nákladov na jedného zamestnávateľa podľa ich právnej formy a v grafe č. 24 priemernú výšku podľa počtu zamestnancov.

**Graf 23 Priemerná výška vyvolaných nákladov podľa právnej formy**

Zdroj: vlastné spracovanie

**Graf 24 Priemerná výška vyvolaných nákladov podľa počtu zamestnancov**

Zdroj: vlastné spracovanie

V grafoch 23 a 24 sú zachytené zaujímavé skutočnosti. Po prvé, s rastom počtu zamestnancov rastú aj priemerné vyvolané náklady. Treba si však uvedomiť, že ide o priemerné vyvolané náklady na zamestnávateľa, nie na zamestnanca. Ak by sme jednotlivé údaje vydělili stredom intervalu počtu zamestnancov (pre posledné pásmo použijeme hodnotu 100), prídeme na logický záver, že s rastom počtu zamestnancov priemerné vyvolané náklady na zamestnanca klesajú, resp. stagnujú. Z hľadiska právnej formy predstavujú vyvolané náklady u právnických osôb takmer trojnásobok priemeru pre fyzické osoby.

Čisté vyvolané náklady kalkulujeme odpočítaním získaného úroku ako vyvolaného úžitku od vyvolaných nákladov počítaných vyššie. Získaný úrok odhadujeme samostatne pre zdravotné odvody, sociálne odvody a daň z príjmu zo závislej činnosti (DzP ZČ) s následným súčtom pre účely vykazovania čistých vyvolaných nákladov. Uvažujeme s priemernou úrokovou mierou 1,0 % p. a., ktorá podľa nášho odhadu na základe štatistík o vývoji úrokových mier v roku 2011 predstavovala reálnu možnosť pre uloženie dočasne voľných prostriedkov na obdobie do 1 mesiaca vo forme bankového depozita. Priemernú dobu zákonom akceptovateľného omeškania platby odvodov sme určili na 15 dní, nakoľko odvody sú zo zákona splatné v deň výplaty čistej mzdy a tu odhadujeme, že 15. deň v mesiaci je priemerným výplacným termínom. Neskoršia platba vyvoláva penalizáciu, čo neguje efekt získaného úroku. Pre odvedenie zrazenej DzP ZČ kalkulujeme 5 dní navyše (teda 20 dní), čo zodpovedá zákonom akceptovateľnej lehote.

Výsledky odhadu získaného úroku ukazuje tabuľka 78.

**Tabuľka 78 Odhad sumy získaného úroku zamestnávateľmi**

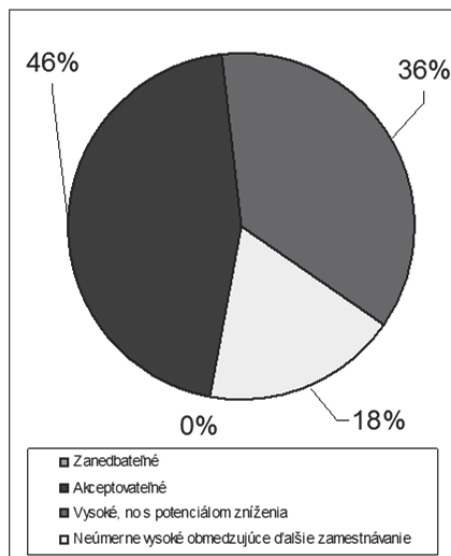
<b>Odhad priemernej úrokovej sadzby (v % p. a.)</b>	<b>1 %</b>
Priemerné legálne zdržanie pri platbe DzP zo ZČ v dňoch	20
Priemerné legálne zdržanie pri platbe odvodov v dňoch	15
Príjem systému zdravotného poistenia v r. 2011 v EUR	2 112 187 411
Príjem systému sociálneho poistenia v r. 2011 v EUR	3 983 000 000
Príjem z dane z príjmu zo závislej činnosti v r. 2011 v EUR	1 641 375 000
Získaný úrok z platieb sociálnych odvodov ročne v EUR	868 022
Získaný úrok z platieb zdravotných odvodov ročne v EUR	1 636 849
Získaný úrok z platieb dane z príjmov zo ZČ ročne v EUR	899 384
Získaný úrok za rok 2011 spolu v EUR	3 404 255

*Zdroj: vlastné spracovanie*

Konštatujeme, že v prípade systematického omeškávania platby dane za termínom jej vyrúbenia, čoho osobitným prípadom je daň z príjmov zo ZČ a zdravotné a sociálne odvody, dochádza k nezanedbateľnému efektu vyvolaného úžitku, ktorý je potrebné vziať do úvahy.

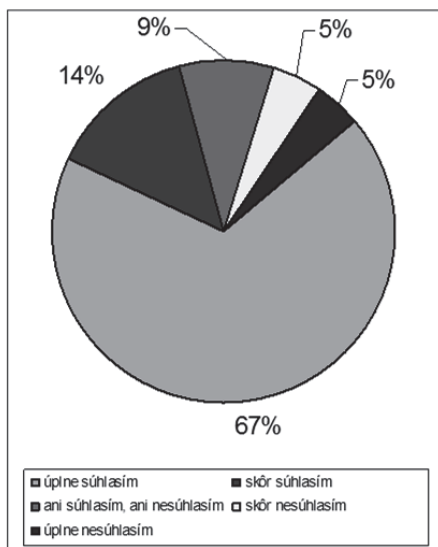
V rámci výskumu sme tiež zmapovali postoj daňových subjektov k vyvolaným nákladom pri využití škály odpovedí o miere akceptovateľnosti nimi znášaného bremena vyvolaných nákladov a miere vystavenia administratívnej záťaži (grafy 25 a 26).

**Graf 25 Miera akceptovateľnosti znášaného bremena vyvolaných nákladov**



Zdroj: vlastné spracovanie

**Graf 26 Odpovede: Administratívu spojenú so zamestnávaním ľudí je príliš mnoho**



Zdroj: vlastné spracovanie

Až 54 % zamestnávateľov považuje vyvolané náklady za vysoké (36 %) až neúmerne vysoké (18 %), ktoré obmedzujú ďalšie zamestnávanie. Je to v kontexte ekonomickej krízy alarmujúci výsledok. Ani jeden z respondentov neoznačil vyvolané náklady za zanedbateľné, za akceptovateľné ich označilo 46 % respondentov.

Z hľadiska vyjadrenia súhlasu s tvrdením „administratívu spojenú so zamestnávaním ľudí je príliš mnoho“, až 81 % respondentov úplne súhlasí (67 %) alebo skôr súhlasí (14 %). Pri týchto výsledkoch je zrejme, že existuje veľký priestor pre úpravy systému tak, aby bola zachovaná minimálne fiškálna neutralita z hľadiska verejných príjmov a súčasne boli odbúrané vyvolané náklady na strane zamestnávateľov.

### 2.3.4 Kritická analýza a zhodnotenie výsledkov hlavného výskumu a odporúčania

Výsledky hlavného výskumu zásadne presahujú očakávania, čo sa týka relatívnej veľkosti vyvolaných nákladov. V snahe obhájiť tieto výsledky analyzujeme v nasledujúcom texte faktory, ktoré môžu stáť v ich pozadí (tabuľka 79). V prvom rade by sme chceli zdôrazniť, že výsledky hovoria o vyvolaných nákladoch pri dani z príjmov platenej podnikateľmi – fyzickými osobami alebo právnickými osobami. Subjektom dane z príjmov fyzických osôb je i početom dominantná skupina zamestnancov s príjmom zo závislej činnosti, ktorí tvoria rozhodujúcu časť daňového výnosu. Ako zdôvodňujeme vyššie, zamestnancov sme zo zacielenia nášho výskumu vynechali. Predovšetkým pre účely interpretácie a medzinárodného porovnávania ešte raz zdôrazňujeme,

že vykázané relatívne miery vyvolaných nákladov dane z príjmov sa týkajú iba podnikateľského okruhu subjektov, ktoré tejto dani podliehajú.

Pokiaľ hovoríme o prekvapivo vysokej relatívnej miere vo vzťahu k daňovému výnosu, môže byť vysvetlením práve táto veličina, ku ktorej namerané vyvolané náklady pomerujeme. Špecifikom daňového systému SR je výrazné daňovo-odvodové zvýhodnenie fyzických osôb – podnikateľov v porovnaní s daňovo-odvodovým zaťažením práce v rámci závislej činnosti. To vedie k relatívne nízkemu daňovému výnosu na dani z príjmu fyzických osôb z podnikania, ktorá v skúmanom roku predstavuje iba 3,34 % celkového daňového výnosu DzP FO. Podobne pri dani z príjmov právnických osôb hovoríme o relatívne nízkom zaťažení v porovnaní s inými krajinami. Osobitným faktorom je i aktuálna ekonomická kríza. V porovnaní s rokom 2008 zaznamenal výnos DzP FO prepad o 71,12 % a výnos DzP PO prepad o 23,67 %. Pokiaľ by sme eliminovali krízový výpadok daňových príjmov (napr. použitím dát z roku 2007), vykázané relatívne miery by klesli na hodnoty 53,11 % (242,29 % resp. 35,98 %). Označme túto alternatívu ako „A“.

Po ďalšie, absolútnu výšku vyvolaných nákladov kalkuluje ako súčet súčinov priemernej výšky vyvolaných nákladov pre jednotlivé skupiny daňovníkov (podľa právnej formy) a početnosti daných skupín. Údaje o počte daňových subjektov v jednotlivých skupinách čerpáme z registrov finančnej správy. Nie je však vylúčené, že časť registrovaných daňových subjektov ekonomickú činnosť dočasne alebo trvalo nevykonáva (prerušenia živnosti, firmy v konkurze, resp. v likvidácii). Ak by sme pripustili, že výskyt takýchto subjektov dosahuje mieru napr. 15 %, ovplyvnilo by to vykázané relatívne miery vyvolaných nákladov. Tie by o daných 15 % klesli na hodnoty 62,36 % (713,17 %, resp. 40,06 %). Túto alternatívu označme ako „B“.

Pre jednotlivé kategórie daňových subjektov podľa právnej formy kalkuluje strednú hodnotu vyvolaných nákladov ako aritmetický priemer. Priemer môže byť skreslený jednak prípadnými extrémnymi hodnotami, ako aj samotným vychýlením vzorky respondentov mimo dokonale reprezentatívny výber. Pokiaľ ide o vychýlenie v dôsledku nadproporčného zastúpenia napr. malých a stredných firiem, je možné na základe v mnohých výskumoch preukázanej regresivity vyvolaných nákladov predpokladať nadhodnotenie strednej hodnoty, a tým i celkových výsledkov. Pokiaľ ide o technickú stránku výpočtu strednej hodnoty, ak by sme priemer nahradili parametrom polohy – mediánom, výsledky by zásadne klesli na hodnoty 40,12 % (637,04 %, resp. 19,67 %), najmä v segmente právnických osôb. Túto alternatívu označme ako „C“.

Osobitným faktorom, ktorý môže ovplyvniť celkové výsledky, je nastavenie hodnôt, ktoré môže nadobúdať koeficient A (upravujúci náklady na vedenie daňovo-účtovnej agendy na vyvolané náklady). Jeho úprava z pôvodne navrhnutých hodnôt (100, 60 a 30 %) na hodnoty napríklad 90, 50, resp. 20 %, znižuje relatívne miery vyvolaných nákladov na hodnoty 61,36 % (734,61 %, resp. 38,29 %). Označme túto alternatívu ako „D“.

Podobne tak popisovaný problém s ocenením času môže výrazne zmeniť výsledky. Vyššie argumentujeme, prečo oceňujeme vynaložený čas dvojnásobkom priemernej mzdy. Ak by sme podobne ako Vaillancourt (1986), Klun (2003) alebo Blažič (2004) použili priemernú mzdu, výsledky by klesli na hodnoty 62,99 % (599,71 %, resp. 44,59 %). Túto alternatívu označme ako „E“.



**Tabuľka 79 Alternatívy výsledkov pri zmene vybraných parametrov**

<b>Alternatíva</b>	<b>Relatívna miera vyvolaných nákladov dane z príjmov</b>	<b>Relatívna miera vyvolaných nákladov dane z príjmov FO</b>	<b>Relatívna miera vyvolaných nákladov dane z príjmov PO</b>
Pôvodné výsledky	73,37 %	839,02 %	47,13 %
Alternatíva „A“	53,11 %	242,29 %	35,98 %
Alternatíva „B“	62,36 %	713,17 %	40,06 %
Alternatíva „C“	40,12 %	637,04 %	19,67 %
Alternatíva „D“	61,36 %	734,61 %	38,29 %
Alternatíva „E“	62,99 %	599,71 %	44,59 %
Upravené výsledky „A+B+C“	24,69 %	156,37 %	12,76 %

*Zdroj: vlastné spracovanie. Pozn. Relatívne miery sú vykazované vo vzťahu k daňovému výnosu.*

Vidíme, že faktorov, ktoré môžu stať za prekvapivými výsledkami, je niekoľko. Vo vzťahu k vyvolaným nákladom ich môžeme rozdeliť na exogénne (pokles daňových príjmov, miera neaktívnych daňových subjektov, voľba strednej hodnoty) a endogénne (nastavenie úrovni koeficientu „A“, ocenenie času). Ich vzájomná kombinácia (napr. eliminácia výpadku daňových výnosov nahradením aktuálnych údajov dlhodobjším priemerom, kalkulácia istej miery neaktívnych daňových subjektov, použitie mediánu) môže znížiť vykázané relatívne miery vyvolaných nákladov o desiatky percent.

K pôvodným výsledkom tak konštruujeme alternatívu „A+B+C“ (posledný riadok tabuľky 79), ktorá znamená, že eliminujeme vplyv iba z hľadiska vyvolaných nákladov exogénnych faktorov. Tieto výsledky môžeme vnímať ako alternatívny, pôvodnému odhadu rovnocenný výstup, ktorý nič nemení na výške vykázaných absolútnych vyvolaných nákladov pre jednotlivé typy platcov. Zároveň rozdiel pôvodného a upraveného odhadu poukazuje na citlivosť vykazovaných relatívnych mier na exogénne faktory, a tým i na ťažkosti v prípadných medzinárodných porovnaníach.

Sumarizujúc oba odhady, pôvodný i upravený, konštatujeme, že vyvolané náklady zdanenia pre daň z príjmu dosiahli v roku 2011 v úhrne 73,37 % (resp. 24,69 %) daňového výnosu. Pre daň z príjmov fyzických osôb (z podnikania) činí vykázaná miera až 839,02 % (resp. 156,37 %) a pre daň z príjmov právnických osôb 47,13 % (resp. 12,76 %).

Či už budeme ďalej pracovať s pôvodnou, alebo upravenou verziou výsledkov, relatívny podiel vyvolaných nákladov na daňovom výnose pri dani z príjmu signalizuje vysokú mieru zaťaženia daňových subjektov. Pripúšťame, že pôvodné i upravené výsledky môžu byť stále nadhodnotené, najmä v súvislosti so vzorkou respondentov a jej možným vychýlením. Reprezentatívnosť sme vyhodnocovali na základe štruktúry respondentov podľa právnej formy, čo samo o sebe v istej miere má i súvis s veľkostným kritériom. Vychýlenie vzorky v smere k menším firmám však mohlo nadhodnotiť výsledky, nakoľko i u vyvolaných nákladov sa predpokladá istá miera regresívnosti a potenciál tzv. úspor z rozsahu.

Vykázaná miera vyvolaných nákladov dane z príjmu vo vzťahu k HDP na úrovni 1,81 % (z toho 0,69 % pre daň z príjmov fyzických osôb a 1,12 % pre daň z príjmov právnických osôb) má vďaka neexistencii problému s bázičným efektom o niečo vyššiu vypovedaciu schopnosť najmä pre účely medzinárodného porovnávania. V každom prípade však hovoríme o tom, že vyvolané náklady pre daň z príjmu dosahujú výšku národohospodárskeho výkonu menšieho odvetvia. Vykázané miery vyvolaných nákladov môžeme upraviť v logike vyššie popisovaných alternatív B+C (alternatíva A je v tomto prípade bezpredmetná). Tým sa dostaneme k upravenému odhadu na úrovni 0,84 % (z toho 0,40 % pre daň z príjmu FO a 0,44 % pre daň z príjmu PO).

Vykázané výsledky, či už ich relatívne vykazujeme vo vzťahu k daňovým výnosom, alebo HDP, sú vysoké. Dokazuje to i medzinárodné porovnanie. Sme si vedomí, akým úskaliam je vystavené prípadné nekritické porovnanie výsledkov vykázaných v iných daňových systémoch, resp. vo výraznom časovom rozstupe. Z prehľadu realizovaných prieskumov vyberáme tie, ktoré boli zamerané na daň z príjmov.

Blažič (2004b) v štúdiu zameranej na malé firmy v Chorvátsku vykázala pri dani z príjmov relatívnu mieru vyvolaných nákladov na úrovni 31,39 % daňového výnosu. Vítková (2002) vykázala vyvolané náklady v pomere k daňovému výnosu na úrovni 427 % pre daň z príjmov fyzických osôb a 55 % pre daň z príjmov právnických osôb. Vítek a Pavel (2008) uvádzajú mieru vyvolaných nákladov na úrovni 5,5 % pre daň z príjmu právnických osôb a 34,4 % pre daň z príjmu fyzických osôb z podnikania. Austrálsky výskum Pope et al. (1995) vykázal 14,5 % mieru vyvolaných nákladov pri dani z príjmu. Allers (1995) uvádza 4 % mieru vyvolaných nákladov pri podnikateľských subjektoch v Holandsku. Wicks a Killworth (1965) hovoria o vyvolaných nákladoch na úrovni 10 % výnosu dane z príjmov právnických osôb. Vysokú mieru vyvolaných nákladov pre malé spoločnosti vyказuje aj Muller (1963).

Z uvedených výsledkov zahraničných výskumov vyplýva, že časť z nich vykázala vysoké miery vyvolaných nákladov pri dani z príjmov. Konštatujeme, že sme dosiahli z hľadiska medzinárodného porovnania výsledky, ktoré patria k najvyšším vykázaným mieram vyvolaných nákladov.

Je teda namieste otázka, či je možné krížovo overiť vykázané priemerné vyvolané náklady na jeden daňový subjekt – ako jediný možný benchmark pre porovnanie uvádzame výsledky výskumov Svetovej banky. Výskumy Svetovej banky ponúkajú iba obmedzenú možnosť krížovej kontroly, nakoľko vykazujú len dva indikátory asociovateľné s vyvolanými nákladmi zdanenia. Prvým je počet hodín venovaný splneniu daňových povinností. Odhad pre rok 2010 činí 257 hodín pre celú daňovo-odvodovú sústavu, pre daň z príjmu právnických osôb činí 43 hodín (daň z príjmu fyzických osôb vykazovaná nie je). Druhým parametrom je ročný počet kontaktov so správcom dane, ktorý je uvádzaný v počte 31 pre celú daňovú sústavu a 1 pre daň z príjmov právnických osôb. Je možné polemizovať o tom, či je v realite možné, aby priemerný daňový subjekt registrovaný pre daň z príjmu právnických osôb vystačil s jedným kontaktom ročne so správcom dane. Daňové priznanie sa síce podáva raz ročne, no veľká časť daňových subjektov platí štvrťročné alebo mesačné preddavky a istá časť je počas roka objektom daňovej kontroly alebo podáva opravné daňové priznanie. Podobne i počet

hodín na úrovni len o niečo viac ako pracovný týždeň môže byť predmetom diskusie v tom zmysle, či ide v bežnej praxi o reálny prípad.

Akceptovaním a ocenením indikátorov vykazovaných vo výskume Svetovej banky sa dostávame na úroveň približne 500 EUR, čo zaostáva za naším odhadom. No výskum Svetovej banky nepočíta s rozhodujúcimi zložkami vyvolaných nákladov, a to sú platby externým subjektom a náklady na zamestnávajú interných zamestnancov spracúvajúcich daňovú agendu (hoci len v časti ich pracovnej náplne). Nemyslíme si teda, že by toto porovnanie s výsledkami výskumov Svetovej banky jednoznačne viedlo k spochybneniu nami vykázaných výsledkov.

Mieru vyvolaných nákladov vo vzťahu k daňovým výnosom považujeme za veľmi vysokú. Je preto na mieste požiadavka, aby tvorca legislatívy zásadným spôsobom zohľadňoval tú skutočnosť, že zdaňované ekonomické subjekty podliehajú podstatne vyššej ekonomickej záťaži v súvislosti so zdanením, než aká je projektovaná zákonom určenou sadzbou zdanenia. Dochádza tak k veľkej strate efektivity v zmysle Smithovej požiadavky o dobrej dani koncipovanej tak, aby nechávala mimo peňaženiek ľudí minimum peňazí nad to, čo prinesie do štátnej pokladnice.

### **Odporúčania pre oblasť teórie a praxe**

Z hľadiska metodiky merania vyvolaných nákladov zdanenia sme potvrdili, že zber údajov metódou štruktúrovaného dotazníka je vhodnou metódou pre ich meranie. Z hľadiska technológie zberu údajov odporúčame na základe našej pozitívnej skúsenosti využiť techniku elektronického dotazníka zverejneného na internete, napr. s využitím technológie Google Docs, ktorá umožňuje automatizované spracovanie odpovedí. Táto technika sa hodí najmä pre jednoduchšie dotazníky, ktoré je potrebné distribuovať k veľkej skupine respondentov. Technológia Google Docs totiž dáva možnosť použiť len niekoľko typov otázok. Zložitejšie dotazníky s viacerými sériami otázok, z ktorých časť môže byť viazaná na odpoveď respondenta v inej otázke, sa v prostredí Google Docs dajú použiť len v obmedzenej miere. Alternatívou technológiou Google Docs je tvorba webovej stránky obsahujúcej formulár s otázkami prepojený na databázu uchovávajúcu odpovede respondentov. To sa javí byť v porovnaní s Google Docs podstatne flexibilnejšou, no zároveň nákladnejšou alternatívou.

Základným úskalím web technológie ako takej je všeobecná prístupnosť dotazníka a s tým súvisiaci možný výskyt nerelevantných respondentov. Tento problém sa dá vyriešiť tým, že výskum bude prístupný iba istému okruhu respondentov (napr. s použitím prístupu na heslo), čo však môže znamenať stratu anonymity. Tá, ako sa ukazuje, je stále z pohľadu respondentov zásadný faktor pre zúčastnenie sa vo výskume. Usudzujeme tak podľa výsledkov predvýskumu i hlavného výskumu, kde len istá skupina respondentov bola ochotná odhaliť svoju identitu zanechaním svojho kontaktu (email, telefón). Iné riešenie problému nerelevantných respondentov sú vyššie spomínané vylučovacie prvé otázky v dotazníku, ktoré odfiltrujú ochotných, no nerelevantných respondentov. Tento spôsob sme využili v hlavnom i doplnkovom výskume a osvedčil sa.

Osobitne vo výskume vyvolaných nákladov sa javí, že vhodnou kombináciou zberu údajov je elektronická forma dotazníka so súčasným oslovením

vybranej vzorky respondentov listom (mailom) a prípadne telefonicky, s cieľom motivovať ich pre vyplnenie elektronickej formy dotazníka. Ideálna forma elektronickeho dotazníka by bola taká, pri ktorej respondent môže na webstránke dotazník vyplniť, uložiť, prípadne sa k nemu vrátiť, v prípade záujmu vytlačiť či preposlať na emailovú adresu, vytlačiť si ho a vyplniť ručne, či kombinácia uvedených možností. I v tomto prípade však považujeme za nutné osloviť potenciálneho respondenta so žiadosťou o účasť vo výskume, či už listom, mailom alebo telefonicky, a to aspoň s jedným opakovaním.

Štruktúrované dotazníky zasielané poštou alebo zverejnené na internete majú spoločnú nevýhodu, ktorá spočíva v riziku nepochopenia otázky respondentom pri súčasnej absencii výskumníka pri vyplňaní dotazníka. V tejto súvislosti odporúčame využiť prednosť elektronickej formy dotazníka, ktorá technologicky umožňuje pridať k jednotlivým otázkam vysvetľujúci komentár, ktorý si respondent môže v prípade potreby zobrazíť. Domnievame sa, že by to mohlo viesť k eliminácii nerelevantných odpovedí. Technológia Google Docs nateraz túto možnosť neposkytuje.

Z hľadiska zamerania výskumu na konkrétnu daň/dane odporúčame, aby bolo prihliadané na reálne spracovávanie daňovej agendy v podnikovej praxi. Treba si uvedomiť, že daňová sústava z pohľadu štátnych inštitúcií či legislatívy je jedna vec, no z pohľadu daňových subjektov iná. Ide najmä o to, že daňová agenda sa u väčšiny daňových subjektov spravidla spracúva v jednom informačno-technickom systéme s obmedzenými možnosťami objektívne vyčleniť, aká časť vzniknutých nákladov pripadá na tú-ktorú daň. Keďže vyvolané náklady zdanenia nie sú v štandardných účtovných systémoch vykazované samostatne, stáva sa ich priraditeľnosť k jednotlivým daniam kritickým bodom v odhadoch ich miery. Ako zmysluplné sa nám javí, že zameranie výskumov bude orientované nie na konkrétnu daň, resp. skupinu daní, ale skupinu daňových subjektov, ktorých spoločná črta je podliehanie rovnakému okruhu daní. Tento prístup umožňuje eliminovať viaceré metodické úskalía, predovšetkým však môže viesť k robustnejším výsledkom meraní.

V nadväznosti na problém pričlenenia nákladových položiek daniam a ich jednotlivým druhom/skupinám si dovoľujeme odporučiť na zváženie uplatnenie nami využitej metódy odhadu respondenta. Podstata spočíva v odhade vyvolaných nákladov zdanenia sumárne pre celý súbor daní, ktorým respondent podlieha a následnom rozdelení celkovej sumy na jednotlivé dane na základe odhadu respondenta. Nami využitý spôsob využíval koeficienty, ktorých hodnota, resp. škála možných hodnôt závisela na odpovedi na vybranú otázku. Je možné diskutovať, do akej miery takýto postup vedie k neskresleným údajom. Domnievame sa však, že možnosť objektivizovať priradenie vyvolaných nákladov jednotlivým daniam prostredníctvom všeobecne platných pravidiel je len veľmi obmedzená, pričom by viedla k spoľahlivejším odhadom než sú tie, ktoré poskytujú samotní respondenti.

Prvé odporúčanie k praxi smerujeme k daňovej legislatíve, resp. jej tvorcom. Predovšetkým vo fáze predvýskumu takmer každý respondent pri návrhoch na zlepšenie požadoval zjednodušenie legislatívy, „spomalenie“ frekvencie zmien, odstránenie duplicit, väčšiu právnu istotu či premyslenosť zmien. Vyskytol sa i nasledovný názor: „Veľká škoda je, že tieto zákony sú robené ľuďmi, ktorí vôbec nepoznajú danú problematiku“. Osobitnú kritiku si

vyslúžili opatrenia, ktoré museli byť krátko po zavedení zrušené, ako napríklad zmena odpisovania pri leasingu či platenie zdravotných odvodov z príjmov z prenájmu. Ukazuje sa, že uvažovanie tvorcov legislatívy končí pri vytlačení zákona či jeho novely v zbierke zákonov, čo považujeme za chybné. Viackrát sa dokázala praktická nevykonateľnosť istých nariadení, resp. ich vysoká nákladnosť, kvôli čomu boli po krátkom čase zrušené.

Preto odporúčame zakomponovať do fázy prípravy daňovo-odvodových zákonov povinnosť predkladateľa vypracovať osobitnú doložku, ktorej obsahom bude analýza dopadov navrhovanej zmeny na daňové subjekty. Podstatné však je, aby táto analýza nebola iba formálna, ale aby bola vykonaná s ohľadom na náklady uvedenia nového pravidla do života a s presným výpočtom povinností, ktoré budú novým opatrením prenesené na daňové subjekty. Želaný efekt tohto opatrenia je, aby predkladateľ legislatívy povinne konfrontoval svoj návrh so spôsobom a nákladmi jeho vykonateľnosti v praxi.

Vzhľadom na existujúci stav legislatívy ďalej odporúčame, aby sa prehodnotili možnosti zásadnej reformy procesu výberu daní, ktorá by vo väzbe na snahu o zjednotenie výberu daní a odvodov zjednodušila daňovo-odvodovú legislatívu, odstránila neopodstatnené výnimky, eliminovala viacnásobné registračné povinnosti daňových subjektov a tzv. duplicity v podávaní rôznych priznaní či výkazov.

Ďalšie odporúčanie smerujeme do oblasti daňovo-odvodovej správy, resp. inštitucionálnej úrovne. Respondenti opakovane vyjadrovali svoju nespokojnosť, napríklad: *„Už niekoľko mesiacov prepojenie medzi jednotným kontaktným miestom a daňovým úradom nefunguje, žiadosti na DÚ neevídujú a my strácame dôveru našich klientov,“* alebo *„Niekedy mám pocit, že tie panie na Daňovom úrade v Pezinku oddelenie registrácie sú tam preto, aby hneď na začiatku odradili kohokoľvek, kto má záujem podnikat' na Slovensku... Na jednej strane existuje agentúra pre podporu a rozvoj malého a stredného podnikania... na druhej strane tam, kde by podpora pre začiatočníkov naozaj mala byť, stačilo by ústretové správanie sa a otvorená komunikácia... nie robiť z Daňového úradu 'bubáka' s nezrozumiteľnými požiadavkami...“*. *„Pomalá reakcia štátnych orgánov na žiadosť podnikateľa. Nechávanie si celej dĺžky lehoty na rozhodovanie.“* *„Všeobecná nekompetentnosť pracovníkov prvého kontaktu v drvivej väčšine štátnych inštitúcií, a to aj pri snahe o vybavenie relatívne štandardných, resp. nárokovateľných žiadostí... absolútna absencia pro-klientského prístupu k "stránkam".“*

V súvislosti s vyššie uvedenými názormi respondentov jednoznačne odporúčame dokončiť projekt UNITAS spočívajúci v zjednotení výberu daní, odvodov a ciel, avšak s prehĺbením orientácie na pro-klientský prístup. Ten neznamená len investície do prebudovania daňových úradov s vytvorením moderných klientskych zón. To si vyžaduje výrazné investície do ľudského kapitálu na strane daňovej správy, spojené s budovaním novej generácie kvalifikovaného personálu. Nie je cieľom, aby správca dane reprezentovaný konkrétnym zamestnancom strácal autoritu, ale aby jeho autorita plynula nie zo zákona a strachu z trestu, ale z jeho kompetentnosti, transparentnosti a nazerania na proces z profesionálneho nadhľadu, nielen z pohľadu potrieb či interných smerníc a procesov správcu dane. Súčasťou kompetencií pracovníka daňovej správy nemá byť len ovládanie interného procesu v rámci daňovej správy, ale aj kompetentnosť z pohľadu daňových subjektov.

Osobitnú skupinu odporúčaní venujeme konkrétnym kritickým miestam v existujúcom daňovo-odvodovom systéme, pričom vo veľkej miere vychádzame z odporúčaní formulovaných účastníkmi vo výskume. Odporúčame:

- posunúť termín pre podávanie súhrnného výkazu k DPH o 5 dní, čím sa zosúladí s termínom pre podávanie daňového priznania k DPH (do 25 dní po skončení zdaňovacieho obdobia);
- zrušiť povinnosť podávať do zdravotnej poisťovne ročný výkaz sumari-  
zujúci údaje o odvedenom poistnom za zamestnancov počas jednotlivých mesiacov (zdravotné poisťovne tie isté údaje už majú, dostávajú ich v rámci mesačných výkazov);
- plne sfunkčniť elektronickú podateľňu pre doručovanie akýchkoľvek dokumentov v súvislosti s platením daní a odvodov bez nutnosti používania zaručeného elektronického podpisu;
- zelektronizovať komunikáciu v súvislosti s uplatňovaním nárokov na dávky zo systému nemocenského poistenia (v súčasnosti dočasne práceneschopný zamestnanec predkladá lekársky atest – tzv. pένenku – zamestnávateľovi a ten musí jeden rovnopis atestu doručovať osobne alebo poštou do pobočky Sociálnej poisťovne, a to aj opakovane, ak práceneschopnosť zasahuje viac mesiacov);
- akceptovať pri daňovej kontrole elektronickú kópiu (sken) dokladov z elektronických registračných pokladníc (aktuálne je kvôli krátkej trvácnosti tlače na dokladoch z ERP nutné mať fotokópiu každého dokladu);
- zmeniť systém vybavovania žiadostí daňových subjektov tak, aby sa skrátila lehota na vybavenie bez neformálneho pravidla „vybavené v posledný deň lehoty“;
- zvážiť zrušenie povinnosti viesť účtovníctvo pre živnostníkov do určitej hranice obratu, so súčasným zavedením paušálnej dane a možnosti evidencie tržieb v systéme prevádzkovanom na centrálnom portáli daňovej správy;
- zrušenie duplicitnej povinnosti posielat' účtovnú závierku do zbierky listín (stačí, ak by bol prepojený systém obchodného registra a daňovej správy, ktorá už účtovnou závierkou disponuje);
- zrušenie duplicitnej povinnosti posielat' Sociálnej poisťovni evidenčný list dôchodkového poistenia pri skončení pracovného pomeru zamestnanca (všetky údaje na ňom už Sociálna poisťovňa dostala na mesačných výkazoch);
- zníženie nákladov na zaručený elektronický podpis schválením alternatívnych nástrojov, napr. na platforme UNIX, MacOS a iné.

## Závěr

První výzkumná studie analyzovala dopady zavedení regulačních poplatků ve zdravotnictví. Z normativního hlediska se přiklání k názoru, že tyto platby za zdraví nejsou plně v souladu s principem ekvity v egalitářském pojetí, ale reprezentují liberální přístup ekonomické teorie. Jedním z cílů implementace regulačních poplatků je přispět k efektivní spotřebě zdravotní péče, uvědomit si její hodnotu a omezenost zdrojů ve zdravotnictví. Autorka se domnívá, že do budoucna lze očekávat, že univerzální a rovný přístup ke zdravotní péči bude deklarován pouze pro určitý balík zdravotnických služeb.

Omezení přístupu ke zdravotní péči způsobené finanční bariérou vychází v České republice nízké. Přestože se zvýšil podíl jednotlivců, kteří deklarovali, že došlo k omezení přístupu ke zdravotní péči po zvýšení spoluúčasti, ve srovnání s dalšími evropskými zeměmi současná úroveň spoluúčasti nepředstavuje vážné bariéry pro přístup ke zdravotní péči. Česká republika s průměrem 0,3 % patřila v rámci evropských zemí mezi země s nejnižší neuspokojenou potřebou zdravotní péče kvůli finanční zátěži, např. podobnou neuspokojenou potřebu vykazalo Finsko, Nizozemí nebo Lucembursko; průměr EU byl mnohem vyšší, 2,7 %; nejvyšší neuspokojená potřeba byla udávána v Litvě s 9,2 %.

Autorka ale upozorňuje, že přestože je úroveň plateb pacientů za zdraví v České republice relativně nízká, implementace regulačních poplatků způsobila zvýšení zátěže rozpočtů některých domácností. Z hlediska ochrany spotřebitelů zdravotní péče je největší mezera spatřována v případě poplatku za pobyt v lůžkovém zařízení. V podstatě lze říci, že v současné době ochrana před tímto typem poplatku chybí. Celkové platby za ústavní péči měly sice dopad pouze na malou část populace, ale většinou se jednalo o osoby pobírající důchod a starší osoby. Tyto skupiny osob také čelily nejvyšší vydané částce za poplatek za hospitalizaci (vydaly třikrát více než ostatní typy domácností). Výsledky také ukázaly, že poplatek za pobyt v lůžkovém zařízení byl jednou z příčin katastrofických výdajů za zdraví (tyto domácnosti vydaly za poplatek za pobyt v lůžkovém zařízení čtyřikrát více než průměrná domácnost). Poplatky za pobyt v lůžkovém zařízení mohou způsobit vážné problémy zejména těm domácnostem, ve kterých musí být pacient na delší dobu a opakovaně hospitalizován (následkem vážného onemocnění). V případě dlouhodobé hospitalizace je navíc hospitalizovaná osoba ekonomicky neaktivní a přichází o svůj standardní výdělek. Přičteme-li k této ztrátě vysoký

(nelimitovaný) kumulovaný poplatek za pobyt v lůžkovém zařízení, může dojít k vážným finančním problémům. Je proto více než žádoucí, aby do systému spoluúčasti byly implementovány nové ochranné prvky. Doporučuje proto, aby i nadále úhrada probíhala za každý den pobytu, avšak s tím, že výše poplatku se bude lišit dle délky pobytu – krátkodobý pobyt a dlouhodobý pobyt. Během krátkodobého pobytu by byla placena plná částka poplatku, zatímco dlouhodobý pobyt by byl zpoplatněn nižší sazbou. Nižší sazba by byla rovněž aplikována na pobyt v souvislosti s porodem. Diferencované sazby je navíc vhodné doplnit ochranným limitem v případě kumulace více hospitalizací během daného roku.

Z hlediska intenzity zátěže rozpočtů domácností bylo zjištěno, že největší vliv mají doplatky a poplatky za léčiva na předpis. Jestliže by tedy mělo docházet k dalšímu zvyšování v této kategorii výdajů, je nutné lépe zacílit ochranu. Zde doporučuje zavedení dvojích sazeb dle specifických diagnóz a nižší ochranný limit nejen pro starší osoby, jako je dnes, ale také pro pacienty dle definovaných diagnóz.

Některé domácnosti, zejména domácnosti důchodců, vydají vysoké částky na ambulantní péči. Proto lze doporučit rozšíření ochrany také na důchodce. Obdobné platí rovněž pro osoby trpící definovanými diagnózami, pro jejich konkrétní stanovení je ale nutná analýza plateb dle diagnóz na základě dat zdravotních pojišťoven. Při kumulaci epizod je navrhováno zavedení odděleného ochranného maxima na celkové placené poplatky za návštěvu u lékaře, a to pro osoby se sníženou sazbou a pro domácnosti s příjmy, které nedosahují definované hranice.

Bylo prokázáno, že náklady na stomatologickou péči způsobily vysoké náklady pro některé domácnosti, neboť v současné době je většina služeb hrazena přímými platbami a velmi omezené množství služeb je bezplatné či s nízkou spoluúčastí. Vzhledem k tomuto faktu navrhuje zrušení regulačního poplatku za návštěvu zubaře, který dle našeho názoru postrádá smysl a naopak zvyšuje náklady za zdraví pro některé domácnosti a přispívá k omezení přístupu ke stomatologické péči.

Aby byl zabezpečen co nejspravedlivější přístup ke zdravotní péči, tvůrci zdravotní politiky by se měli zaměřit zejména na tyto aspekty: determinace zdravotnických služeb, ke kterým je žádoucí zachovat přístup, a proto by neměly být zatíženy spoluúčastí (nebo v menší míře); determinace nejvíce ohrožených skupin; definice souboru výjimek a implementace ochranných prvků. Nejohroženější skupiny, tedy skupiny s vysokou finanční zátěží, skupiny, jejichž přístup může být potenciálně omezen nebo znemožněn kvůli implementaci spoluúčasti, musí být ochráněny před vysokými platbami.

Závěrem je nutno zdůraznit, že monitorování dopadů spoluúčasti by mělo být jednou z priorit tvůrců zdravotní politiky. Přístup ke zdravotní péči musí být pravidelně vyhodnocován, jestliže nechceme zabránit přístupu ke zdravotní péči některým skupinám populace. Implementované ochranné prvky musí být evaluovány a dle zjištění modifikovány. Je tedy zřejmé, že pravidelně opakovaný výzkum dopadu poplatků na dostupnost zdravotnických služeb v ČR je aktuálním úkolem ekonomické vědy.

Druhá a třetí studie (administrativní a vyvolané náklady zdanění) pracuje s údaji z podmínek Slovenské republiky. Její závěry jsou porovnáváné



s existujícími studii, realizovanými českými autory (Vítek, Pavel a další) a pro administrativní náklady zdanění naznačují, že správa daní v SR stojí relativně více, než správa daní v České republice. Toto zjištění ale neznamená, že v ČR je stav optimální a není nutno pracovat na vhodných legislativních změnách.

Z pohledu administrativních nákladů je klíčovým výsledkem potvrzení faktu, že daně s malým výnosem nejsou efektivní z pohledu daňových principů, tak jak je definoval Adam Smith a potvrdila soudobá teorie veřejných financí. V specifických podmínkách krize (zlá ekonomická situace malých podnikatelů a tím daně nízké výnosy daně z příjmu fyzických osob podnikatelů) došlo na Slovensku k situaci, kdy náklady na výběr dosáhly více než 30 % výnosu daně (obdobná situace se objevuje při výběru místních daní u malých obcí). Daně jsou nutným „zlem“, ale toto „zlo“ by nemělo překračovat určité hranice – doporučení je zřejmé: („malé“) daně s vysokými náklady na jejich výběr a nízkým výnosem nejsou vhodnou součástí daňové soustavy a jejich využívání nemusí být efektivní. Slovensko v období daňové reformy v roce 2004 proto mnohé „malé“ daně zrušilo a dle většiny hodnocení se tato změna pozitivně projevila na výkonu ekonomiky. Určitým řešením může být paušální daň, která snižuje jak administrativní, tak i vyvolané náklady zdanění.

Z pohledu vyvolaných nákladů zdanění jsou slovenské (ne plně reprezentativní) údaje „katastrofické“ – fyzické osoby podnikatelé zaplatili na jedno euro odvedené daně více než 8 EUR za náklady spojené s placením daně. Můžeme jen spekulovat, do jaké míry je tento výsledek reálný. Svou roli zde hraje obdobně jako u administrativních nákladů nízký daňový výnos, způsobený ekonomickou krizí, nikoliv čistě jen výše nákladů poplatníka na placení daně.

Bez ohledu na to, kde přesně jsou hodnoty vyvolaných nákladů, výzkum dokladuje, že problematika vyvolaných nákladů není podružným problémem veřejných financí. Jak v podmínkách ČR, tak i SR probíhají změny daňových systémů s cílem navýšení daňových výnosů za každou cenu (v důsledku nutnosti řešit problém fiskální nerovnováhy v podmínkách, kdy je schopnost vlád zvyšovat efektivnost veřejného sektoru omezená a vysoké procento výdajů normativní – viz úvod). Tyto změny jsou spojeny s rizikem zásadních negativních dopadů na celou společnost – standardním zvykem vlád v našem regionu je, že analýzy dopadu vládních opatření (pokud se vůbec realizují, a ne jenom formálně vykážou) nesledují také vyvolané náklady, čímž vzniká riziko zavedení daní, které nejsou ekonomicky efektivní a způsobují plátcům vysoké dodatečné náklady při plnění daňových povinností.

Údaje výzkumu administrativních a vyvolaných nákladů v SR potvrdily významnost problematiky a také výsledky českých výzkumů, které jsou již několik let staré – jedním z úkolů ekonomické teorie (teorie veřejných financí) by proto mělo být zopakovat obdobné výzkumy v českých podmínkách a ověřit, zda se situace zlepšuje, nebo zhoršuje, a zejména naznačit, jak by se zjištění mohla promítnout to budoucích daňových reform.

## Summary

This monograph presents important research results of doctoral students from the department of Public Economics at the Faculty of Administration at Masaryk University in Brno. The goal of this publication is to provide updated knowledge of important efficiency reserves in the public sector and to indicate possible directions for future improvements – any public sector reform/change should be based on detailed knowledge of the core aspects of the particular problem.

From methodological point of view, the text presented in this monograph results from original research of three doctoral students, coordinated by their supervisors, the editors of the book. Each chapter incorporates its own – customized – research methods, relevant to planned scientific research goals. Both qualitative and quantitative research methods are used. Specific research methodologies are described in detail in the relevant chapters.

First chapter deals with co-payments in the Czech health care. The goal of this chapter is to determine the relation between co-payments, their level, structure and total amount/increase on household budgets in the Czech Republic. Based on this, the impact of co-payments on universality and equality of access to health services is evaluated. Following the comprehensive analysis of primary and secondary data, the final part of this chapter proposes the set of potentially needed measures to limit impacts of co-payments on access to health services for vulnerable groups. The search for optimum balance between the need of using co-payments to regulate demand for health care and the requirement of universal access is the motto of proposed changes.

Second chapter deals with the issue of the efficiency of taxation. Today, almost all countries react to problems of fiscal imbalances by reducing spending and increasing taxes. However, tax increase during the recession period or light recovery is really tricky tool, not recommended by most economists because of macroeconomic arguments. The chapter deals with mainly micro-economics aspects of tax increases/taxation. It evaluates the level of administrative and compliance costs of taxation (how much the government and business sector need to spend to collect or to pay taxes). The chapter provides truly important warnings – it especially highlights the fact that taxes with complicated collection rules and taxes with small revenues are too expensive both for the private and the public sector. Any attempt at introducing new tax should be evaluated from this point of view. Similarly to the first chapter, certain policy proposals are provided in the final part of the text.

## Seznam grafů, schémat a tabulek

Graf 1 Podíl čistého příjmu vydaného za zdraví v roce 2007 .....	22
Graf 2 Podíl čistého příjmu vydaného za zdraví v roce 2008 .....	23
Graf 3 Podíl čistého příjmu vydaného za zdraví v roce 2009 .....	23
Graf 4 Platby za zdraví za domácnost a měsíc v letech 2007, 2008 a 2009 (v Kč) .....	25
Graf 5 Podíl ekvivalentního příjmu vydaného na zdraví v letech 2007, 2008 a 2009 .....	26
Graf 6 Platby za zdraví v roce 2007 .....	30
Graf 7 Platby za zdraví v roce 2008 .....	30
Graf 8 Platby za zdraví v roce 2009 .....	30
Graf 9 Důvody pro neuspokojenou potřebu – lékař specialista (% jednotlivců) .....	37
Graf 10 Důvody pro neuspokojenou potřebu – lékař zubař (% jednotlivců) .....	37
Graf 11 Administrativně náklady na 100 jednotek daňových příjmů .....	90
Graf 12 Početnosti alternativ způsobu vybavování daňovo-odvodové agendy .....	115
Graf 13 Najnákladnější daň z pohledu respondentů předvýskumu .....	116
Graf 14 Postoj respondentů k zátaži vyvolanými náklady .....	117
Graf 15 Daňový status respondentů .....	118
Graf 16 Právní forma respondentů .....	118
Graf 17 Velikostná struktúra respondentů podľa obratu .....	120
Graf 18 Prevažujúci spôsob vedenia účtovno-daňovej agendy .....	120
Graf 19 Vyvolané náklady sú? .....	121
Graf 20 Administratívy spojené so zdanením je príliš veľa .....	121
Graf 21 Štruktúra respondentů podľa právnej formy .....	123
Graf 22 Štruktúra respondentů podľa počtu zamestnanců .....	123
Graf 23 Priemerná výška vyvolaných nákladů podľa právnej formy .....	123
Graf 24 Priemerná výška vyvolaných nákladů podľa počtu zamestnanců .....	123
Graf 25 Miera akceptovateľnosti znášaného bremena vyvolaných nákladů .....	125
Graf 26 Odpovede: Administratívy spojené so zamestnávaním ľudí je príliš mnoho .....	125
Schéma 1 Štruktúra definovaných pojmov .....	54
Tabuľka 1 Regulačné poplatky v Českej republike od 1. 1. 2008 .....	17
Tabuľka 2 Přehled vysvětlujících proměnných použitých v regresním modelu .....	20
Tabuľka 3 Rozsah platieb za zdraví v letech 2007, 2008 a 2009 (měsíční průměr v Kč a jako podíl čistého příjmu) .....	21
Tabuľka 4 Platby za zdraví domácností s dětmi a bez dětí v Kč a jako podíl čistého příjmu (v %) .....	24
Tabuľka 5 Platby za zdraví domácností s dětmi a bez dětí (ve věkové kategorii 25–50) v Kč a jako podíl čistého příjmu (v %) .....	24

Tabulka 6 Platby za zdraví na osobu a měsíc podle vlastního hodnocení zdravotního stavu v roce 2008 (v Kč).....	28
Tabulka 7 Rozdíly v platbách za zdraví v roce 2008 (na měsíc v Kč) .....	28
Tabulka 8 Platby za zdraví dle diagnóz .....	29
Tabulka 9 Kategorie plateb za zdraví v letech 2007, 2008 a 2009 (na osobu a měsíc v Kč) .....	31
Tabulka 10 Vybrané kategorie plateb za zdraví dle sociálních skupin (jako podíl čistého příjmu) .....	32
Tabulka 11 Regulační poplatky dle sociálních skupin (měsíční průměr v Kč) .....	33
Tabulka 12 Kategorie plateb za zdraví u domácností s katastrofickými platbami v letech 2007, 2008 a 2009 (za osobu a měsíc v Kč) .....	34
Tabulka 13 Regresní model – metoda nejmenších čtverců s použitím robustní směrodatné chyby .....	35
Tabulka 14 Zdravotní stav jednotlivců s omezeným přístupem ke zdravotní péči lékařů specialistů .....	38
Tabulka 15 Zdravotní stav jednotlivců s omezeným přístupem ke zdravotní péči lékařů zubařů.....	38
Tabulka 16 Existence zdravotního problému u osob s omezeným přístupem k vyšetření lékařem specialistou .....	39
Tabulka 17 Existence zdravotního problému u osob s omezeným přístupem k vyšetření lékařem zubařem .....	39
Tabulka 18 Čistý peněžní příjem domácnosti (měsíční průměr).....	39
Tabulka 19 Neuspokojená potřeba vyšetření u lékaře a zubaře – důvod „příliš drahé“ v roce 2009 (v %) .....	41
Tabulka 20 Administrativne náklady zdanenia .....	50
Tabulka 21 Systém daňovej správy v SR do 31. 12. 2011.....	55
Tabulka 22 Počet daňových subjektov v SR v rokoch 2004–2010 .....	56
Tabulka 23 Výdavky Sociálnej poisťovne od roku 2004–2010.....	56
Tabulka 24 Štruktúra funkčného zaradenia zamestnancov za DS SR 2004–2010 .....	64
Tabulka 25 Štruktúra funkčného zaradenia zamestnancov spojených priamo a nepriamo s výberom daní 2004–2010 za DS SR .....	64
Tabulka 26 Štruktúra funkčného zaradenia zamestnancov priamo spojených s výberom daní 2004–2010 za DS SR.....	65
Tabulka 27 Výpočet koeficientu priamych zamestnancov podieľajúcich sa na výbere celkového inkasa daní za DS SR v rokoch 2004–2010 (2.3) .....	65
Tabulka 28 Výpočet čiastkového počtu zamestnancov (priamych a užších režijných) podieľajúcich sa na výbere celkového inkasa daní za DS SR v rokoch 2004–2010 (2.4) .....	65
Tabulka 29 Výpočet koeficientu priamych a užších zamestnancov podieľajúcich sa na výbere celkového inkasa daní za DS SR v rokoch 2004–2010 (2.5) .....	66
Tabulka 30 Výpočet celkového počtu zamestnancov pripadajúcich na výber celkového inkasa daní za DS SR v rokoch 2004–2010 .....	66
Tabulka 31 Výpočet koeficientu pre prepočet nákladov za DS SR 2004–2010 (2.7).....	66
Tabulka 32 Bežné a investičné náklady za DS SR v rokoch 2004–2010 (roky 2004–2008 v tis. Sk a roky 2009–2010 v €) .....	67
Tabulka 33 Výpočet absolútnych hodnôt administratívnych nákladov výberu daní za DS SR v rokoch 2004–2010 (roky 2004–2008 v tis. Sk a roky 2009–2010 v €) .....	67
Tabulka 34 Inkaso jednotlivých druhov daní za DS SR v rokoch 2004–2010.....	68
Tabulka 35 Nezapočítané položky do výberu jednotlivých daní za DS SR v rokoch 2004–2010 (roky 2004–2008 v tis. Sk a roky 2009–2010 v tis. €).....	68

Tabuľka 36 Výpočet % administratívnych nákladov a inkasa daní za DS SR v rokoch 2004–2010 (roky 2004–2008 v tis. Sk a 2009–2010 v tis. €) .....	68
Tabuľka 37 Hodnoty prepočtových koeficientov pre činnosti jednotlivých druhov daní za roky 2004–2010 .....	69
Tabuľka 38 Administratívne náklady pre jednotlivé druhy daní za roky 2004–2010 za SR (roky 2004–2008 v tis. Sk a roky 2009–2010 v tis. €) .....	69
Tabuľka 39 Percentuálne vyjadrenie podielu administratívnych nákladov a výberu inkasa jednotlivých druhov daní za roky 2004–2010.....	70
Tabuľka 40 Percentuálne vyjadrenie podielu administratívnych nákladov a inkasa pre jednotlivé druhy daní za roky 2004–2010 za DR SR pracovisko Banská Bystrica A – malé daňové úrady .....	71
Tabuľka 41 Percentuálne vyjadrenie podielu administratívnych nákladov a inkasa pre jednotlivé druhy daní za roky 2004–2010 za DR SR pracovisko Banská Bystrica A – malé daňové úrady .....	72
Tabuľka 42 Percentuálne vyjadrenie podielu administratívnych nákladov a inkasa pre jednotlivé druhy daní za roky 2004–2010 za DR SR pracovisko Banská Bystrica, B – stredné daňové úrady.....	73
Tabuľka 43 Percentuálne vyjadrenie podielu AN a inkasa pre jednotlivé druhy daní za roky 2004–2010 za DR SR pracovisko Banská Bystrica, C – veľké daňové úrady.....	74
Tabuľka 44 Rozdelenie zamestnancov Sociálnej poisťovne na ústredie a pobočky..	75
Tabuľka 45 Rozdelenie zamestnancov priamo spojených s výberom poistného, nepriamych a režijných zamestnancov za Sociálnu poisťovňu za roky 2004–2010 .....	75
Tabuľka 46 Výpočet koeficientu pre rozdelenie režijných zamestnancov v rokoch 2004–2010 .....	75
Tabuľka 47 Výpočet celkového počtu zamestnancov pripadajúcich na výber poistného za roky 2004–2010 .....	76
Tabuľka 48 Hodnoty koeficientu pre prepočet nákladov C <sub>2SSC</sub> za roky 2004–2010..	76
Tabuľka 49 Absolútna a relatívna hodnota administratívnych nákladov spojených s výberom poistného za roky 2004–2008 v mld. Sk, 2009–2010 v mil. Eur .....	76
Tabuľka 50 Počet obyvateľov vybranej obce za roky 2004–2010 .....	77
Tabuľka 51 Výnosy miestnych daní a poplatkov od roku 2004–2010 v Sk a v € ....	77
Tabuľka 52 Koeficienty časovej náročnosti operácií pri výbere a kontrole jednotlivých daní a poplatkov vybranej obce za roky 2004–2010 .....	78
Tabuľka 53 Administratívne náklady ako % celkových výnosov a administrat. náklady pre celkový výber miestnych daní a poplatkov pre vybranú obec v rokoch 2004–2010 .....	79
Tabuľka 54 Podiel administratívnych nákladov vybranej obce na jednotlivých druhoch miestnych daní a poplatkov za roky 2004–2010.....	79
Tabuľka 55 Administratívne náklady ako percento z výnosov jednotlivých druhov miestnych daní a poplatkov vybranej obce za roky 2004–2010.....	80
Tabuľka 56 Počet obyvateľov vybraného mesta 1 za roky 2004–2010 .....	80
Tabuľka 57 Výnosy miestnych daní a poplatkov Mesta 1 od roku 2004–2010 v tis. Sk a v €.....	81
Tabuľka 58 Koeficienty časovej náročnosti operácií pri výbere a kontrole jednotlivých daní a poplatkov vybraného Mesta 1 za roky 2004–2010 .....	81
Tabuľka 59 Administratívne náklady ako % celkových výnosov a administrat. náklady pre celkový výber miestnych daní a poplatkov pre vybrané Mesto 1 v rokoch 2004–2010 .....	82
Tabuľka 60 Podiel administratívnych nákladov vybraného Mesta 1 na jednotlivých druhoch miestnych daní a poplatkov za roky 2004–2010.....	82

Tabulka 61 Administratívne náklady ako percento z výnosov jednotlivých druhov miestnych daní a poplatkov vybraného Mesta 1 za roky 2004–2010.....	83
Tabulka 62 Počet obyvateľov vybraného Mesta 2 za roky 2004–2010 .....	83
Tabulka 63 Výnosy miestnych daní a poplatkov vybraného Mesta 2 od roku 2004–2010 v tis. Sk a v €.....	84
Tabulka 64 Koefficienty časovej náročnosti operácii pri výbere a kontrole jednotlivých daní a poplatkov vybraného Mesta 2 za roky 2004–2010 .....	84
Tabulka 65 Administratívne náklady ako % celkových výnosov a administratívne náklady pre celkový výber miestnych daní a poplatkov pre vybrané Mesto 2 v rokoch 2004–2010 .....	85
Tabulka 66 Podiel administratívnych nákladov vybraného Mesta 2 na jednotlivých druhoch miestnych daní a poplatkov za roky 2004–2010 .....	85
Tabulka 67 Administratívne náklady ako percento z výnosov jednotlivých druhov miestnych daní a poplatkov vybraného Mesta 2 za roky 2004–2010... ..	86
Tabulka 68 Hodnoty prepočtových koefficientov pre jednotlivé činnosti ÚFO v rokoch 2001–2003 .....	88
Tabulka 69 Podiel administratívnych nákladov výberu daní (AN) v ČR k daňovému výnosu za roky 2001–2005, posledný stĺpec porovnateľné údaje za SR .....	88
Tabulka 70 Štruktúra nákladov Českej správy sociálneho zabezpečenia a výpočet administratívnych nákladov výberu poisťného na sociálne zabezpečenie (mil. Kč) .....	89
Tabulka 71 Raster krajín OECD z pohľadu výšky daňového zaťaženia a administratívnych nákladov.....	90
Tabulka 72 Administratívne náklady zdaňovania na národnej úrovni (údaje vyzbierané prevažne koncom deväťdesiatych rokov) .....	90
Tabulka 73 Zamestnanci národných daňových inštitúcií .....	94
Tabulka 74 Počet aktívnych daňovníkov na 1 daňového úradníka.....	95
Tabulka 75 Rozhodujúce dlhodobé trendy v kontrole za roky 2006–2011.....	98
Tabulka 76 Porovnanie štruktúry populácie a respondentov .....	119
Tabulka 77 Prezentácia výsledkov hlavného výskumu .....	121
Tabulka 78 Odhad sumy získaného úroku zamestnávateľmi.....	124
Tabulka 79 Alternatívy výsledkov pri zmene vybraných parametrov.....	127

## Použitá literatura

1. ADAMASCHEK, B.: Efektivita vo verejnej správe. Bratislava, Bertelsmanova nadácia, 2000, ISBN 80-968308-3X.
2. ALLEN, R., TOMASSI, D.: Managing Public Expenditure. Paris, SIGMA OECD, 2001.
3. ALLERS, M. 1995. Tax Compliance Costs in the Netherlands. In: Sandford, 1995, s. 173–196.
4. ALLIN, S., MASSERIA, C.: Unmet need as an indicator of health care access. In Eurohealth. Measuring and tackling health inequalities across Europe [online]. 2009, Vol. 15, No. 3 [cit. 2012-04-21]. ISSN 1356-1030. Dostupné z <http://www.lse.ac.uk/collections/LSEHealth>
5. ALLINGHAM, M. G., SANDMO, A.: Income Tax Evasion: A Theoretical Analysis', Journal of Public Economics, 1, s. 323–338. 1972.
6. ALM, J., BAHL, R., MURRAY, M. N.: Audit selection and income tax underreporting in the tax compliance game. In: Journal of Development Economics 42, 1993, s. 1–33.
7. ALM, J., JACKSON, B. R., MCKEE, M.: Estimating the determinants of taxpayers compliance with experimental data. In: National Tax Journal 45, 1992, s. 107–114.
8. ALM, J., BAHL, R., MURRAY, M.N.: Tax Structure and Tax Compliance. Review of Economics and Statistics 72, č. 4, November 1990, s. 603–613.
9. ANDREONI, J., ERARD, B., FEINSTEIN, J.: Tax compliance. In: Journal of Economic Literature 36, 1998, s. 818–860.
10. ARHIN-TENKORANG, D.: Mobilizing Resources for Health: The Case for User Fees Revisited. Center for International Development Working Papers [online]. Harvard University. No. 81, 2001. [cit. 2009-03-27] Dostupné z [http://www.hks.harvard.edu/var/ezp\\_site/storage/fckeditor/file/pdfs/centers-programs/centers/cid/publications/faculty/wp/081.pdf](http://www.hks.harvard.edu/var/ezp_site/storage/fckeditor/file/pdfs/centers-programs/centers/cid/publications/faculty/wp/081.pdf)
11. BABČÁK, V.: Daňové (exekučné) konania, VEDA, Bratislava 2005, str. 48, ISBN 80-7179-413-9 <http://portal.gov.sk/obcan.htm>
12. BAJI, P., BONCZ, I., JENEI, G.Y., GULÁCSI, L.: The short story of co-payments for health care services in Hungary – lessons for neighbouring countries. In: Zeszyty Naukowe Ochrony Zdrowia Zdrowie Publiczne i Zarzadzanie. 2010, 8 (1), s. 37–47. Available on request.
13. BAJI, P., PAVLOVA, M., GULACIA, L., GROOT, W.: User fees for public health care services in Hungary: Expectations, experience, and acceptability from the perspectives of different stakeholders. Health Policy [online]. 2011, Vol. 102, s. 255–262 [cit. 2012-05-02]. Dostupné z <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/21536338>
14. BALDRY, J. C.: Income tax evasion and the tax schedule: Some experimental results. In: Public Finance 42, 1987, s. 357–383.
15. BALKO, L., GRUŇ. E.: Colné právo, 1.diel, Komentár. Bratislava: Ing. Miroslav Mračko, 2001, s. 24 [http://www.government.gov.sk/cgi-in/Info/Usr/infou\\_view2.cgi?material= 02&id=4&vlada](http://www.government.gov.sk/cgi-in/Info/Usr/infou_view2.cgi?material= 02&id=4&vlada)

16. BARR, N.: *The Economics of the Welfare State*. 4th edition. Oxford: Oxford University Press, 2004. 408 s. ISBN 019926497x.
17. BARR, N.: *The Economics of the Welfare State*. Oxford: Oxford University Press, 1993. 2nd edition. 495 s. ISBN 0198774281.
18. BENČO, J., LAŠČEK, L.: *Verejný sektor. Liptovský Mikuláš, Fakulta logistiky, Vojenská akadémia v Liptovskom Mikuláši*, 2002, ISBN 80-8040-172-1
19. BENČO, J. a kol.: *Sociálna politika a sociálny rozvoj*. Banská Bystrica, EF UMB, 2000, ISBN 80-8055-367-X.
20. BEŇOVÁ, E. a kol.: *Financie a mena*. Bratislava, IURA EDITION s.r.o., 2005, ISBN 80-8078-31-5.
21. BEŇOVÁ, E. a kol.: *Financie verejnoprospešných subjektov*. Bratislava, Ekonom, 2002, ISBN 80-225-1300-8.
22. BERČÍK, P., LOVECKÝ, P.: *Územné zmeny obcí v SR od roku 1990*. Bratislava, MV SR - SVS, 2003, ISBN 80-88842-64-6.
23. BERČÍK, P.: *Financovanie miestnych samospráv v Slovenskej republike. Dokumentácia vývoja za roky 1991–1997*. Banská Bystrica, EF UMB, 1999, ISBN 80-8055-223-1.
24. BERGHMAN, J.: *Basic Concepts of Social Security*. In: D. Pieters, ed.: *Social Security in Europe*. Maklu & Bruylant, 1991.
25. BERKI, S. E.: *A look at catastrophic medical expenses and the poor*. Health affairs [online]. 1986, Vol. 5, No. 4 [cit. 2009-03-30]. Dostupné z <http://content.healthaffairs.org/cgi/reprint/5/4/138>
26. BERRY, W. D., FELDMAN, S.: *Multiple Regression in Practise*. Newbury Park, CA: Sage, 1985. Sage University Paper series on Qualitative Applications in Social Sciences. ISBN 0-8039-2054-7
27. BIRD, R., BANTA, S.: *Fiscal sustainability and fiscal indicators in transition economies*. In *Transition Economies and Fiscal Reforms: Proceedings of the Conference on Central and Eastern Europe and the New Independent States*, Shapleigh, A., Andic, F., Banta, S. (eds). June 1999.
28. BIVAINIS, J., SKACKAUSKIENE, I.: *A system of indicators for the complex evaluation of the tax system*. *Business: Theory and Practice*, 10(4): 298-307, 2009.
29. BLACK, P., CALITZ, E., STEENEKAMP, T.: *Public Economics*. 3rd edition. Southern Africa : Oxford University Press, 2006. ISBN 978-0-19-576078-1.
30. BLAUFUS, K., EICHFELDER, S., HUNDSDOERFER, J.: *The Hidden Burden of the Income tax. Compliance Costs of German Individuals*. Discussion Paper. Dostupné v PDF na: [http://www.wiwi.europa-uni.de/de/lehrstuhl/fact/tax/Dokumente\\_oeffentlich/Hidden\\_Burden\\_of\\_the\\_German\\_Income\\_Tax\\_Disc\\_Paper\\_06\\_11.pdf](http://www.wiwi.europa-uni.de/de/lehrstuhl/fact/tax/Dokumente_oeffentlich/Hidden_Burden_of_the_German_Income_Tax_Disc_Paper_06_11.pdf).
31. BLAZIC, H.: *Personal Income Tax Compliance Costs at an Individual Level in Croatia*. CERGE-EI Working Paper, 2004.
32. BLAZIC, H.: *Tax Compliance Costs of Small Business in Croatia*. CERGE-EI Working Paper, 2004.
33. BLUMENTHAL, M., SLEMRUD, J. R.: *The Compliance Cost of the U. S. Individual Income Tax System: A Second Look after Tax Reform*. *National Tax Journal*, Vol. 45, No. 2. 1992. s. 185–202.
34. BORZOVÁ, A., MEDVEĎ, J.: *Úvod do teórie financií a meny*. Banská Bystrica, Fakulta financií UMB, 1997, ISBN 80-8055-091-3.
35. BRIESTENSKÝ, L.: *Demokracia a precitnutia, Verejná správa č. 9/2011, s. 48*.
36. BROOK, R. H., WARE, J. E., ROGERS, W. H., et al.: *Does free Care improve Adults Health? The New England Journal of Medicine*. 1983, Vol. 309. s. 1426–1434.
37. BURÁK, E.: *Daňové úniky v SR a komunálny sektor*. In: *Verejná správa*, 2007, č. 3, s. 39.
38. BURÁK, E.: *Meranie výkonov vo verejnej správe*. In: <http://www.poradca.sk/SubPages/Otvor/Dokument/Clanok.aspx?idclanok=63250>, 2007.
39. BURÁK, E.: *Daňový systém*. In: <http://www.poradca.sk/SubPages/OtvorDokument/Clanok.aspx?idclanok=90587>, 2009.



40. BURÁK, E.: Európske smerovanie daní a slovenský daňový systém. In: <http://www.poradca.sk/SubPages/OtvorDokument/Clanok.aspx?idclanok=74877>, 2010.
41. BUSSE R, RIESBERG A.: Health care systems in transition: Germany. Copenhagen, WHO Regional Office for Europe on behalf of the European Observatory on Health Systems and Policies, 2004 [online]. Vol. 6 No. 9. ISSN 1020-9077. [cit. 2012-10-14]. Dostupné z [http://www.euro.who.int/\\_data/assets/pdf\\_file/0018/80703/E85472.pdf](http://www.euro.who.int/_data/assets/pdf_file/0018/80703/E85472.pdf)
42. CLEMENS, J.: The impact and cost of taxation in Canada: The case for a flat tax reform. The Fraser Institute, 2008. ISBN 978-0-88975-229-0.
43. CLOTFELTER, C.: Tax evasion and tax rates: An analysis of individual returns. In: *Review of Economics and Statistics* 65, 1983, s. 363–373.
44. COCKX, B., BRASSEUR, C.: The Demand for Physician Services – Evidence from a natural experiment. *Journal of Health Economics* [online]. 2003, Vol. 22, No. 6, s. 881–913. [cit. 2010-10-30] Dostupné z <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S016762960300047X>
45. COOMBES, D., VERHEIJEN, T.: Reforma verejnej správy: Porovnanie skúseností východu a západu. Európska komisia, 1997.
46. CULLIS, J., JONES, P.: *Public Finance and Public Choice*. New York: Oxford University Press, 1998.
47. CULLIS, J., LEWIS, A.: Why people pay taxes: from a conventional economic model to a model of economic convention. In: *Journal of Economic Psychology* 18, 1997, s. 305–321.
48. CULYER, A. J.: Equity – some theory and its policy implications. *Journal of Medical Ethics* [online]. 2001, Vol. 27, s. 275–283. [cit. 2012-04-03] Dostupné z <http://jme.bmj.com/content/27/4/275.full.pdf>
49. CULYER, A. J.: The Nature of the Commodity 'Health Care' and its Efficient Allocation. *Oxford Economic Papers*, New Series [online]. 1971, Vol. 23, No. 2, s. 189–211. [cit. 2011-10-30] Dostupné z <http://www.jstor.org/stable/2662234>
50. CULYER, A. J., WAGSTAFF, A.: Need, equity and equality in health and health care. Discussion paper 95 [online]. University of York, 1992. Centre for health economics. Health economics consortium. [cit. 2012-10-23] Dostupné z <http://www.york.ac.uk/media/che/documents/papers/discussionpapers/CHE%20Discussion%20Paper%2095.pdf>
51. ČESKÁ LÉKÁRNICKÁ KOMORA. ČLnK: Česká lékárnická komora (Czech Apothecary Chamber). Vztah regulačního poplatku k ceně léčiv [online]. ČLnK, 2008 [cit. 2012-12-05]. Dostupné z [http://www.lekarnici.cz/getattachment/Proverejnost/Informace-pro-verejnost/Vztah-regulacniho-poplatku-k-cene-leciv/Vztah\\_regulacniho\\_poplatku\\_k\\_cene\\_leciv\\_prezentace.pdf.aspx](http://www.lekarnici.cz/getattachment/Proverejnost/Informace-pro-verejnost/Vztah-regulacniho-poplatku-k-cene-leciv/Vztah_regulacniho_poplatku_k_cene_leciv_prezentace.pdf.aspx)
52. ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. ČSÚ: Český statistický úřad. Příjmy a životní podmínky domácností [online]. c2011. ČSÚ, 2011. [cit. 2012-06-02]. Dostupné z <http://www.czso.cz/csu/2010edicniplan.nsf/p/3012-10>
53. ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. ČSÚ: Mzdy, náklady práce – časové řady [online]. c2012. ČSÚ, 2012. [cit. 2012-12-05]. Dostupné z [http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/pmz\\_cr](http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/pmz_cr)
54. ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. ČSÚ: Průměrná výše důchodů do roku 2009 [online]. c2012. ČSÚ, 2012. [cit. 2012-12-05]. Dostupné z [http://vdb.czso.cz/vdbvo/tabparam.jsp?vov=tabulka&cislotab=SZB0070UU&&kapitola\\_id=16](http://vdb.czso.cz/vdbvo/tabparam.jsp?vov=tabulka&cislotab=SZB0070UU&&kapitola_id=16)
55. DAS-GUPTA, A.: The Income Tax Compliance Cost of Corporations in India, 2000-01. *Vikalpa, The Journal for Decision Makers* Vol. 31, No. 4, s. 9–30, ISSN: 02560909, dostupné na: [http://www.vikalpa.com/pdf/articles/2006/2006\\_oct\\_dec\\_page\\_9\\_30.pdf](http://www.vikalpa.com/pdf/articles/2006/2006_oct_dec_page_9_30.pdf).
56. DE GRAEVE, D., LECLUYSE, A., SCHOKKAERT, E., VAN OURTI, T., VAN DE VOORDE, C.: *Eigen betalingen in de Belgische gezondheidszorg. De impact van supplementen. Equity and Patient Behaviour (EPB)*. Brussel: Federaal Kenniscentrum voor de gezondheidszorg (KCE), 2006. KCE reports 50 A. (D/2006/10.273/68). s. 240.

57. DE GRAEVE, D., VAN OURTI, T.: Distributional Impact of Health Financing in Europe: A Review. *The World Economy* [online]. 2003, Vol. 26, No. 10. [cit. 5. 11. 2008] Dostupné z <http://www.blackwell-synergy.com/action/showPdf?submitPDF=Full+Text+PDF+%28169+KB%29&doi=10.1111%2Fj.1467-9701.2003.00582.x>
58. DÍAZ, C., DELGADO, M. L.: Personal Income Tax Compliance Costs in Spain. In: Sandford, 1995, s. 210–224.
59. DRÁBEK, J., PITTNEROVÁ, I.: Investičné projekty a náklady kapitálu. Zvolen, MAT-CENTRUM, 2001, ISBN 80-89077-00-5.
60. DREHER, A., KOTSOGIANNIS, Ch., McCORRISTON, S.: How do institutions affect corruption and the shadow economy? Discussion Paper, University of Exeter. 2005.
61. DUKHAN, Y., KORACHAIS, C., XU, K., SAKSENA, P., MATHONNAT, J.: Financial burden of health payments in France in 1995– 2006. In WHO [online]. 2010, No. 6. Discussion paper 6/2010. [cit. 2012-04-03] Dostupné z [http://www.who.int/health\\_financing/documents/dp\\_e\\_10\\_06-frp\\_fra.pdf](http://www.who.int/health_financing/documents/dp_e_10_06-frp_fra.pdf)
62. ECONOMOU, C., KARABLI, E., GEITONA, M., KYRIOPOULOS, J.: Fairness of health financing in the Greek health care sector. In: Proceedings of the 8th International Conference on System Science in Health Care: Health care systems. Public and private management [online]. University of Geneva, September 2004. s. 411–415 [cit. 2012-05-02]. Dostupné z <http://www.epekpa.gr/Economou/econ2004.pdf>
63. ECONOMOU, Ch.: Greece: Health system review. *Health Systems in Transition* [online]. 2010, Vol. 12, No. 7, s. 1–180 [cit. 2012-05-02]. ISSN 1817-6127. Dostupné z [http://www.euro.who.int/\\_data/assets/pdf\\_file/0004/130729/e94660.pdf](http://www.euro.who.int/_data/assets/pdf_file/0004/130729/e94660.pdf)
64. EICHFELDER, S., SCHORN, M.: Tax compliance costs: A business administration perspective. *Freie Universität Berlin: 2009. Diskussionsbeiträge des Fachbereichs Wirtschaftswissenschaft der Freien Universität Berlin.*
65. ENSOR, T.: Informal payments for health care in transition economies. *Social Science & Medicine* [online]. 2004, Vol. 58, Issue 2, s. 237-246. [cit. 2012-04-03] Dostupné z <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0277953603000078>
66. ERARD, B., FEINSTEIN, J. S. 1994. The role of moral sentiments and audit perceptions in tax compliance. In: *Public Finance/Finance Publiques* 49 (Supplement), 1994, s. 70–89.
67. EUROPEAN CENTRAL BANK. Exchange rates [online]. c2012. Dostupné z <http://www.ecb.int/stats/exchange/eurofxref/html/index.en.html>
68. European Commission: Directorate-general for economic and financial affairs. *Public Finance in EMU, COM (2003) 283*, Brussels, 2003.
69. European Commission: Directorate-general for economic and financial affairs. *Public Finance in EMU, No. 3*, Brussels, 2001.
70. European Commission: Directorate-general for economic and financial affairs. *Public Finance in EMU, No. 3*, Brussels, 2002.
71. European Commission: Directorate-general for economic and financial affairs. *Public Finance in EMU, No. 3*, Brussels, 2004
72. European Commission: Directorate-general for economic and financial affairs. *The EU Economy, 2002 Review, No.6*, Brussels, 2003.
73. European Commission: Directorate-general for economic and financial affairs. *The EU Economy, 2004 Review, No.6*, Brussels, 2005.
74. European Commission: Directorate-general for economic and financial affairs. *The EU Economy, Review, No.73*, Brussels, 2002.
75. European Commission: *Public Finance in EMU, 2000.*
76. EUROSTAT. Glossary: At-risk-of-poverty rate [online]. European Commission: Eurostat, 2012a. [cit. 2012-12-05]. Dostupné z [http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics\\_explained/index.php/Glossary:At-risk-of-poverty\\_rate](http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Glossary:At-risk-of-poverty_rate)
77. EUROSTAT. Self-reported unmet needs [online]. European Commission: Eurostat, 2012b. [cit. 2012-12-21]. Dostupné z [http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/product\\_details/dataset?p\\_product\\_code=HLTH\\_SILC\\_13](http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/product_details/dataset?p_product_code=HLTH_SILC_13)
78. EVANS, C. 2003. Studying the Studies: An overview of recent research into taxation operating Costs. *eJournal of Tax Research*, Vol. 1, N. 1, 2003. s. 64–92.

79. FEINSTEIN, J. S.: An econometric analysis of income tax evasion and its detection. In: *Rand Journal of Economics* 22, 1991, s. 14–35.
80. FELDSTEIN, J. P.: *Health Care Economics*. Clifton Park: Delmar, 2002. s. 627. ISBN 07-668-0699-5
81. FELDSTEIN, M. S.: The Welfare Loss of Excess Health Insurance. *Journal of Political Economy*. 1973, Vol. 81, No. 2, Part 1, s. 251–280.
82. FELDSTEIN, P. J.: Research on the Demand for Health Services. *The Milbank Memorial Fund Quarterly* [online]. 1965, Vol. 44, No. 3, s. 128–165. [cit. 2012-04-03] Dostupné z <http://www.jstor.org/stable/10.2307/3348968>
83. FIELD, A.: *Discovering Statistics Using SPSS*. 3rd edition. London: SAGE Publications, Ltd., 2009. s. 821. ISBN 978-1-84787-906-6.
84. FREY, B.S., TORGLER, B.: Tax morale and conditional cooperation. *Journal of Comparative Economics* 35, 2007, s. 136–159.
85. FUCHS, K., TULEJA, P.: *Základy ekonomie*. Praha, Ekopress, 2005, ISBN 80-86119-94-7.
86. GAÁL, P.: Health care systems in transition: Hungary. Copenhagen, WHO Regional Office for Europe on behalf of the European Observatory on Health Systems and Policies [online]. 2004, Vol. 6, No. 4 [cit. 2012-05-02]. ISSN 1020-9077. Dostupné z [http://www.euro.who.int/\\_\\_data/assets/pdf\\_file/0008/80783/E84926.pdf](http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0008/80783/E84926.pdf)
87. GAÁL, P., BELLI, P. C., MCKEE, M., SZÓCSKA, M.: Informal Payments for Health Care: Definitions, Distinctions, and Dilemmas. *Journal of Health Politics, Policy and Law* [online]. 2006, Vol. 31, No. 2. [cit. 2009-12-02] Dostupné z <http://web.ebscohost.com/ehost/pdf?vid=2&hid=105&sid=ce4500d5-5730-49a2-8ace-10933ccfc386%40sessionmgr110>
88. GAÁL, P., EVETOVITS, T., MCKEE, M.: Informal payment for health care: Evidence from Hungary. *Health Policy* [online]. 2006, Vol. 77, Issue 1. [cit. 2009-11-30] Dostupné z <http://www.sciencedirect.com/>
89. GALBRAITH, J.K.: *Ekonomía a spoločenské ciele*. Pravda, Bratislava, 1984, bez ISBN.
90. GALLAGHER, M.: Benchmarking Tax Systems, in *Public Administration and Development* 25, 125–144 (2005), Published online in Wiley InterScience, <http://www.interscience.wiley.com> DOI: 10.1002/pad.353)
91. GALLAGHER, M.: Options for Donor Assistance in Tax Policy and Administration Reform in Guatemala, USAID: Guatemala. March 1995.
92. GAŠPAR, M.: *Moderná verejná správa*, Bratislava: Procom, spol. s.r.o., ISBN 80-85717-01-8, 1993.
93. GERKENS, S., MERKUR, S.: Belgium: Health system review. *Health Systems in Transition* [online]. 2010, Vol. 12 No. 5, s. 1–266 [cit. 2012-04-21]. ISSN 1817–6127. Dostupné z [http://www.euro.who.int/\\_\\_data/assets/pdf\\_file/0014/120425/E94245.PDF](http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0014/120425/E94245.PDF)
94. GILL, J. B. S.: *A Diagnostic Framework for Revenue Administration*, Washington, DC: The World Bank, World Bank Technical Paper 472. 2000.
95. GREEN, S., WINTER, D.: Tax Compliance Costs – The Tax Practitioner’s Perspective. In: Sandford, 1995, s. 353–372.
96. GRŮN, L.: *Dejiny daní, poplatkov a cla*. Bratislava: Holoprint, s.r.o., 2000. ISBN 80-967243-2-0.
97. GRŮN, L.: *Dane včera, dnes a zajtra*. Bratislava: Eurounion, 2001.
98. GUTMANN, A.: For and against Equal Access to Health Care. *The Milbank Memorial Fund Quarterly*. Health and Society [online]. 1981, Vol. 59, No. 4., s. 542-560. [cit. 2012-04-03] Dostupné z <http://links.jstor.org/sici?si=0160-1997%281981%2959%3A4%3C542%3AFAAEAT%3E2.0.CO%3B2-R>
99. HABICHT, J., XU, K., COUFFINHAL, A., KUTZIN, J.: Detecting changes in financial protection: creating evidence for policy in Estonia. *Health Policy and Planning* [online]. 2006, 21 (6). s. 421–431. [cit. 2012-04-03] Dostupné z <http://heapol.oxfordjournals.org/content/21/6/421.full.pdf+html>
100. HALÁSKOVÁ, M.: *Veřejná ekonomika*, Ostrava: VŠB - TU Ostrava, 2002, ISBN 80-248-0024-1
101. HAMERNÍKOVÁ, B., KUBÁTOVÁ, K.: *Veřejné finance*. Praha, Eurolex Bohemia, 2000, ISBN 80-86432-01-7.

102. HAMERNÍKOVÁ, B., MAAAYTOVÁ, A. et al.: *Veřejné finance*, Praha: Wolters Kluwer, 2010.
103. HAMERNÍKOVÁ, B. a kol.: *Veřejné finance*. Victoria Publishing, Praha, 1996, ISBN 80-71870-50-1.
104. HANOUSEK, J., PALDA, F.: Quality of government services and the civic duty to pay taxes in the Czech and Slovak republics and other transition countries. *Kyklos* 57 (2), s. 237–252. 2004.
105. HASSELDINE, J., HANSFORD, A.: The Compliance Burden of the VAT: Further Evidence from the UK. *Australian Tax Forum*, 17 (4), 2002, s. 369–388.
106. HASSELDINE, J.: Compliance Cost of Business Taxes in New Zealand. In: Sandford, 1995, str. 126–141.
107. HAVEMAN, R.H., MARGOLIS, J.: *Public Expenditures and Policy Analysis*. Chicago, 1970.
108. HÄKKINEN, U.: Change in determinants of use of physician services in Finland between 1987 and 1996. *Social Science & Medicine* [online]. 2002, Vol. 55, Issue 9, s. 1523–1537 [cit. 2012-04-03]. Dostupné z [http://econpapers.repec.org/article/eesocmed/v\\_3a55\\_3ay\\_3a2002\\_3ai\\_3a9\\_3ap\\_3a1523-1537.htm](http://econpapers.repec.org/article/eesocmed/v_3a55_3ay_3a2002_3ai_3a9_3ap_3a1523-1537.htm)
109. HÄKKINEN, U.: *The Impact of Finnish Health Sector Reforms*. Helsinki: National Research and Development Centre for Welfare and Health, 2005b. Discussion Papers 2/2005 [online]. [cit. 2012-05-02] ISBN 951-33-1781-1 ISSN 1795-6897. Dostupné z [http://www.stakes.fi/verkkojulkaisut/papers/DP2\\_2005.pdf](http://www.stakes.fi/verkkojulkaisut/papers/DP2_2005.pdf)
110. HÄKKINEN, U.: The impact of changes in Finland's health care system. *Health Economics* [online]. 2005a, Vol. 14, Issue S1, s. 101–118 [cit. 2012-05-02]. Dostupné z <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/hec.1030/abstract>
111. HELLER, W. P., SHELL, K.: *On Optimal Taxation with costly administration*. Fels Center of Government, Government Study Center, University of Pennsylvania, 1974.
112. HESSING, D. J., KINSEY, K. A., ELFFERS, H., WEIGEL, R. H.: Tax evasion research: measurement strategies and theoretical models. In: VAN RAAIJ - WARNERYD, K. E., VAN VELDHoven (Eds). 1987. *Handbook of Economic Psychology*, Dordrecht: Kluwer Academic Publishers, 1987. s. 305–321.
113. HEYWOOD, A.: *Politické ideologie*. 4th edition. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2008. s. 362. ISBN 9788073801373.
114. HOFMARCHER, M. M., RACK, H-M.: *Austria: Health system review*. *Health Systems in Transition*, 2006 [online]. Vol. 8 No. 3. s. 247. ISSN 1817-6127. [cit. 2012-10-23]. Dostupné z [http://www.euro.who.int/\\_\\_data/assets/pdf\\_file/0009/96435/E89021.pdf](http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0009/96435/E89021.pdf)
115. HOLEČKOVÁ, J.: *Analýza vlivu zdanění na finanční rozhodování na základě metody výpočtu efektivní daňové sazby (daňových klínů)*. Praha: Acta Oeconomica Pragensia, roč. 10, č. 1, 2002.
116. HOLUBOVÁ, O.: *Kolotočové podvody (Carousel Frauds)*. *Daně a právo v praxi*, 2006, č. 8.
117. HONG, G. S., KIM, S. Y.: Out-of-pocket health care expenditure patterns and financial burden across the life cycle stages. *The Journal of Consumer Affairs* [online]. 2000, Vol. 34, No. 2, s. 291-313. [cit. 2012-04-03] Dostupné z <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1745-6606.2000.tb00095.x/pdf>
118. HOPKINS, S., CUMMING, J.: The impact of changes in private health expenditure on New Zealand households. *Health Policy* [online]. 2001, Vol. 58, No. 3, s. 215–229. [cit. 2012-05-02]. ISSN 0168-8510. Dostupné z [http://ac.els-cdn.com/S0168851001001610/1-s2.0-S0168851001001610-main.pdf?\\_tid=362b2f44-0ebb-11e2-8526-00000aacb35f&acdnat=1349420980\\_36014b03a646629fdb9d359300b3261c](http://ac.els-cdn.com/S0168851001001610/1-s2.0-S0168851001001610-main.pdf?_tid=362b2f44-0ebb-11e2-8526-00000aacb35f&acdnat=1349420980_36014b03a646629fdb9d359300b3261c)
119. HUNČOVÁ, M., STEHLÍK, A.: *Celnictví a spedice*. Brno: Masarykova univerzita, Ekonomicko-správní fakulta, s. 30, 2000.
120. CHATTOPADHYAY, S., DAS-GUPTA, A.: *The Income Tax Compliance Costs of Indian Corporations*. National Institute of Public Finance and Polici, New Delhi, 2002. Dostupné na: [http://planningcommission.nic.in/reports/sereport/ser/stdy\\_cprrtcost.pdf](http://planningcommission.nic.in/reports/sereport/ser/stdy_cprrtcost.pdf).

121. CHAWLA, M., BERMAN, P., KAWIORSKA, D.: Financing Health Services in Poland: New Evidence on Private Expenditures. *Health Economics* [online]. 1998, Vol. 7(4), s. 337 – 346. [cit. 2009-12-07]. Dostupné z <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/9683094>
122. CHEVREUL, K., DURAND-ZALESKI, I., BAHRAMI, S., HERNÁNDEZ-QUEVEDO, C. AND MLADOVSKY, P.: France: Health system review. *Health Systems in Transition*, 2010 [online]. Vol. 12 No. 6. s. 291. ISSN 1817-6127. [cit. 2012-10-23] Dostupné z [http://www.euro.who.int/\\_\\_data/assets/pdf\\_file/0008/135809/E94856.pdf](http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0008/135809/E94856.pdf)
123. CHIAPPORI, P. A., DURAND, F., GEOFFARD, P.Y.: Moral hazard and the demand for physician services. *European Economic Review*. 1998, Vol. 42, Issues 3–5, s. 499–511.
124. CHITTENDEN, F., FOSTER, H., SLOAN, B.: *Taxation and Red Tape: The cost to British Business of Complying with UK Tax system*. London: The Institute of Economic Affairs, 167 s. 2010. ISBN 978 0 225 36612 0.
125. CHRISTIE, E., HOLZNER, M.: Household tax compliance and the shadow economy in Central and Southeastern Europe, Working Paper, Global Development Network, 2004.
126. INEKO. Reformy na Slovensku 2005 [online]. Bratislava, 2006. ISBN 80-89026-21-4. [cit. 2008-10-05]. Dostupné z <http://www.ineko.sk/clanky/publikacie>
127. Informácia o predpokladanom dopade vstupu Slovenskej republiky do Európskych spoločenských na verejné financie v rokoch 2004,2005 a 2006. Ministerstvo financií SR.
128. JACKSON, P.M., BROWN, C.V.: *Ekonomie veřejného sektoru*. Praha, Eurolex Bohemia, 2003, ISBN 80-86432-09-2.
129. JACOBS, O., SPENGLER, Ch., FINKENZELLER, M., ROCHE, M.: *Company Taxation in the New EU Member States: Survey of the Tax Regimes and Effective Tax Burdens for Multinational Investors*. Frankfurt am Main: ERNST & YOUNG AG a The Centre for European Economic Research (ZEW), 2005.
130. JAHODA, R.: *Analýza úprav daňového a dávkového systému z hlediska jejich adresnosti a pobídkovosti*. Praha: VÚPSV – výzkumné centrum Brno, 2006.
131. JAKUBÍKOVÁ, E., BÁNOCIOVÁ, A.: *Daňová reforma v SR a zdaňovanie príjmov obyvateľstva. Vysoká škola báňská – TU Ostrava. Sborník mezinárodní vědecké konference: Účetnictví a daně po vstupu ČR, PR a SR do EÚ*. Ostrava 8.2.–9.2.2005, ISBN 80-248-0762-9.
132. JAMES, S., NOBES, CH.: *The Economics of Taxation*. 7th edition updated. Harlow: Pearson Education Limited (Prentice Hall), 2002. ISBN 978-0-273-64630-3.
133. JAREŠ, M., PAVEL, J., VÍTEK, L.: Zdanění firem v EU po rozšíření, možné implikace pero jeho harmonizaci a pro zdanění firem v ČR. *Acta Oeconomica Pragensia*, 2004, roč. 12, č.7, s. 42. ISBN 80-85752-43-3.
134. JÍLKOVÁ, J., PAVEL, J. (eds.): *Hodnocení efektivity veřejných výdajů na ochranu životního prostředí*. Praha: IREAS, 2006. ISBN 80-86684-31-8.
135. JOHNSON, D. B.: *Teória verejnej voľby*. SOFA, Bratislava,1997,ISBN 80-85752-43-3.
136. JOULFAIAN, D., RIDER, M. 1996. Tax evasion in the presence of negative income tax rates. In: *National Tax Journal* 49, 1996, s. 553–570.
137. JOUMARD, I.: *Tax Systems in European Union Countries*. Working Paper No. 301. Paris: OECD, 2001.
138. KAKWANI, N. C.: Measurement of tax progressivity: An international comparison. *The Economic Journal* [online]. 1976, Vol. 87(345), s. 71-80. [cit. 2009-06-24]. Dostupné z <http://www.jstor.org/stable/2231833>
139. KIRCH, W.: *Encyclopedia of Public Health* [online]. Springer Netherlands, 2008 [cit. 2012-04-21]. ISBN 978-1-4020-5614-7. Dostupné z <http://www.springerlink.com/content/978-1-4020-5613-0/front-matter.pdf>
140. KLABOUCHOVÁ, I.: *Cl a původ zboží, praktický průvodce celním systémem České republiky*. Praha: Polygon, 1995, s. 5.
141. KLAIVUS, J., KAPIAINEN, S.: *Health care financing in Finland 1990– 2006: progressivity, incidence and socio-economic determinants*. Technical Report to the World Health Organization, October 2008.
142. KLEIN, S. et al.: *Gutachten zur Verbesserung der Wirtschaftlichkeit von Impfstoffen in Deutschland* [online]. Berlin: IGES Institut GmbH, 2010 [cit. 2012-11-27].

- Dostupné z  
[http://www.bmg.bund.de/fileadmin/dateien/Publikationen/Gesundheit/Sonstiges/Bericht\\_Gutachten\\_zur\\_Verbesserung\\_der\\_Wirtschaftlichkeit\\_von\\_Impfstoffen\\_in\\_Deutschland.pdf](http://www.bmg.bund.de/fileadmin/dateien/Publikationen/Gesundheit/Sonstiges/Bericht_Gutachten_zur_Verbesserung_der_Wirtschaftlichkeit_von_Impfstoffen_in_Deutschland.pdf)
143. KLUN, M.: Administrative Costs of Taxation in a Transition Country: The Case of Slovenia. *Finance a úvěr* 53, 1–2. 2003. s. 75–84.
  144. KLUN, M.: Compliance Costs of Personal Income Tax in a Transition Country: the Case of Slovenia. *Fiscal Studies*, 25 (1). 2004. s. 93–104.
  145. KLUN, M.: Pre-filled Income Tax Returns: Reducing Compliance Costs for Personal Income Taxpayers in Slovenia. *Financial Theory and Practice* 33(2). 2009. s. 219–233.
  146. KLUN, M.: Tax expenditure analysis of Slovenian income taxes. V: *Skrivena javna potrošnja - budoucnost poreznih izdataka? : konferencija, Zagreb, 10. veljače 2012.* Zagreb: Institut za javne financije, 2012.  
[http://www.ijf.hr/upload/files/file/javna\\_potrosnja/Klun.pdf](http://www.ijf.hr/upload/files/file/javna_potrosnja/Klun.pdf). [COBISS.SI-ID 3808686]
  147. KOOLMAN, X.: Unmet need for health care in Europe. In: *Comparative EU statistics on income and living conditions: issues and challenges. Proceedings of the EU-SILC conference [online].* Helsinki: Eurostat. 6–8 November, 2006. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2007. [cit. 2010-10-18] ISBN 978-92-79-04717-6. Dostupné z  
[http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY\\_OFFPUB/KS-RA-07-007/EN/KS-RA-07-007-EN.PDF](http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-RA-07-007/EN/KS-RA-07-007-EN.PDF)
  148. KOPPEL, A., KAHUR, K., HABICHT, T., SAAR, P., HABICHT, J., VAN GINNEKEN, E.: Estonia: Health system review. *Health Systems in Transition [online].* 2008, Vol. 10, No. 1, s. 1-230 [cit. 2012-04-30]. ISSN 1817-6119. Dostupné z  
[http://www.euro.who.int/\\_\\_data/assets/pdf\\_file/0011/80687/E91372.pdf](http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0011/80687/E91372.pdf)
  149. KORIMOVÁ, G.: Sociální politika. In: *Mária Uramová a kol.: Hospodářská politika. Banská Bystrica, EF UMB, 2003.* s. 145-161, ISBN 80-8055-780-2.
  150. KPMG LLP: *Administrative Burdens: HMRC Measurement Project.* 20 March 2006.
  151. KRŮTILOVÁ, V.: Dopady regulačních poplatků na české domácnosti. *Zdravotnictví v České republice, Praha: Asoc. pro rozv. soc. lék. a řízení péče, 2010, 1/2010, s. 168-172.* ISSN 1213-6050.
  152. KRŮTILOVÁ, V.: Impact of user fees in health care system on health care consumption. *Národohospodářský obzor [online].* Brno: Ekonomicko-správní fakulta MU, 4/2010, s. 113–132. [cit. 2011-11-18]. ISSN 1213-2446. 2011. Dostupné z  
[http://is.muni.cz/do/econ/soubory/aktivity/obzor/6182612/21934825/2010\\_4\\_1\\_Krutilova.pdf](http://is.muni.cz/do/econ/soubory/aktivity/obzor/6182612/21934825/2010_4_1_Krutilova.pdf)
  153. KRŮTILOVÁ, V., YAYA, S.: Unexpected impact of changes in out-of-pocket payments for health care on Czech household budgets. *Health Policy [online].* 2012, vol. 107, Issue 2-3, s. 276-288 [cit. 2012-10-5]. ISSN 0168-8510. Dostupné z  
[http://www.healthpolicyjrn.com/article/S0168-8510\(12\)00188-1/abstract](http://www.healthpolicyjrn.com/article/S0168-8510(12)00188-1/abstract)
  154. KUBÁTOVÁ, K.: *Daňová teorie a politika, Praha: ASPI Publishing, 2003, 264 str.* ISBN 80-86395-84-7
  155. KUBÁTOVÁ, K., VÍTEK, L.: *Daňové teorie a politika. Praha, Grada, 1997.*
  156. KUBÁTOVÁ, K.: *Daňová teorie. 2. vyd. Praha: ASPI Publishing, 2009.*
  157. KUBÁTOVÁ, K., VYBÍHAL, V a kol. : *Optimalizace daňového systému ČR, Praha: EUROLEX, 2004, 179 str.* ISBN 80-86861-05-8
  158. KUBICOVÁ, J.: *Colnictvo. Bratislava: Jana Kubicová, 1999, s. 1,2*
  159. KULAŠÍK, P., Tóth, R.: *Úvod do politológie. Tatra revue, Liptovský Mikuláš, 1998, ISBN 80-967988-5-5.*
  160. KUTZIN, J.: *Health Financing Policy: A guide for decision-makers. Health Financing Policy Paper [online].* WHO, c2008, Vol. 1.[cit. 2012-04-04]. Dostupné z  
[http://www.euro.who.int/\\_\\_data/assets/pdf\\_file/0004/78871/E91422.pdf](http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0004/78871/E91422.pdf)
  161. KUTZIN, J., CHERYL, C., MELITA, J.: *Implementing Health Financing Reform. Lessons from countries in transition. WHO: World Health Organization [online].* WHO, 2010. ISBN 9789289042116. Dostupné z  
[http://www.euro.who.int/\\_\\_data/assets/pdf\\_file/0014/120164/E94240.pdf](http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0014/120164/E94240.pdf)
  162. LÉNÁRTOVÁ, G.: *Daňové systémy. Bratislava: Vydavateľstvo EKONÓM, 2004, s. 56*

163. LEWIS, M.: Who is Paying for Health Care in Eastern Europe and Central Asia? [online]. The World Bank, c2000 [cit. 2009-11-27]. Dostupné z [http://lnweb90.worldbank.org/eca/eca.nsf/Attachments/Who+is+Paying+for+Health+Care+in+Europe+and+Central+Asia/\\$File/Who+Is+Paying+text.pdf](http://lnweb90.worldbank.org/eca/eca.nsf/Attachments/Who+is+Paying+for+Health+Care+in+Europe+and+Central+Asia/$File/Who+Is+Paying+text.pdf)
164. LIPTÁK, J.: Verejné financie. Bratislava, Vydavateľstvo Súvaha, 1999, ISBN 80-88727-21-9.
165. LISÝ, J. a kol.: Dejiny ekonomických teórií. Elita, Bratislava, 1999, ISBN 80-85323-93-1.
166. LONG, J. S., ERVIN, L. H.: Correcting for Heteroscedasticity with Heteroscedasticity Consistent Standard Errors in the Linear Regression Model: Small Sample Considerations. Indiana University, Bloomington, 1998. [cit. 2010-11-18] Dostupné z [http://www.indiana.edu/~jslsoc/files\\_research/testing\\_tests/hccm/98TAS.pdf](http://www.indiana.edu/~jslsoc/files_research/testing_tests/hccm/98TAS.pdf)
167. LONG, J. S., ERVIN, L. H.: Using Heteroscedasticity Consistent Standard Errors in the Linear Regression Model. Indiana University - Bloomington, IN 47405 Initial Draft: September 23, 1998 Revised Draft: September 22, 1999. [cit. 2010-11-18] Dostupné z [http://www.indiana.edu/~jslsoc/files\\_research/testing\\_tests/hccm/99TAS.pdf](http://www.indiana.edu/~jslsoc/files_research/testing_tests/hccm/99TAS.pdf)
168. MAKARA, P.: Policy actions to tackle health inequalities in Hungary arising from the economic crisis. Eurohealth [online]. 2009, Vol. 15, No. 3 [cit. 2012-06-02]. Dostupné z [http://www.euro.who.int/\\_data/assets/pdf\\_file/0020/80435/Eurohealth15\\_3.pdf](http://www.euro.who.int/_data/assets/pdf_file/0020/80435/Eurohealth15_3.pdf)
169. MALMER, H.: The Swedish Tax Reform in 1990-91 and Tax Compliance Costs in Sweden. In: Sandford, 1995, s. 226-262.
170. MALÝ, I.: Fiskální iluze kolem nás. In Acta Oeconomica No 21. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, 2008, 16 s. ISBN 978-80-8083-407-4.
171. MALÝ, I.: K problémům využití přímých plateb při financování zdravotnických služeb. Zdravotnictví v České republice. 2001, Vol. 3, s. 10-14. ISSN 1213-6050.
172. MALÝ, I.: Ochota platit za zdravotnické služby – výsledky empirického výzkumu. In Alternativné prístupy a faktory financovania verejného sektora. Bratislava: Ekonomická univerzita, NHF, 2002. s. 167-175. 1. ISBN 80-225-1631-7.
173. MALÝ, I., PAVLÍK, M., KRŮTILOVÁ, V.: Aktuální problémy tvorby a implementace zdravotní politiky z pohledu regionů. In Dopady vbrnaných veřejných politik na regionální rozvoj v České a Slovenské republice. Brno: Masarykova univerzita, VSEMVS Bratislava, 2012. s. 139-149. ISBN 978-80-210-5805-7. doi:10.5817/CZ.MUNI.M210-5805-2012-139.
174. MANN, A., JACOBS, A., GALLAGHER, M., ALISON, H., WESTRICK, J., SEGOVIA, A., KILL, T.: Aplicación de Mejores Prácticas Internacionales al Desempeno de la Administración Tributaria de Guatemala: Un Estudio de Benchmarking, USAID/DevTech Systems and DAI. 2001.
175. MANNING, W. G., NEWHOUSE, J. P., DUAN, N., KEELER, E. B., LEIBOWITZ, A., MARQUIS, M.S.: Health Insurance and the Demand for Medical Care: Evidence from a Randomized Experiment. The American Economic Review. 1987, Vol. 77, No. 3, s. 251-277.
176. MATSAGANIS, M., MITRAKOS, T., TSAKLOGLOU, P.: Modelling health expenditure at the household level in Greece. The European Journal of Health Economics [online]. 2009, Vol. 10, No. 3, s. 329-336 [cit. 2012-04-04]. Dostupné z <http://www.springerlink.com/content/y273205058277242/>
177. MEDVEĎ, J., NEMEC, J., ORVISKÁ, M., ZIMKOVÁ, E.: Verejné financie. Bratislava, Sprint, 2005, ISBN 80-89085-32-6.
178. MEDVEĎ, J., NEMEC, J. a kol. : Základy verejných financií. Bratislava, Sprint, 2007, ISBN 978-80-89085-84-2.
179. MEDVEĎ, J., NEMEC, J. et al.: Verejné financie. Bratislava: Sprint dva, 2011. ISBN 978-80-89393-46-6.
180. MEDVEĎ, J., NEMEC, J.: Mikroekonomické východiská verejných financií. Bratislava, Sprint, 2004, ISBN 80-89085-29-6.
181. MESSERE, K., DE KAM, F., HEADY, Ch.: Tax Policies in OECD Countries: Choices and Conflicts, London: ICFD, 1993.
182. MESSERE, K.: Tax Policy: Theory and Practice in OECD Countries, Oxford: Oxford University Press, 2003.

183. MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. MPSV: Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. MPSV, c2013. Hmotná nouze. Dostupné z <http://www.mpsv.cz>
184. MINISTERSTVO ZDRAVOTNICTVÍ. MZ: Ministerstvo zdravotnictví [online]. Návod na použití českého zdravotnictví v roce 2008. MZ, c2007. [cit. 2008-04-08] Dostupné z <http://www.mzcr.cz/Pages/105-navod-na-pouziti-ceskehozdravotnictvi.html>
185. MINISTERSTVO ZDRAVOTNICTVÍ. MZ: Ministerstvo zdravotnictví [online]. Tisková zpráva 11. 3. 2009. [cit. 2009-03-20] MZ, c2009. Dostupné z <http://www.mzcr.cz/Pages/777-tiskova-zprava-regulacni-poplatky-prinesly-celkovou-usporu-10-miliard-korun-ktera-se-investovala-do-drive-omezene-dostupne-a-nakladne-lecby-vazne-nemocnych.html>
186. MINISTRY OF SOCIAL AFFAIRS AND HEALTH. Expenditure [online]. Finland, c2012 [cit. 2012-06-09]. Dostupné z <http://www.stm.fi/en/ministry/expenditure>
187. MRKYVKA, P., PAŘIZKOVÁ, I.: Základy finančního práva. Brno: Masarykova univerzita, 2008. str. 52.
188. MURRAY, CH., KNAUL, F., MUSGROVE, P., XU, K., KAWABATA, K.: Defining and measuring fairness in financial contribution to the health system [online]. WHO, 2000. [cit. 2009-03-07] Dostupné z <http://www.who.int/healthinfo/paper24.pdf>
189. MUSGRAVE, R.A., MUSGRAVE, P.B.: Verejné finance v teorii a praxi. Management Press, Praha, 1994, ISBN 80-85603-76-4.
190. NATIONAL INSTITUTE FOR STRATEGIC HEALTH RESEARCH (ESKI, 2007a). Hungarian Health System Scan [online]. January 2007. [cit. 2011-11-07] Dostupné z [http://www.eski.hu/new3/hirlevel\\_en/2007/Hungarian%20health%20system%20scan.pdf](http://www.eski.hu/new3/hirlevel_en/2007/Hungarian%20health%20system%20scan.pdf)
191. NATIONAL INSTITUTE FOR STRATEGIC HEALTH RESEARCH (ESKI, 2007b). Hungarian Health System Scan [online]. June 2007. [cit. 2011-11-07] . Dostupné z [http://www.eski.hu/new3/hirlevel\\_en/2007/Hungarian%20health%20system%20scan-2.pdf](http://www.eski.hu/new3/hirlevel_en/2007/Hungarian%20health%20system%20scan-2.pdf)
192. NATIONAL INSTITUTE FOR STRATEGIC HEALTH RESEARCH (ESKI, 2008). Hungarian Health System Scan [online]. April 2008. [cit. 2011-11-07] Dostupné z [http://www.eski.hu/new3/hirlevel\\_en/2008/HungarianHealthSystemScan-3.pdf](http://www.eski.hu/new3/hirlevel_en/2008/HungarianHealthSystemScan-3.pdf)
193. NEMEC, J., OCHRANA, F., ŠUMPÍKOVÁ, M.: Czech and Slovak Lessons for Public Administration Performance Evaluation, Management and Finance. Ekonomický časopis - Roč. 56, č. 4, p. 353-369. Bratislava, EÚ SAV, 2008.
194. NEMEC, J., WRIGHT, G.: Verejné financie: Teoretické a praktické aspekty verejných financií v procese transformácie krajín strednej a východnej Európy. NISPAce, 1997, ISBN 80-967847-1-4.
195. NEMEC, J.: Štát a trh. End, 1997, ISBN 80-967847-0-4.
196. NEMEC, J.: Verejná ekonomia. Banská Bystrica, Ekonomická fakulta UMB, 2000, ISBN 80-8055-385-8.
197. NERUDOVÁ, D.: Harmonizace nepřímého zdanění v Evropské unii. Daně a právo v praxi, 2005, č. 7.
198. NEUBAUEROVÁ, E. a kol.: Teórie vo verejných financiách. Bratislava, EKONÓM, 2001, ISBN 80-225-1391-1.
199. NEWHOUSE, J. P., MANNING, W. G., DUAN, N., PHELPS, CH. E., BROOK, R. H., MARQUIS, M. S., MARQUIS, K. H., LEIBOWITZ, A., KEELER, E. B., ORR, L. L., MORRIS, C. N.: Some Interim Results from a Controlled Trial of Cost Sharing in Health Insurance [online]. Santa Monica, CA: RAND Corporation, 1982. [cit. 2008-04-08] Dostupné z <http://www.rand.org/pubs/reports/R2847>
200. NIHDI-RIZIV-INAMI - National Institute for Health and Disability Insurance (Rijksinstituut voor Ziekte- en Invaliditeitsverzekering). Nomenclature of health care services [online]. Belgium, c2012 [cit. 2012-10-05] Dostupné z <http://www.riziv.fgov.be/care/nl/nomenclature/>
201. NIHDI-RIZIV-INAMI - National Institute for Health and Disability Insurance (Rijksinstituut voor Ziekte- en Invaliditeitsverzekering). Tariffs, reimbursement and copayments for health care services [online]. Belgium, c2011 [cit. 2011-10-10]. Dostupné z <http://www.riziv.fgov.be/insurer/nl/rate/history/pdf/2011/doctors/raad20110101.nl.pdf>



202. NOVYSEDLÁK, V., PALKOVIČOVÁ, J.: Odhad straty příjmů z daně z přidané hodnoty. marec 2012, Inštitút finančnej politiky, Ekonomická analýza 25. ([www.finance.gov.sk/ifp](http://www.finance.gov.sk/ifp))
203. NYMAN, J. A.: American Health Policy: Cracks in the Foundation. *Journal of Health Politics, Policy and Law* [online]. 2007, Vol. 32, No. 5, s. 760 – 783. DOI 10.1215/03616878-2007-029. [cit. 2012-04-04] Dostupné z <http://jhppl.dukejournals.org/content/32/5/759.full.pdf+html>
204. NYMAN, J. A., MAUDE-GRIFFIN, R.: The Welfare Economics of Moral Hazard. *International Journal of Health Care Finance and Economics* [online]. 2001. Vol. 1, No. 1. s. 23-42. [cit. 2012-04-04] Dostupné z <http://www.jstor.org/stable/3528845>
205. O'DONNELL, O., VAN DOORSLAER, E., WAGSTAFF, A., LINDELOW, M.: Analyzing Health Equity Using Household Survey Data. A Guide to Techniques and their Implementation [online]. The World Bank, 2008. ISBN: 978-0-8213-6933-3. [cit. 2012-11-20] Dostupné z <http://siteresources.worldbank.org/INTPAH/Resources/Publications/459843-1195594469249/HealthEquityFINAL.pdf>
206. OECD. Framework for a Voluntary Code of Conduct for Revenue Bodies and Banks. September 2010. [www.oecd.org/dataoecd/10/9/45989171.pdf](http://www.oecd.org/dataoecd/10/9/45989171.pdf)
207. OECD. Information note – Programmes to Reduce the Administrative Burden of Tax Regulations – Follow up report. March 2010. <http://www.oecd.org/dataoecd/58/27/44972185.pdf>
208. OECD. Information Note – Programs to Reduce the Administrative Burden Resulting from Tax Regulations in Selected Countries. January 2008. [www.oecd.org/dataoecd/39/6/39947998.pdf](http://www.oecd.org/dataoecd/39/6/39947998.pdf)
209. OECD. Public management reform. Paris, 1994.
210. OECD. Tax Administration Guidance & Information Series. FORUM ON TAX ADMINISTRATION. May 2011.
211. OECD. Tax Administration in OECD and Selected Non-OECD Countries: Comparative Information Series 2008. January 2009. [www.oecd.org/dataoecd/57/23/42012907.pdf](http://www.oecd.org/dataoecd/57/23/42012907.pdf)
212. OECD. Tax Administration in OECD and Selected Non-OECD Countries: Comparative Information Series 2010. <http://www.oecd.org/tax/cis>
213. OCHRANA, F., PAVEL, J., VÍTEK, L. a kol.: Veřejný sektor a veřejné finance. Praha, Grada Publishing, 2010. ISBN: 978-80-247-3228-2.
214. OCHRANA, F.: Veřejná volba a řízení veřejných výdajů. Praha, Ekopress, 2003, ISBN 80-86119-71-8.
215. OCHRANA, F.: Veřejný sektor a efektivní rozhodování. Praha, Management Press, 2001, ISBN 80-7261-018-X.
216. ORGANISATION FOR ECONOMIC CO-OPERATION AND DEVELOPMENT. OECD: Organisation for Economic Co-operation and Development. OECD Health Data 2011 [online]. c2011. [cit. 2011-12-10] Dostupné z [http://stats.oecd.org/index.aspx?DataSetCode=HEALTH\\_STAT](http://stats.oecd.org/index.aspx?DataSetCode=HEALTH_STAT)
217. ORVISKÁ, M., HUDSON, J.: Tax evasion, civic duty and the law abiding citizen. *European Journal of Political Economy*, Volume 19, 2003.
218. ORVISKÁ, M.: Sociálně-ekonomická a inštitucionálna analýza tieňovej ekonomiky a daňových únikov. Banská Bystrica, FFUMB, 2005, ISBN 80-8083-116-5.
219. OSTBYE, T., HUNSKAAR, S.: User fees for health services. Norwegian perspective on copayments. *PubMed Central* [online]. 1996, Vol. 42. [cit. 2012-04-04] Dostupné z <http://www.pubmedcentral.nih.gov/articlerender.fcgi?artid=2146912>
220. OSTERKAMP, R.: Public health insurance. Pareto-efficient allocative improvements through differentiated copayment rates. *The European Journal of Health Economics* [online]. 2003, Vol. 4, No. 2, s. 79–84. DOI 10.1007/s10198-002-0155-0. [cit. 2012-04-30] Dostupné z <http://www.springerlink.com/content/91ckpkb0urdeqphg/fulltext.pdf>
221. PAULY, M. V.: The Economics of Moral Hazard. *The American Economic Review* [online]. 1968, Vol. 58, No. 3, Part 1, s. 531-537 [cit. 2012-04-27]. Dostupné z [http://stevereads.com/papers\\_to\\_read/the\\_economics\\_of\\_moral\\_hazard.pdf](http://stevereads.com/papers_to_read/the_economics_of_moral_hazard.pdf)

222. PAVEL, J., VÍTEK, L.: Administrative Costs of the Czech System of Environmental Charges. In: The Eighth Global Conference on Environmental Taxation. Munich: GBS, 2007.
223. PAVEL, J., VÍTEK, L., PŮBAL, K.: Effectiveness of the Czech Tax System – Administrative and Compliance costs measurement. In: URBÁNEK, V., et al. (eds.). Public finance and financial markets – 59th Congress of the IIPF. Praha: Oeconomica, 2003.
224. PAVLÍK, M., MALÝ, I.: Odložená péče jako předmět empirických studií. Zdravotnictví v ČR. 2009, Vol. 2, s. 48–52, ISSN 1213-6050.
225. PAŽITNÝ, P., ZAJAC, R.: Ozdravené zdravotnictví v službách občanů. [online] Bratislava, 2004. ISBN 80-969201-2-X. [cit. 2008-02-10]. Dostupné z <http://www.reformazdravotnictva.sk/pril/BielaKniha.pdf>
226. PEKOVÁ, J., PILNÝ, J.: Veřejná správa a finance, Codex Bohemia, 2002, ISBN 80-86395-21-9.
227. PEKOVÁ, J.: Hospodaření a finance územní samosprávy. Praha, Management Press, 2004, ISBN 80-7261-086-4.
228. PEKOVÁ, J.: Příjmy veřejných rozpočtů, In: Hamerníková, B.: Veřejné finance. Praha: Victoria Publishing, 1996, s. 81.
229. PEKOVÁ, J.: Veřejné finance - úvod do problematiky. Praha, ASPI a.s., 2002, ISBN 80-86395-19-7.
230. PETREŇKA, J. a kolektiv: Úvod do daňovníctva. Ústav ďalšieho vzdelávania riadiacich a hospodárskych pracovníkov pri VŠE, Bratislava 1991, s. 47.
231. PIGOU, A. C.: A Study in Public Finance. 3rd edition. London: Macmillan, 1960.
232. PITT, M. M., SLEMROD, J. R.: The Compliance Cost of Itemizing Deductions: Evidence from Individual Tax Returns. The American Economic Review, Vol. 79, No. 5, 1989, s. 1224–1232.
233. PIZA, R., JULIO, R.: Administración Tributaria de los Impuestos Internos de El Salvador. USAID. December. San Salvador, El Salvador, 1994.
234. POLINSKY, A.M., SHAVELL, S.: Pigouvian taxation with administrative costs. Journal of Public Economics 19, s. 385–394, 1982.
235. POPE, J.: The Compliance Costs of Major Taxes in Australia. In: Sandford, 1995, s. 101–123.
236. POPE, J., RAMESTSE, N.: Small business and the Goods and Services Tax: Compliance Cost Issues. Perth: Curtin University, 2001.
237. POTŮČEK, M. et al.: Veřejná politika. Praha: Sociologické nakladatelství, 2005, s. 399. ISBN 80-86429-50-4.
238. PREBBLE, J.: Costs of Compliance with the New Zealand Controlled Foreign Company Regime. In: Sandford, 1995, s. 321–352.
239. PUDIL, P., VYBÍHAL, V., VÍTEK, L., Pavel, J. a kol.: Zdanění a efektivnost. Eurolex Bohemia, Praha, 2004, ISBN 80-86861-07-4.
240. RASELL, E., BERNSTEIN, J., TANG, K.: The Impact of Health Care Financing on Family Budgets. International journal of health services [online]. 1994, Vol. 24(4), s. 691–714. [cit. 2009-06-07] Dostupné z [https://www.researchgate.net/publication/15301702\\_The\\_impact\\_of\\_health\\_care\\_financing\\_on\\_family\\_budgets](https://www.researchgate.net/publication/15301702_The_impact_of_health_care_financing_on_family_budgets)
241. REKTOŘÍK, J., ŠELEŠOVSKÝ, J. a kol.: Kontrolní systémy veřejné správy a veřejného sektoru. Ekopress, Praha, 2003, ISBN 80-86119-72-6.
242. REKTOŘÍK, J. a kol.: Ekonomika a řízení odvětví veřejného sektoru. Praha, Ekopress, 2002, ISBN 80-86119-60-2.
243. RINGEL, J. S., HOSEK, S. D., VOLAARD, B. A., MAHNOVSKI, S. The Elasticity of Demand for Health Care. A review of the literature and its application to the military health system. RAND monograph reports [online]. 2002. [cit. 2008-04-14] Dostupné z [http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/monograph\\_reports/2005/MR1355.pdf](http://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/monograph_reports/2005/MR1355.pdf)
244. ROBINSON, R.: User charges for health care. In Mossialos, E. et al. Funding health care: options for Europe [online]. WHO, c2002. European Observatory on Health Care Systems series. [cit. 2012-10-05] ISBN 0-335-20925-4 (hb) — ISBN 0-335-20924-6 (pb). Dostupné z [http://www.euro.who.int/\\_\\_data/assets/pdf\\_file/0003/98310/E74485.pdf](http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0003/98310/E74485.pdf)

245. ROS, C. C., GROENEWEGEN, P., DELNOIJ, D. M. J.: All rights reserved, or can we just copy? Cost Sharing arrangements and characteristics of health care system. *Health policy* [online]. 2000, Vol. 52. DOI. 10.1016/S0168-8510(00)00065-8 [cit. 2010-03-18]. Dostupné z <http://nvl002.nivel.nl/postprint/PPpp846.pdf>
246. ROSEN, H. S.: *Public Finance*. New York: IRWIN, 1992. ISBN 0-256-08376-2.
247. SALTMAN, R. B., FIGUERAS, J.: *European Health Care Reform. Analysis of Current Strategies*. Copenhagen: WHO, Regional Office for Europe, c1997 [cit. 2010-03-18]. ISBN 92-890-1336-2 Dostupné z [http://www.euro.who.int/eprise/main/WHO/InformationSources/Publications/Catalogue/20060912\\_1](http://www.euro.who.int/eprise/main/WHO/InformationSources/Publications/Catalogue/20060912_1)
248. SANDFORD, C., GODWIN, M., HARDWICK, P.: *Administrative and compliance costs of taxation*. Bath: Fiscal Publications, 1989. ISBN 0-9515157-0-5.
249. SANDFORD, C. (ed.): *Tax Compliance Costs. Measurement and policy*. Bath: Fiscal Publications, 1995. ISBN 0-9515157-5-6.
250. SAPIEI, N. S., ABDULLAH, M.: The Compliance Costs of the Personal Income Taxation in Malaysia. *International Review of Business Research Papers*, Vol. 4, No. 5. 2008, s. 2219–2230.
251. SHAHRIARI, H., BELLI, P., LEWIS, M.: *Institutional Issues in Informal Health Payments in Poland*. [online] The World Bank, 2001. [cit. 2009-12-06] ISBN 1-932126-42-2. Dostupné z [http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/IW3P/IB/2004/06/03/000265513\\_20040603120514/Rendered/PDF/288620Shahriar1utional0issues1whole.pdf](http://www-wds.worldbank.org/external/default/WDSContentServer/IW3P/IB/2004/06/03/000265513_20040603120514/Rendered/PDF/288620Shahriar1utional0issues1whole.pdf)
252. SHAW, J., SLEMROD, J. WHITING, J.: *Administration and Compliance*. The Institute for Fiscal studies. 2008. [http://www.ifs.org.uk/mirrleesreview/reports/admin\\_compliance.pdf](http://www.ifs.org.uk/mirrleesreview/reports/admin_compliance.pdf)
253. SCHAFFER, R., EARLE, B., AUGUSTI, F.: *International Business Law and its Environment*. New York: West Publishing Company, 1995, s. 271.
254. SCHOKKAERT, E., GUILLAUME, J., LECLUYSE, A., AVALOSSE, H., CORNELIS, K., DE GRAEVE, D.: Evaluatie van de effecten van de maximumfactuur op de consumptie en financiële toegankelijkheid van gezondheidszorg. *Equity and Patient Behaviour (EPB)*. In: KCE reports 80A, 2008. Brussel: Federaal Kenniscentrum voor de Gezondheidszorg (KCE), 2008. D/2008/10.273/35.
255. SCHULTZOVÁ, A. a kol.: *Daňovníctvo, daňová teória a politika*. Bratislava, Iura Edition, 2007, ISBN 978-80-8078-161-3.
256. SCHULTZOVÁ, A. a kol.: *Daňovníctvo v SR, Súvaha*, Bratislava 2004, s. 17.
257. SCHULTZOVÁ, A.: *Daňové systémy vybraných štátov*. Bratislava: Ekonom, 2003.
258. SISKOU, O., KAITELIDOU, D., ECONOMOU, C., KOSTAGIOLAS, P., LIAROPOULOS, L.: Private expenditure and the role of private health instance in Greece: status quo and future trends. *The European Journal of Health Economics* [online]. 2009, Vol. 10, s. 467–474 [cit. 2012-05-02]. Dostupné z <http://www.springerlink.com/content/fjg6361g51221113/>
259. SISKOU, O., KAITELIDOU, D., PAPAKONSTANTINOY, V., LIAROPOULOS, L.: Private health expenditure in the Greek health care system: Where truth ends and the myth begins. *Health Policy* [online]. 2008, Vol. 88, s. 282–293 [cit. 2012-05-02]. Dostupné z <http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0168851008000900>
260. SIVÁK, R. a kol.: *Verejné financie*. Bratislava, Iura Edition, ISBN 978-80-8078-161-3, 2007.
261. SLEMROD, J. R., BLUMENTHAL, M.: The Income Tax Compliance Cost of Big Business. *Public Finance Quarterly*, 24, 4. 1996. s. 411–438.
262. SLEMROD, J. R., SORUM, N.: The Compliance Cost of the U. S. Individual Income Tax System. *The National Tax Journal*, Vol. 37, No. 4. 1984. s. 461–474.
263. SLEMROD, J. R., VENKATESH, V.: The Income Tax Compliance Cost of Large and Mid-Size Businesses. A report to the IRS Large and Mid-Size Business Division. Submitted by the Office of Tax Policy Research, University of Michigan Business School. Dostupné na internete: <http://www.bus.umich.edu/otpr/WP2004-4.pdf>, 14. 9. 2011.
264. SLEMROD, J., YITZHAKI, S.: Tax avoidance, evasion and administration. *National Bureau of economic research: working paper 7473*, 2000. (<http://www.nber.org/papers/w7473>)

265. SLEMROD, J., YITZHAKI, S.: The Cost of Taxation and the Marginal Efficiency Cost of Funds. In *International Monetary Fund Staff Papers*, no. 43, s. 172–198. 1996.
266. SLEMROD, J.: Old George Orwell got it backward: Some thoughts on Behavioral Tax Economics. CESifo Working paper no. 2777. 2009.
267. SMITH, A.: *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations*. Philadelphia: The Pennsylvania State University, 2005.
268. SMITH, A.: *Bohatství národů*. Praha, Liberální institut, 2001.
269. SMITH, K. W., KINSEY, K. A.: Understanding tax paying behavior: A conceptual framework with implications for research. In: *Law and Society Review* 21, 1987, s. 639–666.
270. STIGLITZ, J. E.: *Ekonomie veřejného sektoru*. Grada, Praha, 1997, ISBN 80-7169-454-1.
271. STOTSKY, J., WOLDEMARIAM, A.: *Central American Tax Reforms: Trends and Possibilities*, Working Paper, International Monetary Fund. 2002.
272. *Stratégia decentralizácie a reformy verejnej správy v SR*. Bratislava, Úrad vlády SR, 1999.
273. STRAUSS, R. P., HYUN, J. K.: *The Evolution of the IRS and Taxpayer Compliance: Some Implications for Korea*. Korea Institute of Public Finance. 2001.
274. STRECKOVÁ, Y., MALÝ, I.: *Veřejná ekonomie pro teorii a praxi*. Computer Pres, Praha, 1998, ISBN 80-7226-112-6.
275. STRECKOVÁ, Y.: *Teorie veřejného sektoru*. Brno, Ekonomicko správní fakulta, Masarykova univerzita, 1998, ISBN 80-2101-737-6.
276. SWARTZ, K.: Cost-sharing: Effects on spending and outcomes. The Synthesis Project [online]. 2010, Issue 20, s. 40 [cit. 2012-05-31]. Dostupné z <http://www.rwjf.org/pr/product.jsp?id=71583>
277. SZABÓ, T.: Evidence on cost-sharing in health care: Applications to Hungary. In: *The World Bank* [online]. 2008. [cit. 2009-12-01] Dostupné z <http://siteresources.worldbank.org/INTHSD/Resources/376278-1202320704235/SchneiderCoPaymentsHealthHungaryFeb152008.pdf>
278. SZALAY, T., PAŽITNÝ, P., SZALAYOVÁ, A., FRISOVÁ, S., MORVAY, K., PETROVIČ, M. AND VAN GINNEKEN, E.: Slovakia: Health system review [online]. *Health Systems in Transition*, 2011; Vol. 13, No. 2, s.1–200. ISSN 1817–6127. [cit. 2012-10-14]. Dostupné z [http://www.euro.who.int/\\_\\_data/assets/pdf\\_file/0004/140593/e94972.pdf](http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0004/140593/e94972.pdf)
279. SZENDE, A., CULYER, A. J.: The inequity of informal payments for health care: The case of Hungary. *Health Policy* [online]. 2006. Vol. 75, Issue 3. [cit. 2009-12-01] Dostupné z <http://www.sciencedirect.com/>
280. ŠIROKÝ, J.: *Daňové teorie s praktickou aplikací*, Praha: C.H.Beck, 2003, 249 str. ISBN 80-7179-413-9
281. ŠPAČEK, D.: Czech POINTS – The Czech Showcase? In *State and Administration in a Changing World*. Bratislava: NISPAcee, 2009. 27 s. ISBN 978-80-89013-44-9.
282. ŠPAČEK, D.: *E-Government – cíle, trendy a přístupy k jeho hodnocení*. Praha: C.H. Beck, 2012. 258 s., Beckova edice ekonomie. ISBN 978-80-7400-261-8.
283. ŠPAČEK, D.: *E-Government and its management in the Czech Republic. In Management Horizons in Changing Economic Environment (Visions and Challenges)*. Kaunas, Lithuania: Vytautas Magnus University, 2009. 17 s. ISBN 978-9955-12-504-4.
284. ŠPAČEK, D.: *Moderní principy veřejné správy a vyhodnocování její elektronizace (Dísařtační práce)*. Brno: Masarykova univerzita, Ekonomicko-správní fakulta 2007.
285. ŠPAČEK, D.: Trends of e-government in Czech municipal and regional self-government. *Národohospodářský obzor*, Brno: ESF MU Brno, 2012, 01, od s. 42–67, 26 s. ISSN 1213-2446. 2012.
286. ŠULC, Z.: *Hospodářska politika*. Praha, Consus, 1993, ISBN 80-7160-183-7.
287. TAIT, A. A.: *Value Added Tax International Practice and Problems*. Washington, D.C.: IMF, 1988.
288. THOMSON, S., HABICHT, T., ROOVÁLI, L., EVETOVITS, T., HABICHT, J.: Responding to the challenge of financial sustainability in Estonia's health system: one year on. c2011 [online]. WHO, 2011. [cit. 2012-05-02] Dostupné z [http://www.euro.who.int/\\_\\_data/assets/pdf\\_file/0009/150102/E95604.pdf](http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0009/150102/E95604.pdf)

289. TRAGAKES, E., BRIGIS, G., KARASKEVICA, J., RURANE, A., STUBURS, A., ZUSMANE, E., AVDEEVA, O., SCHÄFER, M.: Latvia: Health system review. *Health Systems in Transition* [online]. 2008. Vol. 10, No. 2, s. 1–253 [cit. 2012-05-02]. ISSN 1817-6127. Dostupné z [http://www.euro.who.int/\\_data/assets/pdf\\_file/0003/95124/E91375.pdf](http://www.euro.who.int/_data/assets/pdf_file/0003/95124/E91375.pdf)
290. TRAN-NAM, B., EVANS, C., WALPOLE, M., RITCHIE, K.: Tax Compliance Costs: Research Methodology and Empirical Evidence from Australia. *The National Tax Journal*, Vol. 53, No. 2. 2000. s. 229–252.
291. TRANSPARENCY INTERNATIONAL ČR. Tisková zpráva TIC [online]. Praha, 2009 [cit. 2009-12-03]. Dostupné z [http://www.transparency.cz/pdf/tz\\_02122009.pdf](http://www.transparency.cz/pdf/tz_02122009.pdf)
292. TRANSPARENCY INTERNATIONAL ČR. Výstup z dotazníku Zdraví bez úplatků [online]. Praha, 2009 [cit. 2009-12-03]. Dostupné z [http://www.transparency.cz/pdf/zdrav\\_uplatky\\_pruzkum\\_02122009.pdf](http://www.transparency.cz/pdf/zdrav_uplatky_pruzkum_02122009.pdf)
293. TRUDE, S.: Patient cost sharing: How much is too much? *Issue Briefs* [online]. 2003, No. 72 [cit. 2012-31-05]. Dostupné z <http://www.hschange.com/CONTENT/630/>
294. URAMOVÁ, M. a kol.: Makroekonómia. EF UMB Banská Bystrica, 2000, ISBN 80-8055-364-5.
295. URAMOVÁ, M. a kol.: Mikroekonómia. EF UMB Banská Bystrica, 1999, ISBN 80-8055-260-6.
296. ÚSTAV ZDRAVOTNICKÝCH INFORMACÍ A STATISTIKY ČR. ÚZIS: Ústav zdravotnických informací a statistiky (Institute of health information and statistics of the Czech Republic). *Ekonomické informace ve zdravotnictví 2010 (Economic information on health care)* [online]. ÚZIS ČR, 2011a [cit. 2012-06-02]. ISSN 1211-6467, ISBN 978-80-7280-969-1. Dostupné z <http://www.uzis.cz/system/files/ekin2010.pdf>
297. ÚSTAV ZDRAVOTNICKÝCH INFORMACÍ A STATISTIKY ČR. ÚZIS: Ústav zdravotnických informací a statistiky (Institute of health information and statistics of the Czech Republic). *Hospitalizovaní v nemocnicích ČR 2010 (Hospitalisation in hospitals in the CR)* [online]. ÚZIS ČR, 2011c [cit. 2012-11-27]. ISSN 1803-0130. Dostupné z <http://www.uzis.cz/katalog/zdravotnicka-statistika/hospitalizovani>
298. ÚSTAV ZDRAVOTNICKÝCH INFORMACÍ A STATISTIKY ČR. ÚZIS: Ústav zdravotnických informací a statistiky (Institute of health information and statistics of the Czech Republic). *Zdravotnická ročenka České republiky 2010 (Czech Health Statistics Year Book)* [online]. ÚZIS ČR, 2011b [cit. 2009-03-20]. ISSN 1210-9991, ISBN 978-80-7280-966-0. Dostupné z <http://www.uzis.cz/publikace/zdravotnicka-rocenka-ceske-republiky-2010>
299. VAILLANCOURT, F., CLEMENS, J.: Compliance and Administrative Costs of Taxation in Canada. In: CLEMENS, J. (ed.) 2008. *The Impact and Costs of Taxation in Canada. The Case of Flat Tax Reform*. The Fraser Institute. 2008. ISBN 978-0-88975-299-0. Dostupné v PDF na: <http://www.fraserinstitute.org>.
300. VAILLANCOURT, F.: The Compliance Cost of Taxes on Business and Individuals: A Review of the Evidence. *Public Finance* 42, No. 3. 1987. ISSN 0709-9231.
301. VAILLANCOURT, F.: The Cost to Canadians of Complying with Personal Income Tax. Fraser Institute, 2010. Dostupné v PDF na: <http://www.fraserinstitute.org>.
302. VAN DOORSLAER, E., MASSERIA, C., KOOLMAN, X.: Inequalities in access to medical care by income in developed countries. *Canadian Medical Association Journal* [online]. 2006, Vol. 174, No. 2 [cit. 2012-04-21]. Dostupné z <http://www.cmaj.ca/content/174/2/177.full.pdf>
303. VAN GINNEKEN, E., OTTICHOVA, A., GASKINS, M.: User fees in the Czech Republic: The continuing story of a divisive tool. *Eurohealth* [online]. Vol. 16, No. 3 [cit. 2012-05-31]. Dostupné z [http://www.euro.who.int/\\_data/assets/pdf\\_file/0007/129436/Eurohealth16\\_3.pdf](http://www.euro.who.int/_data/assets/pdf_file/0007/129436/Eurohealth16_3.pdf)
304. VERBEEK, M.: *A Guide to Modern Econometrics*. England: John Wiley & Sons Ltd, 2004. 2nd edition. p. 429. ISBN 0-470-85773-0.
305. VINCŮR, P. a kol.: *Teória a prax hospodárskej politiky*. Bratislava, SPRINT, 2005, ISBN 80-89085-34-2.
306. VÍTEK, L., PAVEL, J., PUBAL, K.: Efektivnost českého daňového systému. *Finance a úvěr*, 11/2002.

307. VÍTEK, L., PAVEL, J.: Analýza nákladu soukromého sektoru vyvolaných daňovým systémem. Výzkumná studie. Ministerstvo financí ČR. 2008.
308. VÍTEK, L., PAVEL, J., et al.: Vyvolané náklady českého daňového systému. Praha, MF ČR, 2004.
309. VÍTEK, L., PAVEL, J.: Interaction Between Wage Taxation and Benefit System – Influence on Motivation to Work in the Czech Republic and Slovakia During Transition. In: Proceedings of the 60th IIPF Annual Congress Fiscal and Regulatory Competition, IIPF, Milano, 2004.
310. VÍTEK, L., RONALD, H. C.: Společenské náklady, teorie externalit a jejich řešení. In: Externalita a možnosti jejich řešení. Sborník referátu z teoretického semináře. Brno, Ekonomicko-správní fakulta Masarykova univerzita, 1998.
311. VÍTEK, L.: Ekonomická analýza zdanění příjmů. IREAS, Praha. Vydání I., 2008, ISBN 80-86861-56-2
312. VÍTKOVÁ, J., VÍTEK, L.: Společenské vyvolané náklady zdanění. Acta Oeconomica Pragensia, roč. 10, č. 1, 2002, s. 15–30.
313. VÍTKOVÁ, J.: Administrativní a vyvolané daňové náklady. Doktorská dizertační práce. Praha: VŠE, 2002.
314. VORK, A., HABICHT, J., XU, K., KUTZIN, J.: Income-related inequality in health care financing and utilisation in Estonia since 2000. In: Health Financing Policy Paper [online]. 2010. Vol. 3. WHO, 2010. [cit. 2012-04-21] Dostupné z [http://www.euro.who.int/\\_\\_data/assets/pdf\\_file/0009/78903/e92952.pdf](http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0009/78903/e92952.pdf)
315. VŠEOBECNÁ ZDRAVOTNÍ POJIŠŤOVNA ČESKÉ REPUBLIKY. VZP ČR: Všeobecná zdravotní pojišťovna České republiky (General Health Insurance Company of the Czech Republic). Infoservis VZP [online]. VZP ČR, 2012, Vol. 9, No. 3. [cit. 2012-12-28]. Dostupné z <http://www.vzp.cz/uploads/document/infoservis-09-2012.pdf>
316. VUORENKOSKI, L.: Ensuring access to public health care – follow-up. Health Policy Monitor [online]. April 2006 [cit. 2008-04-24]. Dostupné z <http://www.hpm.org/survey/fi/a7/3>
317. VUORENKOSKI, L., MLADOVSKY, P., MOSSIALOS, E.: Finland: Health system review. Health Systems in Transition [online]. 2008, Vol. 10, No. 4, s. 1–168 [cit. 2012-05-02]. ISSN 1817-6119. Dostupné z [http://www.euro.who.int/\\_\\_data/assets/pdf\\_file/0007/80692/E91937.pdf](http://www.euro.who.int/__data/assets/pdf_file/0007/80692/E91937.pdf)
318. Vyhláška č. 376/2011 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o veřejném zdravotním pojištění.
319. Výročné správy o činnosti daňových orgánů za roky 2004–2010.
320. Výročné správy o činnosti colnej správy za roky 2004–2010.
321. Výročné správy o činnosti Sociálnej poisťovne za roky 2004–2010.
322. WAGSTAFF, A., VAN DOORSLAER, E. Catastrophe and Impoverishment in Paying for Health Care: With Applications to Vietnam 1993-98 In: The World Bank [online] 2002. [cit.2009-03-21] Dostupné z <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/TOPICS/EXTHEALTHNUTRITIONANDPOPULATION/EXTPAH/0,,contentMDK:20278877~menuPK:460199~pagePK:148956~piPK:216618~theSitePK:400476,00.html>
323. WAGSTAFF, A., VAN DOORSLAER, E.: Equity in health care finance and delivery. [online] 2nd draft, October, 1998. [cit. 2012-04-30 ] Dostupné z [http://www.ssu.ac.ir/fileadmin/templates/fa/daneshkadaha/daneshkade-behdasht/manager\\_group/upload\\_manager\\_group/manabe\\_elmi/ebook/english/EQUITY\\_IN\\_HEALTH\\_CARE\\_FINANCE\\_AND\\_DELIVERY.pdf](http://www.ssu.ac.ir/fileadmin/templates/fa/daneshkadaha/daneshkade-behdasht/manager_group/upload_manager_group/manabe_elmi/ebook/english/EQUITY_IN_HEALTH_CARE_FINANCE_AND_DELIVERY.pdf)
324. WALLSCHUTZKY, I.: Cost of Compliance for Small Business: Results from Twelve Case Studies in Australia. In: Sandford, 1995, s. 275–298.
325. WENDT, C. Mapping European healthcare systems: a comparative analysis of financing, service provision and access to health care. Journal of European Social Policy [online]. 2009, Vol. 19, No. 5 [cit. 2012-04-21]. Dostupné z <http://esp.sagepub.com/content/19/5/432>
326. WHITEHEAD, M.: The concepts and principles of equity and health. Health Promotional International [online]. 1991, Vol. 6, Issue 3, s. 217–228. [cit. 2012-04-30] Dostupné z <http://heapro.oxfordjournals.org/content/6/3/217.full.pdf+html>
327. WONG, D. M. et al.: Effect of Cost Sharing on Care Seeking and Health Status: Results from the Medical Outcomes Study. American Journal of Public Health

- [online]. 2001, Vol. 91, No. 11 [cit. 2012-04-21]. Dostupné z <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1446896/>
328. WORLD HEALTH ORGANIZATION. Regional Office for Europe. WHO: The World Health Organisation European Health for all Database [online]. WHO, c2012. Dostupné z <http://www.euro.who.int/hfadb>
  329. WORLD HEALTH ORGANIZATION. Regional Office for Europe. WHO: The World Health Organisation. What are the equity, efficiency, cost containment and choice implications of private health-care funding in Western Europe? [online] WHO: Regional Office for Europe's Health Evidence Network (HEN), 2004 [cit. 2008-01-10]. Dostupné z <http://www.euro.who.int/document/e83334.pdf>
  330. WRIGHT, G., NEMEC, J.: Management veřejné správy. Praha, Ekopress, 2003, ISBN 80-86119-70-X.
  331. WYSZEWIANSKI, L.: Families with catastrophic health care expenditure. Health Services Research [online]. 1986, Vol. 21(5) [cit. 2009-11-11]. Dostupné z <http://www.pubmedcentral.nih.gov/articlerender.fcgi?artid=1068978>
  332. XU, K., EVANS, D. B., KAWABATA, K. et al.: Household catastrophic health expenditure: a multi-country analysis. The Lancet [online]. 2003, Vol. 362 [cit. 2012-04-21]. Dostupné z [http://www.who.int/health\\_financing/documents/lancet-catastrophic\\_expenditure.pdf](http://www.who.int/health_financing/documents/lancet-catastrophic_expenditure.pdf)
  333. XU, K., SAKSENA, P., CARRIN, G., JOWETT, M., KUTZIN, J., RURANE, A.: Access to health care and the financial burden of out-of-pocket payments in Latvia. In: Technical Briefs for Policy-Makers [online]. 2009, Vol. 1 [cit. 2012-04-21]. WHO, 2009. Dostupné z [http://www.who.int/health\\_financing/documents/cov-pb\\_e\\_09\\_01-oops-lat/en/index.html](http://www.who.int/health_financing/documents/cov-pb_e_09_01-oops-lat/en/index.html)
  334. YARDIMA, M. S., CILINGIROGLU, N., YARDIMB, N.: Catastrophic health expenditure and impoverishment in Turkey. Health Policy [online]. 2010, Vol. 94, No. 1, s. 26–33 [cit. 2012-04-30]. Dostupné z <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/pubmed/19735960>
  335. Zákon č. 104/2007 Z. z. o spotrebnej dani z vína v znení neskorších predpisov
  336. Zákon č. 105/2004 Z. z. o spotrebnej dani z liehu v znení neskorších predpisov
  337. Zákon č. 106/2004 Z. z. o spotrebnej dani z tabakových výrobkov v znení neskorších predpisov
  338. Zákon č. 107/2004 Z. z. o spotrebnej dani z piva v znení neskorších predpisov
  339. Zákon č. 110/2006 Sb., o živoním a existenčnóm minimu
  340. Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi
  341. Zákon č. 222/2004 Z. z. o dani z pridanej hodnoty v znení neskorších predpisov
  342. Zákon č. 261/2007 Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů
  343. Zákon č. 461/2003 Z. z. o sociálnom poistení v znení neskorších predpisov
  344. Zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a o změně a doplnění některých souv. zákonů
  345. Zákon č. 511/1992 Z. z. o správě daní a poplatkov a o zmenách v sústave finančných orgánov v znení neskorších predpisov
  346. Zákon č. 581/2004 Z. z. o zdravotných poisťovniach, dohľade nad zdravotnou starostlivosťou v znení neskorších predpisov
  347. Zákon č. 582/2004 Z. z. o miestnych daniach a miestnom poplatku za komunálne odpady a drobné stavebné odpady v znení neskorších predpisov
  348. Zákon č. 595/2003 Z. z. o dani z príjmov v znení neskorších predpisov
  349. Zákon č. 609/2007 Z. z. o spotrebnej dani z elektriny, uhľia a zemného plynu v znení neskorších predpisov
  350. Zákon č. 652/2004 Z. z. o orgánoch štátnej správy v colníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov
  351. Zákon č. 98/2007 Z. z. o spotrebnej dani z minerálneho oleja v znení neskorších predpisov
  352. ZUBALOVÁ, A. a kol.: Daňové teórie a ich využitie v praxi. Ekonómia, Iura Edition. ISBN 978-80-8078-228-3.

## Rejstřík

### A

Administrativní náklady zdanění 47 a násl.

- členění 50, 51
- metodika měření 57 a násl.
- možnosti snižování 92 a násl.
- výše v České republice 87 a násl.
- výše ve Slovenské republice 63 a násl.
- výše v jiných zemích 90, 91

### D

Daň 47 a násl.

Daňová správa ve Slovenské republice 55 a násl.

Domácnosti s katastrofickými výdaji na zdraví 33 a násl.

### E

Efektivnost zdanění 47 a násl.

### F

Financování zdravotní péče 11 a násl.

### I

Implementace ochranných prvků do systému spoluúčasti 13 a násl.

### N

Náklady zdanění 48 a násl.

- soukromého sektoru 48 a násl.
- veřejného sektoru 48 a násl.

Názory plátců daní na vyvolané náklady zdanění 114 a násl.

Neuspokojená potřeba zdravotní péče kvůli finanční zátěži 133

### P

Platby pacientů za zdraví 11 a násl.

- determinanty 35 a násl.
- distribuce 21 a násl.
- dopady 21 a násl.
- struktura 30 a násl.

Přístup domácností ke zdravotní péči 37 a násl.



**R**

Reforma UNITAS 95 a násl.

Rozpočty českých domácností 13 a násl.

**S**

Smithovy daňové kánony 47, 48

Sociální pojišťovna 56, 75, 76

Spoluúčast pacienta 12 a násl.

- cíle 14

- dopady 15 a násl.

- zvýšení 17 a násl.

Spravedlnost (rovnost) ve zdravotnických systémech 14 a násl.

**T**

Technologie Google Docs 104, 105, 117, 129

**V**

Vyvolané náklady zdanění 47 a násl.

- členění 51–54

- metodika měření 103 a násl.

- možnosti snižování 129 a násl.

- výše v České republice 128

- výše ve Slovenské republice 114 a násl.

- výše v jiných zemích 128, 129

**Z**

Zdravotní stav jednotlivců s omezeným přístupem ke zdravotní péči 38 a násl.

Vědecká redakce MU:

prof. PhDr. Ladislav Rabušic, CSc.

prof. RNDr. Zuzana Došlá, DSc.

Ing. Radmila Droběnová, Ph.D.

Mgr. Michaela Hanousková

doc. PhDr. Jana Chamonikolasová, Ph.D.

doc. JUDr. Josef Kotásek, Ph.D.

Mgr. et Mgr. Oldřich Krpec, Ph.D.

doc. Ing. Petr Pirožek, Ph.D.

prof. PhDr. Petr Macek, CSc.

PhDr. Alena Mizerová

Mgr. David Povolný

doc. RNDr. Lubomír Popelínský, Ph.D.

Mgr. Kateřina Sedláčková, Ph. D.

prof. MUDr. Anna Vašků, CSc.

prof. PhDr. Marie Vítková, CSc.

Mgr. Iva Zlatušková

Mgr. Martin Zvonař, Ph.D.

Ivan Malý  
Juraj Nemeč  
Veronika Krůtilová  
Pavol Čižmárik  
Ladislav Pompura

**Možnosti zvyšování  
efektivnosti  
veřejného sektoru  
v podmínkách krize  
veřejných financí II**

Návrh obálky a vstupních stran: Eva Lufferová  
Jazyková korektura: Lenka Brodecká  
Redakce: Alena Mizerová  
Vydala Masarykova univerzita  
Brno 2020  
Vydání 1., elektronické

ISBN 978-80-210-9594-6  
DOI 10.5817/CZ.MUNI.M210-6503-2013  
[www.press.muni.cz](http://www.press.muni.cz)

Monografie přináší nové poznatky o tom, kde hledat významné rezervy ve fungování veřejného sektoru. Ukazuje, že má smysl pozitivně pracovat na zvyšování jeho efektivnosti a že to zpravidla vyžaduje hluboké znalosti a pečlivou analýzu dopadů konkrétních nástrojů. Z metodologického pohledu jsou prezentované poznatky založeny na výsledcích vlastního originálního výzkumu doktorandů, koordinovaného jejich školiteli, redaktory monografie. Každá kapitola využívá vlastní standardní metody vědeckého zkoumání adekvátní stanovenému cíli – jak kvantitativní, tak i kvalitativní metody výzkumu.

Cílem první kapitoly je determinovat a zhodnotit dopad spoluúčasti pacientů a jejího zvýšení na zatížení rozpočtů českých domácností (na finanční přístup ke zdravotní péči) a navrhnout soubor doporučení pro rozhodování o implementaci ochranných prvků do systému spoluúčasti, které minimalizují negativní dopad na finanční přístup ke zdravotní péči.

Cílem druhé kapitoly je, na základě poznání základních charakteristik zdanění a slovenského daňového systému, kvantifikovat výši administrativních a vyvolaných nákladů zdanění a naznačit možnosti jejich snižování.

Monografie analyzuje další vybrané oblasti fungování veřejného sektoru. Její autoři se domnívají, že i touto formou může významně přispět k diskusi o způsobech a cestách zvyšování alokační a technické efektivnosti veřejných výdajových programů.



**muni**  
**PRESS**